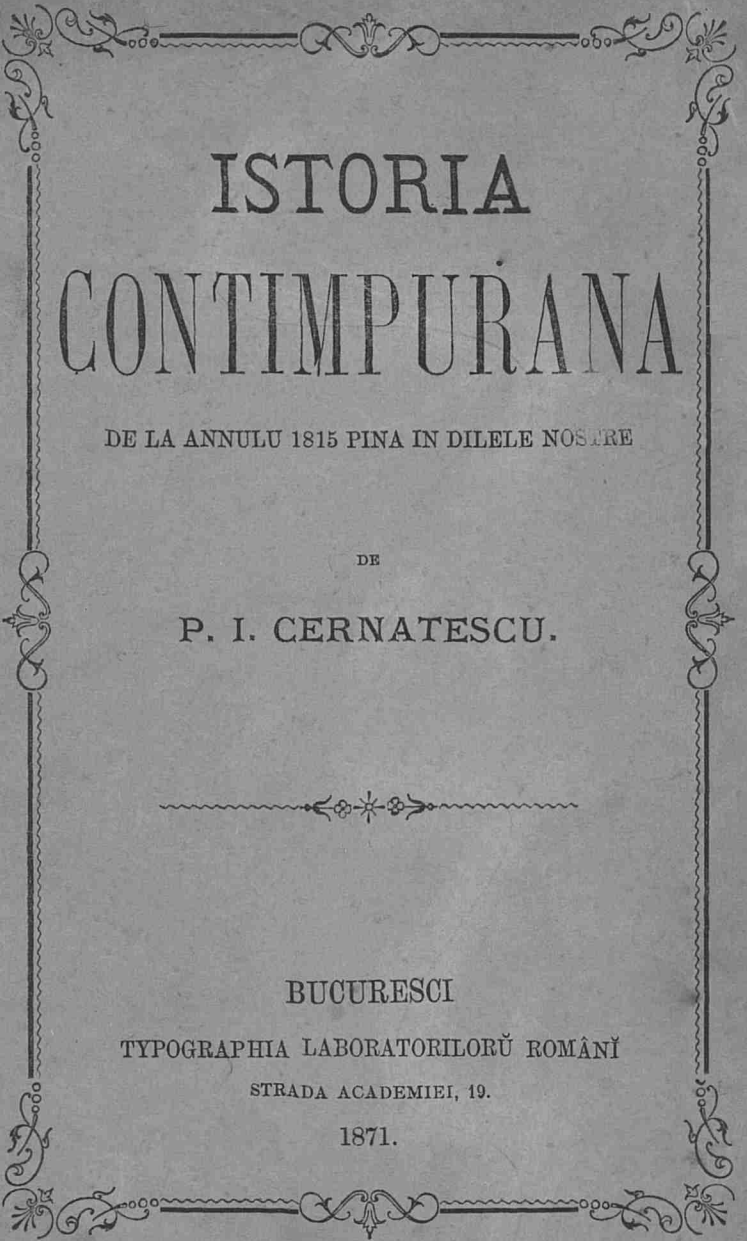

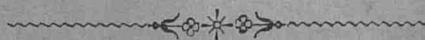

ISTORIA CONTIMPURANA

DE LA ANNULU 1815 PINA IN DILELE NOSTRE

DE

P. I. CERNATESCU.

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŢ ROMÂNŢ

STRADA ACADEMIEI, 19.

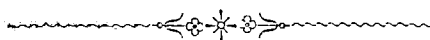
1871.

ISTORIA CONTIMPURANA

DE LA ANNULU 1815 PINA IN DILELE NOSTRE

DE

P. I. CERNATESCU.

BUCURESCI

TYPOGRAPHIA LABORATORILORŨ ROMÂNÎ

STRADA ACADEMIEI, 19.

1871.

Essemplarele cari nu voru fi subscrise de mine, se voru
considerá de contrafăcute si urmarite conformu legii.

PREFATIUNE

Desvoltarea ce incepe a lua si la noi viet'a publica, reclamata de caracterulu timpului si allu institutiuniloru nóstre, faceá se se simtia necesitatea unui compendiu de Istoria contimpurana, care se puna in vederea totoru, si mai allessu a junimii studiöse, evenimintele celle mai nuoe alle lumii, atátu de fecunde in mari invetiaminte. Este adevveratu cá evenimintele celle mai recenti, de dóuedieci de anni in cuá, nu ne potu dá ánca una conclusiune definitiva; ánse, desí espuse in ordine dupa cursulu cumu ni se presinta ochiloru, se constata totusi cá ceea ce este omogenu dá acelleasi effecte, cari sunt instructive pentru tóte pàrtila vietiei publice.

In espunerea si appretierea acestoru eveniminte, cátu si in judecarea ómeniloru cari au luat parte la elle, precumu si a motivelor ce

i au condussu, am avutu recursu la operile si opiniunile celloru mai logici scriitori. — In acestu opu am urmatu cu narrarea evenimintelor, pentru mai tóte celle l-alte State, pina in dillele nóstre; éra pentru Statulu nostru, am crediutu că este mai bine, mai rationale de a nu merge mai departe de epoch'a allegerii lui Cus'a.

I

CONGRESSULU DE VIENN'A

Congressulu ce s'a ținutu la Vienna de vîngătorii lui Napoleone fû un'a din adunantiele celle mai splendide ce s'au vediutû vre una data. Scopulu acestei întruniri, unde venissera imperatori, regi, principii și nobili, precumu și diplomatii cei mai de frunte ai toturor natiunilor, eră spre a se întîîlege între dînsii cumu se assiedie dreptulu publicu pre base nuoe; dar ei se occupara mai multu de a serbatorî triumfulu lor. In capital'a Austriei cursera nu numai cei mai illustri, dar și cei mai culti din tóta Europ'a : unii spre a se aretă, ér' altii spre a luă parte la serbătorile cele mai pompóse, la ospetiele cele mai somptuóse și la desfatările, balurile ce se dau acî și cari păreau ca n'au se se mai termine. Vîngătorii lui Napoleone, d'între cari unii fussera lungu timpu umiliti și altii âncă amariti, acumu se dedessera in braciele plăcerilor, cu atātu mai multu, cu cātu bucuri'a le venisse cam pre ne-

asceptate. Revolutiunea si guvernulu lui Napoleone rupsessera sistemulu internationale de mai inainte. Assiediarea unei ordini noúe de lucruri nu erá áanse atátu de facile precumu se credeá la prim'a cugetare; si pasiunile, cu tóte încântamintele desfátárilor, incepusera se se agite ammenintiádu de a distruge oper'a pacii mai inainte de a fi facutá. Membrii congressului de indata se invoissera toti assupra a duoe lucruri: restabilirea dinastiilor legitimi si desfiintiarea, in mesur'a putintiei, a guvernelor republicane. Nu se mai respectá nici in faptu, nici in dreptu independinti'a popóraloru; legitimitatea erá unu dreptu numai pentru familiile domnitórie si nici de cumu pentru popóra! Dar cându ajunsera a tratá despre tieretele coprinse si despre tronurile vacanti, si apoi se faca partea de compensatiune fia-caruia dintre alliati, atunci invidi'a, egoismulu, ambitiunea si tóte instinctele relle se desceptara. Regii coalisati, casi revolutionarii ametiti de putere, pusessera pretotindenea capriciulu lor si forti'a armelor in loculu dreptulu natiunilor si puterii poporului. In ultimii anni se vediusse cátu de mare este energi'a poporului, si acei cari lu urau mai multu lu acitiassera se se rescólle in numele principiilor celoru mai încântátóre, facundu promissiunile celle mai dulci ca se póta scapá de sabi'a si de despotismulu lui Napoleone; poporulá credeá

câ acelle promissiuni sunt sincere si au se fia sacre, si ei nu numaĩ câ nu cugetau acumu de a le tiené, dar faceau cu totul din contra. Politic'a si diplomati'a erau dera fôrte desonorate prin contradice-re legaminteloru si condescendintiele ipocrite si calculate ce faceau. Prussi'a aspirá se puna mân'a pre Sassoni'a pentru fidelitatea ce regele ei avusese pîna in fine pentru Napoleone; Russi'a voiá se ieá tóta Poloni'a : ambele puteri întîmpinara una oppositiunetare; pareá câ discordi'a aresenascaluptenuóesi de aceea armatele se tieneau pre picioru de bataia. Aceste neintielegeri, precumu si purtareá Burboniloru in Franci'a cari probara câ «n'au invetiatu nici n'au uitatu nimicu» incorajara inturnarea lui Napoleonedela Elb'a. Acestu evenimentu spaimêntá preregi, intr'adeveru, le turburá desfătările si i facú se se apropia din nouu; apoi, ca se sî-arete puterea loru, dederá colpuri rapedi si decisive. Dupa ce invinsera lucrara ca cumu aru fi fostu deslegati de acêsta noa miscare a Franciei de tóte promissiunile anterióre, si popórale fura sacrificate. Acêsta uitare, denegare a drepturiloru celloru mai naturali alle popóraloru cari se scullasseră in 1813 ca unu gigante in contra celui mai mare geniu militaru allu timpului si lu invinsesseră, faceá ca epoch'a revolutiuniloru, in locu de a finchisa, se remâna si mai multu deschisa.

II

SANTA-ALLIANTIA SI POPORALE

Revolutiunea dela 1789 dechierându resbellu toturoru tronuriloru si privilegieloru, si Napoleone fiendu inemicu neimpacatu allu celloru mai multe din dinastic, suveranii si clasele inalte alle societăti, cari in timpurile normali simtu mai pucinu sufferintiele umanității, fusessera tratate cu severitate. Aceste evenimente, de pré pucini ómeni prevediute si atátu de neasceptate de cei mari, făcura ca simtiulu religiosu se se descepte tare in inim'a ómeniloru, si pietatea, credienti'a crestina petrunsera in sufletele celloru mari.

Dintre acesti-a Alessandru ailu Russiei pareá ca este eroulu timpului ; ellu, afara de multe calitati bune, guvernându unu poporu dedatu cu supunerea, puteá, fâra téma, se vorbeasca de libertate. Puterea lui Napoleone se pareá cá a fostu infrânta de ellu singuru si cá, prin urmare, ellu tieneá in mânilé séle destinele lumii. Applecarea sea spre misticismu, ce se atribui turmenteloru unoru suvveniri triste, lu dusse se concépa proiectulu de a fundá nuoulu dreptu publicu europeanu pre nisce base ce aru poté se impace Bisericile diverse alle crestinetăti, ca cumu de la apropiarea

loru are se încépa domnirea păcii si a fericirii tuturor. Prin urmare, in unire cu Franciscu allu Austriei si cu Fridericu-Gullielmu III allu Prusiei, redactâ si publicâ, intr'unu stilu ce pareâ inspiratu, actulu Santei-Alliantie, prin care acesti suverani se legau de a observâ in politica virtutile evangelice. Acesti trei suverani, fâra se considere divergintiele loru de credintia, promiteau câ «după cumu spiritulu evangelicu ne commanda la toti de a ne amâ ca frati, ei au se fia pururea uniti prin legaminte de fratietate; au se mântiena religiunea, pacea si justiti'a.» Chiemau apoi pre toti suveranii ca se recunósca, se appróbe aceste principie si se intre in Sânt'a-Alliantia. Acesti potentati se presintau printr'acést'a ca parinti cari si-dau mân'a spre a face si a decide despre binele si fericirea fiiloru loru, fâra măcar de a i intrebâ si pre ei. Toti principii aderara la acestu pactu afâra de ponteficile Romanu si de Angli'a. Primulu lu respinse pentru ca la acea opera participassera suverani necatolicî, și a dua, pentru câ, ca statu liberu, nu erâ compatibile cu regimele seu constitutionale. Multi si-faceau illusiuni assupra acestui pactu furmosu in conceptulu seu si facutu in numele lui Dumnezeu pentru fericirea ómeniloru; dar, in fapta, fû instrumentulu unei politice destinata de a duce spiritulu umanu in derêtu, de a cresce, cu ajutoriulu

religiunii, puterea absoluta a domnitorilor, si de a immormânta teori'a suveranității popóraloru, prin urmare si a constitutiunilor democratice si parlamentare precari sunt basate. Deci, Sânt'a-Alliantia, făcundu abusu de religiune pentru scopurile séle despotice, fû vediuta ca una pângărire si si-attrasse ur'a popóraloru.

Pre cându déra principii si guvernele se adoperau intr'acestu modu spre a intarí monarchi'a absoluta, popórale, din contra, aspirau la viati'a constitutio-nale. Cu acésta forma de guvernu, ce este de multe secle in flóre in liber'a Anglia, poporulu are dreptulu, represintatu prin allessii sei, de a aprobá si a votá impositile, de a veghiá si a infrêná administratiunea si de a conlucrá la facerea legiloru. Si fiëndu câ acésta forma de guvernu garantédia, cându se aplica cu sinceritate, libertatea si drepturile popóraloru, fâra ca demnitatea domnitoriului se scada intru nimicu, parù natiuniloru luminate câ ar fi cea mai convenabile pentru binele loru si se pusera de a lucrá spre a o capetá si a o perfectioná. In acelle State se formara apoi duóe partite cu putere. Dintre acestea, unulu (nunitu aristocraticu or conservatoru, si cându e despoiatu de demnitate, servile) tindeá se restrînga si se impucinedie câtu mai multu dreptulu poporului; cellu l-altu (democraticu, liberale, cându ajunge la extreme, radicale, si fâra

demnitate, demagogicu), lucră spre a se dá poporului cele mai intinse si mai multe drepturi, si precându aceia faceau totu ca se impiedece introducerea ordinii constitutionalisau, intierile unde erăintrodusă se o despóie de ver ce caracteru democraticu, acestia si-puneau tóte fortiele ca se fundedie sau se des-vólte viatí'a constitutionale si se crésca libertátile poporului. Cu cei d'antáiu tieneau uaturalmente guvernele, éra liberalii formau oppositiunea. Că-ci cele mai multe guverne, in locu de a cautá se se familiarisedie cu ideile cele nuoe ce petrúnsesera in spiritulu poporului, crediura, in interessulu es-sistintiei lor, se le combata si se le comprime ca idei revolutionare, cumu le placeá ale numí, si acésta incapatinare aveá se produca turbári si agitati-uni periculóse in seclulu allu XIX. Din cele cinci State mari alle Europei numai Angli'a si Franci'a erau guvernate prin constitutiuni si reginuri par-lamentare, éra Russi'a, Prussi'a si Austri'a erau monarchie absolute. In Germani'a, in Itali'a si in peninsul'a iberica luptele pentru drepturile consti-tutionali incepura indata si elle formédia obiectulu primaru allu istoriei contimpurane.

III

FRANȚA. — RESTAURAȚIUNEA

Cându Burbonii se înturnara din nou totu patronati de puterile coalisate, Franci'a pareă că este una țiera coprinsa cu armele : gemeă de greutatea contributiuniloru de resbellu si de escessele ce faceau armatele straine. Poporulu recepù pre Ludovicu XVIII in tacere si cu recélla. Armatele franceze fura licentiate si Camerele dessolvate. Multi dintre acei-a cari avusessera in mânilor lorú sórtea Franciei fura depàrtati din functiunile lorú si trimisi in essiliu printr'unu simplu decretu, accusati că au delassatu pre regele înainte de fug'a sea; altii fură trassi la judecat'a tribunaliloru militare.

Acestu rege nesanatosu si in etatea aceea ce cere repaosu, neavându calitătile fizice alle frate-seu, cautasse compensatiuni in studiu si i placeă a cită autorii latini. «Furmosu spiritu incoronatu, dice D. Thiers, Ludovicu XVIII eră apperatu prin calitătile si defectele séle de escessele in cari eră ammenintiatu se cada fratele seu». Ellu promulgasse la prim'a sea nrcare pre tronu una constitutiune pentru țier'a ce i dedessera strainii, dar cu care nu putusse se imblândiasca spiritulu de vendicta, nici se infrêne furórea reactionariloru si a emigratiloru.

Acésta carta, desi pentru regele erá unu donu din grati'a sea, natiunea áanse o considerá ca unu dreptu allu ei. Practicarea ei aveá se intimpine mari greutate, ca intr'una tiéra nededata cu formele constitutionali, nici cu publicitatea si áanca sfâsiata de partitele politice ce se luptassera, unele pentru una libertate mai întinsa, si altele pentru tirani'a din timpul seclului trecut. Liberalii seriosi vedeau in toate numai incercâri de a reinviá trecutul; jacobinii si bonapartistii, cari si-dedessera mân'a dupa venirea lui Napoleone dela Elba, vedeau cu ochi rei tronulu, desi acest'a nu mai aveá acellu absolutismu ce strivesce totu ce i face piedica, dar care áanse erá inemiculu ideiloru republicane. In ochii poporului tronulu acest-a n'avea nici unu prestigiu, nevedindulu incongiuratu de trofee luate dela inemici.

Regalistii, totu ardiendu de dorinti'a de vendictasi de reactiune, cereau toate posturile numai pentru dênşii, dreptu recompensa a fidelitâtii si a emigratiunii loru in timpul Revolutiunii si allu Imperiului, si persecutiuni aspre pentru adversarii loru, autorii evenimentelor ce le casiunassera neajunsuri. Ei, fiendu in majoritate in Camerele din 1815, cerura darea în judecata a generalului Ney, eroului bataliei dela Moscova, care fû condamnatu de Camer'a Pariloru spre a fi fucilatu si care commandá, ca unu bravu,

ensuși foculu in contra sea. Condemnatiunea lui la mórte «nu fù justa, disse avocatulu seu D. Dupin, pentru că apperarea nu fù libera»; si se crediù de toti că este una violare flagrante a capitulatiunii inchieiate cu Welington si cu care se pângari Camer'a Pariloru.

Regalistii zelosi devenira atâtu de tari in câtu regele abiá puteá se mântiena constitutiunea. In loculu spiritului de necredulitate din timpulu trecutu, se introdusse unu fanatismu religiosu, care, unitu cu fanatismulu monarchicu, commise atrocități ca in timpurile persecutiuniloru religiöse si alle Revolutiunii. La Marsili'a, Tulone, Nimes, Tulos'a si in alte pârti, cete furibonde se aruncara assupra celloru mai de frunte cetățienii protestanti, bonapastisti si republicani si facura macelluri de spaima. La Avignon uccisera pre maresialulu Brune si i aruncara cadaverulu in ap'a Rodanului; la Tulos'a generalulu Ramel deveni victim'a turburării poporali precându ellu se incercá de a calmá spiritele celle apprinse alle regalistiloru. Assassinate, depredări, incendie se faceau pre tóte dilele.

Acestu partitu triumfatoru inaugură alta terróre si cu acést'a desbină natiunea in victoriosi si in invinsi. Cei d'ântâiu erau in minoritate, éra cei de allu doilea compuneau mai tóta tier'a; dar marea majoritate erá appesata de autoritatea publica ce

eră în mân'a părții inemice, și eră încă, totu de una dată, descurajată și intimidată de atitudinea ostilor străine de ocupațiune, parate de a îneca în sânge ver ce misicare revoluționară. În realitate nu mai eră libertate, nici securitate, proscrise în faptă de majoritatea Camerelor și de funcționarii publici, toți regalisti essalți. Tribun'a resună de declamațiuni neîncetate în contra Revoluțiunii, și fiindu că guvernul eră mai moderat de câtu partitul seu, cei essagerati i facura oppositiune și se unira cu clerul, care, uitându-si misiunea, lucră numai ca se reinvieie preponderanția bisericeii de mai înainte. Ensusi regele și-areță adesea autoritatea lassându la una parte formele constitutionali ce accoperu pre capul Statului și punu în facia numai pre ministri. Adeverații amici ai tronului se tieneau strinsu de constituțiune; Chateaubriand diceă că este singur'a ancora de mântuintia, și generarulu Foy adaogiă : « cine vré mai multu, mai pucinu sau într'altu modu de cumu prescrie Constituțiunea, e calcatoru de juramântulu ce a facutu pre ea. »

Ludovicu XVIII, patronatu de armatele străine, eră într'una situațiune nu numai critica, dar și umile în faci'a națiunii. Guvernulu platisse toate contribuțiunile de resbellu, satisfacusse toate reclamațiunile de indemnizare și, în fine, putu scapă

Franci'a de occupatiunea militara la congressulu suveraniloru intruniti la Aix-la-Chapelle. Atunci Ludovicu XVIII si-avù actiunea sea libera, si, ca atare, fù admissu in Sânt'a-Alliantia; dar acést'a fù reu vediuta ca cumu ar fi cautatu se introduca in Franci'a ideile absolutiste alle ei.

Suptu influinti'a temeriloru ce inspirá clerulu si din caus'a severitátii cu care censur'a tratá press'a, alleggerile din 1817 si 1818 trimissera in Camera mai multi deputati independinti cari professau principiile din 1789. Acesti-a probara in faci'a Restauratiunii unu mare curaju civicu si resistenti'a loru fù inceputulu acelei lungi oppositiuni parlamentare ce aveá se dea nascere revolutiunii de la 1830. In 1819 alleggerile fura si mai favorabili liberaliloru si estrem'a stânga numerá mai multi deputati. Majoritatea infuriata dede afara cu scototu pre ex-episcopulu Grégoire (unulu din membrii Conventiunii nationali care approbasse decapitarea lui Ludovicu XVI), luându alleggeria sea dreptu una insulta pentru dinastia.

Regalistii atunci incepura a atacá de facia constitutiunea si luptele parlamentare devenira totu mai animate : éra liberalii o apperau cu elocintia si curaju. Spiritele, lucrate de essageratiunile pressei, erau fórte agitate, ceea ce faceá pre guvernul se ieá una atitudine ammenintatóre.

Din'a în care aveă se se presinte proiectulu pentru modificarea legii electorali eră determinata. cându ducele de Berry, eredele tronului si speranti'a Burboniloru, fû uccisu de Louvel, unu entusiastu politicu. Acestu attentatu dede fanaticiloru partinitori ai Curtii ocasiunea dorita de a rapî drepturile natiunii. Reactiunea, avêndu în frunte pre comitele de Artois si pre ducess'a de Angoulême, deveni si mai infricosiata. Regele departă ministeriulu lui Decazy, unu omu moderatu, care si-caută spirjину în ecilibrarea partiteloru. Deputatii ultramonarchiei repurtara în Camera victori'a cea mai completa în contra liberaliloru descurajati si atacati cu furóre în Camera si afara; si, cu tóta elocinti'a eroica a patriotiloru celloru mai luminati, Constitutiunea fu calcata sub numele de legi esceptionali. Libertatea pressei si libertatea individuale nu mai fura respectate si constitutiunea fû casi sfărîmata în essenti'a sea : representatiunea nationale se falsifică prin promulgarea unei interpretări nuoe a legii electorali.

Aristocrati'a triumfă în contra democratiei si spiritului Constitutiunii. Despotismulu aveă se ajunga departe prin uniunea curtii cu aristocrati'a. Franci'a eră se fiă dussa fără piedica spre ignorantia si despotismu. Sub ministeriulu Villèle zelulu monarchicu ajunse la culme. Celle mai temerare

proponeri se faceau în favórea despotismului. Manuele, elocintele apparatoru allu libertății, fù datu afara din Camera. Cu ocasiunea desbateriloru asupra interventiuunii armate a Franciei în revolutiunea Ispaniei, ellu dissesse că: «Ludovicu allu XVI n'ar fi fostu destronatu si uccisu déca nu interveneau puterile straine în Revolutiune.» Adeverulu istoricu parù sau fù interpetatu ca insulta. Acésta espulsiune a unui deputatu erá una violare de drepturile celle mai sacre. Toti pricepura că, déca nici opiniunile deputatiloru nu mai sunt libere, forti'a erá totul, éra dreptulu nimicu.

Majoritatea votà în applause creditele cerute pentru espeditiunea decretata de Sânt'a-Alliantia în Ispani'a. Toti omenii de bine se întristara vediëndu că Franci'a se face braciulu tiraniei, precumu si de resultatulu acestei espeditiuni în contra caria poporulu ispaniolu se aretá casì indifereinte.

Acestu triumfu allu armelorù în contra libertatii incurajâ si mai multu guvernulu în tendintiele sële despotice asiâ în câtu influintiâ, fâra temere nici rusine, allegerile ce i dederà una Camera ca cea de la 1815. Immoralitatea politica si orbirea ómeniloru cari aveau puterea facura pe Chateaubriand se se dea în partea contraria guvernului, si cu acést'a oppositiunea adeveratu liberale capetâ unu ajutoru forte si neasceptatu.

Ludovicu XVIII si-finì viéti'a atátu de multu incercata la 16 Septembre 1824. Ellu avusese bune intentiuni si nevoile lu invetiassera câtu de mare pretiu are moderatiunea; dar turbarea nebuna a unor'a din famili'a sea îi amarisise ultimele dille cu negre presimtiri. Orizontele politicu allu Franciei se întunecă pre fie care di de negurile despotismului curtii, de trud'a ce-si da ca se tiena poporul in ignorantia, pre cumu si de ipocrisi'a preotiloru si de descurajearea ce atâtea relle faceau se se nasca in inimele ómeniloru de bine. Acést'a eră situatiunea tierii restaurate de reactionari.

Comitele de Artois, fratele regelui reposatu, se urcă pre tronulu Franciei (1825 Maiu 19) fara piedeca cu numele de Carolu X. Solemnitatea cea splendida a încoronării séle si ungerea sea la Remi, dupa usulu regiloru absoluti, întari si mai multu temerea câ are se guverne dupa sistemulu vechiu: «asià voiu, asià facu.»

La deschiderea Camerei se propuse proiectulu de lege pentru indemnizarea emigratiloru. Se cereá ca natiunea se dea unu miliardu acellor-a caror-a li se confiscassera averile în timpulu Revolutiunei si fussessera condamnati ca inemici pentru câ se batussera in rîndurile inemiciloru. Camerile, compusse in cea mai mare parte din acesti emi-

grati, votara legea. Natiunea fù coprinsa de desgustu dar tacù.

Carolul X, sperá cã restituindu clerului vechi'a lui influintia si dându-i averi mari, va puté se întórca Franci'a de pre callea progresului. Iesuitii, restabiliti de ponteficele romanu, âncã de mai înainte, venira multime in tiéra pre furisiu; ei facura legatur'a bisericeii cu tronulu si lucrara ca se puna mân'a pre instructiunea junimii. Printr'acéstã politica regele faceá ca oppositiunea liberala se crésca si se se intarésca. Omenii educati in ideile filosofiei timpului intorceau spatele guvernului ce inclinã atâtu de facisiu spre trecutu. Asiã, pre cându monarchulu credeá, in orbirea sea, cã cu missiuni religióse, fapte bigote si cu legi restrictive va puteá stinge nuoulu spiritulu de libertate, junimea studiósã se încântã ascultându cursurile liberali alle lui Guizot, Villemain, Royer-Collard si se essaltá de lupt'a cutesátore a diareloru oppositiunii, de cânturile lui Beranger, de satirele ellenistului L. Courier; burgessii se luminau citindu operele lui Voltaire, alle Enciclopedistiloru si numerósele memorie si istorie alle Revolutiunii si Imperiului.

Guvernulu duceá dera din ce in ce mai multu Franci'a pre callea insemnata de partitulu reactionaru. Detaliele sunt triste si unele din elle chiaru revoltátore. Dar durerea ce se manifestã cu occasiu-

nea mortii generalului Foy, unul din cei mai elocinți și mai integri oratori ai libertății, probă că spiritul timpului nu perisese de tot în națiune. Acesta anunțată că se preparau lupte noi.

IV

LUPTELE CONSTITUTIONALI IN PENINSULA IBERICA SI IN ITALIA

Cei mai mulți regi credându că Revoluțiunea a fost numai un vifor fără cauză serioasă ce acum s'a allinată, cautau se reinvedie sistemul de guvern tiranic și apăsător ce fusese mai înainte, fără temă, nici sémă; dar abia trecura cinci ani și viforul începuse să se sufice érasă.

În Ispania și în Italia ideile noi politice nu petrunseseră în popor, subjugat de cleru, dar lucrău mintile ómenilor luminați; și fiindu că érá periculosu de a le professá de față, se cultivău pre tacute de francmasoni în Ispania și în Portugalia, de carbonari în Italia. Scopul acestor două secte politice érá: reducerea puterii clerului, introducerea liberei forme constitutionali. luminarea poporului, desceptarea amórii de patria și a sentimentului de nationalitate.

Effectul acestei propagande salutare se manifestă mai întâiu în Ispania. Ferdinandu VII, cărui-a

poporul, printr'unu curaju raru, i-scapase si i restituisse corón'a ce însusi abdicase în mânilor lui Napoleone, oră fôra lealtate, suspiciosu si maestru în artea simulatiunii; abia se întorsese în Ispani'a, si îndata sterse constitutiunea Cortesiloru si restabili monarchi'a absoluta cu tôte aparatele celle vechie de servilismu si de abusuri. Nobilimea si clerulu si-recapătara privilegiulu de a fi scutite de contributiuni; monastirele se redeschisera, Jesuitii se întôrsera, incisițiunea se redică érase si cu dâns'a tortur'a si tôte ororile din timpurile neguróse. Se urdira persecutiuni infliciosiate, nu numai în contr'a partinitorilor Franciei, nu numai în contr'a a-cellor-a cari au ocupatu ver'una functiune sub guvernulu lui Iosifu, fratele lui Napoleone, dar âncă, ceea ce este mai semnificativu, în contr'a capetaniilor si membrilor Cortesiloru, în contr'a capitaniilor cari si-versassera sângele pentru regele si pentru patria, si cari acumu cereau, ca una justa recompensa, se iea parte la conducerea lucrului publicu si libertatea civile. Multi dintre acei bravi perira de mân'a carneficelui; alții se essiliara în țeri straine, si cei cari mai remasessera si-tieneau închise în inim'a lor atâtu dorintiele, câtu si ur'a. Camarill'a, ce se compunea din nobili servili, din preoti fanatici, din cetatieni lingusitori si din femei rafinate în artea de a însiellá, sciuse se captive increderea

lui Ferdinandu si se lu împinga la fapte crude in contra liberaliloru. Administratiunea si justiti'a erau despretiuite; tesaurulu secatu, cu toate impozitele celle grele; commerciulu si industri'a in langedire; coloniile din Americ'a, nemai putendu suferi a fi storse de unu guvernul nesatiosu si tiranicu, se rupsera de la sinulu mamei patrie, incepura lupt'a pentru independintia si se constituira in republice.

Mai multe regimente fusessera concentrate la Cadice spre a se trimite in contra coloniilor rescullate. Soldatii periau de miseria si sciau bine ca, deca in patri'a lor suntu in lipsa de toate, cumu au se fia tratati dupa ce voru fi dussi preste mari. In cea d'antaiu di a anului 1820, Riego, comandante de batalionu, se rescolla si cutriera tota tier'a de diosu poclamandu Constitutiunea de la 1812, ce si-dedesse tier'a pre candu se lupta, delassata de regele ei, in contr'a Francesiloru. Acestu intrepid capitanu preumbla din locu in locu stindardulu acestei constitutiuni, battendu trupele ce se trimiteau asupra-i; ellu era pretotindenea bine vediutu de poporu si soldatii lui ospetati; dar nimeni nu punea man'a pre arme ca se se unesca cu ellu. In luptele ce sustienusse ellu perdusse multi soldati, era aproape a se despera de caus'a ce appera, candu natiunea, incurajata de lung'a lui resistentia, re-

spunse la apellulu ce-i faceá. Mai multi comandanti, dintre cari unii erau din numerulu braviloru cari seluptassera pentru independintia, se rescullara, si atunci se cerù de tóta lumea constitutiunea de la 1812. Ferdinandu tremurându promise cá va face totu ce i se va cere, convocá Cortesii si jurá pre constitutiune.

Triumfulu libertátii din Ispani'a avù resunetu in tóta Europ'a. Popórale applausera si dorira se imite pre Ispanioli. Portugesii, desgustati de ne-passarea si de ingratitudinea lui Ioane VI, simtiendu cá onórea loru este cãlcata pentru cá tiér'a erá redusă la gradulu de provincia si interesele loru sacrificate commerciantiloru angli, audiendu apoi despre celle ce se petreceau in Ispani'a, fura fôrte impresionati. Libertatea cându este intr'una tiéra vecina, devine fôrte contagiósa. Poporul se rescullá in Lisbonu'a si in Oporto si cerù constitutiune : una junta provisoria se formâ. Lordulu Beresford, care guverná in numele regelui, resiedinte in Brasili'a dela intrarea Francesiloru in Portugali'a, necute-sându se infrunte interitarea poporului, se dusse in Angli'a. Portugali'a erá libera. Indata Cortesii fura convocati si se promulgâ una constitutiune ca a Ispaniei. Regele venisse rapede in Lisbonu'a ; jurá pre constitutiune si o recunoscù ca lege fundamentale pentru Portugali'a si Brasili'a.

La Neapole, Ferdinandu se facusse odiosu poporului prin administratiunea sea cea predătoare, fôra a avé nici măcar forti'a se stirpésca pre banditi. Tratá cu dènsii si cautá apoi se se scape de ei prin tradári. In fine se vediusse nevoitu, spre a-i respinge, de a ordiná inarmarea populatiuniloru. Cu acést'a dá arme in mán'a Carbonariloru cari acumu coprinsessera tóte clasele societátii.

Carbonarii déra inarmati si sustienuti de una conjuratiune militara ce errupse indata, constrinsera pre regele de a promulgá constitutiunea ispaniola. Generariulu Pepe si Carascova, capii conjuratiunii, intrara in triumfu in capitale in fruntea rescullatiloru. Revolutiunea se facù fôra se se verse una picatura de sânge macaru.

La acésta scire tóta Itali'a tressari de bucuria. Lombardi'a nu putù se se misce, ne avèndu armata ca se oppuna Croatiloru feroci. Conspiratorii si puneau speranti'a loru in ostea piemontesa si cautáu se popularisedie ide'a regatului Italiei; dar Victoriu Emanuellu, amiculu Sàntei-Alliantie si allu despotismului, nu voiá nici se audia de acestu planu cutesatoru. Carolu-Albertu, fiu-seu, partiniá cu acésta idea. Revolutiunea errupse, regele abdicá in favórea frate-seu si constitutiunea ispaniola fu promulgata. Aceste-a se făceau in momentul cându Austriacii se indreptau către Neapole ca se reprime

Revoluțiunea în același Statu. Piemontele, încă de atunci, începî se inaugura politic'a ce lu-a făcutu apărătorulu independinței Italiei, ceea ce-i a assecuratu mărirea sa.

Capii Santei-Alliance surprinși și spaimențați de manifestarea spiritului revoluționar ce se lăsa pre tăcute și în Germani'a, puseră la cale, mai allessu prin insinuațiunile lui Meternich, mentorulu ei, de a reprimă cu forță'a acele mișcări. În congresulu ce ținura la Lubian'a (Leibach), unde fu chematu și regele Neapolii ca se iese parte, spre a da unu caracteru de legitimitate intervenției înarmate în Statulu său, se decise ca constituțiunea neapolitană se fia abrogată prin arme. Ferdinandu consimți cu aceste mesuri tiranice, deși jurasse în trei rînduri fidelitate constituției. Oastea austriacă, ce stă anume parată, petrunse în acestu Statu. Militiele constitutionale nefiindu încă bine organizate, nici deprinse la bătăia și avîndu a se lupta cu unu inamicu cîștoru în numeru, fură înfrînte și apoi constituțiunea cu Parlamentulu perira ca nise umbre. Ferdinandu nu fu numai calatoru de juramîntu, dar încă și crudelu. Patronatu de armată'a străină, summa de ómeni de frunte fură ucisi și mai multe mii fură încarcerati. Într'acestu modu și-resbună ellu în contr'a' Revoluției ce nu costasse nimemui perderea vieții.

Acésta catastrofa aveá se decida si despre sórtea constitutiunii piemontese. Liberalii, incurajati de Sânt'a-Rosa, eroul Revolutiunii, dederá peptu barbaresce cu inemicii la Novar'a; dar nu putura se tiena multa. Carolu-Albertu, cu tóta simpathi'a sea pentru caus'a libertatii, trecusse, in-ainte de lupta, la inemici. Monarchi'a absoluta fú restabilita cu tóte ororile reactiunii, avédu in frunte pre fratele regelui, pentru cá regele si-mântienú abdicarea sea. Oastea straina ocupá forteretiile principali. Austri'a dominá atunci in realitate preste Itali'a. Dar cu tóta greutatea ocupatiunii inarmate si severitátile guverneloru italiene in contr'a liberaliloru, semintiele revolutiunii nu perira, ci continuara de a incoltí si de a cresce in spiritulu popóraloru.

Constitutiunea Ispaniei n'avú nici ea unu resultatu mai bunu. Liberalii, in decursu de cincispre-diece luni scâmbassera faci'a tierii. Ei făcusera reforme mari. Puterea corónei se marginisse; privilegiile aristocratiei cadiussera, mônastirele se liberassera si multe din institutiunile si usantie-le traditionali se inlaturassera; dar poporulu nu pricepeá la ce sunt bune aceste reforme si amicii despotismului lu acitiara la rescólla. Resbelulu civile se incinse in acea nefericita tíera, si acést'a dá curaju inimiciloru de afara, suveraniloru mari si, mai cu séma, guvernului cellui re-

stauratu allu Franciei, ca se intervina si se derime odiós'a constitutiune. Autorii Sântei-Alliantie (dintre cari unii, tiarulu si regele Prussiei, recunoscusera acésta constitutiune in 1812 pre cându se luptau impreuna in contr'a lui Napoleone), se intrunira in congressu la Veron'a si impusera cortesiloru se modifice constitutiunea, dându mai multa putere monarchului loru. Cortesii respunsera cu demnitate, si Franci'a fu autorisata de a interveni cu arme. Angli'a singura protestâ proclamându principiulu de *neintervenire*, adeca ca fia care poporu se aibo dreptulu de a-si regulá afacerile sélle fôra amesteculu strainiloru. Cu acést'a rumpeá legatur'a essentielle a Sântei-Alliantie si se lepadá, totu de una-data, de politic'a ce urmasse ea facia cu Revolutiunea francesa.

Franci'a care se luptasse cu atât-a eroismu si infrânsesse ostile de intervenire alle Europei in Revolutiunea sea, acumu, condussa de organele reactiunii, se offeri de a uccide libertatea intr'una tiéra ce erá amic'a ei naturale. Una armata déra de 100,000 de Francesi trecù Pireneii si se vèrsá assupr'a Ispaniei. Cortesii chiemara poporulu la arme, dar libertatea constitutionale erá pentru multime una vorba fôra intiellesu. Gloriós'a lupta a poporului din timpulu primei invasiuni francese, cu care si-faceáu illusiune si pre care

o aminteau în apelurile lor, nu află nici un
 resunet. Clerulu, ómenii curții și plebea igno-
 rante și rătăcita acclamau pre Francesi ca pre
 liberatorii cari vinu se-i scape de tirani'a Franc-
 masoniloru. Numai câți-va capitani sau condot-
 tieri, ca Mina la Barcelon'a, Quiroga la Leonu
 resistetera barbațesce invasiunii straine; dar soldatii
 nu erau dispuși a se bate cu toată inim'a și ca-
 pitulau cu inenicii. Francesii intrară în triumfu
 în Madridu, și, fiendu că cortesii se refugiasse-
 ra, ducendu cu densesii și pre regele, în partea
 meridionale a țerii, ei stabilira una regentia.
 Cadice, unde inviasse libertatea, deveni ultimulu
 asilu și mormântulu ei. Francesii se apropiară și
 curajulu deputatiloru se inmuia. Ei nu facura
 una resistentia demna de amantii libertății care
 se remăna de esemplu posterității, ei negociară
 și se induplecara a se dessolve și a lassá liberu
 pre Ferdinandu VII. Acest-a, care applaudasse ca
 unu imbecille în faci'a cortesiloru de câte ori în-
 treprinderile înarmate alle amiciloru sei erau în-
 frânte de constitutionali și care se aratasse voiosu
 de a face toate, acumu, recapetându-si toată puterea, cu
 ajutorulu ostiloru straine, dede la una parte consti-
 tutiunea pre care jurasse, și, condussu de parti-
 tulu catolicu, spellă umilinti'a, ce acumu affectă că
 resintisse cu sângele cellu mai pretiosu și cu per-

secutiuni barbare. Riegos cu multi dintre socii sei perira in supplicie; mii de ómeni se essiliara si mai multe mii espiara in carceri intunecóse generós'a loru intentiune de a inaltia la demnitate poporul cellu avilitu de despotismulu a trei secle.

Intervenirea acést'a prelungi miseriele seculare alle Spaniei, dar pentru guvernulu Franciei avu consecintiele ce sperá si doriá se aibe. Acestu resultatu dede multu creditu partitului reactionaru din Franci'a, in câtu ellu are se péra de pré mult'a sea putere.

Sórtea cea trista a constitutiunii ispaniole avu resunetu in Portugali'a. Partitulu liberale realisasce aci pré de timpuriu dorintiele séle, dedesse chiaru suffragiulu universale. Regin'a, sor'a lui Ferdinandu VII, si allu doilea fiu allu ei, Don Miguel, cu unu spiritu marginitu, ignorante, fanaticu si cu idei de absolutismu, incercara se se scape de Constitutiune printr'unu colpu de Statu, facutu chiaru cu soldatii acei-a cari prochiemassera libertatea. Ei induplecara pre flaculu Ioanne VI se o abróge si se-i lasse de a persecutá pre constitutionalii si pre Francmasoni. Dupa aceea, la 1824, Don Miguel merse atátu departe in câtu acitiá poporul la rescólla in contr'a parintelui seu ca se puna mán'a pre regintia, dar nu-i essi bine si fu trimisu in essiliu. Aceste scene stranie de inconstantia pro-

veniau din lips'a de educatiune politica a multimei :
arî. ca în Ispani'a si în Portugali'a, liberalismulu
erâ sprijinitu numai de burgesia.

Dupa mórtea lui Ioanne VI, Don Pedro, fiulu
seu cellu mare, simpaticu ideiloru nuóe, care ca
rege constitutionale în Brasili'a nu puteá se dom-
nésca totu de una-data si în Portugali'a, dede, la
1826, reginti'a tierii în care se nascusse fiei séle mi-
norene, Dona Maria di Gloria si promulgâ una Con-
stitutiune liberale. Dar Don Miguel, întornându-se
din essiliu, resturnâ si acésta Constitutiune totu
cu ajutoriulu partitului catolicu. Destronâ pre ne-
pót'a sea, se declarâ rege absolutu si imprestiâ pre-
totindenea terrórea proscriindu, torturându si are-
stându pre amicii Constitutiunii. Dar guvernulu
seu nu tienù multu. Don Pedro, constrinsu de a
lassá corón'a Brasiliei fiului seu minorénu, adunâ
óste, desbarca în Portugali'a, si, dupa unu res-
bellu de duoi anni (1832-1834), strimtorâ atátu
detare pre frate-seu, în câtu acest-a fu nevoitu de a
renuntiá la tronu si se espatriá. Don Pedro restabilì
Constitutiunea votata de cortesi, care, dupa mórte-i
se modificâ în mare parte sub guvernulu fiei séle
Dona Maria.

MAREEA BRITANIA

Angli'a essisse victoriósa si tare din lungulu resbellu ce purtasse in contr'a Franciei. Ea sfarimasse flotele celloru l-alte State si marin'a ei ajunsesse la atit-a putere in câtu nimeni nu puteá se-i conteste domni'a mâriloru. Erá déra prim'a putere maritima si coloniale; in Indi'a si-creasse unu imperiu mai vastu si mai poporatu de câtu patri'a mama, ce fu una sorginte nescabile de avutie pentru domnitorii sei. Constitutiunea ei, cu libertatea de pressa si de cuvêntu, cu determinarea precisa a drepturiloru monarchului si a cetatieniloru, erá forte si desceptá invidi'a in celle l-alte popóra. Dar cu tóta acésta putere inpuítóre si cu tótă prosperitatea, mai multu apparinte, Angli'a totusi suferiá in sine derelle ce paru a fi incurabili. Pre cându una mâna de ómeni strîngeá avutii nenumerate, marea majoritate a poporului ajunse intr'una miseria fórté mare. Resbellele ce purtasse Angli'a pre uscatu si pre mare o costassera multu, apoi summele ce dedesse puteriloru continentali ca subsidie de resbellu, crescussera preste mesura debitulu Statului, asiá in câtu procentele se urcau la trei-dieci si siépte de milliuni de livre sterlinge. Din caus'a acestui debitu, câtu si a spe-

seloru fôra de sêma alle curtii si salariele celloru mari, budgetulu se încârcasse fôrte multu si se acoperiá numai prin adaugiri de imposite nuóe. Din caus'a acést'a, precumn sî din intrerumperea lucrului in timpul lupteloru, commerciantii si proprietarii cei mari scapetassera. Acesti-a purtau, impreuna cu class'a laboriósá, sarcin'a greutátiloru resbellului, duceau pre umerii lorú mârirea Angliei; ér' aristocrati'a se illustrasse cu pretiulu miseriei lorú. Proprietátile celloru scapetati venira in mânile aristocratiei avute care si-immulti veniturle prin ridicarea chirielor si cu legea care interdiceá introducerea grâneloru din afara; industri'a ajunsé a fi monopolulu proprietariloru celloru avuti de fabrice, cari, intindiendu intreprinderile lorú de specula, ruinau pre cei cu capitaluri mici. Burgesi'a care aveá capitaluri se intariá, precându lucrătorii cu diu'a se immultiau. Tóte contributiunile celle grele ce se impuneau Communelorú pentru ajutorulu pauperilorú si tóte ajutórele celle mari de bani alle guvernului, nu ajungeau se faca facia miseriei publice. Proletarii, împinsi de fôme, incercara de repetite ori prin rescullare se-si indulcéscá ce-va sôrtea lorú, dar nici una data nu le essi bine. Multimile fôra arme erau cu multa facilitate imprastiate de ómenii ordinii inarmati. Cu tóte aceste-a, rescóll'a de la Manchester (1820) nu se putù re-

prime fôra multa versare de sânge, pentru care guvernulu fu aspru criticatu. Mai târdîu clasele de diosu aspirara de a avé drepturi potitice, si, ca se póta partecipá la facerea legiloru, cerura sufragiulu universale, parlamentulu annuale, votulu secretu si inscrissera aceste intr'una Carta, de unde autorii lor se numira Cartisti. Agitatorii politici misicau mass'a poporului spre a resturná partitulu *toriloru* sau conservatoriloru de la guvern. Indulcirea legii assupr'a grâneloru, prin care se facilitá importatiunea lor din afara, este oper'a protestâriloru poporului.

În Angli'a, în urm'a lupteloru în contr'a lui Napoleone, se simti multa debilitate. Gerogiu IV, unu rege affemeiatu, care în juneti'a sea partinise oppositiunii, si-puse increderea în partitulu *tori* (1820) unde eráu scolarii lui Pitt, si-si întórse ochii si inim'a dela popor. Dar si poporul i-aretá multa ura, mai allessu cu ocasiunea scandalosulu processu, cându se despartí de consórtea sea Carolina de Brunsvick. Ea murindu în annulu urmatoru, poporul o condusse în plânsete la mormentu, desi purtarea ei nu erá de lauda. Pucinu în urma Castlereagh, vechiu amicu allu lui Georgiu si representantele unei politice perfide, si-taiá gûtlulu intr'una apprindere de melancholia. Regele care a-evá pre consciintia mai multe crimeni din juneti'a

sea, se simți foarte turburatu : de aceea deveni misantropu și vietinul ultimii sei ani retrassu de lume. Atunci veni la guvernul Canning, care este laudatu ca omu de Statu seriosu, dar meritele lui, bine judecate, sunt numai comparativu bune ; ellu redede Angliei și preponderanti'a ei de mai înainte ; că-ci ellu puse principulu de neintervenire în congresulu dela Veron'a și sustienă moralmente pre Spanioli. Unu interessu curatu politicu faceă pre Angli'a se appere popórele în contr'a regiloru. Dar eră preste putintia ca guvernulu se sustiena în afara liberalismulu și în éntru se lu combata. Canning se appropia de partitulu *whig*, sau liberale și politic'a luă unu avéntu mai omenosu. Ellu sustieneă emanciparea catoliciloru, ceea ce mai în urma se realisă, și aretă simpathia pentru caus'a Greciloru rescullati în contr'a Turciloru.

Fii'a lui Georgiu IV, spirtós'a și amabilea Carlota (maritata cu Leopoldu de Coburgu, care deveni apoi rege în Belgi'a), capetându unu defectu în juneti'a sea, nu avu fii, și corón'a trecu, la mórtea regelui (1830), pre capulu frateseu Gullielmu IV, omu prudinte și justu. Sub acest-a veni la putere partitulu *whig*, și, dupa una lupta foarte viua se votă reform'a parlamentara, prin care dreptulu de eligibilitate fu basatu pre numerulu populatiunii și dreptulu electoral se regulă dupa unu censu de-

terminatu. Reform'a fù una victoria a burghesiei liberali in contr'a aristocratiei. Pucinu mai în urma se desfiintâ sclavi'a si commerciulu cu negrii (1833) pentru cari lucrau de lungu timpu multi filantropi. Angli'a emancipâ pre sclavii din coloniele sele indemnându cu summe mari pre plantatori, si apoi lucrâ ca se faca pre celel-alte natiuni de a luâ si elle mesuri spre a desradacinâ cu totul acestu commerciu barbaru. În êntru, Angli'a faceâ progressu mare în legislatiuneasea ; dar, în afara, lassâ Poloni'a préda Russiei, favorisându anse stabilirea guvernului reprezentativu în Ispani'a. Dupa Gullieltu IV avvenì la tronu Victoria, nepót'a lui, care avù apoi de sociu pre principele Albertu de Coburgu. Sub reginulu seu marele ministru sir Robert Peel dede una mai mare impulsione commerciului scadiêndu dările. De atunci libertatea commerciului fu visulu de aur alu popóraloru.

Irlandi'a si astâdi este una cangrena pentru Angli'a. Maltratările ce au sufferitu generatiunile trecute au produsu între Angli'a si Irlandi'a unu abisu ce nu se póte âmplé cu uniunea celloru duée popóra cari diferescu atât de multu în conditiunea, religiunea si institutiunile lor. Duée lucruri, ce-si au sorgintea într'una vechia injustitia, produssera ur'a Irlandesiloru : réu'a tratarea bietiloru tierani de către proprietarii veniti din Angli'a si situ-

atiunea anormale a Bisericei. In Irlandi'a tóte bunurile bisericesci sunt in possessiunea clerului anglicanu , si populatiunea catolica e nevoita se-si intretiena preotii storcându-si miseri'asea. Plângerile Irlandesiloru pururea au fostu neascultate, si rescul-lărileloru n'au avutu altu resultatu, afara de crescerea sufferintieloru loru. Cându se emancipara catolicii, li se deschise si loru intrarea in parlamentu, si poporulu putu, prin reprezentantii sei, se cêra incetarea abusuriloru. Marele tribunu si oratoru O'Connel, trimisu in fruntea a patrudieci de Irlandesi in parlamentu, ammenintiã cu separatiunea Irlandiei dêca nu se va face indreptare justeloru loru cereri. Miseri'a ajunsu la culme, mai allessu in annii cându nu se facura cartofii: multi muriau de fôme. Cautã se se iea mesuri euergice. Poporulu irlandesu fiendu de una natura apprindiatore, O'Connel, cu elocinti'a sea, lu tineã intr'una agitatiune continua, cautãndu se impinga la estremeitate tóte fortiele natiunii. Pretotindenea se formara societãti, si clerulu catolicu, care are multa autoritate in acea insula, ajutã adoperãrile lui O'Connel. Se ceru mai ântãiu stergerea decimeloru clerului anglicanu in Irlandi'a, si, neafiãndu nici unu sprijinu in parlamentu, ei refusarã de a le mai dá si se oppusera cu forti'a fortiei. Bande inarmate cutrierau tiér'a cu foculu într'una mânã si cu sabi'a într'alt'a. Gu-

bernulu britanicu. spaimântatu în fine de atari turburări fu nevoitu de a-si aruncá ochii assupr'a acestei «tiéri plina de pasiuni si de miseria» : cu asiá numit'a «lege de repressiune» decretâ Stalulu de as-sedin spre a infrená pre turburatori, si propusse alta lege prin care se micsiorau decimele clerului si se destiná una parte din bunurile bisericei la scopuri curatu civili, mai cu séma la instructiunea publica. Dar acésta ultima lege fu combatuta de inaltulu cleru anglicanu si de aristocratia ; legea decimeloru fu votata, numai in parte : astadi abiâ acésta cestiune pare că are se triumfe. Adversarii ei formara societati cu scopu de a contrariá ver-ce concessiune s'ar face Irlandiei si de a mantiené pururea ur'a religiósă si nationale. De atunci cete numeróse de Irlandesi delassara, în desperarea lor, loculul nascerii si căutara în Americ'a de Nordu una patria si unu asilu în contr'a reutătii si ferocitătii ómeniloru. De aci, de curêndu, se încérca, sub numirea de Feniani (Feniciani), prin tóte mediele, chiaru sângeróse, se adduca ver'una usiurare mamei lor patrie.

IV

GERMANIA

Germania a existat din Congresul de Viena mai împărțită și mai slabă decât cum fusese în timpul cându avea imperiu. Mai mult de unu centu de principate fura sterse, și principatele, cetățile imperiale și-perdura independența lor; dar cele trei-dieci și optu de State cari formau Confederațiunea Germaniei, fura recunoscute deplinu suverane în afacerile lor interne. În locul dietei imperiale, se institui *Diet'a federale* dela Francfort, compusă de reprezentanții guvernelor sub președenția Austriei. Condusă de voința guvernelor federali, ea n'avea autoritatea sa proprie, din care cauza confederațiunea germanică era în marea familie europeană unu corp fără viață, dependent de cele două puteri mari germane, Austria și Prusia. Guvernele străine trimiteau delegați la Dieta: Danemarca pentru Holstein, Olanda pentru Luxemburg.

Decă debilitatea ei în fața Europei nu putea multămi pre Germani, organizarea internă fiindu vitioasă și multumită și mai puțin. În locu de unu Statu federal forte cu unitate de guvern și cu una reprezentare populară, cum doriau și sperau se

aiba patriotii cei mai buni, Congresulu de Vienn'a creasse una confederatiune de State in care numai guvernele erau reprezentate, éru popórale nici de cumu; ba áncã nici artículu allu 13-lea allu pactului fundamentale, care promiteá constituțiuni, fôra se precisedie modalitatea loru nici timpulu cându se se applice, nu respundeá cu asceptarea publica. Nemultumirea poporului germanu crescù si mai multu, cându se vediù cá ênsasi Prussi'a, unde conservatorii luara in guvernu loculu liberaliloru cari fusessera suffletulu luptei pentru indepeditia, întârdiadia de a dá constituțiunea promissa, si cá, in loculu parlamentului speratu, se permiteá numai consilie provinciali cu votu, si acell-a numai consulativu. In Germani'a suveranii se sprijineau pre nobileme ca-se combata ideile liberali, si cu tóte acestea, si-dá aerulu cá lucrédia se introducea regimulu cellu nouu, numai si numai ca se profite de ellu, precumu profitasse de cellu vechiu. Regele Prussiei respundeá numeróseloru petitiuni prin cari se cereá constituțiunea annuntiata de patru anni, cá «ellu singuru este judecatorulu competente despre timpulu opportunu cându are se satisfacã acésta dorintia». Austri'a, suptu influinti'a lui Meternich, mantienù in tóta intregimea guvernulu absolutu si cautá se se rumpa câtu mai multu de Germani'a; Prussi'a imită politic'a ei pîna a se face

persecutórea liberalilor. Ne fiîndu una directiune commune, constitutiunile promulgate cu incetulu in Weimar, Baden, Württemberg, Bavari'a si in alte State mici essira slute si fura una alta cauza de desbinare, ca si multimea linieloru vamali ce impiecau sborulu commerciului. Germani'a pareá déra cá are se se descompuna intr'atâte-a popóra câte familie domnitóre erau.

Aceste conditiuni de imbucature a tierii si risistenti'a principiloru in contr'a spiritului timpului, nutriau essaltarea patritului partioticu. Societátile organizate din timpul umilintiei la straini pentrn lupt'a de indepedintia áncã nu perissera. Ide'a unitátii germanice prindeá radecina mai allessu in junime, care erá infocata atátu prin influinti'a nooei literaturi romantice catu si prin strîns'a legatura cu societátile secrete alle studentiloru Universitátiloru (Burschenschaft); visulu loru de auru erá imperiulu din evulu mediu, unitatea si vechi'a marime a Germaniei.

Acestu spiritu nou se manifestá mai ántáiu cu ocasiunea celebrárii unei serbatori la Wartburg. La aniversarea bataliei de la Lipsi'a, care se celebrá ca una di de mántuintia, mai multi studenti si professori juni dela universitatea Ienei se intielessera intre dînsii ca se tienã una serbatóre, unde, dupa discursuri si cânturi patriotice, se arsera unele

cârti odióse ce erau nisce simbóle alle despotismului vechiu. Guvernele dederă multa importantia acestoru demonstratiuni si se spariara cându unulu dintre junii cari luassera parte la acea festivitate, Mauriciu Sand, commise unu crime ce pareá cá este semanalulu unei conjuratiuni. Acestu june, patriotu infocatu ánze fantasticu, determiná de a uccide pre Augustu Kotzebue, unu Germanu care avusese óre-care successu ca scriitoru teatrale, fusese apoi in serviciulu Russiei si care acumuraportá lui Alesandru totu ce se misicá in Germani'a; ellu erá de toti detestatu ca inemiculu cellu mai mare allu libertátii. Sand se presintá la ellu in Manheim si lu uccise; vrù apoi-se se sinuccida, dar plag'a ce-si facù nu erá de morte; însanatositnduse fu datu pre mânilé carneficelui. Sand murí cu entusiasmu si studentii lu venerara ca martiru.

In urm' acestui attentatu, despre care se faceá respundiatóre tóta natiunea, se tienù congressulu de Carlsbad, unde, dupa multe deliberatiuni, se luá in consideratiune unu memorialu ce se presintasse suveraniloru principali ai Sântei-Alliantie, áncea de la intrunirea loru de la Aix-la-Chapelle, de către Alessendru Sturza, care erá in serviciulu Russiei. Autorulu acestui memorialu, demnu de totu dispreitiulu, atribuiá nemultumirea popóreloru din Germani'a spiritului ce domniá in universitáti, adeca

spiritului celui rău al profesorilor, și cerea desființarea acestor stabilimente. Congressul decretă dăra încetarea libertății presei, instituirea în Mogunți'a a unui tribunal politic care se judece cauzele de această natură, apoi proscrierea societăților studenților și vigilanța severă asupra universităților. Toate guvernele erau obligate să execute decretul acestui tribunal. Prusia, care într-altă vreme era speranța patrioților germani, acum se arăta cea mai zelosă în politică reacționară și se distinse în măsurile aspre ce se luau în toate părțile. Multi dintre bărbații care încurajasera, prin cuvinte și prin esemplul lor, în timpurile nefericite, națiunea la rezistență în contra inamicului ce părea pentru cei de sus că este invincibilă, acum se vedeau trasi înaintea tribunalelor ca făcători de turburări, apoi dați afară din funcțiunile lor și puși sub priveghere. De atunci unitatea Germaniei pară că este numai un vis, și verșine îi mai conservă amărăciunea războiului de demagogi. Fia-care Stat al Confederației lucra în parte, fără nici una considerație pentru interesele Germaniei, și, cu toate că se făcuseră orice reforme în administrație, în justiție și în școli, așeză, pentru cultivarea sentimentelor de naționalitate și de amărăciune de patrie nu se făcu nimic.

Dintr'această epocă un vâlcu acoperă orizontele.

amiciloru poporului si ai libertății. Aristocratii umblau cu capulu presus si infruntau totulu ; liberalii intelliginti, din contr'a, confundati in doliu, dar tari in consciinti'a lor, oppuneau tacerea la strigatele de victoria alle adversiloru lor, asceptându timpuri mai bune.

VII

LUPTA PENTRU INDEPEDINTIA GRECIEI.

Precându viéti'a publica ammortiá suptu jugulu Sântei-Alliantie, errupse revolutiunea Greciloru ce facu se tresara popórale.

Turci'a, pîn'atunci, avusese a se teme numai de rebelliunile guvernatoriloru si de turburările Ianiciloru; dar la 1821, acestu vechiu imperiu fu tare scuturatu de reinvierea poporului grecu. Acésta misicare nu se facu pentru drepturi constitutionali, ci pentru indepedintia. Greci'a, vechiulu léganu allu civilisatiunii europeene, ajunsese in timpurile moderne intr'una conditiune fórte misera suptu dominatiunea barbara a Turciloru. Viéti'a si intelliginti'a páreau cá au fugitu dela Greci pentru totu-de-un'a; descendenti vechiloru Ellini erau aviliti si tratati ca vite. Cu tóte aceste-a umbr'a libertății i urmariá si ei trasariáu ver de câte ori audiáu in apropiere tunulu bubuindu in contr'a

Turciloru; dar sperantiele loru fussera pururea in-siellate. Populatiunea de pre cóstele mării, buni marinari, se inavutisse din commerciulu Mediteranei, si putù prin mediele ce-si creá se lucredie pentru indepedinti'a patriei. Se fundara scóle natiionali, apoi se formá *eteri'a* ce se întinse in tóte părțile; membrii ei si-impuneau obligatiunea de a impacá urele private, de a confundá intr'unu singuru sentimentu religiunea si patri'a, jurându de a se sacrificá pentru triumfulu loru. Semnalulu de rescullare lu dede Alessandru Ipsilante. Acest-a erá in servitiulu Rusiei, si, vediendu cá eteri'a nu póte face pre tiarulu Alessandru de a dechiará rebellu Turciei, trece in fruntea unei cete in tierile române (1821) ca se aprindia foculu. Dar aci Grecii nu aveau multa simpathia, cá-ci ur'a erá mare in contr'a Fanariotiloru, cari de mai bine de unu seclu storceáu si demorolisáu aceste nefericite tieri, si Greciicei adeverati erau confundati cu acesti-a. In confusiunea acést'a, Românii, condussi de unu bunu patriotu, Teodoru Vladimirescu, profitara de a scapá de domnitorii trimisi dela Constatinopole si-si recuperara parte din vechiele loru drepturi. Ipsilante, vediendu cá eroulu románu impiedecá planurile séle, urdì una conspiratiune odiósa in contra-i, lu prinse si puse de lu ucisera. Cu pucinu in urma ai sei fura taiati bucati la Dragasani si ellu, care

se tîenuse departe de câmpulu de bataia, fugi în Austri'a.

Grecii, vrîndu se interessede Europ'a la caus'a lor, trimiseră una deputatiune la congressulu suveranilor în Lubian'a; dar Meternich convinse pe Alessandru allu Rusiei, care simpathisă cu Grecii pentru motive politice si religiósse, că revolutiunile tuturor popóraloru au acellasi caracteru si că sunt în contr'a scopului essentielle allu Sântei-Aliantie. Grecii, lipsiti de ajutoru, devenira préd'a Turcilor infuriati cari si-resbunara într'unu modu barbaru. Patriarchulu dela Constantinopole fu rapitu de lînga altaru chiaru în diu'a de Pasci si spendiuratu cu mai multi episcopi de pórt'a bisericeii.

Lupt'a nationale incepuse în tóte pârtili în Greci'a si în insule; ea tîenù multu si fù teribile. Turcii si-inseamnău mersulu lor cu focu și cu sânge; din caus'a acestoru crudelităti lupt'a se asemenă cu celle din cvulu mediu, dar eroismulu Greciloru dá resbellulu caracterulu din timpurile antice, desì sângele ce curge prin vinele lor nu este totu ellenicu. În fruntea lor se distingeáu, printr'una bravura rara, Mauromihali si Colocotroni. Popórale europeene, rapite de admiratiune, priveau cu multu interessu acestu resbellu giganticu, si societătile filellenice stringeáu si le trimireáu bani si luptatori (1822). Grecii se constituisseră în republica.

Pentru Europei lupt'a erá una cestiune religiósá si de civilisatiune; si pre cându suveranii Sântei-Al-
liantie, surdi la strigatele opiniunii publice, delas-
sáu, din sistemu si fôra scrupulu, pre Greci préda
ferocitatii barbariloru, cete numeróse de filelleni
allergau din tóte pâtrile ca se appere vechiulu lé-
ganu allu civilisatiunii de astadi. Poetulu anglu
Byron cosacrâ totu, geniu, avutia si viétia pentru
libertatea Greciei.

Cu tóte discordiele si egoismulu capitaniloru,
totusi victori'a fû nedespartita de flamur'a Greci-
loru pîna la 1825. Ei avussera successe si pre mare:
Canaris, Miaulis, Botzari erau terórea marinei turce.
Pórt'a desecasse puterile imperiului fôra se póta
reduce pre Greci, si chiamâ intr'ajutoru pre pas-
sia Egiptului, Mehmet Ali, vassalulu seu, cellu
mai industriosu dintre tirani. Acest-a ajuns prin
crudimi si despoieri singurulu proprietaru allu pa-
mêntului in Egiptu, erá singurulu fabricante si
fornissoru in Statulu seu. Dupa ce esterminasse pre
Mameluci, si-facusse una armata prin mesuri vio-
lenti, ánse disciplinata ca celle europeene, si-orga-
nisasse unu guvernul printr'unu amnestecu de ele-
mente de civilisatiune appuseana si de despotismu
orientale. Sultanulu, chiamândulu, îi promisesse Mo-
re'a déca va cuceri-o. Grecii, spariati, respinsera,
la 1824, flot'a egipténa; dar, la 1825, intrându

discordi'a între densesii, óstea egipténa desbarcă pre teritoriulu grecu. Ibraim, fiulu passiei de Egiptu, care erá unu bunu generaru, o commandá. Cetátile grece fura luate un'a dupa alt'a. Grecii nu puteáu tiené în câmpu deschisu ; dar se bateau bine in intariturile naturali alle muntiloru. In decursu de duoi anni, pre cându diplomati'a europeana, terrêta in fine de opiniunea publica, cantá ca se curme lupt'a, Ibraim devastá Peloponesulu si Livadi'a, si numai eroic'a cadere a Missolongiei (1826) produsse una scâmbare partinitória Greciloru in consiliile diplomatiloru. Curajiós'a populatiune a acestei cetáti, ne mai putendu se se appere din caus'a fόμεi, fiendu cetatea incinssa strinsu de Egipteni si de Turci, incercâ de a essí printre rîndurile inemiciloru ; dar a treia parte accoperi cu cadavrele loru pamêntulu din pregiuru. Partea cea mare respinsa in cetatea ce erá minata, Grecii, cu femei, copii si betrán: se luptara cu curajulu desperârii si se inmormontara suptu ruine. Nimeni nu ceru grati'a vietiei. Strigatulu de indignatiune, ce resunâ in tóta Europ'a desceptá guvernele din neuman'a loru nepasare.

Imperatorulu Alessandru murisse de curêndu intr'una calletoria ce facusse la Taganrocu lînga marea de Azof, de unu morbu misteriosu ce dede locu la multe prepusuri. Cellu de allu treilea frate

allu seu, Nicola, (câ-ci cellu mai mare, Constantinu, renuntiassede multu la tronu), guvernâ imperiulu cu una mâna de feru. La avvenirea sea pre tronu, innecasse insânge una rescullare militara ce tindeâ se scâmbe successiunea si natur'a guvernului din despoticu in constitutionale. Spaim'a ce inspirâ torturele sêle ammortira pentru multu timp aspiratiunile liberari, si acestu imperatoru, avêndu temere de libertate, va persecuta-o apoi pretutindenî in decursu de trei dieci de anni, si va fi tipulu cellu mai infricosiatoru allu autocratiei russe.

In Angli'a se aflâ atunci la guvenu umanulu Canning, care nu perdusse totu entusiasmulu din juneti'a sea pentru liberarea Greciei; in Franci'a, guvernulu nu puteâ se nu se plece la strigatele fil-leniloru, cu atâtu mai multu, cu câtu atunci Ianicerii commisessera omoruri de spaimântatu. Dupa propunerea lui Canning, Russi'a, Angli'a si Franci'a facura unu tratatu prin care se legara de a induplecâ pre Turci'a se dea libertate Greciloru. Una flota, combinata de aceste trei puteri, se dusse in apele Moreei si dechierâ lui Ibrahim ca se esse din peninsula; ellu refusâ, si atunci se incinse batali'a dela Navarinu in care flot'a truco-egipténa fû cu totulu destrussa. Acésta lupta erâ atâtu de neașceptata si determinarea de a attacâ fû atâtu de rapede luata, in câtu puterile se spariara, si An-

gli'a, mai allessu, o regretă fórté multu; si, intr' adavêru, câ de atunci marin'a Turciei nu s'a mai redicatu. Dar victori'a a remasu fôra effectu pentru Greci; câ-ci, murindu Canning, Angli'a, pentru interese commerciali, fû apoi favorabile Turciei, si Sultanulu Mahmud, omu cu multă energia, se aretă pré cerbicosu, nevrêndu, se audia de libera-rea Greciei, si interetă pre Russi'a refusându de a împlinî unele din multele ei cereri. Tiarulu, vedîndu câ Turci'a e stôrsa de puteri, voi se puna in lucrare proiectele Ecaterinei assupr'a Constanti-nopolii si armatele sele trecura in tierile române. Deschiderea acestui resbellu reinviâ sperantiile Gre-ciloru. Angli'a se sperîă si properâ liberarea Gre-ciei. Precându armatele ottomane se indreptau spre Dunare in contr'a Russiloru, guvernulu Franciei fû nevoitu de a se unî cu politic'a angla si offerî unu corpu de armata case operedie in Greci'a, spre a con-trabalantiâ politic'a russa in opiniunea popóraloru crestine din Turci'a. Francesii desbarcara in More'a si constrînsera pre Ibraim de a se retrage. Cu acést'a Franci'a se reabilită in opiniunea lumii de espeditiunea din Ispani'a. Grecii si-perdussera in certile d'între dênsii energi'a ce aretassera la in-ceputulu luptei. Dupa períód'a cea frumósa de glo-ria, urmasse una períóda trista de anarchia. In fine

Capo d'Istri'a dela Corfù, care erá devotatu Russiei, se allesse presiedinte allu republicei grece.

Greci'a erá salvata acumu, ánse Turci'a se aflá în periclu. Russii, facêndu din tierile nóstre campulu loru de bataia si ajutati de noi, trecussera victoriosi Dunarea, Balcanii si inaintassera departe, cându, prin insistenti'a puteriloru appusene, se facù pacea dela Adrianopole. Printr'acestu tratatu. facutu in profitulu Russiei care luâ buccile Dunarei, se recunoscù independenti'a Greciei si unele din vechiele drepturi alle tieriloru române, înse puse sub garanti'a Russiei, care ne luasse Bassarabi'a. Resbellulu mai tienù câtu-va in Greci'a, câ-ci puterile nu se putussera invoì intre elle assupr'a confiniloru nuoului Statu. Intr'acestu ultimu episodulu independenției, admirabilulu Miauli spulberâ in aeru flot'a gréca ca se nu cada in mânile strainiloru. In fine guvernele se invoira la Londr'a, ca, More'a, Livadi'a si parte din Tessali'a, Eube'a si Cicladele, se formédie unu regatu, si, fiêndu ca Capo d'Istri'a fusesse uccisu de fratii Mauromihali, puterile celle mari cautara lungu-timpu unu rege care se pacifice nuoulu regatu. In urm'a refusului principelui de Coburgu, Leopoldu, corón'a Greciei se dedelui Ottone I din cas'a Bavariei (1832). Din nefericire, acestu Statu se creâ pré micu, mai allessu din caus'a gelosiei An-

gliei pentru viitorul Turciei, si multe pârti, unde revolutiunea se insemnase prin eroismul luptatorilor, fura lassate sub jugulu Turciloru. De atunci Greci'a, avându formele unui Statu civilisatu, se adoperă, desî nu cu multu successu, de a securati de barbaria si de brigantismu. Dupa câti-va anni, Grecii facura una revolutiune (1843), si-dedera una Constitutiune liberale, si, din g'losi'a simtiului nationale, allungara pre Germanii cari venisera cu regele.

VIII

LITTERATURA SI SCIINTIE

«Timpurile de lupta si de activitate sunt favoritoare desvoltării viétiei literare. In Franci'a, âncă desuptu imperiu, Chateaubriand dedesse litteraturei una directiune noua reinviându sentimentulu religiosu si poeticu, cu tôte câ a scrissu in prosa; junimea se puse pre acêsta calle influentiata si de litteraturele straine, din Germani'a si Angli'a.

«Libertatea creatiunii poetice, ardorea si pasiunea lirismului, misicarea impetuósa si marimea dramei, sublimele avânturi alle imaginatiunii, atare eră invetiamântulu ce dau doi poeti mari ai Germaniei, *Goethe* (1749—1832) și *Schiller* (1759—1805). Goethe dedesse la 1773 pre *Werther*, la

1778 prim'a parte a lui *Faust*, si pre a duó'a la 1832. Schiller puse de represintă *Briganti* la 1783; *Istori'a resbellului de Trei-dieci de anni* apparù la 1796, si *Gullieltu Tell* la 1804.

«In Angli'a Walter-Scott, celebrulu creatoru allu romantieloru istorice (1771—1832), assemenea, tieneá séma, in scrierile séle, de veritatea istorica, professá mare cultu pentru evulu mediu si adorá natur'a; Lord Byron (1788—1824), pre lóngha celle-l-alte córde atinse de poeti, adaogá si pasiunea.

«Influinti'a litteratureloru enrepeene assupr'a poetiloru francesi din timpulu Restauratiunii fù numai indirecta; a causatu numai ruin'a prejudecieloru, si prepará publiculu pentru reinnoirea litteraturei, fôrase ointroduca. Lamartine, mai ântâiu, publicá la 1820, una culegere de versuri intitulata *Meditatiuni poetice*, in care unu sentimentu viu pentru natura si strigatele elocinti alle inimei aratara ca este poetu. Ellu dede la lumina unu nuou volume de *Meditatiuni* la 1823, si la 1829 *Armoniele poetice si religióse*. Victor Hugo, emululu lui, publicá, cându erá in etate de duóe-dieci de anni *Odele* (1822). Acésta scriere suptu una forma clasica faceá se se presíuntia unu talentu ce nu are se se supunâ lungu timpu regulei. *Odele* si *Balladele* sunt animate de una sufflare poetica mai forte si mai

avuta. Victor Hugo dede mai târziu, în urm'a epoehei Restauratiunii, poesiele sêle, *Orientalile* și *Frundiele de Tómnă*, cari sunt mai cu dreptu cuvîntu laudate. Alti doi poeti, nu atîtu de celebri, se inspirau, din contr'a, de suvenirile imperiului și de ideile liberali. Casimir Delavigne (1783—1843), autoriulu *Messenienelor*, *Vesperelor* *Siciliane*; Béranger (1780—1857) cîntatoriulu popularu.

«Precumu alta data lumea litterara se impartiă în *vechi* și *moderni*, se divise și acumu în clasici și romantici. Cért'a se nascu și se invenină în sînu ei, mai allessu în lucrări de teatru. Victor Hugo(1) scrisse manifestulu partitului seu în prefațiunea lui *Cromwell* (1837). Ellu lapedă *tragedi'a* și admiteă *dram'a*, adeca una actiune mnltiplă, libera de ver ce lege, carese desvâlluie fôra alta conditiune ei numai inspirându unu interessu din ce în ce crescîndu.

«Un'a din gloriele mai pucinu contestate alle secului nostru este marea regenerare a studiilor istorice. Augustiu Thierry (1795—1856), Guizot (nascutu în 1786 și încă în viétia). Champollion

(1) Victoru Hugo, infocatu apperatoru allu ideiloru republicane, combatu, ca deputatu în Adunanti'a nationale, scopurile ambitiose alle lui Ludovicu Napoleone, din care cauza, în urm'a colpului de Statu dela 2 Decembre 1851, fû nevoitua se se duca în essiliu, unde se afla și astadi.

cellu june (1790—1831) descoperi secretulu ie-roglifelorü egiptene.

Primulu rolu in filosofia lu are Germani'a. Marele cugetatoru Kant (1724—1804) fundâ una sistema ce influințiâ tare asupr'a toturorü sciintielorü. Fichte (1762—1814), cellu mai mare dintre discipuli sei, trecü de la criticismulu lui Kant la idealismulu puru. Fichte fu ânca si unü mare luptatoru allu libertătiî popóralorü, pentru care memori'a sea este venerata de poporulu germanu. Schelling (1770—1831), discipululu lui Fichte, unü idealismulu acestui-a cu filosofi'a naturale.

«Influinți'a déra ce a essercitatu Germani'a si Angli'a in misicarea poetica a Franciei, lucrâ mai de a dreptulu assupr'a regeneratiunii ei filosofice. Studiulu ce facü Royer-Collard ideilorü Scotianului Reid, care urmă doctrin'a de observare a lui Bacon, lu condusse in lupt'a ce întreprinse in contr'a sensualismului seclului allu optu-spre-diecelea. Lectur'a operelorü filosofilorü germani formara pre Cousin, disciplulu lui Royer-Collard.

«Unu criticu emininte, Villemain, erá fórté applaudatu la Sorbonn'a pentru admirabilile sele prelegeri assupr'a litteraturei franceze. Elocinți'a, atunci, resună in tóte pârtile: in scóle ca si in corpurile legislative si in scrierile passionate alle lui Lamennais. »

«Misicarea científica ce se însemnase încă din seclul alu șapte-spre-diecelea și alu optu-spre-diecelea, urmă să aiba, într'alu nouă-spre-diecelea una activitate și una strălucire pin'aci necunoscute. Cuvier (1769—1832) constituie minunat'a reconstruire a lumii antideluviane ce descoperiă omenilor revoluțiunile alu caroru teatru este globulu ce lu locuiescu ei. Emulele seu, Geoffroy-Saint-Hilaire (1772—1844), marginindu studiile sele la speciile celle viue, stabiliă principiulu anatomicu alu unității de compositiune.

«Dar cellu mai mare renume, în Seclulu nostru, lu a avutu cu dreptu cuvântu *Alessandru. Humbold*. Ellu se nascù la 1769 în Berlinu, și murì totu aci la 1859; patri'a sea anse, putemu dice, a fostu lumea întrêga pre care a strabatut'o și care fù obiectulu studiiloru sêle celloru universali. Atari geniuri nu sunt atâtu alle unei natiuni câtu alle umanității. Ellu a resumatu lucrările sêle celle lungi într'una carte magnifica, *Cosmos*, ce este una panorama adevărata a lumii și a științei. Pre lînga geniu aveă și unu caracteru mare și se respectă multu pre sene însusi.

«Intr'acêsta epoca trei ómeni, atâtu prin lucrările loru particulare câtu și asociându-si forțele lor, dussera departe matematicel, astronomi'a și physic'a. Acești-a sunt: Ampère (1775—1836),

Fr. Arago (1786—1853), Biot (născut la 1774 și mort de curând). Cei d'ântăiu duoi făcuseră un'a din cele mai însemnate descoperiri ale secolului nostru, a electromagnetismului.

«Anca de mai înainte Chaptal aștepta ca știința să se poată aplica la industria pentru binele oamenilor și alu civilizației. Filippu cellu Banu avu făcută ideea de a adoperă gazul ce provine din distilarea lemnului la luminat (1750).—Fulton, care nu fusese ascultat în Franța, dusesse descoperirea sa în Americă, unde navigația cu vapori se întinse foarte repede, după care se introduse în Angliă, Franța și în toată Europă.

«Usul ce se făcea de vapori în industria deservise de timpuriu ideea de a o aplica și la transportul lucrurilor. Un inginer francez, Joseph Cugnot, construisse (1770) car cu vapori, și în Americă (1790) Oliviers Evans construisse trăsuri cu vapori ce umblau pe căile ordinare. Aceste încercări n'au avut nici un rezultat. Cei d'ântăiu carii au avut ideea de a pune locomotivă pe căile cu sine de fier, ce erau în uz la lucrarea minerelor, fura Trévithick și Vivian. În fine, după mai multe proceduri făcute, locomotivă se substituî căilor, și căile ferate fura descoperite (1814).

Ampère și Arago concepuseră o aplicare făcută a principiului lui Oerstedt, acțiunea unui co-

rinte voltaicu pre unu acu magnetisatu : acest-a e principiulu telegrafului.

Consecintiele acestoru descoperiri admirabili sunt vediute si appretiate de toti. Prin telegrafu si câile ferate timpul si spatiulu paru câ au desparutu. Elle au produsu suptu ochii nostri chiaru una revolutiune economica ca in seclulu XVI. Industri'a si comerciulu au luat unu sboru fôrte mare ce merge din ce in ce crescundu. Entusiasmulu si sperantiele omului luminatu sunt nemarginite cându vede popórale appropindu-se, câ civilisatiunea strabate in fundaturile celle mai departate, câ natiunile se facu solidare pentru pace fiëndu legate prin activitatea communicatiuniloru si a interesselor. Europ'a tindedin ce in ce a deveni una singura familia. Isolarea din timpurile feudalitatii facea ca nedreptatea se domnésca in tóte si producea miseri'a ; astadi asociatiunile dau avuti'a. Nivellulu morale se inaltia, si omulu devine din ce in ce mai demnu de missiunea ce i a incredintiatu Dumniedieu pre pamêntu.

IX

REVOLUTIUNEA DIN IULIU 1830

Carol X, nevrëndu se tiena séma despre progressulu ce se facea in idei si in opiniunea publica

prin activitatea literara, descoperirile sciintifice si prin cultur'a intelectuale, se inderetniciá din ce in ce in politic'a sea.

Ministeriulu lui Martignac care cercasse a conciliá doctrinele liberali cu cele despotice si care probasse, prin lucrări intiellepte interne si prin câte-va fapte in politic'a esterna, cá are bune intentiuni, fú nevoitu de a se retrage ne mai fiéndu sustienntu de nici un'a din cele duóe partite ce erau in lupta si, áncá, detestatu de ómenii curtii. Carolu X numí ministri dintre amicii sei sub presiedinti'a lui Polignac, cunoscutu de toti ca inemicu allu Constitutiunii si allu ideiloru liberali. Atunci toti ómenii cu inima, gelosi de libertátile publice, se temura cá Constitutiunea are se fiasfásiata. Nu mai târdu de unu annu errumpse revolutiunea dela 1830.

In tóta Europ'a la 1829, ca la 1820 si la 1815, una lupta mare pareá cá are se se dea intre libertate si despotismu. In Angli'a partitulu aristocraticu fusse nevoitu de a face concessiuni cerintieloru libertatii, realisándu mai multe reforme economice si emancipándu precatolici. In Germani'a, diet'a dela Francfortu care reprimeá cu severitate aspiratiunile ei politice, fusse nevoita de a introduce unitatea de commerciu (*Zollverein*) ce contribuiá de a le incurajá. In Portugali'a, constitutiunea data de don Pedro fusse anulata de usurpatorulu don Miguel, si domniá tira-

nesce; dar resunetulu ce avù revolutiunea din Paris o va scapá. În Oriente resbellulu dintre Russi'a si Turki'a incetasse prin pacea de la Adrianopole, si Greci'a devenisse unu Statu independente.

Intr'acestu timpu cându ideile liberali facussera progrese mari in Europ'a si cându Franci'a gustasse cinci-spre-diece anni din viéti'a constitutionale, Carolu X voi se guvernedia într'unu modu absolutu. La deschiderea Camereloru regele vorbi cu asprime, si cându Camer'a deputatiloru respunse in adress'a sea declarându că «drepturile corónei lui sunt nedespartite de libertátile publice» ea fu prorogata.

Natiunea aretá prin manifestatiuniile celle mai invederate simpathi'asea pentru adresa. Ministrii, voindu se se puna într'unu nivellu totu atátu de susu in contr'a simtiului publicu desceptatu, persecutara pre subscriitorii si partinitorii adresei, si mani'a loru cadeá mai furióssa assupr'a acellor-apte cari i credeau si cari erau mai inainte devotait numai causei regelui. Guvernulu, in locu de a vedé una lectiune in defectiunea acestor-a, merse cu ur'a sea pina la violintia. Cu acésta purtare regele nu mai erá capulu natiunii, ci, cellu pucinu, instrumentulu unei factiuni. Ellu nu vrea se mai scie de nimicu, ci cautá numai cumu se triumfedie.

Mediloculu cellu mai securu de a ajunge la a-

cestu scopu i-parù câ ar fi una espeditiune in contr'a Algerului. Guvernulu credeá câ cu acést'a ar puteá impacá spiritele si va face natiunea mai docile dându una satisfactiune patriotismului. Espectitiunea fu decisa spre a repará una insulta ce insolentele deiu allu Algerului facusse Franciei in persón'a consulelui ei. Resbellulu pareá dera câ se face pentru binele umanității si crestinetâtii, ca si pentru Glori'a Franciei ; dar, in fapta, se faceá numai ca se indreptedie, prin successe stralucitoare, attentiunea natiunii bellicósa si setósa de gloria afara din tíera, spre a puté face in intru or ce abusu de ea. In diu'a de 16 Maiu, cându se imbarcá armat'a de espeditiune la Toulon sub commandulu lui Bourmont, essi si decretulu pentru *dessolutiunea Camerei* ce-si attras-sesse disgrati'a regelui prin adress'a sea. Espectitiunea fû fericita : armat'a deiului fusse invinsa, intariturele Algerului bombardate, pirateri'a pre Mediteran'a stirpita si Francesii pusera picioru tare in Afric'a.

Cându ajunse la Parisu scirea despre luarea Algerului (9 Iuliu), regele crediù câ va puté repurtá una victoria si mai stralucita in contr'a inemiciloru din tíera, adeca in contr'a natiunii, precumu i urâ in publicu arhiepiscopulu Parisului, spre a-si recapetá ceea ce numiá ellu prerogativele corónei. Dar in locu de acésta victoria funesta a

regelui în contr'a natiunii, natiunea repurtă un'a glorioasă în contr'a lui.

Mai întâiu ministrii fura batuti în allegeri, de și facussera totulu, intimidări, promissiuni, ilegalități monstruóse spre a-si formá una majoritate servile în Camera. Francesii dederă atunci, prin curajulu și indepediti'a lor de cetatiani, unu es-semplu furmosu Europei, care-si avea ochii și sperantiele întórse spre ei. Cei 221 de deputati, cari subscrissessera adress'a, fura toti reallessi. Ministrii, vediendu că nu se potu mantiené în faci'a unei atari Camere, appucara callea cea mai periculósa, de a uccide prin ordinantie libertatea.

La 26 Iuliu 1830 Monitoriulu publică siésse ordinantie. Dintre aceste-a, trei, subscrisse de ministri, sunt faimóse: elle suspendau libertatea presei, dessolvau nuó'a Camera (care nici că incepuse a lucrá) și modificau într'unu modu arbitraru legea electorale. Cea de a patr'a convocă collegiele electorali pentru 13 septembrie și Camer'a pentru 28 alle acelliasilune. Celle-l-alte duóá erau fôra mare importantia. Intentiunile regelui erau acumu pentru toti invederate: voiá se-si faca în tacerea cea mai completa a presei una Camera favorabile prejudeciiloru séle.

Aceste ordinantie, cari nimiciau cu totulu constitutiunea și cu cari regele incepù lupt'a în con-

tr'a drepturilor natiunii, fura semnalulu de esplo-siune allu tuturor ureloru adunate de cinci-spre-diece anni pre capulu Restauratiunii.

Agitatiunile incepura âncea din sér'a dillei, 26 Iu-liu, cându se publicara ordinantie fatali. La 27 devenira generali si luara unu caracteru amne-nintiatoru. La 28, Parisulu se acoperi de baricade, si la 29 revolutiunea erá victoriósa si flamur'a tri-colora, ce erá proscrisa de Burboni, fâlfaiá de assupr'a Tuillerieloru. Câti-va deputati liberali si cu influintia se intiellessero între dènsii ca se diri-giedie lupt'a, la care luau parte tóte clasele popu-latiunii, si apoi formara unu comitatu provisoriu de administratiune sub presiedienti'a lui *La Fayette*. Acestu barbatu raru-si recapatasse tóta populari-tatea de la 1789.; Numele seu inspirá entusiasmu si inima luptatoriloru. Victori'a incliná degiá în partea poporului, si totusi regele nu voiá se audia de concessiuni. Ide'a de a-lu destroná, provocata de acésta cerbicia órba, petrunse in spiritele popula-tiunii essasperate si indata victori'a fu completa. Abbiá atunci Carolu X consimti de a-siretrage or-dinantie si de a scâmbá ministeriulu. Respunsulu fù : «Pré târdiu!» In desiertu voi ellu se mai ne-gotiedie, offerindu de a abdicá, ellu si fiu seu in favórea junelui duce de Bordeaux, care luá numele de *Enrichu V*; poporulú nu vreá nici ellu acumu

se mai audia. Burbonii fura dechierati de destornati, si ei, convinsi că nu mai pot face nimicu, essira din tiéra p'ntre acclamatiiunile poporului beatu de bucuria că a înfrânatu jugulu despotismului.

Deputatii, ca se puna capetu revolutiunii, prochiemara rege pre ducele d'Orléans, care, pre lînga alte merite, nu aveá prejudeciele ramurei primare a acestei familie. Dar decretulu care contineá votulu *deputatiloru* si allu *Camerei pariloru* essi numai in urm'a protestáriloru celloru mai solemne alle ducelui, că «de acumu inainte *Constitutiunea* (chiaru cu modificările ce se voru introduce) are se fia una *veritate*, precumu si in urm'a aprobării *programului dela palatiulu muncipale* (netienutu in séma mai târdiu), că adeca *institutiunilerepublicane* a use fia unite cu *form'a guvernului monarchicu*. Aceste legaminte linistira pre amicii libertátii si incununara dorintiele patriotice alle lui La Fayette, care, e sciutu de toti, că puteá se dispuna de corón'a Franciei.

In 7 Augustu se dede decretulu care regulá modificatiunile constitutiunii in interessulu libertátii si-lu prochiemá rege cu *vointi'a nationale* sub numele de Ludovicu Filippu d'Orléans. La 9 Augustu se facù juramêntulu si revolutiunea cea gloriósa, in care poporulu s'a purtatu cu eroismu si generositate, fôra se aiba a rusí de nici una fapta deso-

noratóre, probă că moralitatea se întinsese în națiune. Acumu începe una nouă perioadă, nu numai pentru Franci'a, dar încă și pentru Europ'a, ba chiaru pentru lumea întreaga.

X

CONSECINTIELE REVOLUTIUNII DIN IULIU 1830

Ver ce misicare în Franci'a produce scuturare în Europ'a. Revolutiunea din Parisuresună în tota Europ'a și, spaimentându pre unii, incujându pre alții, dede nascere unei adeverate revolutiuni europene în favórea libertății. Acést'a fu una datatura de mórte pentru Stân'a-Alliantia, flácita degiá prin mórtea lui Alessandru allu Russiei, și edificiulu artificial, construitu de diplomatii congressului din Vienn'a, fú scuturatu din fundamente.

Cu tóte că Ludovicu-Filippu «regele cetatianu» inagurá una politica de pace și de reconciliatiune către cele-l-alte State, delasându callea ce-i insemnasse spiritulu revolutionaru și luându, dreptu devisă, massim'a *mediulu justu*, sau una calle de midilocu între cele două extreme, prim'a suflare revolutionara electrisá popórale ce sufferiau mai multu de sistemulu impusu de Sânt'a-Alliantia. În Belgi'a, Germani'a, Poloni'a, Itali'a și în alte părți se făcura

revolutiuni, ce putura fi innecate in sânge, abia după doi ani de luptă; și cu toate că cele trei puteri, Rusia, Prusia și Austria, ce conduceau reacțiunea, erau dinstul de tari, spre a menține și a restabili în cele mai multe State sistemul de mai înainte, totuși, de atunci în urmă, ideile liberale aveau multă valoare, și opiniunea publică creștea atât de mult în fața severităților politice. Sistemul constituțional și libertatea civilă erau victorioase în apusul Europei, grație influenței Angliei și Franței ce atunci lucrau în întelegerere.

Revoluțiunea *Belgiei* fu prin urmare consecința a acelor trei dille din iulie. Congresul de Viena, fără a ține seama despre divergența de limbă, tendințe și de interese naționale, unise Flandria și Brabantul cu Statele generale ale Olandei într-unu regat numit Țările-de-Diosu. În deșertu regele Gullielmu se adoperă prin concessiunile materiale ce făcea Belgianilor de a forma din aceste două popoare unul singur, căci, în realitate, Olandezii erau dominatori. Ei impuneau legile și limba lor Belgianilor și cautau să pună instrucțiunea catolicilor sub paza vigilenței magistratilor protestanți. Una legătură strânsă se făcu atunci între patrioți și clerul catolic, Agitațiunile lor, și mai alesu tipetele pressei fura cu asprime pedep-

site, ceea ce attrasse assupr'a guvernului una reprobare generale. Regele defaimă prin cuvinte fórtetari acésta legatura. Intaritatea spiriteloru erá degiá la culme cându ajunse la Brussele scirea despre evenimentele din Parisu, si crescè totu mai multu. In sér'a de 25 augustu, dupa represntatiunea la teatru a faimósei melodrame «La Muta di Portici» allu càrî'a subiectu este revolt'a lui Massaniello la Neapole, una céta númeroasa de poporu facù in bucâti tipografi'a unui diariu devotatu Olandesiloru, se aruncâ apoi assupr'a palatului ministrului de Justitia si assupr'a casei directorului de Politia. La 26 agitatiunea devenì insurectiune, si preste pucine dille revolutiune. Indata se institui una garda spre infrênarea escesseloru si unu comitatu provisoriu care luâ directiunea misicârii pîna ce se putura intruní liberalii si catolicii intr'unu congressu sub presiedienti'a lui Potter, unulu din proscrisi guvernului olandesu. Essemplulu ce dede capital'a fù imitatu de tier'a intréga, si flamurele nazionali se inarborara in tóte pârtile.

Cându regele audì aceste sciri, ellu avù una buna inspiratiune, de a cautá pacea prin reconciliatiune. Fiiu-seu cellu mare, principele d'Orange, fù trimisu indata la Brussele, unde se introdusse printre barricade, si propuse una legislatiune si una administratiune separata pentru Belgi'a. Una

deputatiune belgica se duse la Haga ; dar regele, scâmbânduși intentiunile, desapprobă promisiunile fiu-seu și strinse óste. Belgi'a luă și ea mesuri pentru una apperare energica.

Assaltulu ce făcura Olandesii assupr'a Brussel-lei este respinsu dupa una lupta de cinci dille, și unu corpu de insurgenti se indreptădiă către Anvers'a spre a o liberă. Atunci regele, imblânditu, voi se tratedie, dar eră pré târdiu ; Generarulu olandesu din Anvers'a, Chassé, se retrasse in citadella și fulgeră in decursu de siépte ore avut'a urbe, causându daune immense depositeloru commerciantiloru : Anvers'a faceă unu comerciul mai intinsu de cătu Amsterdamlu. Acésta barbara putare facu reconciliatiunea și mai imposibile. Congressulu nationale, indignatu, prochiemă indepedenti'a Belgiei și destornarea de pre tronulu ei a familiei de Orange. Pre cându lupt'a se incinsesse cu inversiunare, celle cinci puteri europeene se iutrunira in conferintia la Londr'a și, dupa lungi desbateri, deliberara separatiunea Belgiei de Oland'a. Principele Leopoldu de Sassonia Coburgu, care depunsesse una principessa angla și, dupa mórtea acelli'a, una fia a lui Ludovicu-Filippu, fu allessu rege (1831) allu Belgiei. Ellu si-attrasse simpathi'a tieriei printr'una constitutiune fórte liberale care apoi fu bine observata și applicata cu sinceritate. In desierta O-

landesii mai incercara se supuna pre rebelli prin arme; ammenintiati si batuti de Francesi si de Angli, pre apa si pre uscatu, fura nevoiti, cu tóta vallinti'a ce aretara, de a incetá lupt'a. De atunci in cuá Belgi'a, sub Leopoldu I, regele constitutionale modelu, prosperá fôrte multu, atátu prin liberele sele institutiuni politice, câtu si prin progresele celle mari alle industriei.

Resultatulu cellu bunu allu revolutiuniloru in Franci'a si in Belgi'a avura resunetu si in nefericit'a *Polonia*. Înáltiata de congressulu de Vienn'a la gradulu de regatu, suptu sceptrulu imperatorului Russiei, Poloni'a pareá cá arese fia mai bine de câtu in timpulul ei de anarchia permaninte. Constitutiunea cu dieta si cu óste nationale pâreau cá voru da tierii libertate si securitate, mai allessu cá aceste instiutiuni erau garantate de Europ'a; dar elle nu putura produce binele asceptatu, fiendu pururea attacate si paralisate in essercitiulu loru de administratiunea russa, sub directiunea, din natura despotica, a vice-regelui Constantinu. Polonii déra, perdiendu-si ver-ce illusiune despre intentiunile bune alle Russiei, incepura a conspirá si organisara societáti secrete pîna si in armata; si pre cându tiarulu Nicola, spariatu de ideile revolutiunare ce scuturau Europ'ã, se prepará de a vení in contr'a Franciei cu Polonii in frunte, acesti-a se

rescullara crediându ca Franci'a va ajută pre vechii ei alliati de a reconstruí integritatea Poloniei. In sér'a de 29 noembre 1830, duoe-dieci destudenti ai scólei militare din Varsovi'a, initiati intr'una mare conjuratiune petrunsera in palatiulu vice-regelui, pre cându alti conjurati chieiau poporulu la arme. Marele duce Constantinu abiá putù scapá cu fug'a, si Varsovi'a libera negotiá cu ellu retragerea óstei russe. Unu guvern provisoriu se formá avédu in capu pre Czartoryski, Niemcewicz si pre generariulu Chlopicki spre a dirige insurectiunea. Dar indata se aretara din nuou reellele ce perdussera Poloni'a: divisiunile intestine. In locu de a-si indrepta tóta ardórea patriotica si bellicósa in contr'a Russiloru, appucati pre neasceptate si neparati de lupta, diferitele partite nu se putura intiellege nici assupr'a formeí guvernului provisoriu, nici assupr'a intinderii ce aveá se dea revolutiunii. Rivalitáile personali nascura rivalitátile politice. Patriotii cerura a se luá mesuri extreme si se se faca appellu la tóte provinciele vechie alle Poloniei. Aristocrati'a, teménduse despiritulu democraticu, si póte neincredíenduse in fortiele natiunii, voiá se negotie die ca prin diplomatia se obtiena garantie maitari pentru constitutiunea ce li se dedesse la 1815.

Denumirea lui Chlopicki de dictatoru si de comandante allu armatei nu servì intr'unu nimicu caus'a

nationale. Ellu vreá se conduca revolutiunea dupa ideile partitului aristocraticu. Strategistu bunu si generaru abile, puneá pretiu numai pre forti'a organizata, pre óste, si refusá de a ridicá poporul in massa. Diet'a, convocata cu celeritate, dede autoritatea supreme principelui Radziwill; aristocrati'a neresoluta si desgustata de cerintiele cluburilor democratice nu numai cá nu se misicá de locu, ba ánca impiedecá ver ce revolutiune mare si barbatésca. Asia, pre cându imperatorul Russiei, profitându de timpul ce perdura Polonii, trimiteá (1831 ianuariu) 150,000 de soldati sub commandulu lui Diebici, diet'a dechiera cas'a de Romanoff caduata de pre tronulu Poloniei, ánse negându, totu-de-una-data, tieraniloru dreptulu de proprietate imobile, si mântienându assupra-legreutátile feudali, impiedecá intr'acestu modu pre poporu de la lupt'a din care ellu singuru puteá se scape natiunea. Cu tóte aceste-a, óstea polona, de si inferióra cu multu in numeru Russiloru, nu se descurajá, ba ánca facú minuni de bravura. Dar generarulu Radziwill nu sciú se impiedece impreunarea unui corpu de 20,000 de Russi cu armat'a lui Diebici, si acest-a, reíntaritu, începédu éراسi attaculu, Polonii fura nevoiti de a se retrage la Prag'a in Varsovi'a.

Shzrynski care fu pusu in commandulu armatei, incrediénduse in diplomatia, perdú unu timpu pre-

tiosu fôra se faca nimicu. Pricepându in fine câ negociatiunile erau mai multu favorabili inemici-loru si câ puterile appusene nu faceau nimicu spre a sustiené promissiunile lor, reapucâ offensiv'a. Ellu trece in tacere cu armat'a preste puntea Pragai si bate, apoi imprastia, duoe corpuri din óstea russa, care erá cu totulu demoralisata, ánse nu cutésa de a se aruncá si assupr'a corpului principale, si determinâ se-lu attace numai dupa ce perdù multu timpu, cându erá pré tardiu.

In fine generalulu Shzrynski, dupa ce mai batusse unu corpu russu la *Iganie* si apoi mai lassá se tréca siése septemâne, se decise a merge inainte, si la 23 Maiu se dede la *Ostrolenc'a* un'a din celle mai sângeróse batalie. De si Russii remasera domni preste câmpulu de bataia si Polonii se retrassera la Varsovi'a, totusi ei nu putura se mai intreprindia nimicu seriosu. Dar discordiele, tradârile si promissiunile fallaci alle diplomatiei aveau se pérdia Poloni'a. Intre aceste-a Diebici murí de choler'a ce desolá armat'a russa si commandulu se dede lui Paskievici (Eridanski), care trecù Vistul'a si se apropiâ de capitale. Atunci partitulu democraticu, crediendu câ revolutiunea pere din caus'a tradatori-loru, commise fapte atroci. Populatiunea, resoluta de a face una apperare desperata, resturnâ in furórea ei guvernulu, si voi se se curatie de toti

tradatorii, uccidându multi din acei-a pre cari i desemnă cu acestu nume. Atari escesse fôrte raru servescu caus'a in numele cări-a se facu. Czartoryski, care erá capulu guvernului, spaimântatu, fugì in castramentulu generarului Dembinski. Diet'a numì de presiedinte allu guvernului cu autoritate dictatoriale pre Krukowiecki, incredintiându lucrulu cellu mai mare din tóte, salutea publica, unui omu care, déca nu erá tradatoru, erá ánse cu totulu neaptu, si neapacitatea, ridicata la acésta inaltime in momente atátu de supremi este ca-si unu crime. Cându se apropiâ Paskevici de murii capitali, ellu se perdù cu totulu : dá ordinile celle mai contradicátore si luá despositiunile celle mai neintiellepte. Ostea polona, attacata la Wol'a (unde se allegeau regii vechi ai Poloniei), se luptâ cu vallintia si multi ostasi se purtara ca nisce eroi, pentru care in urma fura cântati de poporu ; dar, dupa duóe dille de assaltu, Krukoviecki voi se tratedie despre conditiunile suppunerii ; desaprobatu de dieta, se retrasse, lassându Russiloru capital'a (8 septembre 1831).

Caderea Varsoviei avù resunetu durerosu in tóte pàrtile si mai allessu in inim'a poporului francesu ; dar ministrii erau mai multu de câtu indiferenti. Cându unu deputatu combatù politic'a esterióra a guvernului, Sebastiani respunse : *Ordinea domnesce la Variovi'a*. Ordinea domniá, intr'adeveru,

ânse prin terórea cea ne mai audita in timpurile a-
ceste-a. Cei mai distincti si mai candidi patrioti
fura pusi la pedepsele celle mai orribili si minerele
gheciósei Siberie se umplura cu ei. — Guvernulu,
diet'a si ceea ce mai remâneá din óstea polona, se
retrassera in Prussi'a, unde fura desarmati si re-
tenuți pîna la asservirea completa a patriei lor.
Atunci le fû permis de a intrá in tiér'a lor, pro-
mitiéndu-li-se amnestia. Dar mai multe mii dintre
ei, audiéndu despre purtarea barbara a Russiloru
si sciindu ce valóre se póte pune pre aceá promi-
siune, preferira essiliulu, ne puténdu nici se védia
cu ochii batujocorirea si pângarirea tierei lor. Os-
pitalitatea ce li se offerì in tierile civilisate, allinâ
in câtu-va durerile acelloru nefericiti.

In Poloni'a subjugata, guvernulu russu publicâ
unu ukasu care, sub numele de *Statutu organicu*,
faceá din acésta tiéra una provincia a imperiului,
lassându-i una umbra de administratiune propria.
Nicola sfâsiâ Cart'a data de Alessandru si garan-
tita de puterile semnátórie tratatului de Vienn'a,
fôra ca elle se dica nimicu. Paskevici, ca locote-
nente imperiale, guvernâ cu mîna de feru Varsovi'a.

Intr'acésta revolutiune Polonii mai probassera
ânca una data câ sunt capabili de mare patriotismu
si de eroismu pre câmpulu de bataia, dar câ nu
potu lucrâ in concordia si cu abnegatiune. Dupa

câti-va anni, emigratii incercara de a reinviá patri'a lor prin conjuratiuni si rescullâri, fôra ca se le esse bine; ei, din contr'a, le au addussu persecutiuni si rigori mai mari, ba âncea se incorporâ cu Austri'a (1846) si Cracovi'a, ce remasesse neîmpartita la a treia desmembare a Poloniei.

Revolutiunea din Parisu facû se se scuture si *Germani'a*. Principii ei, temându-se ca nu cumu-va dorinti'a pururea crescênda a Francesiloru de a se întinde pina la Rennu, se nu appindia vre-unu resbellu nuou, avura grija de a impacá popórale făcêndu-le concessiuni si reforme. Turburările ce se manifestara in Annovr'a si in Sassoni'a fura pacificate prin constitutiuni liberali si prin îndreptarea unoru abusuri invechite; in Brunswick, unde poporulu derimâ palatiulu curtii, ducele fu constrinsu de a fugi si frate-seu, care-i successe, inbună inimile tuturoru reformându constitutiunea. In Hessa-Cassel electorulu fu nevoitu si ellu de a accordá una constitutiune liberala, si in Baden se introdusse libertatea pressei. In parlamentele Germaniei meridionali liberalii triumfara si cerura reforme; dar cutesarea acestor-a mergundu pré departe, guvernele profitara de neprevederea lor si putura luá mesuri aspre. Caracterulu pré pacificu allu monarchiei din iuliu, apoi caderea Varsoviei scapara pre principii germani de fric'a ce aveau ca

nu cumu-va misicările din Statele lor se fia ajutate din afara, si incercarea temerara a unoru studenti de a imprastiá diet'a de Francufortu si de a face scâmbâri prin violentia, prinsera bine retrogradiloru. Ne essindu bine acésta incercare imprudente, se luara mesuri funeste pentru libertate ca la 1820; carcerile se umplura de «*criminali politici*» si multi fugira in Franci'a si in Elveti'a. In atare modu adoperările liberaliloru, din caus'a nemintosiei capiloru, fura desierte. Guvernele fura deplinu victorióse, dar abusându de victori'a loru si-atrassera ur'a popóraloru. Acést'a se vediù, mai allessu, cându Victori'a, devenindu regina in Angli'a, i successe in Annovr'a unchiu-seu, Aug. de Cumberland, care supprese constitutiunea. Surdu la remonstrantie ce ploáu din tóte pârtile in contr'a unei fapte atátu de arbitrare, ellu cerù ánca ca toti functionarii Statului se ijure suppunere; siépte professori dela universitatea de Goetting'a, cari refusara. fura destituiti si altii allungati din tíera. Aceste-a si alte fapte de acésta natura inasprira discordi'a dintre poporu si guverne, precumu si ur'a in contr'a despotismului politiei si burocratiei.

Diet'a, care represintă numai guvernele, determinâ casurile cându principii puteau se se scuté-sca de adunantie deliberátore. Una commissiune se institui spre a veghiá assupr'a pressei si tribunei.

In casu de revolutiune, diet'a se obligá d'a ajutá pre ver care din membrii confederatiunii care ar fi ammenintiatu. Toti principii se legau de a si-dá unii altor-a pre preventii loru politici. Spre a completá acésta resolutiune, se facura conventiuni secrete la Vienn'a (1834), ce tindeau de a stîrpí cu totul ver-ce guvernul reprezentativu. Omenii luminati, intelliginti'a tierii faceau, in applausele poporului, prin gazete si scrieri, una oppositiune generale guverneloru. Tóte aceste conflicte si lupte aveau unu scopu mare, unitatea nationale, si guvernulu prussianu puse, cu legea vamale (Zollverein), fundamentele realisării acestei idei.

Si in *Itali'a* revolutiunea din iuliu produsse micări poporali, dar sperantiele liberalilor fura indata insiellate. Duoi suverani, Ferdinandu II (1830), la Neapole, si Carolu-Albertu (1831), la Turinu, avertissera la tronu; unulu promiteá de a indreptá nevoiele tierii, si cestu l-altu favorisasse, la 1820, intreprinderile liberalilor. Centrulu Italiei áanse n'aveá nici unu cuvêntu de a se increde in suveranii sei, mai toti straini si legati in tóte cu Austri'a, inemic'a seculara a Italiei.

Curtea pontificala erá, de lungu-timpu, centrulu reactiunii in contr'a aspiratiunilor liberali alle Italiei, si acést'a provocá organisarea societătiloru secrete si dá nascere la desse rescullări. Pontefice

dela 1831 erá Gregoriu XVI, inemicu neimpacatu allu spiritului timpului. Revolutiunea errumpse pre rôndu in direvse cetâti : Moden'a, Parm'a, Bologni'a, Ancon'a si in alte locuri, si guvernulu pontifical se dechierâ de cadiutu. Rom'a insasi, residentia ponteficelui, fû tienuta in frêu numai prin mesuri severe.

Austriacii intervenira indata si readdussera pre principii fugari. Guvernulu prochiematu in Bologni'a de adunanti'a generale si-faceâ illusiuni câ Austriacii, neavându nici unu motivu, nu voru intrâ in Legatiuni. Dar ei intervenira si aci ca se stinga foculu revolutiunii. Guvernulu sperâ multu in protectiunea Franciei, ce aveâ un regime essitu din revolutiune si care desceptasse sperantie univesali; dar, vediându câ acestu regime erá preocupatu acumu numai de ide'a cumu se restabillésca pacea ce ênsusi turburasse, se retrasse la Ancon'a. Austriacii lu urmarira si aci : Italianii se batura bine la Rimini, dar Ancon'a fû constrînsa de a capitulá. Acêsta capitulatiune umplù de rusine pre Austriaci, câ-ci ei prinsera vasulu ce duceâ pre patriotii fugari din tiér'a lor si le dederă ospitalitate in plombierile, sau inchisorile neguróse din Veneti'a.

Dar nu tóta Itali'a luasse focu, si spiritulu de moderatiune allu celloru revoltati contribuísse la acêst'a : toti credeau câ caracterulu pacificu allu

misicării lor va atrage asupra-le simpatiele Europei. Statele din appusu, cari nu voissera a ajută aceste misicări, crediura că este una détoria imperioasă ca, cellu pucinu, se veghiedie assupr'a sortii ce destinau poporului italianu principii sei, si cerura de la papalu de a face reformele ce aru puteá se mai impace nemultiamirile suppusiloru sei. Ellu mai ântâiu refusâ de a intrá pre acésta calle neplacuta; dar in fine fû nevoitu se recunósca necesitatea de a dá ore care satisfactiune aspiratiuniloru liberali. Micile reforme administrative si de justitia ce facù, lassându guvernului seu totu caracterulu clericalu, nu respundeá la asceptarea generale. Prin urmare societátile secrete se reorganizaru, agitatiunile reincepuru si insurectiunea si-aretá din nouu capulu. Gregoriu XVI chiemá éراسi pre Austriaci cari venira in tóta celeritatea.

Austri'a calcá in picióre, cu acésta invasiune nuóa, pentru a duo'a óra principiulu de neintervenire. Cabinetulu francesu sub Casimir Pérrier, atátu ca se scape apparintiele unei sfidári, câtu si ca se nu pérdia cu totulu prestigiulu si influinti'a Franciei in peninsula, protestá cu energia si trimise unu regimentu de ocupá Ancon'a. Unu resbellu ar fi pututu se esse de acì; dar, Austri'a, ce se asceptá la mai multu, aretá că nu face mare casu de acést'a si ponteficele romanu fû nevo-

itu de a se plecá. Occupatiunea franceză, ce tienù pîna la 1830, nu procurá nici una usiurare poporului italiann. Guvernele, din contr'a, devenira mai severe, si Itali'a fù totu mai oppressa. Acésta politica revoltatór e facù ca resculările se continue, si patriotii, in essasperarea loru, mai allessu cei emigrati, incepura a face una propaganda revolutionara mai radicale de câtu pîna acì. Atunci se puse inainte ide'a de republica unitara, si junele Mazzini fundâ la Marsili'a diarulu si societatea «junei Italiei» spre a o poporalisá.

Impulsiunea data Europei de victori'a repurtata de poporul francesu in contr'a despotismului la 1830, se simtì si in *Elveti'a*. Acésta republica supportá cu greu conditiunea ce i creasse congresulu de Vienn'a, si, in 1830 decembre, guvernele restauratiunii, fura resturnate in mai multe cetâti si cantóne. Pactulu Sântei-Alliantie se sfâsiâ si unu nouu sistemu reprezentativu, dupa numerulu populatiunii si importanti'a cantóneloru se votâ de constituant'a ce fù convocata; dreptulu de votare, assemenea, se intinse. Patriotii cei mai infocati demândau reforme mai mari: una mai strinsa legatura federale, una armata permanenta si altele; dar ei fiëndu in minoritate, republic'a sufferì din caus'a turburârilor. Elveti'a devenì si mai multu nu numai unu asile ospitaliaru pentru refugiatii liberali

ai celloru l-alte tieri, ci si instructivu, salutaru pentru practicarea principiiloru nuóe.

In *Ispani'a* liberalii fura, dupa revolutiunea din iuliu, din nouu triumfatori, anse nu atátu prin propri'a loru virtute, câtu prin discordi'a ce se introdusse in famili'a domnitóre. Odiosulu Ferdinandu VII, ca se assecure tronulu fíei séle Isabell'a, pre care o aveá cu a patr'a sea socía Mari'a Cristin'a, abrogá pragmatic'a publicata la 1714 de Filippu V, ce invoiá successiunea femeiloru la tronu numai in casulu cându ar lipsí cu totulu unu erede de sessu barbatescu. Ferdinandu VII, care a avutu una domnire atátu de trista, murí (1833) si lassá dupa mórtea sea Ispaniei resbellulu civile.

Nuó'a dispositiune de successiune la tronu nu placeá partitulu apostolicu care cereá crescerea preste tóta mesur'a a privilegiiloru clerului, si sustienù drepturile la tronu alle lui Don Carlos, fratele minorénu allu regelui, in care si pusesse tóte sperantie. Cristin'a, reginte a fíei sele minorene, Isabell'a, fù nevoita de a se luptá si in contr'a acestui partitu, eminaminte despoticu, si in contr'a liberaliloru cari demándau constitutiunea de la 1812. Resbellulu incepù si Don Carlos, ajutatu de curajosii munteni din pólele Pireneiloru, se uní cu Don Miguel care erá allungatu din Portugali'a, in urm'a evenimenteloru provocate de revolutiunea din iuliu;

lupt'a fù lunga si sângerósa. Regintea Ispaniei cautâ se traga in parte-si pre liberali concedêndu intrarea in patria a essiliatiloru si promitêndu libertâti nationali; dar *Statutulu regale*, promulgatu la 1834, nu putù se satisfaca aspiratiunile loru. In fine *Cristinii* fura victoriosi in contr'a *Carlistiloru*. Generarulu Espartero, numitu *ducele Victoriei*, constrînse óstea loru de a depune armele si Don Carlos cu multi oficiari si preoti se dusse a fara din tíera. Nu trecù multu si ellu reapparù in Ispani'a, unde aflâ din nuou multi apperatori, si lupt'a se încinse cruntu din ambele pârți.

Liberalii se desbinara si ei: *exaltados* si *moderados*; cei d'ântâiu appucara de assupr'a. In midiloculu uccideriloru faimóse commise assupr'a clerului prepusu de indemnatorulu atrocitatiloru Carlistiloru se constituira *junte* in mai multe cetâti. *Essaltatii* si *moderatii* ajunsera pre rôndu la putere; confusiunea si paralisarea produsse de rivalitâtile loru, favorisara progresele Carlistiloru, de cari profitara essaltatii spre a prochiemâ in mai multe locuri constitutiunea dela 1812. Ei putura âncea se traga in parte-le câte-va regimente cari intrara cu armele in mâni in curtea palatiului (1836) strigându: *Vivat regin'a Isabell'a II, vivat constitutiunea dela 1812*. Regintea promise, tremu-

rându, că are se aplice acea constitutiune pîna la întrunirea Cortesiloru.

Ministrii liberali pricepura că este bine se-si moderedie cerintiele spre a nu compromite totulu ca la 1820. Constitutiunea ce se promulgă la 1837 satisfacă si assecură principiele de progressu: egalitatea in faci'a legiloru, garanti'a libertătii individuali, libertatea de pressa, etc., si impartia in fine puterea intre Cortesi si suveranu. Cortesii se compusera din duoe Camere legislative egali in putere : Senatululu si Camer'a deputatiloru. Ambele Camere aveau dreptulu de initiativa intr'una mesura egale cu a regelui. Acestoru legamentu fundamentale, dāndu mai multa putere guvernulu, se puse capetu resbellulu civilu si Don Carlos se refugia in Franci'a.

Din nefericire, Spani'a nu avu lungu timpu pace. Discordi'a ce se nascu intre M. Cristin'a si Espartero, dede ocasiune la certi si intrige multe. Cristin'a fu constrinsa, pentru unu timpu, de a essi din tiēra si cortesii dederu reginti'a lui Espartero (1841) care guvernă pîna la 1843. Dar Narvaez, capulu moderatiloru, care si-facusse nume in lupt'a civilu si care eră partinitoru allureginei mame, resturnă pre Espartero, i luă loculu si prochiemă majorēna pre Isabell'a II, de si eră in etate numai de trei-spre-diece anni. De atunci Isabell'a si Cri-

stin'a se lassara se fia condusse de consiliile regelui Franciei.

XI

REGNULU LUI LUDOVICU-FILIPPU

Tronulu ridicatu in Franci'a de revolutiunea din lun'a lui iuliu si fundatu pre terrênu allunecosu allu suveranității poporului, eră espussu la multe pericle. Inemicii sei erau partinitorii monarchiei cu dreptulu divin (legitimistii, Carlistii) si republicanii. Numai burgesi'a avuta si avida de specule, pentru care monarchi'a constitutionale este cellu mai bunu apperatoru, eră multiamita si sustieneă regimele din iuliu; Ludovicu-Filippu se redimá sî ellu mai numai pre ea. Dar burgesi'a mai pucinu avuta se întorse in contra-i, pentru că, acestu regime nevrându se intindia dreptulu de alegere nici se micusioredie censulu, ea nu puteă se aiba nici una influintia si nu partecipá la guvernarea tierii.

Dupa ce revolutiunea essî victoriósa, Camer'a, in contr'a cări-a se aruncassera funestele ordinantie alle lui Carolu X, se constituî indata; dar, fiendu că circumstantiele erau critice si timpulu pré scurtu, nu se puteáu face desbateri lungi pentru una constitutiune nuóa assediata pre principie mai libe-

rali. Prin urmare, Cart'a din 1814 se modifică în câte-va puncte, nu ânse fôra se se redice discussiuni fôrte viue assupr'a întinderii drepturilor, dupa cumu sperassera cei mai multi dintre autorii revolutiunii. Censur'a fû abrogata, si articlulu ce recunosceă una religiune de Statu, se înlocă cu altulu ce prochiemă egalitatea cultelor. Afara de acestea se mai adaogira nisce dispositiuni ce promiteau applicarea juriului la delictele politice si de pressa, apoi responsabilitatea ministrilor si a agentiloru guvernului, organisarea instructiunii publice, libertatea învetiamântului si altele. Acésta constitutiune impusa de adunarea deputatiloru, în urm'a victoriei poporului assupr'a despotismului, dá tóta puterea parlamentului ce represintă vointi'a numai a duoe cente de mii de allegatori; ca-ci legea electorale, modificata de una camera essita din legea vechia, fû cu pucinu mai întinsa de câtu acést'a. Una atâtu de strîmta representatiune, se póte dice cu dreptate, că mai multu conduceă si formă guvernulu, de câtu lu controlă pentru binele tierii. Sôrtea ministriloru eră în mân'a ei, si de aceea fura desse crise ministeriali. De multe ori successele desbateriloru parlamentare impuneáu regelui ministri pentru cari n'aveă simpathia. Guvernulu déra devenisse, din curatu reprezentativu, par-

lamentaru, cea ce este form'a organica a libertății într'una țiera cu drepturi egali.

Ludovicu Filippu aretasse, âncă dela începutu, prin preferințiile ce aveá pentru unnii ómeni politici, că nu vreá se țienă séma desentimentele democratice, si cautá se despartia tronulu de circumstantiele ce lu produsessera, se-si renege originea, asiá in cătu tóta scâmbarea addussa de revolutiune se se marginésca numai la una nuóa familia pre tronu si la ore-cari garantie ce nu meliorá sórtea classelor de diosu. Acésta neconsecintia a regimelui nu fù indata observata, că-ci attentiunea publica erá pre-occupata de politic'a esterna. Toti regii Europei, afara de allu Angliei, avura téma la începutu de consecintiele revolutiunii din Parisu; dar popórale o salutara cu bucuria si se asceptau la una lupta decisiva intre despotismu si libertate. Ludovicu Filippu cautá dera se se pronuntie assupr'a atitudinii ce aveá se iea. Dar ellu tramândâ, tergi-versâ, pîna ce i veni bine. Că-ci, de si incliná spre ómenii partitului cu idei autoritare, de intarire a tronului, ca Guizot, de Broglie; dar nu cutesá se se strice cu ómenii cari erau pentru libertate, ca La-Fayette, Dupont (de l'Eure) si altii cari lu redicassera pre tronu si de a caroru popularitate aveá nevoia spre a se sustiené. Prin urmare, cându vediù că poporatiunea din Parisu devine amnenin-

tiatóre pentru tronul, cu ocasiunea processului ministrilor lui Carolu X, (a càroru mórte o cereá ca una espiatiune pentru sângele ce se versasse in revolutiunea din iuliu, si ellu vrându se li se applice una penalitatea mai mica,) fû nevoitu se-si alléga ministrii dintre liberali. Periclulu fû intr'adevêru mare, câ-ci la audirea câ condamnatiunea loru erá numai închisórea pre viétia, poporulu turbá si sângele ar fi cursu, déca nu interveniá La-Fayette cu autoritatea sea populara. Dar, si ellu, putà se se faca ascultatu numai promitendu câ guvernulu si-va indreptá politic'a, câ va appucá pre una calle buna. Trecundu periclulu, regele cautá se departedie pre La-Fayette de a càrui-a dictatura populara se temeá. Retragerea lui din commandulu generaleallu guardiei nationali, fû urmata de demissiunea ministrilor liberali.

Acésta politica ipocrita nu puteá se se mai continue multu timpa fôra se nasca pericle mari. Cerintiele poporului cresceau : cautá in fine se fia sau combatute sau ascultate. Ministeriulu lui Casimir Périer, unu omu fermu dar care aveá una politica egoista, successe ministeriului liberalu. In afara, se dechierá pentru una politica de pace, de neinter-venire in affacerile altoru popóra, fôra ca se faca, din timiditate, si pre celle-l-alte State se respecte acestu principiu, si acést'a revoltá sentimentele pa-

triotice; in êntru, caută mai multu se combata, se reprime cu forti'a, de câtu se impace spiritele.

Cellu d'ântăiu atacu in contr'a regelui cetatianu si acestui sistemu politicu veni dela legitimisti, sau dela partitulu vechiei monarchie; dar nu le essi bine, pentru că ur'a de Burboni eră anca viua in inim'a poporului. Ei, profitându de imbaratiile guvernului voira a se organisă si desfasiurara flamur'a alba cu occasiunea unui servitiu funebru in memori'a mortii ducelui de Berry; dar poporul se redică cu tumultu, commise escesse si derimă palatiulu archiepiscopiei. Totu acea sôrte avu si întreprinderea ducessei de Berry cându voi se rescôlle Vande'a. Acestu tienutu allu Franciei nu mai aveă fanatismulu de alta data, de si conservă simpatie pentru vechi'a dinastia. Ea fû nevoita de a fugi din locu in locu, se ascunse, fû denuntiata si arestata. In carcere nascu una fia, fructulu unui connubiu secretu. Acestu scandalu facu se péra totu prestigiulu romanticu ce aveă anca famili'a proscrisa, dar in negri si pre acei-a cari lu dederă pre facia. De atunci legitimistii, condussi de Chateaubriand (care, dupa căderea tronului de dreptu divin, se offerisse de a'lu sprijini cu creditulu seu), perdura speranti'a de a mai puté pune pre tronu pre acell-a care se intitulă cu pomposulu nume de Enrichu V,

si, affectându desgustu, se izolara cu totul in suburbi'a Sântu-Germanu.

Intreprinderile republicaniloru fura mai periculoşe pentru dinasti'a din iuliu. Poporulu erá intr'una mesura egale nemultiumitu cu politica interna si externa a regimelui, care acumu nu mai cautá, cellu pucinu, nici se scape apparintiele originii sële. Afara de acést'a, regele cetatianu nu sciù se-si atraga amórea Francesiloru nici prin fapte magnanime si de bine-faceri. De si possedeá avutie immense, totusi nu se sfî de a profitá de inalt'a sea positiume spre a le cresce, si acésta avaritia lu inegriá în ochii Francesiloru. De acésta imputare nu scapara cei mai multi dintre acei-a cu cari i placeá a se incongiurá; multi consiliari de ai sei, ministri si magistrati erau aretati de venali, cã speculáu cu interesele Statului. Cu unu cuvêntu, monarchi'a din iuliu nu aveá nune bunu in judecat'a poporului, si acést'a lu faceá se nu appretiedie cu dreptate nici viéti'a esemplara a familiei regali.

Nemultiamirea fiêndu la culme, mai de multe ori se facura manifestatiuni tumultuóse si rescullári. Celle mai infricosiate fura la Lione. Cea d'antâiu nu avî caracteru politicu : lucratorii cei numerosi se rescullara din caus'a diminuirii pretiului de lucru. Intr'una manifestatiune impuitóre purtara una flamura cu inscriptiunea : *Se vietuimu lucrându*

sau se murimu luptându! Rescullarea triumfă dupa ce curse duóe dille sângele. Dar fù pacificata fôra sese scâmbe intr'unu nimicu organisarea industriale. Cea de a duóa, care se facù mai tardín (1834), fù mai furiósa si avù caracteru republicanu. Numerulu republicaniloru crescusse dela 1830 din caus'a neconsecintiei regimelui, si manifestări, conflicte sângeróse chiaru se facussera la Parisu in sensulu acest-a; dar cea dela Lione tienù patru dille, anse fù inecata in sânge.

De atunci republicanii nu mai întreprinsera rescullări, afara de Barbés si aí lui, ci cautara de a popularisá ideile loru prin pressa si de a-si face partinitori prin societati secrete. Gazett'a *Le National*, condussa de Armand Carrel, si dupa mórtea acestui-a, de Marrast, erá propagatorulu doctrine-loru loru, si de aceea fù persecutata de guvernu. Mai in urma republicanii se despartira. Multi formara secte socialiste de diferite grade si respândeau in societate multe idei false. Ei tindeáu de a transformá conditiunile sociali si de a applicá socialismulu si comunismulu, poetisate, idealisate de unii visatori. Acoperite cu vëllulu secretului si misterului, pareáu plebeiloru ignoranti si simpli, dar nefericiti, miseri, câ sunt produssulu unei minti inalte, si ca uniculu remediu cu virtute de a i scapá de sufferintie.

Aceste lucrări surde si ratacitóre, in partea sea

essentiale, puteau fi dejugate si paralizate printr'una politica demna si ferma in faci'a strainilor; er' in êntru, printr'una purtare intiellépta, scrupulosu legal, dându satisfactiune totu de una data cerintieloru legitime. In atare modu poporul ar fi fostu aparatu si n'ar fi cadiutu supu influinti'a ambitiosiloru fautori de turburâri.

Membrii acestoru societâti, patrungi de idéa că tronulu din iuliu se tiene numai prin abilitatea si prudenti'a regelui, cautara se lu uccida prin fanaticii lor, spre a prochiemâ republic'a in confusiunea ce s'ar face, si apoi se applice reformele lor sociali. Multe attentate se facura in contr'a vietiei lui, anse, ca prin minune, nici una-data n'a fostu măcaru atinsu. Cellu mai terribile dintre aceste-a fû machin'a infernale a corsicanului Fieschi (1835), ce se facu chiaru in diu'a cându se celebrâ aniversar'a victoriei poporului din 1830, si care costâ viéti'a la duée-deci si patru de persóne din giurulu regelui. Fieschi cu cei duoi complici ai sei fura decapitati; dar acestu essemplu teribile nu împiedică de a se mai face alte attentate. Ludovicu-Filippu, scapându din tóte aceste curse, e unu essemplu ce probâ pîna la evidentia că crimele n'au putere. Dupa fia-care attentatu se luáu mesure aspre in contr'a pressei, dreptului de intrunire si in contr'a libertatii individuali. Alta mare nefericire pentru Ludovicu-Fi-

lippu fù mórtea fiu-seu cellui mare, ducele d'Orléans, vediutù bine si amatu de poporu, care perì sarindu din tràssura (1842).

Cutóte aceste-a regnulu lui Ludovicu Filippu ara si partea sea cea buna. Misicarea scientifica din timpul Restauratiunii a continuatu, si sub ministeriulu Guizot (1838), s'acreatu, putemu dice, instructiunea primara, care face forti'a adevrata a unui Statu. Moravurile se mai indulcira, câ-ci mórtea se sterse din legile penali atátu in materia politica câtu si in violintiele comise in contr'a proprietatii.

Politic'a din afara a lui Ludovicu-Filippu in Europ'a fù plina de necoscintie si timida; dar in celle-l-alte continenti fù demna si ferma. Chiaru in faci'a puteriloru europeene parù unu momentu câ lassa acellu tonu conciliatoru pîna la umilintia, si acést'a fù cu ocasiunea resbellului ce errumpse in Oriente intre Mehmed-Ali, passi'a Egiptului, si Sultannlu. Cabinetulu, condussu de Thiers, dorindu se védia formându-se una putere in Egiptu, sustieneá pre rebellulu passia pîna la una intervenire armata in contr'a puteriloru celloru mari cari offerissera ajutorulu loru materiale sultanului, spre a lu constrînge de a acceptá pacea ce i propuneá; dar regele si conservatorii, desì vediura câ sentimentele bellicóse se desceptáu cu putere in inim'a Francesiloru, attinsi in amórea propria de infruntarea

ce le faceáu puterile ne tienându séma de demnitatea Franciei, nu voira se-si scâmbe atitudinea într'una cestiune secundara, de óra-ce, in cestiunile de principiu, delassându Itali'a si Poloni'a préda inemiciloru lor, tienussera la pace cu ver-ce pretiu.

Numai in Afric'a, sub Ludovicu-Filippu, Francesii avura lupte cu scopu de a întari si de a întinde dominatiunea lor. Eroulu independentiei triburilor arabe sau maure, este Abd-el-Kader care sustienù una lupta lunga chiemându pre Arabi, in numele religiunii amnenintiate, la unu resbellu sântu. Ellu erá intrepide si infaticabile, si Francesii putura in-vinge numai prin disciplina si curaju, mai allessu avându se se lupte si cu greutátile unei clime ardietore si cu desertulu. Imperatorulu Marocului, ingrijatu de progressele ce faceáu Francesii, puse mân'a pre arme ca se ajute caus'a emirului popularu, ce erá pîna la unu punctu si a sea; dar fù invinsu si ellu la Isly (1844). Abd-el-Kader mai sustienù lupt'a cu multa tenacitate; dar in fine, in urm'a unei espeditiuni a Francesiloru in Cabili'a Mica, unde fura batuti ultimii sei apperatori, si dupa ce famili'a si tesaurele sele cadiussera in mân'a inemiciloru, se dede prinsu (1847). Ellu fù trimisu in Franci'a, unde fù tienutu in captivitate, in contr'a capitulatiunii ce stipulasse cându se de-

desse prinsu, pîna la 1852. De atunci possessiunile Franciei în Afric'a, ne mai fiîndu seriosu ammenintiate, guvernulu se ocupâ de a le transformá într'una Francia africana, pentru glori'a si marirea natiunii, dar si pentru binele civilisatiunii.

XII

RIVALITATEA ANGLIEI SI RUSSIEI IN ASI'A

«Puterea coloniale a Angliei precumpaneá, în 1815, imperiulu continentale allu Russiei. Angli'a, marginita într'una insula, cautá, spre a se întinde, se între în relatiuni cu tóta lumea prin vasele si numerósele sêle stabilimente de commerciu. Russi'a assemenea, tînuta în frêu spre média-nópte de gheciuri, cugetá se duca din ce în ce mai departe immens'a sea dominatiune: doritóre de sóre, lu cautá spre Oriente si spre Médiadi. Tierile nóstre si Turci'a ar fi fostu suppusede ea fôra vigilanti'a si resistenti'a Europei; cátu pentru întinderea ei spre Asi'a, Europa e indiferinte. Angli'a singura cautá se i puna piedeci în partea acést'a, cã-ci Russi'a tindese abbata prin Causasu drumulu pretióselor produse alle Indiei. Rivalitatea déra a acestoru duóe puteri este un'a din cele mai mari fapte alle istoriei contimpurane, ce póte avé consecintie mari, chiaru pericle pentru pacea lumii.

«Intreprinderea Angliloru de a face coprinderi in peninsul'a Indostanului le essisse atât de bine in câtu fura tentati de a-si mai cresce possessiunile. Indostanulu se compune din duée regiuni bine despartite : regiunea continentale, sau fertil'a valle a Gangului si una peninsula chiemata *Dekan*. In acésta peninsula mai allessu se desvoltasse in seclulu allu optu-spre-diecilea puterea Angliloru. Caderea marelui regatu de *Mysoru* (1799), lupt'a sângerósa, dar fericita, ce sustienura in contr'a vitiei bellicóse a *Maratiloru*, i facura domni preste totu Decanulu (1812). Principii, càror-a pîn'aci le lassassera una umbra de independentia, cadiura pre rôndu sub puterea Companiei Indieloru.

«Dar acésta peninsula, cu tóta avuti'a sea, nu saturá nesatiulu Angliloru. Deci, Compani'a, ce-si pusesse resiedinti'a principale la imbucatur'a Gangului, se ocupâ anca dela inceputulu seclului allu XIX de a supune micile State, ce se formassera din ruinele imperiului Mogolu, spre médiadi de Himalai'a. La 1813, coprinse *Delhi*, capital'a Marelui Mogolu : la 1814, rapí câte-va districte din *Nepolu* in póllele Himalaiei. Tém'a ce inspirá Angliloru inaintările Russiloru preste marea Caspica, i facù seintindia mai departe spre média-nópte către appusu influinti'a loru assupr'a Stateloru din centrulu Asiei, mai allesu assupra Afganistanului.

La 1843, profitându de anarchi'a în care cadiusse confederatiunea *Sikiloru* coprinse *Sindhulu*, ce i despartiá de punctulu ce aveau în vedere, apoi de aci se voru întinde de a lungu curgerii Indului în avutulu Statu allu Lahorului.

«Dar Anglii nu-si pusessera în minte, facundu aceste coprinderi însemnatóre, numai se se assecuré în contr'a Russiloru, cì si de a petrunde, printr'alta parte, în Indochin'a. La 1824, dechierara resbellu imperiului *Birmaniloru*: lu atacara de trei párti si, victoriosi, constrinsera pre imperatoriulu acestui Stain de a le cedetrei provincie pre cóst'a apuséna a Indo-Chinei (1826). Regatulu de Assam deveni tributaru Companiei. Unu representante anglu se stabili la curtea de Av'a spre a veghiá de apprópe interesele Companiei. Anglii mai coprinsera insul'a *Singapur* si *Malacc'a* (1826).

«Pre cându Anglii si-mareau într'acestu modu imperiulu loru, Russii faceau si ei una seria de coprinderi, desi nu cu atât-a scomotu, ánse nu de mai pucina utilitate pentru dînsii.

«Russii trecura mai ântâin Caucasulu cu ide'a de a atacá mai cu successu Constantinopolea, obiectulu ambitiunii loru constanti: necutesându de a o atacá facisiu, appucara callea cea mai lunga înaintându pre cóstele marii Negre, despre appusu prin Europ'a, despre resaritu prin Asi'a. Tratta-

tulu de Adrianopole se făcù la timpu, că-ci precându armat'a cea mare russa erá apprópe de Constanti-nopole, Paskievici veniá despre Trebizond'a. Intre aceste duóe armate, ce coprinsessera totu in mer-sulu loru, neapperatu că Constantinopolea ar fi cadiutu in mân'a Russiloru.

«Russi'a possedeá, pre culmea meridionale a Cau-casului, Georgi'a ánca de la 1799, apoi coprinse Guri'a, Mingreli'a si Imerethi'a pîna la 1804. Attacă de a lungulu cóstei mării Caspice provinciile per-şane, precumu atacasse de a lungulu cóstei mării negre provinciile turce. La 1813 coprinse *Chirva-nulu* si *Daghestanulu*. Dupa una nuóa lupta in contr'a Persiei in care se illustrá Paskievici, Russi'a mai co-prinse *Nakhicevanu* si *Erivanu* (1828). Russii, prin aceste coprinderi, izolara unele de altele triburile caucasiane si se ocupara apoi de a le subjuga. Doc-trin'a muridismului, nascuta din islamismu, intru-nisse unu mare numeru de triburi sub Siamilu, ca-petenia politica si religiósă, alle cărui-a fapte pline de vallintia au resunatu in Europ'a; numai dupa ce împrastiá in decursu de duóe-dieci si cinci de anni terrórea intre Russi, abiá la 1859 fù demolitu.

«Trecundu Caucasulu, Russii innaintau in par-tea de médiadi a mării Caspice; in cea de média-nópte petrunsessera de parte ánca de multu. Apoi lassându-se preste Uralu, ce i desparte de Turke-

stanu, legara raporturi cu nomadii cari strabatu deserturile aceleia tieri. Cea mai insemnatore dintre acele orde, a Kirghiz-kazariloru, invocându protectiunea imperatricei Annei in contr'a veciniloru o recunoscù de suzerana. Russii tieneáu se aiba raporturi bune cu acesti nomadi, pentru cà prin tier'a loru este drumulu Bucariei, una calle mai directa la Indie de càtu prin Persi'a. La 1789 Eca-terin'a II dede pamântula 4000 de familie de Kirghizi. Relatiunile Russiloru cu acesti-ale au prinsu bine cându voira se petrundia mai de parte in Turkestanu.

«Russii cautáu dera se si-deschidia duoe cãi la Indi'a, un'a prin Turkestanu si alt'a prin Persi'a, amëndoe dându in Afganistanu si de aci in Statulu Lahorului. Deci, Persi'a, pusa intre aceste duoe puteri rivali, Angli'a si Russi'a, este intr'una situatiune ce merita se attraga attentiunea Europei assupra-i.

«Persi'a a fostu pururea considerata ca punctulu pre unde s'ar puteá attaccá pre uscatu Anglii in Indi'a. Napoleone I voisse, pentru acestu scopu, se aiba influintia la curtea siahului, si trimise officari cari introdussera ore-care disciplina in óstea persana. Dar departându-se din Egiptu Napoleone, Anglii cautara se aiba ei influintia aci. Dar Angli'a, ca si Franci'a, erá pré departe si nu putù se ajute

Persiloru in lupt'a loru in contr'a Russiei care, victoriósa, i impuse influinti'a sea (1828). Persi'a déra fû nevoita de a se plecá Russiloru si i lassâ se se amestece in affacerile séle interne. Russi'a, accunu atotu putinte ací, impuse sultanului persanu, Mohamed-Siah, urcatu pre tronu la 1833, de a co-prinde cetatea Heratu a càri-a positiune e fôrte pretiósá : port'a Indostanului. Espeditiunea fû seriósá (1837), Heratulul e incongiuratu, si, cu tóte cà resistette lungu timp, ar fi cadiutu fôra intervenirea Angliloru, cari facura una diversiune maritima in sínulu persicu; Anglii reinnoira acésta tactica la 1856, cându Persii mai facura una intreprindere assupr'a Heratului, si luara duóe insule in acestu sinu Karrack si Bushir.

«Anglii puteau, gratia marinei loru, se intiniedie Persi'a; dar, pentru mai multa securitate, determinara de a intinde influinți'a, sau mai bine dicundu, dominatiunea loru assupr'a Cabulului. Politic'a angla este mai totu ca cea russa. Se basédia pre venalitate, ca cea russa si scie, póte mai bine, se profite de imparechierile din tierile ce doresce se coprindia.

«Suveranulu Cabulului erá Dost Mohamed-Khan, amiculu Persiloru; dar ellu destronasse pre Siahulu-Suja si se urcasse pre tronu printr'una revolutiune. Guvernatorulu generale allu Indiei, lordulu

Auckland, determină de a pune érase pre tronul pre acest-a, cu cugetul de a se servi de ellu in urma. Armat'a din Bengalu trecu Indulu (1840), si dupa unu mersu foarte greu in siese luni coprinde Cabululu. Patronatulul Angliloru deveni suveranulu Afganiloru. Acesti-a, neputendu sufferi intervenirea strainiloru, pîndescu ocasiunea de a se aruncă asupra Angliloru. Attacara castramentulu si citadell'a: Anglii suntu invinsi, capitulédia si se retragu. Dar Afganii, poporata feroce, nu respectara capitulatiunea, ci urmarira armat'a in retragerea ei si o estermnara la pasulu *Kurdu-Kabulu* (1842).

«Angli'a pedepsi infricosiatu acésta barbaria sub guvernulu lordului Ellenborug. Concise *Sindhulu* si *Pangiabulu* (1848) spre a-si mantiené influinta asupra Afganistanului. Dost-Mohamed, pre care lu resturnara din Cabulu se impacă cu ei si la 1863 luă pentru Angli'a *Heratulu* pre care Persi'a voia se lu ocupe pentru Russi'a.

«Precumu Anglii si-luau mesurile lor in contr'a Russiloru coprindeudu Heratulu, totu asia luara si Russii din parte-le in contr'a Angliloru. Neessindu bine Persiloru intreprinderea lor, Russii se vediura nevoiti de a se indreptă spre cea de a duoa calle ce le era deschisa prin legaturele ce aveau cu *Kirghizii*. Dupa ce strabatura steppele Kirghiziloru, dederă preste marele lacu Aralu

pre care lu puteau trece cu una flotilla : de cealalta parte se destinde una *oase* (insula de verdura) incantătoare, Khivi'a, udata de riulu Amur-Deri'a. Russii facura una espeditiune assupr'a acelei tieri atatu de pretiósă ; dar inainte de a ajunge aci aveau se strabata unu desertu de două cente de leghe. Espeditiunea acést'a, ca si a Angliloru assupr'a Cabulului, fù desastrósă. Mai tóta armat'a perì de una iérna fórte grea (1841). Russii nu se descurajara, si intr'alta espeditiune, la 1851, si-ajunsera scopulu.

«Celle două puteri rivali inaintédia fia-care in directiunea sea in Asi'a, si momentulu cându au se fia un'a in faci'a celei l-alte se apropria.

«Angli'a si Russi'a nu-si disputáu numai Indiele ci si intinsulu imperiu allu Chinei. Anglii introduceau aci, anca de la inceputulu seclului, cantitati mari de opium. La 1843, guvernulu chinez, care interdisesse vîndiarea opiului, mai multu din avaritia ca se nu esse aurulu si argintulu din tiéra, determinatu de a practicá acésta proibitiune, arrestâ pre capitanulu Elliot, consulele anglu la Cantonu, blocâ pre Europeii resiedinti aci, si autoritátile chineze confiscara 22,000 de casette cu opium (1839).

«Dupa unu annu una flota britanica ducêndu una armata de desbarcare se presentâ si ocupâ insul'a Suisan lînga Nankin. De si in resbellu Chinesii sunt

invinsi si nevoiti de a promite totu, pacea una-data facuta, ei nu tienu apoi nimic in séma. Lips'a loru de lealitate completa indignâ pre Angli, cari facura una nuóa campania. Ei cöprinsera mai multe locuri si occupara formós'a regiune de Sic-Kiang. Imperatorul totu nu vreá se cêda. Anglii mai facura si a trei'a campania, care fû bine conceputa. Ei petrunsera in Iang-ce-Kiang, si flot'a navigâ bine in susulu curgerii celei repedi a riului. Dupa ce predara una cetate, escadr'a ajunse in faci'a Nankinului, vechi'a capítale a Chinei. Atunci curtea se spariâ si plenipotentiarii chinesi subscrisiera tratatulu de Nankin.

«Chin'a se plecâ de a numerá in trei anni 120 de miliuni de franci; apoi de a deschide pentru toti strainii porturile Cantonului si de a dá Angliloru una insula apprópe de Cantonu. Câtudespre opium, Chinesii inghitira mai multu ca inainte.

«Franci'a, profitându de drepturile ce invoiá tratatulu'cu anglii, facû unu trattatu analogu cu Chinesii. Ea mai obtienû unu edictu favoritoru crestinismului, proscrissu mai de inainte in Chin'a din caus'a spiritului intolerantu allu missionariloru catolici.»

XIII

CESTIUNE'A ORIENTULUI

Turci'a, acestu imperiu vechiu si imobile, pururea moribundu si sustienutu de interessulu comunu allu Europei de appusu, erá guvernata, de la 1808, de sultanulu Mahmud khan, unu principe adapatu cu ideile civilisatiunii moderne. Ellu vreá se regeneredie prin reforme pre Turki fôra voi'a loru, ca Petru cellu Mare pre Russi. Intelliginte si bravu, ellu sustienusse unu resbellu in contr'a Russiei ce se terminâ prin pacea de la Bucuresci (1812), si care ne costâ pre noi instrainarea Bassarabiei; apoi avù lupte cu Serbi'a si combatù cu multa cerbicia rescullarea Greciloru. In aceste circumstantie grele, si chiaru in furórea luptei in contr'a Greciloru (1826), incepù a realisá proiectele sele de reforma printr'unu actu vigurosus si plinu de pericle, destrugêndu corpulu Ianiceriloru. Acestu corp, ce faceá alta data forti'a imperiului si erá spaim'a inemiciloru, ajunsesse a fi pentru imperiulu turcu ceea ce erau pretorianii pentru imperiulu romanu: dispuneau de tronu si nu permiteau de a se face nimicu in Statu fôra voi'a loru. Inemici constanti ai ver càri-a reforme, Ianicerii se revoltara cându audira câ sultanulu si-propune de a face unu corp

allessu de óste disciplinata ca celle europeene; lupt'a fu furiósa, ei fura infrânti si macellariti. Mahmud properâ cu organisarea nuoiei armate, apoi incepù a introduce in viéti'a civile si in administratiune deprinderile popóraloru crestine si civilisate.

De si fórté energicu, totusi sultanulu nu putù se mântiena intregimea imperiului seu. Cu tóta tenacitatea caracterului seu, cautâ se se plece inaintea eroismului poporului grecu si in faci'a interventiunii straine, consintindu la formarea Statului grecu; assemenea se invoi si la emanciparea Sêrbiei.

Sêrbii, vecinii nostri, se liberara si ei de sub dominatiunea Turciloru. Jugulu turcu le erâ nesuferitu, ca tuturoru popóraloru crestine din acestu imperiu. Fiêndu munteni, erau doritori de independintia, cu moravuri simple si curajosi. Barbari'a, ferocitatea Turciloru i facusse se suffere multu, mai allessu pentru câ le veniâ de la infedeli; dar nu i muiasse, nici nu i corumpsesse. La inceputulu seclului nostru, 1804, Serbii, ajutati de Russi pentru planurile loru in contr'a Turciloru, luara armele si se rescullara. Infruntea loru pusera unu capitanu intrepid, pre Cerni Georgin, care deveni apoi renumitu prin crudelitátile séle. Ei fura liberi; dar cadiêndu in anarchia, se pusera sub dominarea liberatorului loru, ce fu appesatóre. Russi'a i delassâ in pacea ce facù cu Turci'a la Bucuresci (1812), de téma ca se

nu se redice cu bataia Turcii pre cându Napoleone intrá victoriosu pre pamântulu ei. Serbi'a fû coprinsa din nouu de Turci, si in acéstalupta Cerni Georgiu nu facû nimicu demnu de reputatiunea sea de mai inainte, ci fugi in Austri'a, de unde apoi trecû in Russi'a. Dar purtarea Turciloru, escessele loru desceptara mâni'a Sêrbiloru. Ei se revoltara pentru a duó'a óra, si lupt'a nationale fû condussa de Milosiu Obrenovici, care-si facusse nume in bataliele de mai nainte in contr'a Turciloru. Abilitatea sea contribuî multu la triumfulu causei patriei séle, si, la 1817, Sêrbii lu numira guvernatorulu loru. Tiér'a nu erá de totu scapata, si lupt'a reincepû cându se rescullara Grecii si, mai allessu, cându se deschise éراسi resbellu intre Russi'a si Turci'a. La 1830 unu hatisierifu recunoscû independintí'a administrativa a Sêrbiei, cu protectoratulu tiarului. Milosiu se facû domnitoru ereditar, si Turci'a avû numai una suzeranitate nominale cu dreptu de tribut. Milosiu dede Sêrbiloru, la 1834, una constitutiune réu imitata depre cea francesa.

Neintiellegeri si certi interne, causate de abusuri de putere, de unele fapte tiranice alle guvernului, si de venalitáti, produssera turburári si Milosiu fû nevoitu de a abdicá in favórea fiu-seu Milan, care muri indata, si apoi in a lui Mihail, allu duoi-lea fiu, si trecû in Români'a. Acest-a fû constrinsu

sî ellu de a lassá puterea fiului lui Cerni Georgiu, Alessandru, care vietiniá in Români'a. Dar la 1858, Sêrbii lu alungara sî pre acest-a, si chie-mara din nuou pre betrânulu Milosiu : ellu muri la 1860 anca domnindu.

Mehmet-Ali, ambitiosulu passia allu Egiptului, care, cumu amudissu in alta parte, estermnasse pre Mameluci, organisasse una putere si facusse reforme europeene, doriá nu numai se se faca independinte de Turci'a, dar anca de a-si cresce posesiunile séle. Deci, profitându de una neintelligere cu pasi'a Sântului-Ioane-de-Acru, trecu cu puterea in Siri'a si luâ cetâtile Gaz'a, Iaff'a (1831). Fiiu-seu Ibraim, bunu generaru, secundatu de officarii angli si francesi pre cari i aveá in servitiulu seu, luâ cu assaltu cetatea Sântului-Ioanne-de-Acru dupa unu obsediu de siése luni (1832). Cu pucinu in urma Egiptenii intra in Damascu si batu, apoi imprastia armat'a turca. Dar Mahmud nu se desinimâ si strînse una a duóá armata. Ibraim bate sî pre acést'a la Konich si prinse pre commandantele ei Resid Passi'a. Callea spre Constantinopolei erá deschisa acumu.

Mahmud fû nevoitu de a cere ajutorulu Russiei, neimpacat'a inemica a Turciei, care-i lu offeri indata de téma de a nu se ridicá in Oriente unu Statu nuou si forte in locul Turciei flacite. Una flota

rusa intră în Bosforu; ânsse se departă îndată în urm'a protestării Franciei care doriă una reconciliare între aceste două puteri belligerenti. Dar pasi'a respinse toate propunerile ce i se faceau, si Ibrahim înaintă victoriosu prin Asi'a Minora pre calea Constantinopolii. Sultanulu chieamă érasii pre Russi, din cari cinci mii desbarcara pre cóst'a Asiei si una armata númeroasă se apropiă de Dunare. Ambassadorii, temënduse de acésta interventiu, se adoperara si mai multu de a dá unu mai bunu resultatu negotieriloru de pace. Sultanulu facu concessiuni si se închieă trattatulu de la *Kutai'a*, în virtutea càrui-a Ibrahim caută se esse din Asi'a Minora, éra lui Mehmed-Ali se dede investitur'a celoru patru passialicuri din Siri'a cu districtulu de Adaná.

Dar Russi'a nu-si pusesse în miscare ostile sele fôra nici unu profitu pentru sene. Trattatulu din 8 iuliu 1833, ce s'a numitu si de *Unkiar-Skelessi*, puneă toate fortiele Rusiei la dispositiunea Turciei cu conditiunea ânsse, tienuta secretu, ca si sultanulu se închidia Bosforulu floteloru straine cându tiarulu ar fi atacatu de ver'una putere; celle russe se fia libere de a se rapedi în Mediteran'a. Cu acést'a Russi'a puneă pre Turci'a sub protectiunea sea si castigă privilegiulu, pururea urmaritu pentru scopurile séle assupr'a Constantinopoli, de a atacă pre alții fôra

se póta fi attaccata de nimeni la sene. Din fericire, tóta Europ'a protestà in contr'a acestui trattatu, ce remase neessecutatu.

Energiculu sultanu nu se puteá resemná cu perderea provinciilor ce i rapisise trattatulu de la Kutai'a, si jurá cá va suppune pre rebellulu pasia. Dupa siése luni de pace fortiata, óstea ottomana intrá in Siri'a (1829). Ibrahim inaintá in contr'a-i si se incaierara la Nezib pre callea Alepului. Superioritatea disciplinei, tactic'a armatei egiptene invinsera fanatismulu nedisciplinatu allu Turciloru. Intre áceste-a sultanulu murì inainte de a audí ácéstá scire. Abdul-Megid, fiu-seu, in etate numai de siéi-spre-diece anni, avvenì la tronu; abiá avù timpu de a vedé ce este de facutu in áceste circumstantie grele, si aflá cá capitannu-passi'a, admiralele turcu, trecusse cu flot'a in partea inemicului seu si o dusesse la Alessandri'a. Descurajatu de ácéstá mare perdere, guvernulu turcu cugetá numai cumu se faca pace: junele Sultannu facù propuneri in sensulu ácest-a lui Mehmed-Ali. Cért'a erá se fia impacata intre ei duoi, cându intervenirea puteriloru o scâmbâ in cestiune europeana.

Dintre tóte puterile mari europeene, numai Franci'a aveá, in ácéstá cestiune, una politica diferita de a celloru l-alte. Ea vreá, fôrase puna in periclu securitatea Turciei, formarea unei puteri serióse

in Egiptu, ce iar fi fostu de mare ajutoru pentru interesele séle in Afric'a; dar Angli'a, care tieneá fórté multu la integritatea Turciei spre a-si mantiené independintia, sacrificá alliantia cu Franci'a si se apropiá de Russi'a; acést'a, facêndusi illusiuni că va puté reinviá Sânt'a-Alliantia in contr'a spiritului francesu, ce-i érá atátu de odiosu, ammênâ realisarea proiectelor séle assupr'a Constantinopoli, si se uní cu rival'a sea. La 15 iuliu se incheiá, fôra scirea Franciei, departata din concertulu puterilor europeene, unu trattatu la Londr'a între Angli'a, Russi'a si Prussi'a, prin care aceste puteri promiteau sultanului ajutorulu loru spre a impune lui Mehmet-Ali una pace favoritóre siesi.

Ministeriulu francesu, indata ce cunoscù cugătarea ce a dictatu facerea acestui trattatu fôra participarea sea, luá una atitudine resoluta, facù preparative de resbellu si se decise de a fortificá Parisulu, spre a nu mai puteá fi luatú atátu de facile ca mai inainte, ceea ce curmasse continuarea luptei in Franci'a in contr'a inemiciloru coalisati. Din Franci'a agitatiunea se intinse in tóta Europ'a. Germaui'a ingrijata de preparativele mari alle Franciei incepù érasí a face ammenintiári.

Passi'a Egiptului, de si ammenintiatu, totusi nu voi se se suppuna la trattatulu de la 15 iuliu. Flot'a angla se duse in apele Siriei fôra se dea

preste ver'una flota inemica. Admiralele Napier bombardă Beirutulu, fôra se fia apperatu de Egipteni. Apoi una escadra angla, austriaca si turca se aretă in faci'a Santului-Ioanu-de-Acru si incepù foculu. Bombardarea fù infricosiata : unu magasinu cu munitioni facù esplosiune, destrusse una mare parte a cetătii si 2000 de ómeni perira sub ruine. Egiptenii, neputându se mai continue apperarea, se retrassera.

Aceste sciri facura se erumpa cu putere sentimentele bellicóse in Franci'a. Ministeriulu lui Thiers vrea se secondedie avêntulu patrioticu allu natiunii ; dar regele se temù atātu de pericolele unui resbellu in afara, câtu si de a nu compromite securitatea sea in întru. Partitulu păcii veni la putere cu Guizot, care facù nuoe sacrificie in interesulu păcii spre a-si castigá allianti'a angla.

Intre acestea Mehmet-Ali subscrisse pacea (1840) prin care renuntiá la Siri'a cu conditiune de a i se dá Egiptulu siesi si erediloru sei, ceea ce i-se acordă. Deslegându-se într'acestu modu acésta cestiune, Franci'a luă parte si subscrisse in unire cu celle-l-alte puteri unu trattatu generale, numitu *conventiunea strimtoriloru* (1841), prin care se recunosceá sultanului dreptulu de a inchide Bosforulu toturoru vaselor de resbellu alle ver càri-a natiuni. In virtutea acestui trattatu se anulă si arti-

clulu secretu din conventiunea de *Unkiar-Skelessi*,
ce lassá libera intrare in Bosforu vaseloru russø.

XIV

ROMANI'A

GREGORIU GHIC'A, IOANNE STURDI'A. — OCUPATIUNEA
RUSSA, REGULAMENTELE ORGANICE SI CHISELEVU.

Ideile revolutiunii franceze de la 1789, ce cutrierassera in lungu si in latu Europ'a, petrunsessera pucinu in principatele române; câ-ci unu vellu grossu si neguros, produssulu sistemului de guvernare allu Fanariotiloru, se destinsesse assupra-le. Acêsta negura cautá ânse se fia strapunsa prin influinti'a bine facatøre a culturei ce incepù a se dezvoltá intre Românii de preste Carpati. Georgiu Lazaru, acellu eminente barbatu allu Romanismului, trecêndu din cuá muntii, desceptâ cu putere sentimentulu nationale, ammortitu de sufflarea strainiloru, ce se personificâ apoi in misicarea populara de la 1821. Revolutiunea lui Teodoru Vladimirescu scapâ principatele de domnirea umilitøre si demoralizatøre a Fanariotiloru, ce secasse, de mai bine de unu seclu, sorgintiele vietiei lor morale si materiale. Dar Turcii nu pricepura câ politic'a patriotica si cu bunu simtiu a lui Teodoru Vlădimirescu nu erá in daun'a lor, cì, confundêndu misicarea

nationale cu întreprinderea lui Ipsilante, intrara cu furia în țiera și o pângarira cu fapte barbare și sângeroase. După ce anse furi'a lor se mai muiă, atunci cunoscura că Românii se înarmassera ca se scape de Fanarioti și se să-recupere drepturile lor după tratate. Pôrt'a dera, luminata, restituî principatelor dreptul de a se guvernă de domnitori allessi din sânul lor, și, la 19 iuliu 1822, se numira domnitori, Gregoriu Ghic'a pentru Români'a, și Ioanne Sturdi'a pentru Moldavi'a.

Domnitorii români se ocupa de a îndreptă miseriele ce cadiussera peste principate. Ei luara mesuri energice pentru binele publicu, de și tierile erau ocupate de ôstea turcêssca ce le consideră ca destinate de a fi prêd'a ei. Acêsta scâmbare spre bine a sortii tieriloru, facuta fôra participarea Rusiei, nu puteă se i placa. Apoi caderea Fanariotiloru cari devenissera instrumentele planuriloru sêle, precum și departarea de la affacerile publice a toturor cellor veniti și addussi cu dênsii în principate, de allu caror concursu eră segura, o contrariă cu totul. Russi'a caută dera motive, chiaru preteste spre a si-mantiené rolulu de protectóre precumu și prestigiulu seu în ochii Româniloru, și, prin urmare, cerù, facênduse interprete dorintielor Româniloru, desiertarea principatelor de Turci.

Acêsta cerere o facù Portii prin ambasad'a an-

gla, care se insarcinasse cu affacerile ei, dupa ce missiunea russa se redicasse din Turci'a, ca protestare in contr'a barbariei Turciloru assupr'a Greciloru rescullati; dar acea cerere remase fôra effectu. Dupa unu annu ambassadorulu anglu, lordulu Strangford, presentâ alta nota, totu in acestu sensu, sub scrissa de reprezentantii puteriloru europeene la Constantinopole; dar nici acêsta nota n'avù unu resultatu deplinu, câ-ci nu tóta ôstea turca trecù inderêtu Dunarea. Tiarulu trimise atunci la Constantinopole pre consiliarulu de Statu Mintiachi, si revolutiunea grêca luându din ce in ce proportiuni mai mari, Pórt'a, dupa multe straganiri, si-retrasse ôstea ce mai aveá in principate si consimtì âncã de a intrá in negotieri cu Russi'a spre impacarea mai multoru defferintie. Conferintiele se deschissera in Basarabi'a la Cetatea-Alba, unde, la 26 septembre, se subscrisse *Conventiunea* cu acestu nume, ce regulâ tôte neintiellegerile dintre aceste duoe Curti si determiná situatiunea principatelor române.

Prin artícululu III Pórt'a promite de a observá legamintele séle relative la principatele române si coprinse in artícululu V din trattatulu de Bucuresci : respectarea privilegielor, hatisierifurilor, precumu si de a confirmá pre domnitorii allessi de adunâriile generalî-alle principatelor, afara de casuri grave

si adevărate; dar Russi'a si-reservă dreptul de censura asupra-le prin consuliile ei.

Acésta conventiune dela Cetatea-Alba coprindea multe lucruri bune pentru Români, ceea ce făcu pre Europ'a a se însiella lungu-timpu asupra adevăratelor intentiuni ale Rusiei, de si prin dreptul de censura ei si-arrogă calca însasi autonomi'a ce pretindea ca ne garantedia, si desi, la 1812, ne rupsesse una cota din Moldavi'a, pre Bassarabi'a!

Politic'a ei se desemna mai bine pentru cei creduli, in principate si in afara, cându venira consuliile ruse si paralisara toate proiectele de reforme serioase, ce si-propuneau de a face domnitorii supu influenti'a unor patrioti luminati.

Assemenea, spiritulu ce caracterisă *Regulamentele* organice, si mai allessu modificările introdusse mai târziu prin amănănti, in ceea ce era mai esentială pentru noi, dá cu totul pre facia scopurile ulterioare ale Rusiei. Bazele acestor codici administrative se pusera încă de atunci, de-si lucrarea fu terminata si elle promulgate dupa patru ani, la 1831. Câte unu comitatu se institui in fiecare principatu, compus de patru membri, dintre cari doi fură numiti de Russi'a. Elle lucrau sub presidenti'a consulelui ruse, Mintiachi, si incetara îndată prin deschiderea resbellului între Russi'a si Turci'a.

Russi'a, vediîndu câ Turci'a e stórsa de puteri prin adoperârile ce făcuse ca se infrînga rescularea Greciloru, puse inainte neîmplinirea legamintelor din trattatulu dela Cetatea-Alba, si i deschierâ resbellu. Ostea russa, in numeru de 150,000 de ómeni, trecû, sub commandulu maresialului Witgenstein, la 7 Mai 1828, pre teritorulu român. Ioanne Sturdi'a fû appucatu pre neasceptate in Iassi si trattatu ca prinsu; éra Gregoriu Ghic'a fugi la Brasiovu, cu una di mai inainte de ajungerea Russiloru in capital'a Romaniei. Principatele fura apoi guvernate de Russi si in capulu administratiunii se numi comitele Pahlen, care si-puse resiedinti'a in Bucuresci. Resbellulu incepû mai ântâiu pre tóta lini'a Dunarei. Generarulu Geismar trece cu parte din armata preste Oltu si ocupa banatulu Craiovei; Brail'a si celle l-alte cetâti unde se stabilisera tare Turcii, in contr'a legamintelor trattatelor nóstre cu ei, cadiura, nu ânse fôra greutate, in mân'a Russiloru. In genere, Turcii facura una resistentia ce nu se asceptá de la ei, si Russii perdura multa óste. Românii luara si ei parte activa intr'acésta lupta si se distinsera in bataliele ce se facura preste Oltu. Concursulu materiale si morale ce le dederá la inceputulu resbellului Românii, contribuira multu la successele óstei russe din cuá si din colo de Dunare.

Dar Russii facându din tierile nóstre câmpulu loru de bataia, si apoi puntulu de sprijinire allu operatiuniloru loru bellice, tóte miseriele ce inso-
ciescu luptele, mai allessu cându se facu de puteri unde arbitrariulu tiene primulu locusi e unu ce normale, éra unanitatea se considera ca una teoria séca, cadiura assupra-le. Provisiuni atátu de mari, in grâu, vite, orzu, fênu se cerura si se luara, fôra se fia platite, in mai multe rônduri, in câtu ar fi pututu ajunge pentru una armata de trei ori mai numerósa; dar in mare parte se vindeau de commandanti, mai allessu de cei inferiori, in profitulu loru personalu, éra soldatii se cantonáu in sarcin'a bie-tiloru tierani càror-a le luau totu pentru intretinerea loru. Cea mai mica plângere in contr'a acestoru fapte neumane erá pedepsita cu asprime, sub specificulu nnume de rea-vointia pentru *ortodoss'a Russia!* Scumpetea lucruriloru absolutu necesare erá fórté mare. Miseri'a ajunse a fi infricosiata, la culme, mai allessu cându generarulu Zaltuchin luâ, in guvernu, loculu comitelui Pahlen. In multe districte, si mai allessu in Meedinti, tieranii fura redussi de a se nutrí cu scórtia de arbore macinata. Oameni morti se vedeau pretotindenea prin câmpie. Acesti nefericiti perissera, unii de fóme, altii de fatic'a lucrâriloru addussi cu biciulu de cazaci. Pre lónga tóte aceste-a mai veni si pestilenti'a ce rari

förte poplutiunea; apoi, in 1829, cadiu iern'a cea aspra ce impucinâ multu vitele din lips'a nutritiului si de epizootia. Atunci se luara ómenii pentru transpoturile armatei in locul vitelor. La plângerile förte plecate, ce cutesau a face unii in contr'a acestui despretiu de umanitate, generarulu Zaltuchinu se infuriâ si raspundeá cá: «pucina i pasa se scia cine facu servitiile ómenii sau vitele. numai se se faca.» Mitropolitulu Gregoriu avu curajulu de a se plangesi fü essiliatu in Bassarabi'a.

Aceste calamitati nu incetara de assupr'a principatoru pîna ce nu se facu pacea de la Adrianopole. Russii inaintassera, de si cu perderi insemnatóre, departe in Bulgari'a; trecura apoi Balcanii si coprinsera sub commandulu maresialului Diebici Adrianopole. Aci, la 24 Septembre 1829, se incheiâ, prin insistenti'a reprezentantiloru puterilor europeene, pacea ce pórtá acestu nume.

Acestu trattatu se compuneá din duóe párti: un'a relativa la Turci'a si alt'a la principatele dunarene.

Prin cea d'ántaiu Turci'a perdeá multe locuri importante, ce faceau pre Russi'a preponderante assupr'a pártii de resaritu a mării Negre si i deschideá, totu de una data, callea spre Teheran si Constantinopole. Turci'a se mai obligá de a numerá Russiei diece milióne de galbeni olandesi pentru

spesele resbellului, si încă unu milionu si diumetate, dreptu alte desdaunări. Russii'a, din partea sea, restituia Turciei toate locurile ce i coprinsesse in Europ'a.

In cea de a duo'a, prin actulu separatu relativu la principatele române, domnitorii principatoru au se fia, in locu de siépte anni, pre viétia, afara de casurile cându aru abdicá de buna voia sau cându ar fi destituiti, dupa coprinsulu conventiunii de la Cetatea Alba. Prin alte article era legatu ca : cetatile ocupate de Turci pre rip'a stinga a Dunareii se se radia, si elle impreuna cu regiunile lor se se restituiasca Româniloru ; Prutulu se remâna ca si mai inainte dreptu linia de despartire intre Russi'a si principatele romane ; era braciulu Sulinei cu insulele de la imbucatur'a Dunarii se tréca la Russi'a ; toate insulele ce se tienu de rip'a stinga a Dunarii se recunoscu ca sunt alle Româniloru, si firulu apei Dunarii pina la confluinti'a ei cu Prutulu, se despartia provincieles Turciei de principataele Române ; Turci'a se nu mai póta posedé nici unu locu pre teritoriulu romanu, nici ver'unu Turcu se se assiedie aci ; Pórt'a mai consimte ca guvernulu romanu se puna cordóne sanitare si carantine de a lungulu Dunarii, era vasele române se póta avé libera navigatiune in apele Turciei si admise in porturile ei cu passapórtle de la guvernulu lor

propriu; Principatele se aiba dreptulu de a tiené una militi'a nationale; elle, afara de tributulu annuale, voru mai respunde Inaltei Porti una summa ce se va determiná mai in urma, dreptu compensare pentru stergerea totureru dârilor estraordinare, si, la punerea pre tronul a fia-cârui-a domnitoru, se dea una summa proportionale cu tributulu fia-cari-a tieri, anse preste acést'a se nu se mai céra nimicu suptu nici unu pretestu; Pórt'a se mai léga de a relassá tributulu pre duoi anni pentru sufferintiele ce au induratu tierile in timpul resbellului; de asemenea, promite de a confirmá regulamentele administrative lucrate in principate de comisiunile anume insarcinate, cu reserv'a ca drepturile ei de suzeranitate se fia observate.

Asia déia, in virtutea celloru stipulate intr'acestu trettatu, sórtea principatelor se lassá in mâ-nile Romaniloru, cari si-recuperau cea mai mare parte din drepturile coprinse in vechiele loru tratate cu Turcii. Acelle drepturi sunt recunoscute intr'unu modu formale in articululu V allu trattatului de Adrianopole, in termenii urmatori : «Principatele României si Moldaviei, puinduse prin capitulatiuni suptu protectiunea Inaltei Porti, si Russi'a garantându prosperitatea loru, se intiellege câ elle si-conserva tóte privilegiele si immunitátile ce si-le au castigatu in virtutea capitulatiuniloru

sau prin trattatele incheiate intre cele două curți imperiale, sau prin hatisierifele date in diverse timpuri. Prin urmare se voru bucurá de libertatea religiunii, de una securitate perfecta, de una administratiune nationale indipendinte si de una libertate completa de commerciu ».

Dar aceste drepturi nu voru produce binele ce asceptamu, căci voru fi pururea paralisate de influinti'a reu-voitóre a garantelui lor, in urma transformatu in protectoru. Deci, Russi'a nu ne ajutasse ca se scapámu de suptu dominatiunea turca, ci numai ca se ne adduca cu incetulu, pre nesimtite, cu apparintie binevoitoare, suptu dominatiunea ei !

Indata ce se facu pacea de la Adriánopole, comissiunile instituite pentru redigerea regulamentorú organice se intrunira din nou, dar lucrarea lor merse incetu; căci, de si consiliarulu russu, **Mintiachi**, suptu presiedinti'a si auspicielo cărui-a lucráu, erá munitu cu instructiuni despre modalitatea lucrării; áanse, nefiéndu destulu de chiere in unele pârti, adesse ori se cereau deslegări de la Petruburgu si cu acést-a se perdú timpu. Venindu inse generarulu Chiselevu, care fú numitu comandante allu óstei de occupatiune si presiedinte plenipontentiaru preste ambele principate, acésta ucrare fú condussa cu celeritate si se terminá in

siésse luni. Aceste două proiecte se trimisera mai întâiu la Petruburgu, unde se mai modificara, si apoi se pusera în deliberatiunea Adunârilor generuli în principate. Numai Adunările generali singure aveau dreptulu, după vechiele noastre capitulatiuni (1) si chiaru în virtutea articolului V alu tratatului de Adrianopole, ce ne garantédia autonomi'a, se faca legi de administratiune; ânsé de asta-data se convocara numai ca se se accopere cu forme de legalitate una lucrare ce erá mai multu dictata si impusa de straini. Adunările convocate, la 1831, un'a în Bucuresci si alt'a la Iassi, nu se compusera din deputati allessi, ca în timpurile celle bune din vechime, ci din episcopi si boiari numiti de a dreptulu, dintre cei mai ascultatori, de capulu puterii administrative. Desbaterile acestoru Adunări totusi fura serióse, si unii dintre membrii loru ca I. Campineanu si altii, manifestându sentimente de independintia si infruntându ammenintiările, probara că sunt gelosi de autonomi'a patriei.

Regulamentele, cu tóte aceste-a, devenira legea organica a principatelor, câ-ci Turci'a se legasse de a le recunósce mai înainte de a fi facute; dar

(1) Prin *capitulatiuni* se întielege curatu tratate între două puteri egali, câ-ci totu acestu nume pórtá si tratatele incheiate între sultanulu Solimanu II si Franciscu I regele Franciei, în seclulu XVI, annulu 1534.

partitulu curatu nationale n'a voitu nici una data a le recunósce.

Regulamentele organice de si contineau, pre lónga principie bune (despartirea puteriloru administrative si judecatoresci, allegerea domniloru si Adunári generali de deputati allessi,) dispositiunice neutralisau efectele loru (drepturile politice numai pentru privilegiati lipsiti in majoritatea loru de spiritu nationale, si altele), totusi, in comparațiune cu arbitrariulu deschisu si umilitoru din timpurile domnirii Fanariotiloru, se crediura, mai allessu la inceputu, că au se fia unu instrumentu efficace de progressu nationale. Defectele loru devenira invederate pentru toti Românii sinceri mai târdiu cându cei cari le applicara, cultivara mai multu partea loru cea rea si cându multe dispositiuni fura interpretate reu. Elle ajunsera, in fine, se fia una negatiune completa a autonomiei nóstre si unu legamêntu de asservire cându se facura adaose in testu, ce desnaturau si faceau cu totulu illusoria autonomi'a nóstra puind'o la dispositiunea celloru duóe curti : a Turciei, ca *suzerana* si a Rusiei, ca *protectrice*; cea d'ântâin langedita si cea de a duóa cu putere, ambițiósă, mai allessu prin situatiunea celei-l-alte. — Raporturile intre domnitori si adunările generali (compuse si allesse numai de privilegiati, dintre cari cei mai multi se credeau

obligati Russiloru si fôra incredere în drepturile si fortiele morali), eráu atâtu de complicate si nerespicate în câtu, cumu dice unu istoricu judiciosu, conflictele si discordi'a între aceste două puteri, ce se parelisáu un'a pre alt'a, erá una stare permanentă, si judecatorulu chiebatu spre a interveni cu putere suverana nu erá tiér'a, ci altulu, din afara, de la Petruburgu care essercitá în fapta suveranitatea. — Sôrtea ce *Regulamentele organice* creá tieraniloru, în principiu nu erá rea, de si o faceá mai greá de câtu înainte, câ-ci se basá pre folóse si obligatiuni recipróce; dar alte dispositiuni, ce puneáu pre tierani cu totul în mân'a proprietariloru, apoi venalitatea, ce se organisá în administratiune, unita cu lussulu ce se introdusse de timpuriu, si care acitiáu avariti'a proprietariloru, i facura atâtu de miseri ca servii din evulu-mediu.

Cu tóte aceste-a, suptu administratiunea inteliginte, plina de vigilantia si de activitatea a generalului Chisselevu, viitorulu se inaugurá bine. Comerciu si agricultur'a luara sboru. Abusurile si mâncatoriile fura persecutate, aspru pedepsite din care cauza unele din cele învechite se stersera cu totul. Multe mesuri bune de utilitate publica se luara; comunicatiunile se restabilira, si securitatea fû deplina. Nu se scie care se fia fostu adevérat'a cugetare a acestei politice atatu de buna

pentru principate ; sau cã Russi'a credeã se le câstige sympathi'a spre a le puteã incorporã cu ea îndata, sau cã Chisselevu credeã cã lucrédia pentru dânsulu, facêndusi illusiuni cã are se domnésca ellu preste elle. Or cumu ar fi, Românii i au purtatu si i pórtã recunoscintia : ellu este singurulu Russu care ne a lassatu suvveniri bune.

Dar epoch'a desiertãrii principatelu de óstea russa se apropiã. Trattatulu ce se incheiã la 1834 le Petruburgu stipulã ca se esse din principate dupa duóe luni de la numirea domnitorilor , si recunosceã totu de-una-data Regulamentele organice. Prin hatisierifulu ce se publicã in urma, Pórt'a recunoscù independintia legislativa a principatelu, cu reserv'a ânse mentionata, de a nu attinge drepturile ei de suzeranitate.

Articululu II allu acestei conventiuni coprindeã cã : «domnitorii pentru acésta unica data se fia numiti printr'una intiellegere prealabile de celle duóe curti.» Acést'a erã una calcare flagrante a drepturilor recunoscute cu solemnitate, cu care se caracterisã de la inceputu applicarea Regulamentelelor organice. Se vede cã Russi'a, temênduse de spiritulu de independintia ce se manifestasse in Adunarea de la 1833 din partea unoru deputati, nu voi se compromita oper'a ei prin eventualitãtile unei allegeri de domnitori. Multi boiari aspirau la tronu,

dar se admisera, spre a fi presentati celloru două curti, numai câte cinci din fie-care principatu, ca ele se numésca din fie-care gruppă unu domnitoriu. Pentru Moldavi'a se numi Michailu Sturdi'a, care avusese relatiuni strinse cu Russii in timpul ocupatiunii principatelor de ei; éra pentru Români'a se numi Alessandru Ghic'a (1834). Chisselevu se dusse din principate insocitu de regretele si de urările tuturor Româniloru. Se dice că si ellu se simti misicatu cându trecu Prutulu, delassându nisce tieri unde si-facusse renume. Dar simpathi'a Româniloru pentru Chisselevu nu se resfrânse si assupr'a Russiloru, cari anca de atunci incepura a nu mai fi bine vediuti. Nuoii domnitori, după cerecepura investitur'a dela sultanulu, se întórsera in principate unde fura întâmpinati de applausele entusiaste alle natiunii, care credeá că a scapatu de toate periclele ce o ingenunchiassera la straini.

XV

CONTINUATIUNE.

RENASCEREA. — REGIMELE REGULAMENTARU :
ALESSANDRU GHIC'A, MICHAILU STURDI'A
SI GEORGIU BIBESCU.

Natiunea româna, despartita de multe secle prin ferocitatea timpuriloru, se unu unu momentu, ce

fû ca si unu visu, numai prin eroismulu lui Michailu Bravulu. De atunci destinele ei fura din ce in ce mai triste, pentrucâ ea deveni totu mai multu préd'a strainiloru. Violarea trattatelorú nóstre de Turci, desorganisarea puteriloru materiali si morali de Fanarioti, nesatinlu si ambitiunea puteriloru mari vecine mai imbucátira natiunea româna : Austri'a ne luâ Bucovina'a si Russi'a, cu tóta sympathi'a ce ne arctasse, ne rapí Bassarabi'a. Sórtea Româniloru de suptu dominațiunea imediata a strainiloru erá de plânsu. Cu tóte acestea, de si in Transilvani'a Români erau appasati, despoiati de drepturi, revolutiunea lui Chori'a scutucasse cu putere spiritulu romanu din langórea in care jacusse, si sângele lui fecundâ terrenulu nationale. Orizontele intelligintiei se mari, se intinse si produsse lucrâri importante in literatura si in istoria. Trei barbati se dístinsera mai allessu priu operile lorú intellectuali, si zelulu lorú cellu infocatu dede una impulsione vigurósa culturei nationali. Samuelu Micu (Clain), Georgiu Sincanu si Petru Maioru sunt parintii Renascerii si civilisatiunii române. «Samuelu Micu tradusse din nuou scriptur'a sacra dupa testulu originale, scrisse istori'a bisericeii române si istori'a politica a Româniloru din principatele Transalpine. Georgiu Sincanu compuse dupa documente autentice chronic'a toturorú Româniloru

din Daci'a, dela Decebalu pîna la annulu 1808, ânze muri înainte de a o publicá. Petru Maioru publicá la annulu 1812, istori'a despre inceputulu Româniloru, apoi la 1825 essi la lumina in Bud'a Dictionarulu românú, latinu, unguru si germanu cu introducerea critica despre limb'a româna de Petru Maioru. La 1826 se publicá in Vienn'a gramatic'a limbei daco-romane de I. Alessi cu testu latinu. In restimpulu acest'a, Georgiu Lazaru trecù in Români'a si deschise in Bucuresci cursulu de sciintie essacte.»

Alessandru Ghic'a aveá bune intentiuni pentru tíera, ânze i lipsiá vointi'a ferma, energi'a necesara spre ale essecutá. La inceputulu domnirii parù cá e determinatu de a urmá una politica curatú nationale si incurajá aspiratiunile legitimi alle patriotiloru; dar, mai in urma, vediëndu cá acésta politica e spiniósa, pentru cá lu espune de a fi reu vediutu de Russi'a, ce tieneá, prin prerogativele usurpate cu daun'a nóstra, in mâna-i sórte domnitoriloru, voi se adópte alt'a plina de calcule, secondându aspiratiunile patriotice într'una mesura ce nu l'ar puté compromite in ochii ei.

Partitulu nationale, ce crescusse in numeru, compusu, nu din multi ómeni cu putere si cu influintia sociale, ci mai allessu din ómeni generosi, asceptá multu de la dînsulu. In fruntea a-

cestui partitu erá I. Capineanu, unu barbatu care nu crutiá nimicu spre a servi tier'a sea. Tendintiele acestui partitu erá desvoltarea energica a sentimentului si a ideei nationali, si scopulu politicu mai apropiatu ce urmariá erá realisarea politicei inaugurate de T. Vladimirescu : autonomiá tierii, conformu vechieru trattate, cu suzeranitatea Portii. Aceste dorintie se urmariu, mai allessu, la umbr'a societátii filarmonice ce se instituisse pentru cultur'a nationale.

Lônga acestu partitu, si mai presussu de ellu prin positiunea sociale a majoritátii membriloru ce lu compuneá si prin influinti'a consulelui russu care lu dirigeá, mai erá unu partitu numitu allu betrániloru. Intr'acestu partitu intrassera cei mai multi dintre partinitorii regimelui fanarioticu, câti-va ambiciosi inemici ai domnitorului, multi malcontenti si altii cari nu sciáu ce voru nici ce facu.

Intre aceste duóe partite tari, un'a prin ideile ce represintă si alt'a prin positiunea si influinti'a ce essercitá in regiunile mai inalte, domnitorulu Alessandru Ghic'a cautá se se tiená la una distanti'a egale, de temere de a tradá datoriele séle sau de a se face prepusu la Petruburgu. Dar acésta timiditate si incertitudine aveá se lu pérdia.

Cu tóte probele ce cautá se dea prin bine-faceri, prin incurajări pentru cultura si prin instituiiri de

scóle publice chiaru prin communile rurale cá nu e indifferinte de binele publicu, vediându-se delassatu de ómenii cu devotamentu sinceru, si oppositiunea din Adunarea generale crescându totu mai multu, incepù se incline, dupa esemplulu lui Minchailu Sturdi'a, spre Russi'a si deveni ammenitiatoru. Dar si Adunarea generale i tienù frunte, observându-i cá nu e gelosu de interesele publice si imputând-i necapacitatea si venalitatea administratiunii.

Interitatu, cautâ se impiedece reallegerea celloru mai curajosi patrioti in Adunarea generale; dar allegatorii, bine inspirati, le dederu voturile lor. Apoi, ca se complaca Russiei, merse si mai departe: voindu se introduca in testulu Regulamentulu organicu nisce dispositiuni funeste autonomiei, si Adunarea generale respingëndule ca contrarie spiritului ei, cautâ se dea acestei resistentie legali caracterulu de rebelliune, ceea ce procurâ Russiei ocasiunea de a ni le impune printr'unu fermanu smulsu imbecilitatii Portii.

Sentimentulu nationale vulneratu, umilitu si drepturile nóstre compromisse, determinara pre Câmpineanu de a se duce spre a le appará inaintea cabinetelor Statelor din Occidentu, ca speranti'a cá Europ'a, luminata despre periclele ce s'aru nasce pentru Orientu din omnipotenti'a russa in principate, va luá in mân'a ei caus'a nóstra si va pune

protecțiunea sea binefacătoare si neinteresata in locul celei ruse. Dar acellu timpu erá anca departe, si Câmpineanu ne a facutu numai mai cunoscuti. La înturnarea sea in patria fu inchisu, in virtutea unui fermanu, la monastire,

Partitulu nationale desgustatu, anse nu descurajatu, pentru că sentimentele generose si ideile sanatoase intarescu inimile, vediendu că orizontele politicu se turbura cându Franci'a voi se sustiena in contr'a celloru l-alte puteri pre Mehmet-Ali allu Egiptului, întreprinse de a face, pre sub mâna, una propaganda intinsa spre a prepará spiritele pentru una lupta nationale, déca s'ar deschide unu resbellu europeanu. Acésta propaganda, descoperinduse, desi nu erá in contr'a domnitorului, totusi urditorii ei cei mai de frunte fura arestatii si condamnati cu asprime.

Pre cându âncase urmá judecat'a unor'a din cei accusati intr'acea *conspiratiune*, ce facusse mare sensatiune in ambele prncipate, unu evenimentu ce pareá că are se intarésca domni'a lui Alessandru Ghic'a, i causá caderea. Energi'a cu care ellu infrânse una ceta de duoe cente de Bulgari si de Greci la Brail'a (1841), strinsi si in armati de agentii russi, in momentul cându erau se tréca in Bulgari'a spre a se uni cu cei rescullati de aeolo, indispuse tare pre Russi'a in contra-i. Pórt'a

multiamî si onorâ cu semne de distinctiune pre Alessandro Ghic'a pentru servitiul ce i facusse; dar Russi'a, vediëndulu cã i contrariadia politic'a, decise scóterea lui din domni'a. Consulele russu Daskoff avù ordine se incurajedie oppositiunea Adunârii generali, ce redactâ si votâ atunci una doleantia detalliatã in care se descriã cu abilitate si veritate, ânse nu si cu sinceritate, sufferintiele tierii de cari lu faceã respundiatoru, de si cei mai multi din accusatorii lui dorissera se i fia complici. Atunci Russi'a, aretânduse cã e ingrijata, trimise unu commissaru in tiera care fù urmatu indata de altulu din partea Turciei. Trimissulu turcu se facù cã cercetédia si redactâ unu raportu in desfavórea domnitorului, dar tiér'a sciù bine câtu pre-tuiesce. Ajungêndu raportulu la Constantinopole, ambassadorulu russu se presintã la sultanulu, impuse si obtienù, in duóe-dieci si patru de óre, destitutiunea lui Alessandro Ghic'a. Atátu de mare erá influinti'a Rusiei! Dup'acést'a Safet Efendi veni la Bucuresci ca se incunoscintiedie domnitorului decisiunea Portii si ca se puna la calle allegerea altui-a, dupa prescriptiunile regulamentare. Alessandro Ghic'a, destronatu de Russi, (1846 octombre), essi din tiéra si duse cu sene regrette si simpatie ce nu putusse se-si castige in totu decursulu domnirii séle de siépte anni.

Machailu Sturdi'a urmâ, dela iuceputulu domnirii sêle in Moldavi'a, una politica de ascultare catre Russi'a, fôra se intîmpine piedici serióse. Oppositiunea ce se formasse de timpuriu acî, de si numerósa, nefiîndu animata de sentimente generóse nici condussa de intentiuni curate, nu i inspirâ temere. Ea se compuneá din unii ividiosi, cari nu i ertá preferinti'a ce i se dedesse assupr'a loru la domnia, si mai allessu din partinitorii regimelui fanariotien. Erá si unu partitu nationale, dar fôrte micu si cu pucina influintia. Ellu se compuneá, a-fara de rare esceptiuni, din ómeni fôra positiune sociale si, prin urmare, in conditiunea in care erá tiér'a, fôra autoritate; ca-ci nevoielle trecutului, cadiîndu mai greu assupr'a Moldaviei, ammortisera caracterulu nationale. Desi fôra importantia, totusi acestu partitu, intelliginte si gelosu de binele publicu, condemnându purtarea ce deschisese lui Mechailulu Sturdi'a callea la domnia, precumu si mobilulu ce lu conduceá, a protestatu, prin atitudinea sea către ellu, continuu in contr'a lui; assemenea, sciù ce valóre se dea laudelor addusse memoriei lui Stefanu cellu Mare in discursulu ce rostì cându luâ in mâna guvernarea tierii.

Acésta situatiune neteda pentru ellu, precumu si abilitatea sea de a scapá pururea apparintiele legalitatii, contribui ra se nu fia oppositiune de te-

mutu în Adunarea generale. Afara de aceste-a fiindu intelliginte, activu, plinu de astutie si pre-vediatoru, putù se se strecóre fôra se si attraga prepussulu nici uni'a din celle duée curti dela Constantinopole sau dela Petruburgu, unde totusi avusese îngrijire de a-si procurá sprijinitori cu putere.

Ne avêndu dera nici una temere din êntru, se ocupa cu imbunatatiri materiali : câi de communicatiune, bune si întinse, desvoltarea agriculturii, commerciului si altele; dar nu facù mai nimicu pentru cultur'a nationale, pentru luminarea poporului, deschidîndu pucine scôle, si aceste-a âncea numai prin oppido (orasi). Moldavi'a, ca si Romani'a, erau préd'a despoieriloru si arbitrariului celloru cu influintia si-cu putere assupr'a poporului, care erá demoralisatu de sufferintie si fôra încredere în dreptate si în legi, pre cari mai câ nu le vediusse nici una data observate. Singur'a differentia într'acést'a, în ambele principate, erá, câ în Moldavi'a rapirile fura mai organizate de câtu în acéstal-alta parte : acolo poporul erá storsu tare, dar de mai pucini. Michailu Sturdi'a pururea preocupatu de a-si face avere mare, profitâ si abusâ de înalt'a sea positiune spre a-si satisface acéstâ dorintia instinctiva. Deci ellu, nu numai câ nu facù nimicu pentru desvoltarea educatiunii si moralitatii publice, dar âncea le combatù într'unu modu ca si directu, consecinte cu sistemulu seu

de rapire. Facù bani din tóte : lucrări publice, titluri, posturi, justitia. Totu acestu instinctu de nesatiu lu impinse se patronedie cu predilectiune pre Ebrei, numai ca se i stórca din timpu in timpu cându se inavutiau mai allessu prin sordidele loru specule. De atunci incepura, pre nesimtite, a se scurge din Statele vecine in Moldavi'a cei mai impuri si mai stationari Ebrei, unde ajunsera se fia una cangrena mai cá aceea ce a cotribuitu multu la perderea Poloniei!

Cu aceste medie putù acestu domnitoru se-si faca una avutia prin care rivalisédia asta-di cu cei mai mari proprietari ai Europei. Domni'a sea, din nefericire, are a se prelunghi pîna dupa marile revolutiuni ce scuturara Europ'a in 1848.

Dupa caderea lui Alessandru Ghic'a, Românii insetati de a vedé in fruntea loru unu omu onestu si capabile care se i ajute de a se scuturá de miseriele trecutului, crediura cá sperantiele loru au a se implini allegêndu-se de domnitoru Georgiu Bibescu. Ellu aveá reputatiune buna si nimicu pin'aci, in cunoscinti'a tierii, nui o inuegrisse; apoi treceá, avêndusi facuta educatiunea la Parisu, in centrulu luminilor, cá este adapatu cu tóte cunoscintiele si are tóte calitátile ce potu formá unu adeveratu omu de Statu. Fórte micu erá numerulu acellor-a cari presupuneau cá oppositiunea determinata ce facusse lui A-

lessandru Ghic'a, si care lu pusesse în vèdi'a tierii, nu aveá una sorginte pura. Dar ammosteculu Russiei de facia la allegere în favórea lui, calcarea regulilor prescrisse prin influinti'a si impunerea ei, facù pre cei mai inteliginti se vèdia mai limpede si se concépa temeri pentru viitoru. Numerulu cellu mare, totusi, care pururea judecá cu ochii acolo unde cautá se vèdia cu mintea, si-faceá illusiuni-formóse si se încântá de binele ce póte se adduca tierii. Populatiunea capitalii, si cu ea mai tóta tiér'a, mai allessu junimea generósa, fû rapita de entusiasmu cându lu vediù cá se presinta, la installarea sea (25 ianuar. 1844), cu portulu lui Michailu Bravulu, ce erá cu atátu mai scumpu Romániloru, cu cátu li se aretá éراسi dupa delungile umilintie cu cari i amarissera si i insultassera strainii. Mai toti-si ammintira, si áncá li se pareá cá vedu intorcându-se timpurile stramosiesci, reinvierea eroismului patrioticu!

Ellu începù bine, cu tóte cá ómenii de cari se incongiurá nu aveau bunu nume. Simtiulu generale, opiniunea celloru mai rigurosi chiaru nu pretindeá multu : se doriá de toti una lucrare patriotica constanta in mesur'a puteriloru si drepturiloru nóstre, una indreptare spre bine cu incetulu, condussa prin esemple de legalitate si de dreptate date de susu. Regul'a de purtare a celloru mai mulți, erá se flapurtarea insasi a domnitorului. — Cellu d'ântáiu actu allu seu

fû gratierea celloru condemnati ca conspiratori in propagand'a politica dela 1841. Indata dupa acé-st'a urmara, cu consintimêntulu Adunârii generali, mai multe mesuri si legi pentru desvoltarea agriculturêi, commercinlui si facere de cãi de comunicatiune. Acésta ultima lege cadeá numai in sarcin'a tieraniloru; fû votata pentru utilitatea ei publica. Apoi, cu totu instinctulu de avaritia ce aretâ ca are anca dela inceputa, cerêndu de a i se votá ca supplimente la list'a civile mai multe summe sub preteste pucinu demne, totusi oppositiunea, compussa din ómenii predecessorelui seu si din visatorii regimelui fanarioticu, atátu in Adunare catu si in tiéra, erá fórt mica; dar, dânduse pre facia tendintiele séle russofile, începù se crésca, trecêndu in partea ei, nu numai multi dintre acei-a cari applaudassera, ci chiaru dintre acei-a cari lucrassera in tóta sinceritatea pentru allegerea lui.

Oppositiunea in Adunare deveni infricosiata cându domnitorulu dede, fôra scirea ei, concessiunea lucrârii minereloru din muntii nostri lui Trandafilloff, unu supusu russu, cu unu beneficiu de nimicu pentru tesaurulu publicu. Temerea coprînse pre toti; ca-ci, se diceá, câ acestu concessionaru, patronatu de Russi'a, are se introducea in tiéra summa de soldati russi stravestiti in lucratori. Opiniunea publica se acitiá multu mai allessu prin fabul'a

Grădinarulu si *Macesiulu* a D-lui Eliade, ce erá unu pamfletu allegoricu de intrigile russe assupra-ne. Guvernulu fù nevoitu se céda si concessiunea fù resiliata. De acì inaiute oppositiunea devenì sistematica : tóte proiectele bune sau relle, ce i se presentau, se respingeau fôra a le mai discutá. Domnitorulu, neessinduânca din legalitate, inchise Adunarea imputându-i că nu e capabile de deliberări serióse; dar, in locu de a procede la allegeri nuóe de deputati, cerù si obtienù, cu ajutorulu Russiei, unu fermantu de la Pórta prin care Adunarea fù suspensa pentru unu timpu nemarginitu.

Acésta calcare a cellui mai de frunte dreptu recunoscutu si garantatu, singur'a umbra de controlu si de vieghere ce mai aveá tiér'a, i instrainá tóte simpathiele sincere (1844). Adunarea generale remase inchisa mai duoi anni. Cându domnitorii români si allu Sêrbiloru (1845) essira inaintea sultanului Abdulu Medgid la Busciucu spre felicitare, Resid pasia, care lu insociá, ordiná lui Bibescu de a o deschide. Dar ellu întârdiá cu allegerea nuoiiloru deputati pîna ce-si assecurá prin influinti'a guvernului seu una majoritate devotata care se accopere cu apparintie de legalitate tóte abusurile administrative si finantiare. Fôra temere de controlu, facù se i se votedie, cá unu nuou supplimentu la list'a civile, venitulul esportârii ce-

realiloru, si cutesă încă, ceea ce eră cu totul ne-
 asceptatu in seclulu allu XIX, de a lepadă limb'a nati-
 onale din scólele publice secundare si superióre, in lo-
 culu cãri-a introdusse pre cea francesă, si încă cu plata!
 Acést'a eră ca si unu attentatu, una detatura de
 mórte in contr'a natiunii, care scârbì si indignă pre toti
 acei-a cari mai simtiau romănesce, si care lu perdù,
 intr'unu modu irrevocabile, in ochii Romăniloru.

In fine, cându revolutiunea francesă din febru-
 ariu errumpse in Parisu, principatele romăne, sub
 Bibescu si Sturdi'a, erau de plânsu. Domnitorii lor
 se purtau ca nisce straini cari au juratu de a le perde
 cu totul. Justiti'a si administratiunea se vindeau de
 susu pina diosu, fôra rusine si fôra scrupulu; tie-
 ranii erau predati si appassati, fôra cellu mai micu
 sentimentu de umanitate; spre a scapá de aceste
 relle, ce uccideau ver ce simtimêntu bunu, mii de fa-
 milie preferiau de a delassá tiér'a si totu ce aveau
 mai scumpu fugindu preste Dunare in Sêrbi'a si in
 Turci'a. Romănismulu infruntatu si persecutatu,
 éra Russi'a cu partinitorii si instrumentele séle
 triumfându! Déca Romăni atunci nu se desceptau
 si nu se determinau, cellu pucinu, déca nu spre a
 scapá, dar spre a muri intr'unu modu mai demnu
 de glori'a originii lor, numele descendintiloru
 fratiloru de arme ai marelui Traianu s'ar fi uitatu
 pentru eternitate!

XVI

SITUATIUNEA CRITICA A EUROPEI
PINA LA 1848; PIU IX.

În ultimii ani ai primei diumetăți a seclului allu XIX, evenimente de una natura diferita smacinara mai tôte Statele Europei.

Itali'a salută cu entusiasmu pre ponteficele Pin IX care prochiemă, din înaltimea Quirinalului, amnestia și promise reforme liberali. Ponteficatul devineă din nuon centrulu politicu allu peninsulei, ba ânca pareă că are se fia apperatorulu ei. Reformele ce realisă în sensulu libertății, precumu și bazele ce puse pentru una confederatiune italice, provocara unu entusiasmu universale și desceptara sperantie atâtu de mari în câtu Itali'a întrêga tresări de bucuria. Indata Sicili'a inarboră stindardulu independintiei și puse mân'a pre arme ca se allunge pre appesatorii sei (1848 ianuarin). Regele Neapolii, temënduse de revolutiune, se vediù constrînsu de a dá una constitutiune. Cei lalti principi, marele duce allu Toscanei, Carolu Albertu, regele Piemontelui, cautara se imitedie acestu essemplu; ducele Modenei, unulu din campionii monarchiei de dreptu divin, scapă cu fug'a de urg'a poporului; în Parm'a, tronulu ramase vacante cu mórtea Ma-

riei Luis'a, veduv'a lui Napoleone I, care nu sciusese se-si attraga niciamórea nici stim'a suppusiloru sei (1848 decembre). Aceste evenimente facura sese renasca cu mai multa putere de câtu alta data sentimentele si sperantiele pentru unitatea si libertatea Italiei. Duóe puteri, un'a timpurale, Austri'a, si alt'a spirituale, Iesuitii, pareau a fi singurele piedeci la dorintiele generali, si assupr'a loru se indreptá si se decarcá ur'a Italianiloru; p'ntre applausele ce se aduceau lui Piu IX, se audiau ridicându-se laude lui Gioberti, adversarul Iesutiloru, amestocate cu imprecatiuni si blasfeme assupr'a Austriaciloru. — Din aceste-a se vedeá curatu cá Itali'a are se fia teatrulu resturnáriloru si allu unei mari revolutiuni.

In *Germani'a*, ca si in celle mai multe tieri guvernate nu cumú voiáu elle, dorintiele poporului si politic'a guverneloru faceau unu mare contrastu. Totu ce se scriá de literati, poeti, diaristi dá pre facia desgustulu de care toti erau coprinsi pentru sistemulu politicu si religiosu allu guverneloru. Fredericu Gulielmu IV, urcatu pre tronulu Prussiei la 1840, fiendu unu principe cu mare intelligentia si cultura, se plecá cerintieloru timpului; permise desbaterile publice la processe, apoi mai largi cerculu libertátii religióse si convocá, la 1847, una dieta la Berliun. In sínulu ei se manifestá una oppositiu-

ne atât de mare în contr'a sistemului de guvernare și vechiele promisiuni ale guvernului fură reamintite cu atât-a amarățiune, în cătu sistemul practicat pîn'aci pară tutoru că nu mai pôte durá. Afara de aceste-a, miseri'a classelor inferióre, scumpetea vietiei celei mai simple și multe fallimente ce ruináu mii de familie, produssera turburări ce putura fi linistite numai cu forti'a. Sistemul politicu allu guverneloru, cărui-a se imputáu tóte aceste relle, ajunsse a fi nesufferitu cându se audi că beitránulu rege allu Bavariei, Ludovicu, cadiusse suptu influinti'a rusinósa a unei dantiátore ispaniole, Lolá Montez. Populatiunea, și mai allessu junimea diu Mónacu (München), manifestándu cu tumultu indignatiunea loru în contr'a mesuriloru luate spre a persecutá pre aceia cari desplaceau acestei curtesane, regele fû nevoitu de a o departá. În Germani'a déra partitulu unitátii faceá mari progrese, și nemultiamirea generale cresceá pre tacute, că-ci pucinele manifestări, ce se facura, erau numai schin-teie ale unui focu ce ardeá sub cenușia.

În timpulu acest-a în *Elveti'a* discordi'a între catolici și reformati, între conservatori și radicali erá mare. În 'Argovi'a, guvernulu radical inchise optu mônastiri, ce erau nisce vetre de agitatiune, și puse bunurile lor sub secestru. Cantónele catolice protestara și cerura de la guvernulu centrale,

fôra se fia ascultate, restabilirea lor. Discordi'a se inasprî si mai multu cându guvernulu ultramontanu, sau apostolicu, din Lucern'a, chiémă pre Iesuiti spre a le incredintiă instructiunea junimei cantonului. Una întreprindere a radicalilor de a acitiă revolutiunea acî, essindu reu, una lupta inversiunata se incinse între iesuitismu si radicalismu. Cantónele catolice atunci, neobtienëndu satisfactiune de la guvernulu centrale, facura una liga de apperare (*Sonderbund*) (1846). Radicalii, cari aveau majoritatea în dieta, obtienura una deliberatiune de a desfăce *Sonderbundulu*, ca necompatibile cu constitutiunea federale, si ordină espulsiunea Iesutilor. Catolicii, ne voindu a se supune, ambele pârți se inarmara si, în contr'a asceptării generali, lupt'a se termină îndata. Ostea federale, comandata de generalulu Dufour, coprinse, fôra multa resistentia, câte-va cantóne, si celle-l-alte se supusera de buna voia. Catolicii fura nevoiti de a renuntiă la *Sonderbundulu* lor, apoi de a allungă pre Iesuiti, de a-si scâmbă guvernele si de a platí spesele resbellului. Cându Austri'a, Prussi'a, si Franci'a voira se intervina, eră pré târdîu. Audindu-se la Parisu scirea că Guizot se legasse de a ajutá pre Iesuiti, ur'a în contr'a regimelui din iuliu crescû si mai multu. — Elvetianii profitara de aceste circôstantiespre a-si modificá constitutiunea,

si facura unu guvernu mai forte cu una dupla representatiune. Pre lînga consiliulu federale, se mai adaosera unu consiliu cantonale representându guvernele, si unu consiliu nationale allessu de poporu.

Poloni'a, desbatënduse din nuou in ghiarale celloru trei puteri ce o predassera, repetiá lunei ca nu vrea se renuntie la nationalitatea sea. Insurrectiunea ce errumpse acì attrasse assupra i attentiunea Europei, éra ucciderile revoltátore ce se facura in Galliti'a, provenite din intrigile seminate de Austri'a intre nobili si tierani, indignara Europ'a intréga (1846). Afara de aceste-a, Cracovi'a care érá centrulu insurrectiunii, fù occupata de armatele Russiei, Prussiei si Austriei si apoi se dode Austriei. Acésta nuóa violare a tratatului de la 1815 se facù fôra se întimpine resistentia de partea celloru l-alte puteri europeene, cu tóte cá in Franci'a se facura manifestatiuni fôrte scomotóse. Infrângerea revolutiunii, confiscarea ultimului restu allu Poloniei, redussera pre patrioti la mare neputintia, dar focariulu agitatiuniloru nu putù se fia cu totulu stinsu.

Angli'a, cumu am aretatu cându am attinsu istori'a ei, partecipá si ea la misicarea generale a Europei; dar ómenii ei de Statu intelligenti, desì aristocrati, appucara inainte cu reformele fôra se

se ascepte de a fi constrînsi a le face. Ea, prin urmare, emancipându pre catolici, facusse una reforma politica, si apoi facù si alt'a commerciale diminuindu fôrte dârile pentru materiile strînsu necesare. Sir Robert Peel se mai adoperâ de a usiurâ, prin ôre-cari mesuri de justitia, unele din multele dureri alle Irlandiei.

In *principatele române* umilite si strangulate atâtu de sistemulu regulamentaru câtu si de Russi'a, protectórealoru oficiale, spiritulu publicu, acitiatu de motive atâtu de tari, aveá se se descepte printr'una revolutiune. Totu assemenea facura, ba ánca cu mai multa impetuositate si cu una deplina determinare, si connationalii nostri in Transilvani'a versându si cu generositate sângele in contr'a Unguriloru, cari, printr'una funesta neconsecintia, dupa ce si-recuperassera cu unu eroismu raru libertatea si drepturile ce le confiscasse Austri'a, se adoperara apoi de a si-i asimilá cu violenti'a.

In *Franci'a* politic'a guvernului, condussa de Guizot, erá debile si servile in afara, ingusta, dar cerbicósa in êntru. Toti asceptau ca unu omu de capacitatea sea se ieá in fine initiativ'a reformeloru imperioase: una mai jústa impartire a impositeloru, modificarea sistemului electorale plinu de abusuri si de corruptiune, reform'a parlamentului ce nu aveá nici una independintia prin multimea functionariloru

ce lu compuneá. Dar Guizot tienrá mai ântâiu de tóte se fia conservatoru. Pre lónga aceste neajunsuri, se mai adaosera si lips'a causata din stricarea recoltei, apoi processele scandalóse, ce avura mare resmetu in tiéra : de corruptiune in contr'a unui generaru si unui ministru care fû condamnatu, si de uciderea ducessei de Praslin de mânile barbatu-seu nóptea in patulu seu. Cu aceste-a se dá pre facia immoralitatea classelor inalte cu cari se incongiurasse tronulu reinaltiatu din pulbere de poporu. Oppositiunea din Camera, perdiendu speranti'a de reforme, se appucá de a acitiá tiér'a. Tronulu din iuliu, a càri-a basa ajunsesse se fia fórt frageda, va fi resturnatu de una simpla misicare, si acést-a va produce in Europ'a scuturâri mari.

XVII

REVOLUTIUNEA DIN FEBRUARIU IN PARIS; REPUBLIC'A FRANCESA IN 1848.

Pre cându evenimentele din Itali'a si din Elveti'a acitiau spiritele in Franei'a, si politic'a cea pré conservatrice a lui Guizot, basându-se pre una Camera servile, respingeá reformele imperióse, oppositiunea incepù de a agitá tiér'a spre a face apelu la adeveratulu suveranu, si in scurtu timpu cuvântulu de reforma fú pre tóte busele.

Manifestatiuni pentru reforma prin banchette se facura in toate părțile, insocite de discursuri ce desvelliáu vitiurile sistemului in vigóre. La deschiderea corpurilor legislative, cautá se se tiena si in Parisu unu banchettu, a carui-a importantia, ca manifestatiune a dorintiei poporului, erá se fia cu multu mai mare. Dar guvernulu, suptu pretestulu unei publicatiuni imprudente, lu proibí, de si tolerasse manifestatiunile de mai înainte. Apoi in discursulu tronului aceste manifestatiuni fura defaimate cu vorbele de : «passiuni inemice si órbe». De si banchettulu erá interdissu, totusi capii oppositiunii si mai multi membri din partitulu republicanu moderatu continuara preparativele inceptute; dar vediendu cá guvernulu desfasiura una fortia militara impuitóre, renuntiara, de téma de a nu merge pré departe. Deputatii din oppositiune determinara de a dá guvernulu in judecata pentru calcarea constitutiunii. Poporulu, fiendu fórte aciatu, nu se putù invoí cu atátu. Cete numeróse de lucratotri, studenti si ómeni de tóta mân'a se formara si strabatura cáile si pietiele Parisului, strigându : *Vivat reform'a! Diosu Guizot!* Numerulu loru cresceá pre tóta ór'a si soldatii nu erau pré voiosi de a-si indreptá armele in contr'a poporului. Gendarmii politiei nu puteau face facia in toate părțile, mai allessu dupa ce incepura a se construí bar-

ricade. În diu'a de 22 februarie avura locu numai nisce mici înbrânciri. La 23 februarie se chiamă suptu arme guardi'a nationale, care îndată si-manifestă simtîmintele sêle prin strigate repetate pentru reforma. Ea se puse la mijlocu între popor si ôstea de linia, cari începusera a se bate în părțile cele mai populate ale capitalii. Lupt'a amănîntă se devina inversiunata, cîndu regele, vedîndu defectiunea guardiei, cu parere-de-reu se vedîu nevoitu de a departă pre ministrii sei si promise reform'a ceruta. Acôsta scire produsse una bucuria nespussă; poporul se impresiă cîntîndu pre căile Parisului; barricadele disparura si într'una clipa cetatea fû illuminata. Capital'a eră linistita si nimene nu mai aveă tîma de nimicu, cîndu, către diece ôre sôr'a, una ceta de ômeni din popor, dupa ce percursesse cu tumultu si cu tortie aprinse *boulevardele*, stette în faci'a ministeriului de externe si demandă se fia illuminatu. Una detunare neasceptata se audî, si soldatii cari erau de custodia, credînduse că sunt atacati, facura focu si culcara cinci dieci si doi de ômeni, parte uccisi si mai multi plagiti. Atunci poporul se infuriă, si depuindu pre unu carru cadavrele celor omoriti, lu preumblă prin cetate cu tortie aprinse strigîndu : «La arme ! Ne uccidu !» La mijlocu noptii se tragu clopotele spre a arătă că periclulu e mare ; a duă

di diminéti'a, la 24 februaru, Parisulu erá plinu cu barricade, si populatiunea de prin suburbie, inferbântata acumu, determinâ resturnarea guvernului.

Lupt'a ajungêdu se fia inversiunata, Ludovicu-Filippu se resemnâ de a mai face una concessiune chiemandu in guvernu pre capii opositiunii, Thiers si Odillon-Barrot. Acesti-a, crediêdu cã acumu totulu are a se calmâ de sene, paralisara ver ce mesura de apperare. Poporulu, profitându de acést'a, se apropiâ din ce in ce de palatiulu Tuilleries-loru, intinde mân'a soldatiloru cu cari fraternisédia. Regele, speriatu, fû nevoitu de a abdicâ in numele nepotu-seu minorénu comitele de Parisu si fugi cu soci'a sea in Angli'a, unde fu ajunsu, pre alte câi si dupa multe pericle, de cei l-alti membri ai familiei. Cându multimea erá se intre in Tuilleries, ducess'a de Orléans se dusse la Camera se céra regenti'a in numele fiu-seu comitele de Parisu; áuse erá pré târdiu, cã-ci poporulu petrunsesse in Camera si numisse unu guvernu provisoriu compusu de betránulu Dupont de l'Euro, poetulu Lamartine, de capii stângei parlamentare Ledru Rollin, Aragó, Garnier Pagés si de socialistulu Louis-Blanc.

Dar guvernulu provisoriu nu se putù installá la palatiulu municipale (Hôtel de Ville) fôra se întîmpine multa greutate, fiêdu ocupatu de una

multime ce erá pre cátu de essaltata totu atátu si de neincrediátore. Afara de prochiemarea republicei, ea mai cerù cu multa impetuositate flamur'a rossia in loculu celei tricolore, ce s'ar fi admisu fôra curajulu si elocinti'a lui Lamartine. Guvernulu provisoriu abrogâ apoi penalitatea mortii in materia politica, sclavi'a din coloniele Franciei si stabili sufragiulu universale. Dar fericirea sperata si asceptata nu se realisâ. Manifestatiunile entusiaste si încântamintele republicane pentru *Libertate, Egalitate, Fratia* trecura pré rapide, si in finitia remase numai practic'a cu greutatile séle celle multe.

Revolutiunea fiëndu mai multu oper'a classelor laboriöse, ideile socialiste facura indata esplosiune : capii de secte si-immultiau fôrte numerulu aderenților pré devotati lor, ratacindu pr' lucratori cu notiuni false despre legatur'a ce este între capitale si munca. Ei voiau ca Statulu se iea assupra-si de a regulá consumatiunea si productiunea fia-cârui-a. Cu acést'a se stergeá ver ce individualitate si concurentia, si se încercá fomarea unei societáti in comunu plina de visuri si nedrépta, pre care passionile celle relle o esplicau in sensulu unei nivelatiuni universale. Commerciulu si industri'a încetara. Guvernulu áanse erá datoru se cugete la imbunatatirea sortii lucratorilor. Spre a le dá de lucru, se facura *ateliers natio-*

nali cu spesele Statului. Atunci socialismul si-arată neputinti'a si nullitatea sea. Spesele creșeau preste tóta mesur'a, precumu si numerulu proletariloru. Erá invederatu pentru toti că acésta institutiune aveá se ruinedie Statulu si că e in contr'a civilisatiunii. De aceea Adunarea constituyente, indata ce se intruní, decretá inchiderea atelierelor si incetarea ajutóreloru de bani ce dá Statulu pentru lucratori. In 15 maiu, lucratorii se rescullara si calcara in picióre representatiunea nationale. Aci jace caus'a dilleloru nefaste din 23, 24, 25 si 26 iuniu cându se udara cu sânge stratele Parisului. Partinitorii republicei rosie, cari voiau se dea puterea in mân'a clasei de diosu, uccisera mai multi generari, deputati si pre achiepiscopulu Parisului Affre, care venisse ca se i imblândiasca si se i impace. Intr'acestu periclu, adunarea nationale investí cu dictatur'a pre generarulu Cavaignac, care batù pre insurgenti, apoi inchise si essiliá un mare numeru de prinsi si promulgá legea martiale in Parisu. Adunarea, reassecurata prin aceste mesuri viguróse, putù se termine in pace desbaterile assupr'a constitutiunii republicane cu una singura Camera si unu presiedinte allessu din patru in patru anni. Ea ar fi vrutu se dea presiedinti'a lui Cavaignac ; dar natiunea, rapita de marimea numelui, allessu, la 10 decembre, pre Ludovicu Napoleone Bonaparte, ne-

potulu lui Napoleone, pre acell-a care incercasse de duóe ori prin rescullare se dea diosu guvernulu lui Ludovicu Filippu, si care platisse apoi cu una lunga inchisóre intreprinderea sea cea temerara.

XVIII

CONSECINTIELE REVOLUTIUNII DIN FEBRUARIU. EUROP'A IN 1848.

Revolutiunea francesă din februaru puse in focu tóta Europ'a. In Germani'a, in Itali'a, in Ungari'a, in Români'a si in alte parti errumpsera revolutiuni mai mari si mai infricosiate de câtu celle ce amu vediutu pin'aci. Spiritulu revolutionaru din Parisu sufflá in foculu ce ardeá sub cenusia in tierile doritórie de una sórte mai buna, si respândeá ideile republicane dândule unu coloritu de socialismu si de communismu, spre a acitiá mai bine cllass'a apasata si nedreptatita de politic'a in vigóre si de ordinea sociale.

Celle d'ântâiu effecte alle acestei propagande se aretara in *Germani'a*, care se nevoiá de a trece preste una crisa periculósa. In marele ducatu de Baden se cerù prin potitiuni la dieta libertatea pressei, jurati, guardia nationale si unu parlamentu germanicu care se represinte poporulu allaturea cu diet'a aristocratica a principiloru. Guvernulu,

nu numai că se invoî la tôte aceste-a, dar luâ înca si alte mesuri liberali spre a impacá spiritulu publicu. Acestu esemplu fû imitatu si de celle l-alte State alle Germaniei, cari cerura si capetara mai gotu acelleasi reforme. In Virtembergu, in Sassoni'a si in alte State capii oppositiunii liberali fura chiemati la guvernul si luara in mânile loru directiunea supreme. Dar cea mai importante si mai surprindiatóre din tôte transformările acelea se fucû in stationari'a *Austria*. Una rescullare in Vienn'a (martiu) condussa de unii capi liberali si de studenti, avû unu successu atâtu de neasceptatu, in câtu Metternich fû nevoitu se delasse directiunea artificiale a imperiului si se fuga in Angli'a. Vechiulu sistemu fû sfâsiatu si libertatea amnestecata cu anarhi'a, inseparabili in atari momente, pomni in capitale. Libertatea pressei dede ocasiune la una multime de scrieri si de diare revólutionare; dreptulu de intrunire, assemenea, la adunari scomotóse si societâti democratice; numerulu lucratoriloru neoccupati si multimea agitatoriloru cari venira din tôte partile in Vienn'a si i escitáu, facura se se nasca intr'un'a tumulte si lupte. Imperatorele se mutâ cu curtea sea la Ienipontiu (Innsbruck) si se inturnâ numai dupa ce Adunarea constituyente trimise deputatiuni ca se lu róge de a veni (12 augustu). La Berlinu, cumu se audî des-

pre misicarea din Vienn'a, mari agitatiuni poporali se produssera. Guvernulu prussiannu, dupa óre-cari legatururi, dede libertatea de pressa si promise reformarea constitutiunii federali a Germaniei. Dar fiéndu cá mai inainte fusessera conflicte intre soldati si poporu, aceste concessiuni nu putura se calmedie spiritele: se mai cereá departarea truppeloru si instituirea gardei civice. Ur'a poporului assupr'a soldatiloru cresceá din ce în ce prin influinti'a intruniriloru publice. Poporulu, formatu in gruppe, repetá adesse ori cu multa insistencia si cu tumultu cererea in contra soldatiloru. Acésta interitare, crescéndu din ambele párti, nascù una lupta seriósa ce tienù patru-spre-diece óre (18 martiu). Victori'a erá áncá nedecissa, de si cea mai mare parte din barricade erau luate de soldati sau sfarimate de artilleria, cându regele commandá truppeloru de a se retrage; apoi departá ministeriulu, si invoí guardi'a civica, càri-a i dede custodirea cetátii si a palatiului regale.

Cu pucinu in urma se publicá amnestia generale (esemplu imitatu de tóte Statele Germaniei), pentru arestatii si fugarii politici. Regele, spre a se impacá de totu cu opiniunea publica, dechiera, prin tr'una proclamatiune, cá se va pune in fruntea Germaniei unite si libere cá rege constitutionale, si convocá, in fine, una Adunare constituenta, al-

lésară prin suffragiulu universale, (ce deveni una massima generale in tôte Statele revolutionate), spre a elaborá una constitutiune reprezentativa pentru Prussi'a.

In timpulă acest-a scâmbâri mari se facusseră in tôte Statele Germaniei. In Bavari'a, Ludovicu, care, de si se diceă că este rege constitutionale, guvernă anse intr'unu modu arbitraru, fû nevoitu de a se plecá inaintea opiniunii publice si de a lassá corón'a (20 martiu) principelui ereditaru, Massimilianu. In Annoyer'a, in Hess'a electorale si in alte State, liberalii, cari mai inainte erau persecutati, devenira ministri si introdusseră cu precipitare reforme democratice.

Germani'a intrégă tindiendu la unitate, voiă se aiba una representatiune nationale; mai ântâiu se allesse una adunare de notabili care incepû cu multa solemnitate lucrările sële in biserica Sântului Paulu. Din lungile si elocintele desbateri ce se tinura aci, essi una lege electorale, basata pre suffragiulu universale, si libertatea cultelor. Acésta adunare se inchise (4 aprilie), si marele parlamentu germanicu se intrunî (18 maiu). Dupe multe discussiuni, parlamentulu determină se alléga unu vicaru, care se-si iea ministri responsabili si cu cari se formedienuó'a putere centrale. Archiducele Ioanne de Austri'a se allesse vicaru, si recepû din mâ-

nile presiedientelui dietei puterea ce avusese ea pîn'acî. Deputatii si-perdura timpul intindiîndu prin discursuri ingenioase marginile imperiului germanic. Parlamentulu ajută cu óste ducatele de *Schlesvig si de Holstein* cari se rescullassera in contr'a Daniei, de care tieneau, spre a se unî cu marea familia germana; áuse acestu resbellu, condussu mai allessu de Prussi'a, nu essi bine, din caus'a lipsei de flota germana, si se incheiã pace lassãndule totu in statutu de mai nainte. Intre acestea, spiritele atátu de multu se essaltassera in cãtu reformele nu le mai puteau satisface, si in loculu lor se facura revolutiuni. Radicalii incepura' a acitiã poporul spre a instituî republic'a germanica. Dar incercarea lor nu le essi bine, si fura imprastiati cu forti'a. De atunci (18 septembre), reactiunea incepù se-si ridice capulu.

Itali'a, care erã in fremêntare, incepusse a se ridicã de sene, cãndu scirea evenimentelor din Parisu o scuturã cu mare putere. Mai toti principii ei dedessera sau promisessera constitutiuni liberali. In Rom'a, de unde se dedesse avêntulu ideiloru liberali, misicarea poporului devenindu din ce in ce mai forte, Piu IX publicã una constitutiune (15 martiu); dar retrogradii indessênduse in giurulu lui prin insinuiri egoiste, ellu incepù a se a-retã din ce in ce mai oppusu politicei de libertate

ce insusi inaugurasse. Carlu-Albertu, care si-aveá pururea ochii intorsi assupr'a Italiei desusu, dedesse si ellu una constitutiune (4 martiu). In Sicili'a resbellulu curgeá, dar nu cu multu successu pentru acésta nefericita insula. rescullata in contr'a despotismului russinosu allu Burboniloru. Regele Neapolii, ca s'o adduca éراسi la suppunere, luasse in servitiulu seu mercenari elvetiani, cu cari apoi, cându reactiunea-si va ridicá capulu, are se supprime si constitutiunea ce dedesse fôra voie-i.

Dar evenimentele celle mai importante se desfasciuran in acea parte a Italiei, ce erá subjugata de Austri'a, cari preocupara si absorbira apoi pentru unu timpu tóta activitatea Italiei. La Milanu, poporulu se rescullâ inarmatu si, dupa una lupta eroica de patru dille, invinse óstea austriaca comandata de Radetzki. Totu atunci si Maninu curatiá Veneti'a de Austriaci. Apoi Bresci'a, Bergamulu, Vicenti'a, Trevis'a, Padu'a se rescullara assemenea. In scurtu timpu tóta Lombardi'a fù libera si inarborâ stindardulu independintiei. Itali'a intréga cereá se mérga in contr'a Austriaciloru, crediéndu cá a venitu in fine timpulu atátu de multu si atátu de delungu doritu se póta *dá afara pre barbari*. Ea sciá pré bine cá nu se va bucurá in securitate de libertátile cástigate si cá elle nu potu avé viétia, déca mai antaiu Austri'a n'ar fi infrânta

din Itali'a. Successele Milanasiloru si alle Venetianiloru determinara pre cavaleresculu si intrepidulu Carlu-Albertu de a dechierá resbellu Austriei si de a se repedí in fruntea admirabilii séle armate preste Ticinu (23 martiu). Entusiasmulu populatiuniloru impingeá si conduceá pre regi. Ponteficele romanu lassá pre numerosii voluntari din Statulu seu se purcéda in espeditiunea ce se întreprindeá pentru independinti'a Italiei; marele duce allu Toscanei trimise regimentele séle spre a ajunge si a se uní cu armat'a piemontesa; regele Neapolii fú nevoitu si ellu de a dá una parte din óstea sea. Lig'a italica pareá cá este completa, si tóte inimele tresariau de bucuria. Carlu-Albertu impinse victoriosu, la inceputu pre Austriaci, si ocupá Minciulu de lassatu de ei.

Pre cându Italianii si-luassera avéntulu si se adoperau infocati se rumpu legaturele artificiali cu cari i tieneá, cá intr'unu latiu, Austri'a, acésta putere, ce se credeá nestrapunsa de ideile revolutiunare, acumu erá fremântata si sfásiata de lupte politice. De si simtiá fórté aceste neajusuri stranie pentru sene, totusi guvernulu si curtea erau mai allessu preocupate de a stinge resbellele provocate in imperiulu seu de sentimentele nationali, cari i puneau in periclu essistenti'a si favorisau, totu de una data, întreprinderile partitului essaltatu.

Cechii din Boemi'a se rescullara mai ântâiu la apelulu lui Siafaricu. Unu congressu compussu de deputatii populatiuniloru slave se intruni la Prag'a (2 iuniu) si, dupa diece dille, se incinse una lupta sângerósa. Austriacii, batuti si aruncati afara, bombardara apoi Prag'a si o recoprinsera dupa una lupta lunga.

Ungurii voiau si ei se se emancipedia de supu dominatiunea inmediata a Austriei. Profitandu de cea d'antâiu rescullare din Vienn'a, trimisera una deputatiune spre a cere si capetara unu ministeriu independinte supu unu vice-rege dintre membrii familiei imperiali, ceea ce le assecurá una viétia politica propria a loru. Ungurii erau beti de bucuria pentru acestu successu neasceptatu, si Cossiutu, celebrulu loru patriotu, i electrisá prin elocinti'a discursuriloru séle. La inceputu ei cautau se supu tiedie câtu mai multu legaturele ce tineau lipiti de Austri'a, éi a mai in urma voira se lernupa cu totulu; dar totu-de-una-data se nevoiau dea-si assimilá Transilvani'a si Banatulu, unde marea majoritate a populatiunii e româna, si de absorbí Croati'a. Prin urmare calcau in picíóre principiulu de nationalitate allu celloru l-alte popóra, in numele cărui-a si revendicau independinti'a loru. Dar ideile secului allu XIX nu mai permiteau se se consume una atare monstruositate ce nu se facusse in timpuri cându forti'a érá totulu si dreptulu nimicu.

Austri'a, care-si aveá mânilé legate, profitá îndată de acésta neconsecinţia preste mesura spre a applicá cu successu massim'a ei politica de a introduce zizanie între popórale de supţu'sceptrulú seu, ceea ce pururea i a assecuratu dominarea ei. Ea consiliá, ajutá chiaru pre sub mâna pre Iellacici, care convocá una dieté la Agramu spre a annullá decisiunile dietei ungare, si apoi intrá cu óste in Ungari'a. Totu atunci se intrunira si *Românii* la chiamarea lui Barnutiú, in Blasiu, unde protestara in contr'a acestei politice barbare, mai întâi pre calle pacifica revendicândusi drepturile lorú de natiune (14 mai). Totu asemenea facura si coloniële sêrbe din Banatu, incurajati mai allessu de comatioualii lorú din Serbi'a.

Imperatorulu Austriei vediëndu, pre de una parte progresele lui Iellacici in Ungari'a si nemultiúmirea Românilorú si Serbilorú de politic'a dietei Ungurilorú, éra, pre de alt'a, cá fortun'a armelorú incepe a surride ostilorú sêle in Itali'a, decretá dessolvarea dietei ungare, revocá pre archiducele Stefann, vice-regele Ungariei, si trimise la Pest'a unu commissaru imperialc, pre Lamberg. Indignatiunea Ungurilorú in contr'a acestorú mesuri fú mare, si elocinti'a lui Cossintu i fanatisá atâtú de multu in câtu injunghiara pre commissarulu austriacu. Prin acésta crima Ungurii si pângariau revoluti-

nea loru ce pîn'acî, facia cu Austri'a, fusese curata si de lauda; dar cãri-a, facia cu celle l-alte popóra, pre cari voiau se le inghitia, i dedesera de timpuriu unu caracteru selbatecu.

La strigatul de libertate ce se ridicasse in Parisu si la resunetulu ce afliese la popórale doritoare de una sórte mai buna, *principatele române*, abiá respirându, nu puteau se nu incerce de a rumpe catenele ce le ferecasse cu atât-a maestria Russi'a, si, prin urmare, de a se face mai bine cunoscute Europei culte ce acumu erá desceptata.

Dar aceste semne de vitalitate alle natiunii române, interessândune mai de a dreptulu, avemu se le trattámu intr'unu capitoiu separatu.

Revolutiunile europeene mersesera bine si se desvoltassera pîn'aci prin avéntulu etusiasmului ce invinge totu ce i resista; dar lupt'a fiendu lunga, etusiasmulu, care nu tiene multu, incepù a scadé, si atunci se nascura desbinári de cari profitara ómenii sistemului vechiu spre a se ridicá. Cei rescullati, vediëndusi debilitatea loru, se interitara, devenira violenti, commisera escesse cari compromitu si perdu tóte causel. Acést'a nu erá greu de prevediutu, de óre-ce nici Franci'a republicana, care ocasionasse rescullările popóraloru, nici Angli'a, care incurajasse pre unele (Itali'a si Ungari'a) nu le veniá int'ajutoru. Guvernulu republi-

canu allu Franciei compusu din ómeni pré moderati, determinâ prin manifestulu lui Lamartine de a tiené una politica de pace, ca si monarchi'a din iuliu. Acést'a fû sentinti'a de condamnare a republikei, mai allessu fiendu câ nu observâ nici chiaru reserv'a ce faceâ: Itali'a impliniâ tóte conditiunile espresse, si nu fû ajutata. Cátu pentru Angli'a, pururea egoista, ea cautá, fiendu scutita prin positiunea sea de contactulu resturnârilor de pre continentele europeanu, numai se profite, se se inavutiasca, fôra se sacrifice nimicu pentru principiele de nationalitate sau de independintia alle popóraloru. Aceste-a sunt cauzele necompletârii si caderii revolutiuniloru din 1848, cari potu servi de invetiamentu popóraloru assuprite.

Itali'a se luptá cu successu pentru independintia. Dar desbinările, vechi'a causa a nepotintei séle, erá s'o pérdia de totu. Aceste desbinări incepura in momentulu cându unirea erá mai multu necesara, câ-ci armat'a austriaca, desmetecita acumu, se intarisse in faimosulu patrilateru. Carlu-Albertu incongiurá Peschier'a, respingeá pre Austriaci, si Venetianii cu voluntarii italiani le taiau callea de retragere. Desbinarea veni mai ántáiu dela ponteficele Piu IX, allu càrui-a nume erá acclamatu de voluntari in batalie; ellu desaprobá (29 aprile) prin tr'una enciclica (circulara), cá parinte allu tuturoru

catoliciloru, resbellulu in contr'a Austriei. Acé-st'a produsse mare descurajare si popularitatea ponteficelui se perdù cu totul. Dup'aceea, la 20 maiu, regele Neapolii, care invinsesse de câte-va dille cu brutalitate revolutiunea in capital'a sea, chiemâ inderêtu óstea trimissa in contr'a Austriaciloru. Generalulu Peppe, vechiu campionu allu libertatii si militaru experimentatu, nu voi se se suppuna; dar fù delassatu de soldatii sei. Atunci Radetzki putù se iea cu cutediare offensiv'a. Ellu voi se arunce armat'a italiana preste Minciu, ânse dupa una campania de trei dille, in care Piemontesii se umplura de gloria, Austriacii fura din nuou invinsi la Goito (30 maiu), si Peschier'a, un'a din fortetie patrilaterului, capitulâ.

Dar preste pucinu totul se scambâ. Radetzki recepù ajutóre si Carlu-Albertu inveluitu de tóte pârtile, fù invinsu la *Costozza* (24 iuliu). Intr'aceste circumstantie critice, Milanessii, în locu de a se increde in ellu, care-si puneâ in periclu corón'a, incepura se i attace autoritatea. Carlu-Albertu perdù totu atâtu de repede Lombardi'a, precumu o coprinsesse; ellu subscrisse (6 augustu) una capitulatiune si essi din Milanu. Indesiertu implorâ ajutorulu republicei franceze. Francesii, essagerându preste mesura periclele unei campanie in contr'a Austriei, refusara intorcându cu crudime in con-

tra-i cuvintele «*l'Italia farà da-sè*», Itali'a se va scapá singura. Carlu-Albertu invinsu si lipsitu de ajutoru, afara de allu Venetiei care se pusesse suptu ascultarea sea prin intieptiunea patriotica a lui Maninu, fù nevoitu de a subscire unu armistitiu (9 augustu), prin care delassá totu ce coprinsesse. Radetzki intrá din nouu (10 augustu), ammenintatoru si terribile, in Milanu, de unde fusesse alungatu cu rusine. — Cátu pentru Veneti'a, adapostita de lagunele séle, continuâ lupt'a pentru independinti'a Italiei. Neavându nici unu ajutoru dela nimene, se apperâ, dupa ce se constituì, conformu vechieloru séle traditiuni, in republica, cu unu eroismu rar in decursu de unu annu.

Faimós'a apperare a Venetiei, invingerea lui Carlu-Albertu si purtarea neleale a cellořu l-alti principi italiani contribuira multu la formarea unui partitu republicanu federativu, ce credeá cã numai cu acésta forma de guvern u puteá fi salvata Itali'a. Tóta activitatea si energi'a acestui partitu se indreptara in contr'a guverneloru din Rom'a si din Florenti'a, ca-ci, una data domnu preste aceste capitali, puteá se traga dupa sene Turinulu si n'a-veá nimicu a se teme de regele Neapolii, care atunci suppusesse prin siróie de sânge Messin'a (13 septembre).

Piu IX, voindu din ce in ce se se afunde in re-

actiune, concrediù ministeriulu lui Rossi, unu jurisconsultu care fusese mai înainte ambassadoru allu Franciei, si departâ pre Mamiani, unulu diutre proscrissi de la 1831. Nuoulu ministru, fôra se tienă sêma de cerintiele generôse si legitime alle spiritului timpului, cautâ se întariasca numai papatulu; dar acêsta politica o espiâ cu perderea vietiei sêle. Ellu fû assassinatu de una mânâ nevediota in momentul cându mergeâ se deschidia cu mare pompa parlamentulu ce convocasse in Rom'a. Acêsta crima, de si izolata, scambâ cu totulu situatiunea. Piu IX, speriatu, se aretâ cã este voiosu la tôte; chiemâ pre Mamiani éراسi la guvernu, convocâ una Adunare constituyente, dar fugì stravestitu (24 septembrie) la Gaet'a, cautându unu asilu la inemiculu cellu mai mare allu libertâtii Italiei, Ferdinandu II regele Neapolii.

In desiertu Parlamentulu trimise una deputatiune ca se lu conjure de a se inturnâ la Rom'a; vediëndulu determinatu de secundâ pre facia reactiunea, votâ suffragiulu universale, convocâ constituent'a si se dessolvâ (26 decembre). In diu'a de 9 februaru 1849, noii deputati prochiemara republic'a romana. Unu triumviratu fû investitu cu puterea essecutiva. Preste pucinu (18 februaru), Florenti'a, dupa ce fugì ducele, imitâ si ea essemplulu Romei, dândusi aceeaasi forma de guvernu.

Carlu-Albertu, vediîndu acésta ràpede intindere a ideiloru republicane, si âncã temênduse de inter-ventiunea straina chîemata suptu preteste de religiune de către Piu IX, determinã de a mai încercã una data sôrtea armeloru in contr'a Austriaciloru, a càroru presintia interitã Itali'a intréga. Dar óstea cu care intrã in lupt'a erã cu multu inferióra in numeru inemiculni, si dupa una campania de patru dille, in care atãtu regele cãtu si armat'a se purtara intr'unu modu admirabile, batali'a dela Novar'a puse capetu acestui nuou resbellu. Sperantiele patriotiloru fura din nuou perdute. Invinsu si descu-rajatu de atâtea adversitãti, Carlu-Albertu abdicã, lassãndu corón'a fiu-seu Victoru-Emanuele; apoi se departã intr'ascunsu din tiér'a sea si se dusse se caute adapostu si repaosu in Portugali'a, unde preste pucinu murì. Junele rege incheiã indata una pace desfavorabile cu Austri'a. Dar abiã se prochiemasse rege si fù nevoitu de a trimite óste assupr'a Genuiei care, ne aprobãndu pacea cu Austri'a, voiã se se faca republica. Grelle erau circumstantiele cându avvenì la tronu Victoru-Emanuele! De atunci ânse guvernulu piemontesu, facêndu reforme serióse si respectêndu cu religio-sitate constitutiunea, a realisatu progresse atãtu de mari in cãtu a pututu, nu numai se-si reparedie perderile si adversitãtile de mai inainte, ci âncã

se faca unitatea Italiei.—Dupa invingerea Piemontesiloru, Bresci'a, care se resculasse de mai inainte in contr'a Austriaciloru, fû recoprinsa (1 aprilu), de si se apperâ cu croismu, de care apoi Austria-cii si-resbunara intr'unu modu rusinosu. Totu atunci ducele Toscanei, favorisatu de progresele Austriaciloru, reintrâ in Florenti'a, si Sicili'a întrêga fû subjugata. Reactiunca triumfâ in tôte partile. Numai in Rom'a si in Veneti'a geniulu independintiei Italiei mai dá semne de viétia.

Piu IX chiemasse in ajutorulu seu, sub pretestu de religiune, tôte puterile catolice, si Franci'a, condussa atatu de spiritulu reactionaru allu guvernulu seu, de si in forma erâ republicanu, câtu si spre a-si mântiene prestigiulu influintiei séle in Itali'a, appucâ inaintea celloru-l-alte se destruga republic'a romana, si, prin urmare, se stinga acellu focu revolutionarn. Dar democratii francesi se oppuneau din tôte puterile loru in contr'a unei espeditiuni indreptata assupr'a acellor-a cari serviau aceeasi cauza cu dânsii. Cu acêsta politica presiedintele Ludovicu-Napoleone si-castigâ si sprijinulû clerului, de a càruia influintia aveâ se se serviasca pentru scopurile séle ulterióre. Prin urmare, trimise unu corpu de óste francesu, sub commandulu lui Oudinot, in Itali'a spre a restabili in Rom'a vechi'a ordine de lucruri

Celebrulu agitatoru Mazzini, autorulu societății *Jun'a Itali'a*, essercită atunci in Rom'a una puterea casi dictatoriale. Scopulu seu eră de a face din Itali'a una republica, allu căria centru se fia Rom'a. Ellu caută se inlaturedie prin negotiatiuni periclulu ce ammenintia republic'a; Francesii venira se iea Rom'a cu assaltu, dar fura respinsi. Apperarea eră dirigiata de Garibaldi, renumitulu capitannu, nefaticabilele luptatoru allu libertății si allu indipendintiei Italiei. Intre acestea guvenulu francesu tieneă una politica de totu neleale. Ca se in-sielle oppositiunea din Adunarea constituyente, delegasse pre Lesseps de a intră in negotiatiuni de pace cu republic'a romana; anse cându ajunsera ajutóre de truppe francese, Lesseps fù desapprobatu, si lupt'a reincepù. Cu tôte că Francesii erau in numeru de 25,000, ei putura, numai dupa multe si sangeróse batalie, se petrundia în cetatea eterna. Totusi resistenti'a ar mai fi continuatu déca întreprinderea lui Ledru-Rollin la Parisu (13 iuniu), de a resturná guvernulu, nu essiá reu. La acésta scire, Garibaldi, nemai avêndu nici una sperantia, se retrasse cu mai multe mii de voluntari din Rom'a, care fù ocupata intr'aceeasi di de Francesi (2 iuliu). De atunci Francesii remasera in Rom'a, unde sunt si astadi, spre a secundá restauratiunea pontificale. Preste pucinu cadìu si Veneti'a. In desiertu dicta-

torulu Maninu, generarii Ulloa si Peppe facura totu ce potu face curajulu cellu mai determinatu, min-tile celle mai pricepute si inimile celle mai devo-tate spre apperarea Venetiei de Austriaci; cã-ci, pre lînga devastãrile resbellului, adaoginduse si pestilenti'a, Veneti'a fû nevoita a se dá in mânia Austriaciloru (25 augustu 1849).

Pre cându sôrtea armeloru incepusse a favorisã pre Austri'a in Itali'a, guvernulu ei, profitãndu de escessele si de politic'a nemintõsa a Ungurilor, le deschierã resbellu si trimise óste assupra-le; dar democratii din Vienn'a, cari credeau cã caus'a lor e strinsu legata de a Ungurilor, se rescullara spre a impiedecã purcederea truppeloru si acitiara una revolutiune din celle mai infricosiate. Popora-tiunea infuriata uccise (6 octombre) pre ministrulu de resbellu Latour, care erã in intiellegere cu Iel-lacici. Spaim'a fû mare si tumultele tienura mai multe dille. Imperatorulu fugì pentru a duo'a óra din capitale, si dede ordine lui Vindischgraetz, care si-facusse renume de cându bombardasse Prag'a, de a supune capital'a rescullata. Vienn'a fû incon-giurata si bombardata trei septemãni. Democratii se apperara cu curagiu; dar óstea imperiale invinse, si cetatea fû pusa sub legea martiale. Reactiunea fû mai infioratóre de câtu revolutiunea. Capii res-cullãrii, conducatorii si agitatorii, fura uccisi prin

sentintie date de tribunalile militare. Intre victime fû si Robert Blum, deputatu in parlamentulu de la Francfort si mare oratoru din partitulu stîngei, ucisû in contr'a dreptului gintilorn.

Dupa coprinderea Viennei, guvernulu si-puse tôte puterile ca se adduca la suppunere Ungari'a. Imperatorulu Ferdinandu, care facusse tôte concessiunile Unguriloru, sacrificândule chiaru drepturile celloru l-alte natiuni din imperiu, neviindu-i bine de a-si calcá promissiunile si juramintele, lassâ corón'a (2 decembre) nepotului seu Franz-Iosif. Ungurii, cari intielegeau semnificarea acestei abdicâri, protestara. Junele imperatoru dessolvâ indata adunarea constituyente si promulgâ una umbra de constitutiune cu una lege fundamentale prin care se stergeau tôte sarcinele feudale. Ostea impèriale in aintâ in Ungari'a si coprinsè, fôra multa resistentia, Pest'a. Ungurii nepreparati âncã bine, se retrassera, dieta si guvernulu, la Debretinu preste locuri grele de umblatu, si aci organisara resistenti'a loru, ajutati, mai allessu, de generari poloni, ca Dembinski, Bem si altii, cari cautau cu sete mare, in fremântarea si ridicarea popóraloru, elemente de scapare pentru patri'a loru. Intr'adevêru, Ungurii, cari aveau se se bata si cu nationalitâtile appassate de ei, cà Românii, Croatii si Sèrbii, desfassiurara mare bravura, respinsera pre Austriaci,

recoprinsera Bud'a (aprilie 1849) si luara mai tóte forteretiele. Goergey, care mai tardú aveá se puna capetu intr'unu modu rusinosu acestei ridicári barba-tesci, i conduceá din victoria in victoria. Bem si-facù renume prin escursiunile séle in Transilvani'a, unde Ungurii aprinsessera resbellulu prin atrocitátile loru in contr'a Româniloru, cari nu voiau se se lepede de drepturile si de caracterulu loru nationale; mai tóta Transilvani'a fù coprinsa de Bem, remanându independinte numai in pârtile curatu române, ap-perate de Iancu si de socii sei cu unu patriotismu demnu de timpurile eroice.

Guvernulu austriacu, vediându câ Vindischgraetz nu erá omulu de a duce la bunu capetu intre-prinderea ce i se concediusse, dede commandulu ferocelui Haynau si invocâ ajutorulu Russiei. Chie-marea interventiunii russe decise pre Unguri de a rumpe de totulegaturele cu cas'a Austriei, si se de-chierara independinti. Armate numeróse petruusera de tóte pârtile in Ungari'a. De atunci se putù prevedé deslegarea ce destinulu rezervá revolutiunii magiare. Totusi Ungurii resistera cu curaju câte-va luni. Dar cerulu de feru, ce de tóte-pâr-tile incingeá pre Unguri, se restringeá din ce in ce. Bem fù nevoitu de a delassá Transilvani'a in mân'a Russiloru cari trecussera din tiér'a nóstra. Invingerea Unguriloru la Timisiór'a (9 augustu),

fû ultim'a loru batalia. Discordiele d'între generarii unguri si poloni, d'între Cossiutu si Goergey, consecintie naturali alle adversitatiloru si pericolului ce i ammeniatiau, paralisara ultimele adoperâri barbatesei si perdura caus'a loru fôra s'o sigiledie printr'unu actu eroicu care se merite de a remanê dreptu essemplu posteritatii. Cossiutu si-dede demissionea din functiunea de guvernatoru, si dict'a investî cu puterea dictatoriale pre Goergey, care pareâ a fi uniculu omu capabile de a se mesurâ cu periclele situatiunii; dar ellu nu facû nimicu demnu de acêsta mare incredere, ci se servî de ea numai se incheie rusinôs'a capitulatiune de la Vilagos, prin care dede (12 augustu 1849) în mân'a lui Paschevici, commandantele espeditiunii russe, ôstea ce insusi commandâ. Din momentulu acell-a nu mai fû vorba de resistentia, si capii revolutiunii cugetara numai la fuga. Dembniski, Bem, Cossiutu, Perzel, Batiany si altii se refugira prin Romani'a in Turci'a. Russi'a si Austri'a cerura, in desiertu, de la Turci'a estradarea loru. Dupa supunerea Ungariei, unu mare numeru dintre fruntasii revolutiunii, cari nu putussera scapâ cu fug'a, fura, prin sentintiele tribunaliloru militare, parte uccisi, parte lungu-timpu inchisi si altii inrolati, spre pedépsâ, in ôstea austriaca.

Imperatorulu Franz-Iosif I, dupa ce puse mân'a

pre tóte prerogativele ce aveá corón'a înainte de revolutiune. rapì Unguriloru tóte privilegíele si apoi cautâ se centralisedie puterea. Constitutiunea ce promulgasse la arvenirea sea pre tronul, de si nu se applicasse de locu, fû abrogata (1852) si sistemulu vechiu fû restauratu in tóta plenitudinea sea si asseidiatu pre fórti'a militare.

Dupa caderea Ungariei, evenimentele, ce resturnassera mai tóta Europ'a de la revolutiunea franceza din februaru, mai câ incetara. Germani'a fû si ca constrinsa de a se liniști.—In *Prussi'a* nu se produsessera scene sângeróse si violenti ca in *Austri'a* ; anse si aci frementarile si straganirile fura destulu de mari. Adunarea constituyente nimicisise organisarea vechia a Statului, ce erâ de diumetate feudale. Dar partitulu democraticu, voindu se imitedie pre democratiu din *Vienn'a*, si attrasse desaprobarea generale. Fredericu Gulliellmu IV, vediendu cã reactiunea incepe a triumfâ in Europ'a, se decise de a luâ in mân'a sea, prin forti'a militare, conduceroa si organisarea Statului. Dechierâ mai antâiu *Berlinulu* in stare obsedionale sau suptu legea martiale (12 noembre 1848) si dessolvâ apoi constituent'a. Totusi regele nu se lassâ se luieâ cu totul corentulu reactiunii, ci facû óre-cari concessiuni spiritului liberale, convocâdu duóe camere si lassâdu sufragiulu nuiversalu.

Adunarea natională de la Francfortu terminasse în fine după lungi desbateri constitutiunea imperiului germanic, basată pe una lege democratică. Cându parlamentulu se decise a trimite cu mare solemnitate una deputatiune spre a offeri regelui Prussiei corón'a imperiale, cu conditiune de a acceptá nău'a constitutiune, faci'a Europei erá scâmbată. Germani'a întréga acceptá palpitându reusit'a acestei propuneri. Austri'a, avëndusi puterile sële restaurate, protestá în contr'a votului parlamentului ce o escluseră din Germani'a, si luá una atitudine ammenințătoare. Regele Prussiei, crediëndu, póte, că circumstantiele nu mai sunt favorabili unei organizări de totu liberali a Germaniei, refusá corón'a si constitutiunea imperiale. Acésta scire produsse mare intristare în inimile acellor-a cari doriau se facă din Germani'a una mama egală pentru toti fii ei; si cându parlamentulu prussianu, misicatu de acestu nobile motivu, votá una adresa regelui indemnându-lu de a o acceptá, ellu desolvá camer'a deputatiloru si restrinse fórté legea electorale.

Acestu refusu fű atât de multu resimțitu în cătu produsse turburări violenti în Germani'a. Democratii apprinseră din nou foculu într'acésta țiera atât de sfâșiata. Mai în tóte Statele, cari refuseră constitutiunea imperiale, se făcura rescullări

dupa cari urmara lupte sângeroase. Sassoni'a, Palatinatul, Prussi'a renana fura teatrulu loru. Apoi in ducatul de Baden se rescullara militarii, si rebelliunea loru intindiënduse preste totu ducatul, ducele, de si aderasse la constitutiunea imperiale, fù totusi nevoitu de a fugí, lassându guvernulu in mânilor republicaniloru. Regele Prussiei siluâ missiunea de a reprime aceste revolte. La Dresd'a errumpse una revolutiune din celle mai infri-cosiate, cá aceea ce fù in Parisu in lun'a lui iuniu : siése dílle sângele curse pre stratele acestei cetáti! Pre cându se versá sângele pentru stabilirea republicei germane, parlamentulu germanu, in care dominau democratii, dupa retragerea liberaliloru moderati, si cari sustieniau intreprinderile partinitoriloru republicei, se stramutá la Stutgard ca se póta ajutá celloru rescullati. Capii democratiei germane erau in communicatiune cu democratii din Parisu si din Itali'a, si se laudáu cá revolutiunea germana are se intréca pre cea francesă. Dar parlamentulu germanu, impucinându si din ce in ce numerulu membriloru sei, fù constrinsu de a se desface. Prussianii, cari intrassera in ducatul de Baden, batura atunci óstea republicana de sub comandulu polonului Mierolavski si restabilira vechi'a ordine de lucruri. Unii dintre instigatorii revoltei

fura prinsi si omoriti, judecati de commissiuni militare; dar adevèratii capi ai ei scapara cu fug'a.

Dupa nimicirea operei parlamentului de la Francfortu, Germani'a se imparti, in midiloculu turburàrilor ce se redicau in diverse pàrti, între Austri'a si Prussi'a si antagonismulu lor merse crescându. *Prussi'a*, luà in mânia caus'a unitàtii germanice, si promulgà una constitutiune imperiale pre bazele puse de parlamentulu de la Francfortu. Acésta mesura facù se incetedit indata tôte frementàrile in tierile rescullate; dar Austri'a se adoperà de a împiedicà realisarea proiectelor ei. Totusi Prussi'a ajunsese se formedit una *uniune restrînsa* din duodeci si duode de State (martiu 1850). Austri'a in unire cu celle mai importante State din Germani'a convocara, spre a combate acestu planu, nua adunare plenara de tôte Statele la Francfortu. Prussi'a nevoidu se respundia la acésta chiemare, ce aveà de scopu restabilirea vechiei diete, convocà pre deputatii Statelor *Uniunii* la unu congresu, puse óstea pre picioru de batalia si luà una atitudine ammenintiàtore. Lupt'a pareà cã nu se va puté inlaturà, mai allessu dupa ce Austri'a si Bavari'a intervenira cu óste in Cassel spre a restabili pre electorulu allungatu de poporulu seu care gemeà de appasare. Prussianii occupara si ei cãile militare. Natiunea germana tóta si-aveà ochii atintiti

assupr'a acellui micu Statu unde pareá cá are se sedecida caus'a ei. Conflictulu áanse se impacá prin conventiunea de Olmütz (29 octombee 1850), considerata de poporulu prussianu ca una uniliatiune. Ostea prussiana se retrasse. In conferintiele ce se tienura la Dresd'a se facù din nuou incercare de a reformá confederatiunea germanica, dar si acést'a nu essi bine din caus'a interesselu contrarie alle acestoru duóe puteri rivali, si Germani'a se desceptá din visulu ce o freméntasse atátu de multu éراسي cu vechi'a dieta dela Francfortu (30 maiu 1851). Austri'a si Prussi'a se impacara, dar numai in apparintia; micii domnitori ai Germaniei se felicitara cá scapara si de asta data de a fi imbucati de cei doi principi nesatiosi din Vienn'a si din Berlinu.

Freméntările si luptele incetassera in tóte partile, afara de ducatele *Schlesvig* si Holstein. Armistiulu de la 1848 fusesse ruptu in martiu 1849. Dupa mai multe batalie cu sórte scâmbátóre, in cari Danesii se purtara cu onóre, se facù una pace prin care ducatele se lassau totu Dauesilorn. Dar locotenenti'a, numita de puterea centrale in timpul resbellului, nu aprobá trattatulu, si voi, dupa retragerea Prussianiloru, se sustiena áncá lupt'a cu propriile séle puteri si cu ajutorulu voluntariloru germani. Ostea ducatelu fu batuta, si elle totu

mai voiau se mai încerce sôrtea armelor, cându Austri'a si Prussi'a, determinate de a pune capetu acelei lupte spre a stinge cu totul spiritulu revolutionaru, le impusera se lasse armele. Ducatele se suppusera (1851), si puterea se dede in mânilé unei regintie numita de Austri'a, Prussi'a si Danimarc'a.

Acésta cestiune complicata (caci in Schlesvig populatiunea danesa este, déca nu mai multu, dar totu atâtu de numerosa ca si cea germana), parù cá crâseset termine prin trattatulu incheiatu mai in urma (1852) la Londr'a. Ambitiunea ânse a acelloru duée State mari germane au s'o redeschidia la 1864, si Danimarc'a, singura in lupta, fù invinsa de Austri'a si Prussi'a, cari i impusera dreptulu cellui mai tare.

In *Franci'a* adunarea constituyente si-prelungi puterea sea suverana pîna ce terminâ legile complimentare alle constitutiunii republicane (mai 1849). Franci'a se constituise in republica democratica cu suffragiu universale, cu deplina libertate politica si religiósă, cu una singura camera si cu unu presedinte allessu pentru patru anni. Dupa terminarea insarcinârii sêle se dessolvâ si se inlocâ de adunarea legislativa, care, desî nu erâ republicana, coprindeâ totusi unu partitu destulu de numerosu de democrati inaintati. Allegerea pre-

siedintelui republicei si espeditiunea in contr'a republicei romane discreditassera pre republicanii moderati; dar democratii socialisti se redicassera, atrasessera pre multi din cei moderati cari i combatussera mai inainte, si luassera vechiulu nume de *Munteani*. Majoritatea acestei adunari nu erá guvernementale, dar erá monarchica, si bun'a intiellegere intre ea si guvernul se stabiliá numai cându voiau se ia masuri repressive.

Cestinea espeditiunii Romei se puse mai antâin in desbaterea acestei adunâri. Democratii o combateau cu multa putere si logica. Ledru-Rollin erá oratorinlu si pareá cá e capulu lor. Ei voira se sustiena prin manifestatiuni populare si chiaru prin rescullâri caus'a ce apperau la tribuna. In Parisu, Lione si in alte oppide se facura intruniri tumultuóse si revolte; ánsesura indata imprastiate prin forti'a militara si invinse. Ledru-Rollin si alte capetenie scapara cu fug'a; multi ánses dintre cei prinsu fura inchisi si essiliati in locuri departate. De atunci democratii se lassara de rescullâri, cautându cá prin propagand'a ideiloru se si-marésca numarul, si, intr'adeveru, mai multe allegeri nuóe trimisera in camera deputati socialisti. Majoritatea adunârii, spre a neutralisá acésta influintia, res-trinse, in unire cu guvernulu, prin legi nuóe suffragiulu universale si libertatea pressei (maiu 1850).

Aceste mesuri appesatóre si altele totu de aceeasi natura attrassera ur'a poporului assupr'a adunării. Presedintele, care aspirá la tronu se va servi mai târdíu de acésta ura a poporului pentru scopurile séle ambitióse. Democratii si-propuneáu se ascepte espirarea termenului legale (1852) a-puterii presintelui, spre a dá una directiune cu totul liberale politicei interne si externe a republicei. Intre aceste-a presedintele lucrá pentru sene si si-assecnrá favórea óstei, a magistratiloru si a clerului; reinviia apoi entusiasmulu poporulni pentru imperiulu napoleonianu si si-netedi callea spre a ajunge la puterea absoluta. Propuinduse de guvernu reformarea constitutiunii, mai allessu a articolului ce proibia reallegerea presintelui. si majoritatea refusându, acestu refusu precipitá essecutarea planuriloru ascunse alle presintelui. Determinatu de a nu lassá cu ver ce pretiu se i scape puterea din mâna, Ludovicu-Napoleone, imitându purtarea unchiuseu dela 18 brumariu, se desfacù printr'unu colpu de Statu fórté cutediatoru de adunare (2 decembre 1851), si, sustienutu de armata, infrânse cu totul oppositiunea parlamentara si luá puterea absoluta. Deputatii cei mai influenti fura arestati si trimissi in essiliu. Acésta violintia a legiloru provocâ nuóe tumulte si lupte in Parisu, Lione si in alte parti; dar nefiendu

sustienute de popor, fura innecate si invinse cu forti'a militara, éra capii, intre cari erau si deputati, fura internati in locuri departate. Ludovicu Napoleone facù apoi appelu la natiune spre a-si dá votulu assupr'a constitutiunii ce presentà dupa modellulu celei din timpulu consulatului, si siépte milliône de cetatiani o approbara. Ea i dede presiedenti'a pre diece anni cu una deplina autoritate monarchica sustienuta de unu senatu si de una camera legislativa. Dar acésta forma de guvernu nu servì la nimicu altu ci numai spre a facilitá restabilirea imperiului care se realisà dupa unu annu (2 decembre 1852), totu prin suffragiulu universale sicu unu maïmare numeru de voturi. Poporulu francesu, desgustatu de neconsecintiele republicaniloru si satulu de frementàri si de lupte, se plecà suptu autocrati'a nuoului imperatoru Napoleone III, care, sustienutu de armata si de politia, mântienù cu mâna de feru ordinea si autoritatea sea.

XIX

REVOLUTIUNILE ROMANILORU.

Cându se redică revolutiunea francesa din februaru, sórtea Romaniloru din tóte parti'e vechiei Daciei erá de plânsu, pentru câ ajunsessera a fi de jucareie strainiloru. In principate domináu in reali-

tate, nu domnitorii lor, ci consulii rusi, cari nu crutiau nimicu spre a împiedecă desvoltarea ideilor si a sentimentelor nationali. In Transilvani'a, populatiunea română, care este apprópe de duóe ori mai numerósa de câtu cea eterogena, (compussa din Sassi, Secleri si Unguri), erá despoiata de veru ce dreptu si se considerá numai ca tolerata. In Banatu, in Ungari'a, in Bucovin'a si in Bassarabi'a, pareá a nu fi de locu Români : totu ce represintă intr'unu modu officiale aceste pàrti alle Daciei vechie a lui Traianu, casì preste Dunare pre a lui Aurelianu, era strainu elementului român.

Nu putemu intrá in amenuntele revolutiunilor nationali; vomu cautá a face una espunere simpla, dar justa.

In Tiér'a românesca sau Munteni'a, cumu o numescu Moldavii, principele Bibescu, descreditatu prin guvernarea sea arbitrara si puçinu nationale, erá sustienutu numai de partitulu boieriloru betráni in care se numerá, vrându nevrându, si Campineanu de cându fusesse inchisu la mônastire. Partitulu fanariotu, care facusse, totu visându domni'a, oppositiune lui Bibescu, se aretá zelosu si servile pentru Russi'a. Era partitulu nationale, applecatu, la inceputu, pentru Bibescu, lu delassasse de cumu lu vediu se câ nu respundeá cu cerintiele nationali, si se dedesse la lucrâri literare spre a intretiené

spiritulu si a cresce capitalulu intellectuale allu natiunii. Asia Eliade, primulu scolaru allu nemuritorului Lazaru, si invetiatulu Laurianu se nevoiau prin scrieri se curatie limb'a de totu ce i erá strainu si barbaru. Cellu de allu doilea, asociatu cu N. Balcescu, cautá prin publicarea *Magazinului istoricu allu Daciei* se faca mai bine cunoscuta istori'a nationale. Multime de juni, essiti mai allessu din collegiulu Santului Sav'a, incercau prin poesie si alte scripte se descepte sentimente barbatesci si furnóse in natiune. Una miscare analoga, desí mai puçinu intinsa, se vedeá si in Moldavi'a. Junimea, càri-a politi'a nu i dá pace, si studentii, revoltati in inimile loru de allungarea limbei nationali din invetiamêntulu secundaru si superioru, incepura a organisá societáti secrete spre a prepará si generalisá una miscare in sensulu politicu. Scopulu ce urmariu erá unitatea nationale si vechi'a forma democratica de guvernu; dar' in circumstantiele de façia, toti patriotii cu bunu simtiu adoptau politic'a inaugurata la 1821 de Vladimirescu, adeca de a mantiené vechiele nóstre legaturi cu Turci'a, spre a se puté luptá cu successu in contr'a Fanariotiloru cari lucrau de façia pentru Russi'a.

Evenimentele ce se precipitau ràpede in affara, spiritulu revolutionaru ce triumfá in tóte pàrtile apprindeau mintile pîna intr'atátu, in càtu junimea

si-esprimá de fația dorintiele de reforma si de libertate. Principele Bibescu, vediându ferberea spiritelor, cautá se le adórma prin protestári de patriotismu si promissiuni de reforme.

Intre aceste-a in Moldavi'a, unde nemultiamirea, ba chiaru ur'a in contr'a lui Sturdi'a erá vechia si mare, spiritulu nationale, totu atátu de desceptatu, desí mai puçinu liberale cá in partea de din cuá de Milcovu, incepù a se manifestá prin intruniri casí façisie si deliberá assupr'a reformelor necesarie, spre a inlaturá una esplosiune desperata si funesta. La aceste intruniri assistau chiaru ómeni de ai lui Sturdi'a, si áncá din cei mai compromissi in façi'a tierei. Toti, mai allessu junii, credeau cá nu mai e nevoia de a luá precautiuni, vediendu poterós'a si victoriós'a manifestare a ideiloru liberali in Europ'a. Dupa câte-va dille de desbateri se redactá si se subscrisse una adresa către principele, prin care se cereá óre-cari usiurári pentru tierani de sarcinile proprietátii, libertatea de pressa pentru affacerile interne alle tierei, guard'a civica si responsabilitatea ministriloru. Sturdi'a recepù bine deputatiunea ce i presentá adress'a; dar' in locu de a luá in consideratiune cererile emmisse in ea, dupa cum promise, tramise una céta de soldati si de Arnauti, pre cari anume i luasse in servitiulu seu cu plata, dându-i ordine de a arestá unu mare

numeru dintre subscriptorii adresei. Multi dintre acesti-a fura dussi sub costodía in Turci'a si apoi internati la Bruss'a. Intr'acestu modu smulse si innabusi Sturdi'a, precum se laudá, semintiele de revolutiune!

In urm'a acestoru eveniminte din Iassi venira in principate duoi commissari, unulu turcu, Talat Efendi, si altulu russu, generalulu Duhamel, spre a constatá starea lucrurilor si a spiritelor. Românii de dincuá de Milcovu, unde misicarea erá mai intinsa si aveá unu caracteru mai determinatu, voira cá, mai inainte de a recurge la medie revolutionare, se procéda pre calle legale. Prin urmare, se adressara la comissarulu turcu, i espusera nevoile si dorintiele imperióse alle tiei, necesitatea de reforme mari si lâpedarea funestului protectoratu russu. Commissarulu russu, care sciá cá nu are se afle simpathie in principate, venisse numai cá se faca pre Europ'a se crédia cá ambele puteri lucrau in armonia, si, vediéndu cá patriotii români se adressédia numai la commissarulu turcu, dechierá cá ellu are missiune, nu de a ascultá plângerii, ci de a dá totu sprijinulu domnitoriloru.

Inpregiurârile deveniau totu mai critice si momentulu decisivu se apropiá. Patriotii, vediéndu cá Pórt'a este timida, fôra putere, determinara de a appellá la patriotismulu lui Bibescu. Ei aveaũ

repumnantia de mediele violenti si se temeau de anarchia; principele respunse arestându pre cei cari i erau mai suspecti. Aceste mesuri violenti i facura se recurga la rescullare, pentru care totul era déjà paratu. Spre a crutiá versarea de sânge, care ar fi avutu locu neapperatu déca revolutiunea incepeá in capitale, unde guvernulu si-luasse mesurile séle, decisera de a incepe in alta parte, la Islazu, in Romanati, unde era prefectu Magheru, vechiu capitanu de panduri, care, pre sub mâna, era in intiellegere cu partitulu actiunii. Affara de acést'a, revolutionarii mai comptau si pre una compania de soldati de suptu capitanulu Plesioianu, si sperau cá esemplulu acesti-a va attrage tóta militi'a in partea loru. Revolutiunea se inaugurá déra acì, la ⁹/21 iuniu, cu pompa religiósá spre a impressioná multimea de tierani adunata, si se prochiemá Constitutiunea bazata pre duóe-dieci si duóe de article. Totu acì se formá si se prochiemá unu guvern provisoriu, care adressá una scrissóre principelui Bibescu, aretându-i cá revolutiunea este uniculu mediu de scapare si de regenerare a tierei, si lu conjurá de a se pune in fruntea ei.

In Bucuresci agitatiunea era in culme si se aseptá numai semnalulu. Guvernulu totu arestá. Audiënduse despre rescullarea de la Islazu, principele

affectá cã nu are nici una téma. Atunci câtiva juni trassera cu pistóle assupra-i la preumblare. Acestu attentatu a fostu in genere desaprobatu. Principele, spariatu, voi se cunósca câtu póte comptá pre militi'a din capitale, si, capetându respunsulu cã : «ea se va oppune numai inemiciloru patriei», ellu se descurajã si dede ordini se contene arestãrile.

La acésta scire partitulu revolutionaru prinse inima in capitale. Constitutiunea fû citita in piatia (¹¹/23 iuniu), dupa care una mare multime de poporu, plina de entusiasmu, se dusse la palatiulu domnitorului. Bibescu, de témã, sau rapitu de entusiasmulu multimii, subscrisse fôra difficultate constitutiunea, si formã un ministeriu dintre capeteniele revolutiunii. Dar acésta buna dispositiune nu lu tienù multu, póte din caus'a ammenintiãrilor de intervenire ce ì facù consulele russu, care fugisse din preuna cu generalulu Duhamel : ellu abdicã si trecù la Brasiovu (¹³/25 iuniu). Atunci unu mare numeru din populatiunea capitalii, ingrijata, se dusse la mitropolitulu, unde se strinsesera mai multi boieri si unde veniva si unii dintre ministrii revolutionari, si acclamã unu guvern provisoriu, suptu presiedinti'a mitropolitului, in care intrã si guvernulu prochiematu la Islazu. Membrii acelui guvern, insoçitu de ostasi pedestri si calari regulati, de dorobantii din Romanati si de multi

sateni, fusessera recepti în triumfu la Caracalu si la Craiov'a.

Intr'acestu modu se facu revolutiunea fôra se se verse una picatura de sânge macaru, si fôra se se comita nici una violintia assupr'a acelloru-a cari guvernassera prin appesare! Mare essemplu de moderatiune si de bunu simtiu!

Sarcin'a guvernului provisoriu erá mare si grea. Se cereá de a organisá tiér'a in êntru si de a o assecurá de affara. — Una intrunire mare se facu in câmpulu Filaretului, unde militi'a jurá preconstitutiune. Acésta constitutiune erá liberale si democratica, cá tóte constitutiunile alle acellui annu revolutionaru. Mântienerea, realisarea si practicarea ei erá ánse, déca nu imposibile, cellu puçiuu fôrte difficile: se cereá mai multa educatiune politica si sociale. Acésta scadere s'a vediutu chiaru din partea acelloru-a cari luassera in mânile loru destinele si conducerea acestui poporu blându si plinu de multu bunu simtiu, si timpulu a probatu, si ánca probédia, cá fôrte puçini dintr'ênsii intiellegu si practica bine acelle principie mari de *libertate* si de *egalitate*!

In êntru nu erá temere de pericle, pentru cá, desí erau multi malcontenti, mai allessu dintre aceia cari si-perdeau privilegiile ce le da Regulamentul organicu, ánse ei n'aveau putere fiêndu

descreditați. Pre lungă acești-a mai eră unu mare numeru de proprietari fórte oppusi revolutiunii, din caus'a articolului relativu la improprietarierea clacasiloru; dar solutiunea acestei probleme sociali a probatu totororu că temerea loru eră cu totul nefundata. Acésta cauza, care pareá a fi unu mēru de discordia pentru cei mai pușinu intelligenti, eră exploatata cu multa abilitate de ómenii de rea credintia! — Temerea cea mare si fundata eră din affara; că-ci, se sciá bine, că Russi'a si Austri'a nu voru tolerá nici una data la confinii loru unu Statu essitu din revolutiune si cu institutiuni atátu de oppusse cu alle loru, si că indata ce politic'a generale a Europei, — care acumu tindeá spre reactiune, — nu le va pune piedeca, voru interveni cu puterea spre a estirpi incercările de libertate si de independintia in tiér'a nóstra. Cātu despre Turci'a, Români sciau, assemenea, că interesele ei nu i commandau se aiba cugete relle in contr'a loru; dar sciau, totu de una data, că, neavēdu putere, nu i va sustiené in fași'a inemiciloru, fôra ajutorulu Angliei si Franciei, si din partea acestoru puteri, prin complicatiunile addusse de turburările socialistiloru in Franci'a, acumu nu eră sperantia mare.

Nimené, dintre Români intelligenti, nu si-faceá illusiune in respectulu acest-a; dar eră una dato-ria patriotica de a persiste pre callea in care in-

trasse tiér'a, cá sentimentulu patrioticu se se descepte, cellu puçinu, tare in inim'a poporului intregu. *Guvernulu provisoriu* cautá se intre in relatiuni cu Turci'a si cu Statele celle mari. Tramise agentila mai multe cabinete spre a esplicá adevemat'a causa si insemnetate a revolutiunii nóstre; cá ea nu rumpe legaturele nóstre cu Turci'a, si cá, avêndu dreptulu autonomiei, recunoscutu chiaru de trattatulu dela Adrianopole, se se recunósca si Româniloru dreptulu publicu european. Cátu pentru Rusi'a, guvernulu provisoriu nu i recunosceá altu dreptu, affara de acell-a pre care lu au tóte puterile garanti integritátii Turciei.

Tóte aceste mesuri si precautiuni diplomatice fura desierte. Cabinetele, la cari se adressá guvernulu provisoriu, erau preocupate de interese multu mai grave si mai immediete : de aceea dederu puçina attentiune revolutiunii nóstre. Singura Turci'a erá mai directu interessata, si se bucurá vediêndu pre Români cá se dechiara in contr'a inemiceii séle de mórte; dar nu cutediá se recunósca guvernulu provisoriu. Russii, assemenea interessati, ca se nu le scape préd'a urnarita de lungu tîmpu cu multa ingrijire, faceau ammenintiári de a interveni cu armele spre a restabili vechi'a ordine de lucruri. Ei intrassera in Moldavi'a, dar nu cutediau, asceptându unu momentu mai opportunu, de a se appro-

piá de Focsiani. Cabinetulu russu mai sperá, vedîndu intorsatur'a ce începeá a luá politic'a generale a Europei, de a constrînge pre Turci se restórne ei ênsii nuo'a ordine de lucruri, spre á le lassá respunderea mesurilor odióse ce urmá se se íca pentru opprimerea simtiului nationale si a spiritului publicu.

Dar ammenintiârile de intervenire alle Russiei nu puteá se nu produca, fia si prin surprindere, una incercare de reactiune in tíera, unde numerá áncá multí partinitori. Prin urmare, boierii inenici ai revolutiunii, uninduse cu partinitorii russi, începura a se agítá, absându de caracterulu cellu blándu allu revolutiunii. Unu complotuse urdí, in care erau initiati multi officieri cari ascultau de colonellulu Odobescu. Acest'a, ministru de resbellu, — desí simpatthiele séle pentru Russi'a erau ecivoce, — sub pretestu de a presintá guvernului provisoriu pre officierii garnizonií capitalii, puse mân'a pre mai toti membrii lui (^{19 iuniu}_{1 iuliu}), si i arestá.

La audiulu acestei reactiuni militare, mare parte din populatiunea capitalii se scullá indignata, vine la palatiu, liberédia pre membrii guvernului provisoriu si arestédia pre Odobescu. Acest'a pusesse, in un'a din stratele laterali alle palatiului, pre colonelulu Solomonu cu duóe companie de soldati ca se sustiena, la nevoia, incercarea sea. Pre cându

multimea de popor adunata cerea, prin strigate, retragerea soldatilor in 'casarma, audienduse una detunatura de pistolu, Solomonu commanda focu assupr'a multimei : noue omeni cadiura morti si mai multi raniti. Numai atunci se versa, pentru singur'a data, sange in decursulu acestei revolutiuni de trei luni, si fu versatu de inenicii ei ! Victimele fura inmormentate cu mare solemnitate.

Dupa acesta prima intreprindere de reactiune, se mai facu alt'a, cu mai multu successu, preste diece dille, provocata mai allessu de pussilanimitatea unor-a dintre membrii guvernului provisoriu. De mai multe dille circula vorb'a ca unu corpu de oste russa intrasse in tierra si se apropiã de capitale. Temerea era mare in Bucuresci, de si nu era nici una scire officiale ca se o confirme. Reactionarii anse o accreditassera prin scrissori particulare. Guvernulu fu coprinsu de panica si determina se delasse capital'a, sub pretestu de a se retrage la munti pentru a appera tier'a de invasiune ! Abbia se departasse guvernulu provisoriu, si se sciũ indata ca nici unu soldatu russu nu calcasse anca pre teritoriulu tieci, si ca, affara din capitale, era pretotindenea cea mai deplina securitate. Boierii regulamentari se strinsera indata la mitropolitulu, care-si luasse unu tristu rolu de duplicitate, si compusera unu guvernu, conformu

Regulamentului organicu, care prochiemă in tiéra restabilirea sistemului vechiu. Violintiele aveau ânse se pèrdia îndata acésta restauratiune. Simtiulu publicu revoltatu de terórea cu care se inaugurâ acestu nuou guvern, constrinse pre mitropolitulu de a revocá proclamatiunile date in contr'a revolutiunii si de a rechiemá pre membrii guvernului provisoriu. Veru ce idea de resistantia si de apperare, in faci'a energiei populatiunii resculate, fû paralisata : Odobescu si Solomonu, cari scapassera din arestu, fura nevoiti de a demissioná din functiunile loru militare. Membrii guvernului provisoriu, cari fugissera mai inainte de a se incredintiá de periclu, fusessera, cu dreptu cuvêntu, reu vèdiuti, de populatiunile pre unde treceau spre Transilvani'a. Totusi capital'a i recepù casì in triumfu!

Guvernulu provisoriu, restabilitu prin energi'a populatiunii capitalii, nu se putù inspirá de acestu furmosu actu spre a se aridicá la înaltimea positiunii séle. Neintiellegeri mari erau in sînnulu seu, si se desbinasse in duóe pârti, fôra incredere reciproca. Una parte pareá a dori se stabiliasca unu regime constitutionale; éra cea l-alta, una republica egalitara, fôra a probá, cellu puçinu, cá are ea ênsasi virtutile si calitátile proprie acestei forme inaintate de guvern. In fine, guvernulu provisoriu erá de-

parte de a dá unu essemplu furmosu si neperitoru tierei care se i serviasca in viitoru; câ-ci revolu-tiunea erá destinata, si se vedeá câ are se péra de forti'a circumstantieloru grave si de spiritulu reac-tionaru ce triumfá totu mai multu in Europ'a. Timpulu cellu fórte pretiosu se perdeá in receptiuni de felicitári alle deputatiuniloru tramisse din ên-trulu tierei, in faceri de discursuri lungi si de de-crete ce remaneau neessecutate. Abbia se luara óre-cari mesuri spre a organisá una fortia, cu scopu mai multu de a intimidá intrigile si uneltirile reactio-nare incurajate de affara, mai allessu prin manifestulu faimosu allu cabinetului russu, ce negá 'câ suntemu una natiune, de câtu de a face unu actu de resi-stentia in contra inamiciloru, demnu de unu poporu ce se descépta. Manifestulu russu, despre care at-tinseramu, mai affirmá câ Russi'a este determinata de a intervení cu forti'a, si temerea câ momentulu acestei interventiiuni straine este apprópe, se cu-noscù cându se audi câ Solimanu passi'a erá paratu de a trece Dunarea, la Giurgiu, cu unu corpu de Turci, comandatu de Omer passi'a.

Periclulu erà acumu evidentu. Guvernulu provi-soriu voí se negotiedie; dar nerecunoscênduise au-toritatea de Turci, si-facù datori'a de a protestá in contr'a violárii teritoriului tierei. Nuoulu com-missaru, ne mai voindu âncea a recunósce nici un'a

din faptele revolutiunii, scrise boieriloru si notabililoru Bucuresciloru de a formá unu guvernu dupa spiritulu regulamentului organicu. Situatiunea deveniá din ce in ce mai critica si mai delicata. Majoritatea guvernului provisoriu nu voiá se se ia rêu cu curtea suzerana, dar nici se se calce drepturile tierei. In capitale populatiunea erá agitata, si guvernulu revolutionaru, voindu, intielleptiesce, se inlatu-redie, prin una concessiune timpurale, unu conflictu, ce puteá se aiba numai consecintie relle in circumstantiele de atunci, demissionâ, si convocâ populatiunea capitalii de a allege unu nuou guvernu cu numele de *locotenentia domnésca*. Solimanu passi'a, convinsu de linistea ce domniá in tóta tiér'a, chiaru in acellu momentu criticu, recunoscù, in numele sultanului, *locotenti'a domnéscă* ce se allesse, si invitâ pre consulii puteriloru straine de a intrá in relatiuni officiali cu dêns'a. (23 Iuliu
4 August)

XX

CONTINUATIUNE

Cu acésta recunóscere a locotenentiei domnesci, compussa totu din ómenii revolutiunii, crediënduse cá tiér'a erá scapata de periclele ce o amenintiau din affara, pretotindenea bucuri'a erá in culme. Toti sperau cá comissarulul turcu n'a pututu face

acestu actu fôra se fia autorisatu de guvernulu seu, si câ Turci'a se va fi assecuratu de mai inainte de concursulu ver unei'a din puterile celle mari in contr'a Russiei. Dar acést'a erá una illusiune ce nu incântâ lungu timpu pre Români!

Locotenenti'a domnésca numi indata una comissiune, dupa cererea commissarului turcu, care se deliberedie cu acest'a pentru modificarea unoru article din constitutiune, spre a puté fi aprobata de Pórta. Cu tóte ca unele din modificârile ce se facura erau essentiali, totusi erá unu mare bine déca constitutiunea, in principiu, deveniá una realitate. Membrii acelei comissiuni fura apoi insarcinati de a se duce la Constantinopole spre a o presintá la aprobarea Portii. — Nici una protestare nu cutediá se se arate din partea nimenui in tiéra in contr'a nuóei ordini de lucruri, ce pareá a se inaugurá; ba âncã, din contr'a, mai toti boerii, cari delassassera capital'a dupa abdicarea lui Bibescu si cari revenissera la invitarea ce le adressasse locotenenti'a domnésca, recunoscura, in faci'a lui Solimanu pas-si'a, nuoulu guvernu.

Intre aceste-a simptome de mari evenimente se produssera la Constantinopole. Moderatiunea commissarului turcu, adesiunea data constitutiunii revolutiunii, armoni'a ce se legasse intre Români si Turci, nemultiamî tare pre Russi'a. Ambasadorele

ei, înainte de ajungerea deputatiunii române la Constantinople, dedese una nota, în forma de ultimatu, prin care cerea refuzarea deputatiunii, rechiemarea lui Solimanu passi'a și numirea altui commissaru care se lucrea în înțelegere cu generalul Duhamel, vechiul commissaru rus în principate. Pört'a tramândă câte-va dille cu răspunsul ca se vedea că poate conta pe sprijinul ver' unei puteri, și vedându că nici un'a nu o încurajă de a persiste în politic'a ce adoptase în respectul Românilor, fu nevoită de a se pleca. Ea împlini aceste condițiuni și numi unu altu commissaru, pre Fuad Efendi.

Evenimentele triste, ce aveau să decurgă din această debilitate a Portii, se desfășurau foarte repede. Fuad-Efendi veni la Giurgiu, unde ajunse îndată și generalul Duhamel. Românii pricepeau că totul are să se facă după placul Rusiei. Ostea turcă se îndreptă spre București, fără să fie precesă de un nou manifest. Totu atunci și armata rusă din Moldavia, care era în retragere, și reluă mersul înapoi, spre Focșani, ca să intre în țară. Nimeni nu știa anume cum să procedă noul comisar turc; căci nici un'a din deputațiile trimise înaintea lui nu fusese primită. În București populația se îngrijă și se interesează; în întrunirile publice junii cei mai înfocați vorbeau

de apperare cu armele, si vorbele loru aveau resu-netu in pepturile unei pàrti a locuitoriloru. Affara din bariera, pre callea Giurgiului, erau strinsi mii de tierani veniti din tóte locurile tierei nearmati cari asceptau pre Turci, spre le aface manifestatiuni sim-pathice pentru nuó'a ordine de lucruri. Locotenenti'a domnésca, in locu de a cugetá la apperare, ved-iéndu attitudinea ammenintiatóre a Turciloru, ca se departedie veru ce suspiciune de resistentia de assupra-si, tramise cavalleri'a si artilleri'a *in câmpulu lui Traianu*, la Maghieru, numitu capitanu generale allu truppeloru neregulate.

In fine la $11/23$ septembre, Fuad-Efendi dechi-erá, din castramentulu seu de lóngha Bucuresci, cá capital'a este pusa sub veghinti'a óstei turcesci, si, dupa duóe dille, intinse una cursa neleale, dupa deprinderile si pratic'a orientale, naivitátii sau pusilanimitátii ce caracteriza poltic'a Locotenentiei domnesci. Ellu invitá pre mitropolitulu ca se vina cu una deputatiune de boierí si de notabili spre a ascultá lectur'a unui fermanu, prin care Pórt'a numiá *Caimacanu*, sau guvernatoru provisoriu, pre logofetulu Constantinu Cantacuzinu, care se administredie tiér'a suptu' auspiciole celloru doi commissari, turcu si russu; apoi prochiemá cá tiér'a este ocupata militaresce de óstea lui Omer Pasi'a, investindulu áncu cu comandulu militiei nationali si

cu politi'a tierei. Majoritatea deputatiunii ascultă în tacere, ca cumu nu ar crede audiului seu; dar apoi, revenindusi în sene, protestă cu indignare și energia în contr'a violintieloru ce se faceă autonomiei nôstre. Fuad-Efendi, confusionatu pentru unu momentu, disse: cei cari sunt vassali fideli ai sultanului se lu urmedie, și essi din cortu insocitu de caimacamulu numitu și de unii dintre membrii deputatiunii. Cei cari remasera fideli protestărilor facute, fura îndata incongiurati de Turci, și, spre sêra, dussi sub custodia militara și închisi la Cotroceni

Îndata după arestarea deputatiunii în cortu, Turcii intrara în Bucuresci, fôra se întîmpine resistentia, și voira se ocupe casarmele și stabilimentele principali. În capitale remasessera numai trei companie, cari se pusera în curtea casarmei lor în linia, și prezentara armele Turcilor; dar colonellulu nu voiă se deă casarm'a fôra a i se aretă una ordine a nume din partea superiorului seu. Între aceste convorbiri, compani'a de pompieri, venindu și intrându, p'între Turci, în casarma ca se se uniasca cu frații lor de arme, se audî de îndata câte-va detunari de arme despre partea Turcilor, și mai multi soldati de ai nostri cadu la pământu. Acést'a făcû se se nască, cu tóta neegalitatea numerului, una lupta omorîtore, în care soldatii ro-

mâni dederă probe că ei aru fi pututu scapá, déca ar fi fostu mai multa determinare si corajiu din partea ómeniloru ce compuneau guvernulu, onórea si demnitatea nationale in acésta revolutiune pura de nici unu excessu! Turcii commisera, dup'aceea, fapte crude in unele pàrți alle capitalii, cá cumu aru fi luat'o prin sabia, cu tóte ordinile severe alle lui Omer passi'a, si legea martiale fù prochiemata in Bucuresci.

Membrii locotenentiei domnesci erau in permanentia la palatiulu administrativu; dar audiënduse că lucrurile mergu reu, doi dintr'énsii, de si fusesera delassati mai de toti, redactara una protestatiune in contr'a ilegalitátiloru si crudelitátiloru commise de Turci, si essira din palatiu, cându venira Turcii se lu ocupe. Dintre cei arestati la Cotroceni, mare parte, cei mai compromissi in manifestarea revolutionara, fura pussi pre nisce mici vasse pre Dnnaro, suptu escorta militara, si dussi, in decursu de trei dieci de dille, cu multe sufferintie, in susulu apei pîna dincolo de Orsov'a, unde scapara din mânilé Tuecitoru. Unii dintr'énsii se dussera in Occidentu, éra altii trecura in Transilvani'a, unde se incepussera luptele uccidátóre intre conationalii nostri si intre Unguri. Aci se refugissera multi din cei compromissi, mai allessu cându se sciù că armata russa a intratu in Tiera.

Restabilirea vechiei ordini de lucruri se făcù, la noi, casì in alte tieri, prin mesuri reelle, de sì revolutiunea nòstră fusese dulce, umana. Persecutiunile, arestările arbitrare, violintiele, resbunările particulare incepura indata. Guvernulu erá numai cu numele românu, pentru că totulu se faceá numai dupa placulu generalului Duhamel.

La intrarea armatei russe, cu pucinu in urm'a ocupării tierii de Turci, unii administratori, numiti de Locotenenti'a domnóscă, avura corajulu se protestedie; fura arestati si maltratati. In mai multe parti, tieranii, essaltati de binele ce le promiteá constitutiunea proclamata in revolutiune, nu voira se asculte de subprefectii numiti de *Caimacamia* si, pre allocurea, i allungau; dar aceste incercări desierte si neorganisate de resistentia fura invinse fòra greutate si oppresce cu severitate mare.

Numai in unele districte de preste Oltu restauratiunea regulamentara se făcù mai târdiu. Câmpulu lui Traianu presentá una fortia (volontari, desi nu bine inarmati, soldati regulati si dorobanti) destulu de considerabile, prin numerulu si mai allessu prin entusiasmulu ei de a se mesurá cu Turcii. Acésta putere impuneá temere zelosiloru restauratiunii prin straini, cari atunci ridicassera capulu in tóte pàrtile. Capitanulu generale allu acestoru truppe, nevoindu se recunósca guvernulu impusu de Turci,

avù, pîna la scirea venirii armatei ruse, una atitudine ammenîntiatóre. In acestu locu de refugiu allu libertătii venissera, cându Turcii essecutau, in contr'a drepturiloru nóstre, politic'a russa, multi juni cu inima decisi de a-si da tributulu de sânge tierei. In fine, acésta mâna de ómeni fû licentiata. Multi dintre acestia, cu inim'a sfasciata, trecura si ei in Transilvani'a.

Ajungêndu in Bucuresci armat'a russa, persecutiunile in contr'a celloru mai multu or mai puçinu compromissi se duplicara, si se inaugurâ una specia de terróre ce petrunse pîna in sinulu familieloru lor. Indata se instituirea commissiuni si tribunale spre a i judecá, si multi dintre acei-a cari, fôra a luá parte activa, numai pentru cá simpathisassera cu revolutiunea, fura arestati; numai prin dare de bani unii dintre acesti-a fura crutiati, si altii scapati. Affara de aceste violintie si altele multe, Rusii mai crescusera ur'a in contr'a lor prin sarcin'a ce se impusse principatelu de a intretiené armat'a lor, pre cându Turcii se purtara cu unu spiritu mai conciliatoru, si tiér'a nu dede pentru ei neci unu banu.

In fine celle duóe puteri subscrisera *la Balt'a Limanu*, in primavér'a annului 1849, una conventiune care despoiá principatele de garantiile essentiali alle autonomiei, si prelungiá occupatiunea

militara pîna la restabilirea linistei în Ungari'a si în Transilvani'a. Acésta conventiune aveá se tieua siépte anni, si, pentru administrarea principatelor, în acestu decursu, se numira duoi domnitori nuoi : Barbu Stirbei, în Tiéra Românésca, si Gregoriu Ghic'a, în Moldavi'a (1849 iuniu).

Asia cadiù si se terminá acésta revolutiune ce erá si fû necessara essistentiei politice a Românilor. Caderea ei nu proveni atátu din caus'a lipsei de ómeni energici, patrioti si luminati, — cari de altaminte nici cá puteau se fia, or se se nasca, sau se se formodie în circumstantiele grele politice si morali ce cadiussera de lungu timpu preste Români, — cátu din caus'a evenimentelor nefavorabili ce influintiara assupr'a politicei generali a Europei. Ar fi fostu unu bine salutaru pentru posteritate si pentru unu viitoru apropiatu, déca Românii atunci faceau sacrificie mari, esemplare spre a-si apperá caus'a lor! Totusi, revolutiunea a lassatu simpatie tari în inim'a junimii intelligenti, care singura i erá devotata, precumu si în poporu —, de si ellu gustasse puçinu din dulcéti'a libertátii în celle trei luni cátu a duratu ea, si acést'a din caus'a neaptitudinii conductorilor — ; aceste simpatie crescura cu atátu mai multu, cu cátu situatiunea principatelor, în timpulu occupatiunilor militare, a fostu mai deplânsu.

În *Transilvani'a*, luptele Românilor în contr'a Ungurilor, pentru drepturi de nationalitate, au un caracter mai imponent și mai interesant.

Ungurii, profitându de revoluțiunea ce erumpsesse în Vienn'a și care scuturase tare puterea guvernului centrale, nu cerura și nu smulsera debilitații imperatorului numai drepturile ce i scăpă de sub dominațiunea asupritore a Austriei, ci și incorporarea Transilvaniei și a unor-a din provinciile slave cu Ungari'a.

Incorporarea Transilvaniei era perirea și absorbirea poporului român de Maghiari. De aceea, Românii, înțelegându pericolul ce i amenința, se temura și cugetara de a face una rezistență energică acestei pretensiuni, așa în câtu se constrînga pre Unguri de a tratta cu ei ca cu una națiune liberă, spre a-si pute garanta drepturile loru nationali. Ei începura a se organiza spre a-si pute apăra cu armele aceste drepturi; sufletulu mișcării ce electrisă pre poporul român în această luptă memorabilă pentru viața natională, fă partea inteligente a națiunii ce remasesse pură în sentimentele ei naturali. Poporul român de aci, — subjugatu și apăsatu de a dreptulu de straini, era nu mediatu prin notabilii sei ca în principatele noastre, — a avutu pururea credința în cei mai luminați ai

sei : deci, la chemarea lor, se sculara toti pentru unul si unul pentru toti.

Simtiendu acést'a guvernulu ungurescu, încercă se-si faca, prin corruptiune, iustrumente de complicitate dintre puçinii Români maghiarisati, ca a-cesti-a se induplece poporul de a consideră ca una binefacerea uniunea patriei lor cu Ungari'a; vedîndu ânse că numerulu acellor-a, ce-si aviliau caracterulu lor si-si uitau datori'a cea mai mare din tôte, eră fôrte micu, voi apoi ca, prin mesurî terorisatóre, se paralisedie or-ce întreprindere de resistantia. Dar Români, desî sciau la ce au se se ascepte din partea Ungurilor, crediura totusi, mai inaiute de a incepe lupt'a cu armele, se faca una manifestatiune pacifica in favórea drepturilor lor. Ei-si propusera de a tiené ună intrunire numerósa de poporu, cu scopu de a deliberă assupr'a sortii ce Ungurii le preparau prin curs'a ce le intindeau. La ²/₁₄ Maiu se strinsera, la Blajiu, centrulu lor de cultura, din tôte părtila Transilvaniei ca la cincidieci de mii de Români, cu tôte piedecile si intimidările ce le faceau Ungurii pre sub mânia. Aci, dupa solemuitatea religiósa, invetiatulu si info-catulu Barnutin pronunçiă unu discursu plinu de olocintia, prin care demustră că natiunea româna este *libera* si *independinte* de celle-l-alte nationalitati collocuitóre, si conjură apoi pre toti se nu sacri-

fice nimicu din drepturile ei celle pretioase, apperate
 si conservate prin eroismu si virtute de mosii lor
 in timpuri mai grele si pline de barbaria. Totu in-
 tr'acestu sensu vorbira si alti barbati, apperatori
 devotati de drepturile neprescriptibili alle natiunii
 române, ca Laurianu (1), Baritiu si altii. Aduna-
 rea, intr'unu cugetu si intr'una simtire cu conduca-
 torii ei, dupa ce proclamă *nationalitatea* româna,
 redactă unu programmu de dorintiele sele, si sub-
 scrisse două petitiuni : un'a către imperatorul, si
 alt'a catre dieta; apoi allesse unu comitatu care
 se lucredio pentru realisarea acestoru dorintie. Un-
 gurii, desu nu cutediara a se oppune cu forti'a,
 spre a imrastiă acésta intrunire ce se entusias-
 masse pentru drepturile ce ei aspirau se le uccida,
 totusi nu voira se tiena séma de aceste demonstra-
 tiuni pacifice. Diet'a Transilvaniei, compussa mai
 in totale de representanti unguri si de puçini sassi,
 votă uniunea tierei cu Ungari'a. Assemenea, si diet'a
 din Pest'a nu voi se-si scâmbe pretensiunile ei de
 dominare si de desnationalizare assupr'a celloru
 l-alte popóra ce caută se puna sub corón'a sântului
 Stefanu : deputatii români si sassi, cari venissera
 cu plângeri, abbia putura scapá cu fug'a de furórea

(1) Audiendu despro periclulu ce ammenintia patri'a sea na-
 tale, delassă positiunea distinsa ce occupá la noi in instructiunea
 publica, si trecu cu mai multi juni infocati, toti fii ai Transilva-
 niei, preste munte ca se participe la apperarea drepturilor ei.

populatiunii maghiare. Acésta orbire a Unguriloru fû funesta atunci totoror, (precumu are se fia de a pururea déca ei nu voru deschide ochii mintii ca se recunósca cã drepturile popóraloru sunt sacre,) cã-ei profitã numai Austriei, care, gratie acestoru sfãsiãri, putù se puna assupr'a loru unu jugu mai greu. Români, spre a-si apperã caus'a loru cu óre-care successu, fura nevoiti de a o confundã cu a imperatorului care le faceã mari promissiuni in respectulu drepturiloru loru nationali. Acésta politica, dictata de forti'a circumstantieloru, erã, in totu modulu, mai puçinu ammenintatóre pentru dënsii, de cãtu politic'a desnationalisatóre si tiranica a Unguriloru.

Intre acestea, Ungurii incepusera lupt'a cu Austri'a, pentru cã imperatorulu nu voiã se le accórdé unu ministeriu intregu separatu, si politic'a loru, inspirata de ideile timpuriloru de multu mórte, rescullassera in contra-le, nu numai pre Români, ci si pre tóte popórale ce pretindeau se-si le assimiledie, chiaru cu forti'a. Popórale slave ammenintate, Croatii si Sërbii din Banatu, avëndu mai multe medie militare, intrara in lupta mai inainte, condusse mai allessu de Iellacici, unu officiaru de militie confinali, pre care imperatorulu lu numi banu allu Croatiei.

In Transilvani'a, administratiunea maghiara

luă mesuri cu totul neumane, spre a învinge resistenti'a și spre a preveni rescullarea Românilor; spânduratori, de assupr'a căror-a stă scrisu *uniune sau mórte*, se pusera pretotindenea. Resbellulu civile nu se mai puteá incongiurá. Români din Transilvani'a, casì Croatii, nu voissera se tramita reprezentanti la diet'a din Pest'a; dar cei din Banatu și din Ungari'a orientale crediura că este bine de a face usu de dreptulu de allegere, și deputatii lor, avêndu pre Murgu în frunte, facura oppositiune vigurósă sistemului de maghiarisare. Violintiele Ungurilor, cari spândurara mai multi juni români, provocara lupt'a cu armele. Regimentele de confini române din Transilvani'a se pronunțara pentru caus'a nationale. Comitatu de apperare nationale decretă înarmarea poporului român, de și i lipsiá armele, pentru că guvernulu imperiale se aretá greu de ale dá. Resbellulu, începêndu, avù, âncă dela originea sea, unu caracteru selbatecu și atroce, inauguratu asia de Unguri, la care respunsera apoi și Români totu cu aceeași mesura. Foile publice maghiare cereau stingerea totale a Românilor. Sassii, desì aveau causa commune cu Români, se codeau de a se batte; corajulu lor și-lu esprimeau numai prin vorbe, cautându mai multu de a se pune bine cu partea care va fi victoriósă. Luptele constau mai multu în atacuri de suprin-

deri, dupa cari urmau apoi uccideri, depredări, incendie, totu ce potu comite instinctele brute desceptate si interitate! Generalulu Puchner, care aveá, in numele imperatorului, commandulu supreme iu Transilvani'a, spariatu de numerulu Româniloru ce se redică pentru lupta, cautá mai multu se ammortiésca ardórea lor; ellu se incredeá numai in óstea regulata si nu vedeá cu ochi buni armat'a poporale. De aceea, adoperările Româniloru, paralisate de autoritatea dictatoriale si înderetica a lui Puchner, nu avura rezultatele dorite si asceptate.

Intr'unu singuru puntu allu Transilvaniei, intr'una parte a muntiloru,—cari, naturalminte, inspira mai multu anima pentru apperarea drepturiloru ce constitue dèmnitatea unui poporu,—Românii si-organisassera una fortia independinte militara, cu care a datu colpuri tari Unguriloru. Suffletulu acestui centru de patriotismu si de fortia nationale fù Avram Iancu, unu proprietaru munteanu, care si-facù, prin întrepiditate rara si printr'unu sentimentu sublime de patriotismu, nume mare între ai sei si de temere între Unguri. Acestu june infocat, vediëndu, indata dupa marea intrunire dela Blajiu, ca una intiellegere amicale cu Ungurii este imposibile, adunasse una multime de tierani, cari lustrinau pentru sentimentele lui curatu românesci, si cu acesti frati de arme se intarisse in Abrudu.

De aci, la începutu, se rapedi assupr'a mai multor târguri maghiare, spre a-si procurá arme de cari aveá lipsa; apoi, numerulu luptatoriloru sei crescându in proportiune cu succesele ce avù, ajunsse se insuffle multa temere Unguriloru.

In genere, pina la venirea lui Bem, Ungurii nu avusessera succese in Transilvani'a; daru cându se aretà ellu, lucrurile luara alta fația. In scurtu timpu, impetuosulu generaru polonu respinse pre Puchner din tóte positiunile ce ocupá. Imperialistiloru nu le mai remasesse, in tóta Transilvani'a, de câtu Sabiiulu si Brasiovulu; apoi si aceste cetáti fura, si elle, indata ammenintiate; cea d'antáiu, de Bem, si cea de a dou'a de Secui. Bem atacá, (la ⁹/21 ianuariu 1849,) Sabiiulu, fôra se lu póta luá; áanse positiunea imperialistiloru devinindu din ce in ce mai grea, autoritátile acestoru cetáti cerura ajutorulu Russiloru cari ocupau tierile nóstre. Cu acésta cerere începeá a se realisá sperantiele ce nutriá tiarulu Rusiei de a interveni in Austri'a pentru scopurile séle politice. Mai multe mii de Russi trecura preste Carpati, la Sabiiu si la Brasiovu; dar aceste cetáti, ferite de una cam data de atacurile lui Bem, nu puteau scapá de a fi co-prinse. Pre de una parte, cabinetulu Austriei desapprobându intervenirea Russiloru in Transilvani'a, ei aveau, in locu de a mai fi urmati si de altii, se

se retraga; éra pre de alt'a, Bem, insiellându, prin misicările séle strategice, armat'a austriaca, coprinse Sabiiulu chiaru de la Russi, si i constrinse de a essi mai inainte din Transilvani'a. Armat'a austriaca fù si ea nevoita, preste puçinn, de a se refugi in tiér'a nóstra, dupa care apoi Bem putù se còprindia cu multa facilitate tóta partea nemuntósa a Transilvaniei.

Nefericitii Români delassati, prin fug'a armatei austriace, in voi'a resbunării Unguriloru triumfatori, fura aspru persecutati si uccisi. Tieranii fugeau in multime prin paduri ca se scape de mórte, fôra ca Bem se póta pune capetu crudelitátiloru ce deplângeá. Sassii, desì se pronunçiassera sì ei in contr'a Unguriloru, desì faceau parada de arme, fiëndu bine inarmati, totusi erau crutiati, pentru că caracterulu loru plecatu nu le inspirá temere.

Caus'a Româniloru totusi nu erá desperata, că-ei asilulu loru nationale nu fù coprinsu, focarulu loru patrioticu nu fù stinsu. Aci ei resistau bine si, s'pro rusinea comandantelui austriacu fugaru, infruntau victoriosi pre Maghiari. Iancu, cu fratii sei de arme, apperânduse cu multu coragiu si successu, stringeá in giurulu seu pre toti cei cari mai aveau inima de a se luptá si cari puteau se petrun-dia pina la dënsulu p'ntre Unguri. Acesti-a, dorani mai preste tóta Transilvani'a, voira se des-

truga acestu focaru de independentia, si facura as-supra-i mai multe intreprinderi cu ostasi regulati. Ei putura, pre neasceptate, se petrundia pîna la Abrudu; dar si Iancu, adunându intr'una clija pre muntenii sei, le inchise callea de retragere si apoi i attacă in fația. Ungurii, retragënduse spre Bradu, cadu in curs'a intinsa de Romani; apoi pusi in mare desordine, cei mai multi remasera pre locu uccisi. Acestu successu allu Româniloru avù mare resunetu si importantia morale, pentru că, delas-sati de toti, triumfau singuri in namele patriei loru.—Bem eră destulu de luminatu si incercatu prin sufferintiele patriei séle subjugate, ca se aibe nevoia de acésta lectiune spre a desaprobá politic'a tiranica a Unguriloru assupr'a Româniloru; dar nu perdù acésta ocasiune spre a insciintiá pro Unguri de a adoptá una politica mai justa. Insusi guvernulu din Pest'a fù nevoitu, cellu puçinu in apparentia, de a se aretá ca tiene séma de drepturile unui poporu ce si-le appera cu atât-a coraju. Dânduse că este dispusu de a face concessinni Româniloru, tramise la Iancu pre Dragosiu, deputatu românu in dieta, care mai de multe ori cutediasse de a vorbi tare in favórea fratiloru sei.

Dragosiu eră insarcinatu de a propune nisce conditiuni ce impacau, pîna la una puntu óre-care, pretensiunile de incorporare alle Unguriloru cu inde-

pendinti'a nationale cereclamau Românii. Dar Iancu, care cunosceá bine sentimentele intime de dominare alle Ungurilor, nu se incredeá in propunerile lor, temênduse căei, dupa ce se voru invoi si impacá cu Austri'a, nu voru mai tiené nimicu in séma din aceste-a. Conferintiele totusi se deschisera. Din partea Româniloru venisera unii dintre amicii si fratii de arme ai lui Iancu, cari erau mai optimisti. Timpulu câtu aveá se tiena aceste conferintie se considerá ca unu armistitiu; dar majorulu Hatvany, autorisatu de guvernulu maghiaru se calce preste dreptulu gintiloru, petrunse, priu suprinde, suptu absurdulu pretextu de a mântiené ordinea, cu ostasii sei in Abrudu; incongiurá pre tacute acestu tîrgu, unde amicii lui Iancu, crediênduse in securitate, deliberau cu Dragosiu. Iancu, care erá desceptu si priceputu, nu cadîu in cursa, si se refugî in munti; amicii sei ânse, cari aretasera mai multa iucredere in sinceritatea propuneriloru Ungurilor, fura prinsi si spêndiurati!

Acésta perfidia bassa si cruda—,demna de barbarii stepeloru asiatice cari au raporturi numai cu selbatecii si cu fiarale monstruóse,—essasperá cu totul pre Români. La strigatnlu lui Iancu, se strinsera, in pucine dille, trei mii de luptatori. Hatvany aveá cu sene duoe mii de husari, de acei callareti pre cari Ungurii i landa ca pre cei mai buni din

lume. Capitanulu român, dupa ce luă acelleasi dispositiuni, ce i assecurassera prim'a sea victoria, atacă apoi cu multu impetu. Batali'a fù lunga si sangerósa; Ungurii, constrinsi, in fine, de a se retrage, fura appucati intre duóe focuri si macelariti fôra crutiare : pré puçini scapara impreuna cu comandantele loru. In acésta batalia Românii luara summa de arme, cu cari Iancu putù se-si mărésca numerulu luptatoriloru sei; mai luara âncã patru tunuri si munitiuni in mare cantitate. Devenindu mai furiosi prin ardórea luptei, Românii si-versara veninulu de tradarea Unguriloru prin sabia si focu; uccisera chiaru pre Dragosiu, care ênsusi erá victim'a relei credintie a Unguriloru.

Bem, care reprobá tare in sufletulu seu purtarea neomenósa câtu si nepolitica a Unguriloru cu Românii, vediêndu âncã victoriile sele compromisse prin successele acestor-a, facù remustrâri, ânse in desiertu, guvernului din Pest'a. Din caus'a acést'a Kossiatu ajunsesse, cu tóte servitiile stralucite ce facusse Unguriloru, se lu suspectedie câ are sympathie necuvenite Unguriloru; dar se vediù nevoitu de a lu menagiá, pentru câ sciusse se attraga admiratiunea pîna la fanatizmu a soldatiloru ce comandá.

Cu tóta bravur'a si determinarea Româniloru in apperarea causei loru, totusi Ungurii, in superbi'a

loru nebuna, meditau de a i reduce cu forti'a. In desiertu se facura incercări de unii emigrati români din principatelele noastre de a adduce una apropiere intre Români si Unguri, spre a pune capetu acestoru lupte sângeróse; indemnara pre acesti-a de a judecă mai sanatosu si de a intiellege că, atátu unii cătu si altii, au aceeași causa si inenemici communi în contr'a carora se-si verse sângele pretiosu ce, nebunesce, si-lu perdeá intre ei; dar Ungurii, îngômfati de victoriele repurtate assupr'a Austriei, gratia, mai allesu, sciintiei si talenteloru militare alle lui Dembinsky, Bem si a altoru capitani straini,—cari combattându pre Austri'a, credeau că servescu libertatea si drepturile totororu popóraloru subjugate,—nu numai că lapedara cu despretiu propunerile de reconciliare, ba ánca foile publice maghiare cereau, cu tóta inversiunarea, estermine're'a lui Iancu si a soóiloru sei! Spre acestu scopu, optu mii de soldati unguri venira si se intarira la pólele muntiloru, ce protegiau patriotismulu si ajutau valinti'a Româniloru; dar si belliducele Iancu nu pregetasse de a-si cresce fortiele séle : lónga dênsulu venissera multi Români cu inima din tóte pârtille cari putussera se strabata veghiele Unguriloru.

Aceste lupte deveniau acumu mai importanti de cumu fura la inceputu. Iancu aveá mai multa

încredere în sene și într'ei ei; nu se marginia numai se se appere, ci încă atacă dessor pre Unguri, spre a nu i lassá se se desmeteciasca de timórea ce le introdusesse în sufletu. Românii se rapediau din positiunile lor de pre culmi în cete strinse cu lancile întinse, și se aruncau assupr'a Ungurilor, cari, înfrânti și spariati, abia-si puteau restabili rândurile lor stricate la adăpostulu baterielor lor. Cei cari erau mai bine înarmați faceau escursiuni departate, după ce-si deschideau calea p'între liniile inamicilor: întrepidulu comandante As-sente Severu nu se temú de a se avventurá p'între ele ca se approvisionedie cetatea Alb'a Iuli'a (Belgradulu), ce erá blocata, și apoi de a-si face éراسi locu spre a-si relú postulu ce i se concrediusse de a apperá în munti. Bem, însciintiatu de atât-a cutediantia, fú nevoitu de a mai tramite diece mii de ostasi spre a restringe cerculu de actiune allu Românilor și spre a i împiedecá de a se mai rapedi din muntii lor.

Reputatiunea militara a lui Iancu și a capitaniilor ei cresceá din ce în ce mai multu; armat'a sea, inspirata de unu cugetu puru nationale, aruncá umbra și puteá se annulladie consecintiele ingeniósoloru victorie alle lui Bem. Cu atât-a amóre și devotamentu pentru caus'a nationale, Românii meritaú una sórte buna. Ambitiunea órba a Unguri-

loru nu le-a fostu funesta numai loru insile, ci si Româniloru; câ-ci Austri'a, victoriósa iu fine, prin ajutorulu ce i dede Russi'a, n'a mai tienutu in séma promissiunile ce faceá Româniloru cându se aflá in periclu! In desiertu cerù neincetatu Iancu libertátile si institutiunile nationali pentru cari se luptasse si pentru cari se scursesse pretiosulu sânge a mai bine de patru dieci de mii de Români! Spre a lu impaca i se offeri decoratiuni si recompense personali, pre cari integrulu patriotu le respinse cu multa demnitate si indignare. Desgustatu de ingratitudea celloru tari si abili ai lumii, se retrasse apoi in muntii unde se nascusse, si cari i erau cu atátu mai incântatori cu câtu fusessera martorii victoriiloru si devotamentului patrioticu allu Româniloru. De atunci, preferindu una obscuritate onesta, duce una viétia plina de melancholia.

In fine, Români de preste Carpati, dupa una scurta moméla de drepturi nationali recunoscute, in 1863, intr'unu momentu luciu de Austri'a, astadi sunt lassati de ea la discretiunea si bunulu placu allu Unguriloru, pre cari i au combatutu cu atát-a virtute pentru binele loru si allu ei!

XX

ALLU II-lea IMPERIU; NAPOLEONE III

Colpulu de Statu si fundarea nuoului imperiu francesu dederă mari sperantie reactionariloru si conservatoriloru din tôte părțile Europei. Dar guvernele se aretara, la inceputu, mai rezervate, pentru că se temeau ca nu cum-va Napoleone III, re-inviându ideile si traditiunile napoleoniene, are se imitedie pre unchiu-seu in politic'a esterna, pre cumu facusse in cea interna. Puçinu câte puçinu anse, crediându că vorbele rostite : *Imperiulu este pacea*, esprimeau intr'adevêru programulu seu, aceste temeri desaparura. Nepotulu, mai maturu de anni de cumu eră unchiu-seu cându se află in culmea puterii, sciù se-si temperedie avêntulu, si, formatu prin adversitătile cu cari a avutu se se lupte ânca din prim'a-i junetia, invetiasse a-si ascunde cugetele sub tacere sau a le investi cu vorbe ambigue si cu artificie diplomatice; ellu se temeă se nu audia dicênduse că este omulu cu ver ce pretiu allu pacii, precumu audisse cu placere că se califică predecessorulu seu, Ludo.icu Filippu. Natiunea francese, intr'adevêru, se simtiă umilita pentru că nu mai essercită, cá in timpurile ei de gloria, una influintia decisiva assupr'a sortii Eu-

ropei. Napoleone fù fôrte activu in politica; ellu protestá cã intervenirile sële inarmate nu erau cauate de dorinti'a de a face conciste, si afirmându cã intreprinderile Franciei au una missiune civilisatóre, pre de una parte inblândi caracterulu Francesiloru, éra pre de alt'a, insufflá securitate guverneloru straine.

Adoperările unchiu-seu de a se pune allaturea cu dinastiile legitimi alle Europei si de a face se se uite originea revolutionara a tronului seu prin legaturi de sânge cu vechiele case domnitóre, nu dedessera rezultate bune. Nepotalu, offensatu de inderetici'a vechieloru curti de a lu recunósce de frate allu loru, se facù cã fuge de acésta tentatiune ca de unu rêu. Prin urmare, cautã de a-si basá fundamentulu domnirii lui pre vointi'a nationale, renuntiându, intr'acestu modu, atátu la principiulu de legitimitate, decursu din feudalismulu mortu, câtu si la caracterulu unei monarchie de dreptu divin. Neputendu luá de soția pre principess'a Carlott'a, ce erá de unu sânge cu ellu, se casatorì apoi cu jun'a si gratiós'a ispaniola, Eugeni'a de Montijo, si acésta decisiune, ca cumu n'ar fi voitu se caute legature dinastice penrtru cã este gelosu de interesele tierei, o facù cunoscuta Francesiloru, ca omu priceputu, printr'unu messagiu straniu ce umplù de bucuria pre poporu. Dreptu recunoscintia pentru

aceste sentimente sympathice, ellu vol se se arete generos, si permise intrarea in patria la multi din cei essiliati si emigrati pentru idei politice cari voru promite că se supunu guvernului, si gratia multi dintre cei deportati.

Inaugurându in Franci'a nuoulu si salutarulu principiudeautonomi'a popóraloru, in virtutea căruia la scâmbarea domnitoriloru cautá se se consulte vointi'a popóraloru, ellu se adoperá alu introduce si in alte tieri cu scopu mai multu egoisticu. Asiá, printr'unu plebiscitu putù, mai tardiu, se si annes-sedie Nizz'a si Savoi'a, si totu basatu pre vointi'a poporului, — cu tóte că şub pressiunea armatei séle, — pretinse si inaltia in Messieu un imperiu. De si unele din acestea si altele assemeni votatiuni poporare erau mai multu apparinti de catu reali, totusi principiulu autonomiei popóraloru fù unu instrumentu potinte de progressu pentru că destroná vechiulu dreptu de legitimitate, in virtutea căruia popórale erau considerate cá nisce turme de vite si Statele cá nisce proprietáti alle dinastiiloru. In fine, introdusse in dreptulu publicu europeanu principiulu suveranitatii poporului, suptu form'a acé-st'a noa.

Nuoulu imperatoru fù totu atátu de zelosu si in cestiunile sociali. Revolutiunile din 1848 si turburările din 1849 provinessera, mai allessu,

din pré marea disproportiune ce erá între clasele laboratóre si între clasele avute. Cu destula judecata spre a nu se aventurá ca se puna in practica visurile socialistiloru si communistiloru, sau de a imparti averile prin mesuri violenti in contr'a proprietátii, recunoscù totusi necesitatea de a ajutá seriosu clasa lucrátore si de a o protege in contr'a miseriei. Asiá, in annulu 1853, ridicându-se fôrte pretiulu pâinei, cei neavuti putura se-si o procure c'unu pretiu dulce. Apoi prin lucrâri de arte putù feri campiele de inundatiunile desse alle Rodanului, si se construira fabrice mari de guvernu si de cetâti spre a ocupá pre lucratori. In Parisu se derimara multe strade anguste, si construinduse edificie mari si strade largi, nu numai cá locuintiele devenira mai salubri, dar ánca lipsiá revolutiunea de elementele ei celle mai infricosiate. Espositiunea industriale din Parisu, in 1854, dupa essemplulu cellei de la Londr'a, si trattatele de commerciu incheiate cu diverse State dedera mare sboru industriei si commerciului francesu in tierile straine. Intr'acést'a ellu nu imită pre unchiu-seu, care prin bloculu continentale erá pentru sistemulu prohibitivu, ci, rumpëndu legaturele vechie, facù unu mare pasu spre libertatea commerciului, visulu Statelor moderne. De asemenea, prin favórea ce acordá societátiloru de creditu si cu actiuni, tindeá

de a încorajă industri'a și de a escită activitatea; anse acést'a produsse și unu mare reu, căci spiriulu de speculatiune merse pré de parte, asiá in câtu tóte clasele fura coprinse, tentate de neastêmpurulu de castiguri mari și facili, și întreprinderile aventuróse ajunsera se stinga tóta increderea și prevederea in soliditatea lucrârilor. Spesele publice crescúra preste tóta mesur'a, și fiêndu că deficitulu nu se puteá accoperi ei numai prin nuóe credite, capitalistii, speculatorii capetara una putere pericolósa. Or ce evenimentu politicu aveá atátu de mare influintia assupr'a valórii fondurilor publice, in câtu lumea erá intr'una continua palpitatiune casí prinsă de friguri, și se deprinse de a vedé millionari trassi pre bancile criminaliloru. Spre a pune margine acestui gustu essageratu și prin urmare funestu de speculatiune, guvernulu avù recursu la imprumuturi nationali, care desí essi multu mai bine de câtu se asceptá, Burs'a și-conservá totusi prèdominarea ei; resultatulu loru cellu mai securu și mai placutu guvernului fù, că, luându parte tóte clasele, se cunoscù increderea ce aveá natiunea in guvernulu imperiale.

Gubernulu lui Napoleone, se inradacinasse tare in poporu, dar aveá multi inemici. Legitimistii se tieneau la una parte, cu tóte că prin caracterulu passivu și inertu allu capulu loru, ducele de Cham-

bord, care nu are nici fii, speranțiile unei năuțe restaurațiunii periau din ce în ce. Fusiunea legitimistilor și a Orleanistilor nu făcuse bine veduța de nici una parte. Cu toate acestea pucini dintre ei se allaturară pre lungă năoulă guvernă. Guizot se dedă la ună viță rețrassă și studiōsă. Thiers, care eră în bune relațiuni cu Bonapartistii pentru istori'a primului imperiū a seă, după mulți anni de tacere, se aruncă érasă în viță politica și puse intelligenti'a seă în servitiulă oppositiunii parlamentare. Dar republicanii erau și mai ostili guvernului imperiale de cătu acești doctrinari. Mulți dintre ei, și cei mai distincti, Hugo, Ledru-Rollin, Quinet și alții, cari de la colpulu de Statu fugisseră în țierele vecine, în Angli'a, Belgi'a, Elveti'a, perseverau în principiile loră și asceptau numai ună restur-nare în fremētat'a loră patriă; chiară în Franci'a mulți republicani, Favre, Simon și alții și-mănti-neau principiile cu multă demnitate, și în mai multe ocasiuni, ca la funeraliele poetului Béranger, se facură manifestatiuni antibonapartiste. Napoleone III ânse veghiă neincetatu : ca unchiu-seu și-formă ună politiă vigilante, și-si puse tōtă increderea în armata, în superba-i gardă, în generalii și în officiarii sei, cari, și ei, răspundeau cu fidelitate și affectiune, (ânsă cu puțina onestăte, de altămintă după essemplulu ce li se dă de susu) la

positiunea inalta ce le dedesse in Statu. Gard'a nationale mai ca nu essisteá, pentru cá Napoleone nu se incredeá in burgesia. Timpurile ci celle bune trecussera de una data cu monarchi'a din iuliu. Una lege assupr'a intruniriloru, facuta cu multa finetia, puse pre guvernul in stare de a le veghiá de apprópe si de a inabusi or ce semintia de fermentare periculósa. Severitatea in contr'a pressei, prin legi si reglemente minutióse, ammuti oppositiunea, si opiniunea publica fù pusa, prin foile si scrierile officiali, sub tutel'á guvernului, spre a o dirige si esplorá.

Triumfurile celle mai splendide alle lui Napoleone III fura in politic'a de affara. Prin allianti'a intima cu Angli'a, intarita prin visite si curteniri reciproce, ellu ajunse a fi casì protectorulu Turciei in faci'a Russiei; si, cu tóte cá resbellulu cellu greu din Crime'a nu adaogisse imperiului francesu unu degetu de pamentu, nici nu scadiusse pre Russi'a din rangulu ei de putere mare, dede áanse Franciei preponderanti'a in Congressulu de Parisu : Sânt'a alliantia fù sfarímata, si atátu Russi'a, càri-a i se puse unu frêu tare la Dunare si care mai inainte denegá nuoului imperatoru titlulu de « frate » catu si celle l-alte guverne càutara, pre intrecute, favórea si amicitia lui Napoleone.

Interventiunea lui Napoleone in Itali'a avù con-

secintie mai mari. Ellu fu ajutatu sî intr'acésta întreprindere de Angli'a, nu cu armele, ci approbandu politic'a sea. Affára de acést'a ellu sciù se profite de resentimentele Russiei in coutr'a Austriei si de rivalitatea celloru duóe puteri mari germane, spre a localisá resbellulu in Itali'a si spre a isolá pre Austri'a. Acésta politica si victoriile repurtate de armatele francesi redussera puterea preponderatóre a Austriei in Itali'a; aliatulu seu Victoriu Emanuele luá Lombardi'a si provinciele din centrulu Ítaliei, si, apoi, dupa ce Garibaldi coprinse Neapolea si Sicili'a, ajunse, in virtutea principiului unitátii nationali, a fi regele Italiei; éra Franci'a nu numai câ si-annessâ Nizz'a si Savoi'a, ci se puse áncã in loculu Austriei ca protectóre a nuoului Statu si, cu presiediulu ce lassâ in Rom'a, tieneá in mânile séle destinele puterii timporali alle ponteficelui, spre daun'a integritátii Italiei. Déca attentatulu lui Orsini essî bine pentru Itali'a, agerindu politic'a lui Napoleone in partea acést'a, pentru Franci'a fû unu mare rêu : Napoleone avû pretestu de a pune Franci'a suptu unu guvernu militar, asiá in câtu tóta tiér'a erá la discretiunea sabiei : dictatura militara plina de arestári si de deportatiuni, ce ammortiá mintile si inghietia inimile! — Franci'a operâ in unire cu Angli'a si in màrile orientali alle Asiei, unde flotele lor fa-

cnra espeditiunea Chinei, ceea ce procură Franciei folóse commerciali in acea tíera. Interventiunea in Messicu se incepusse cu Angli'a si cu Ispani'a, dar singura Franci'a o essecutá, dupa care voi se impuna acelle tieri unu guvernú nuou si strainu.

Asiá déra, cu totu studiulu lui Napoleone de a face se se créda că dominarea sea are se fia pacifica, puterile straiue nu se mai concrediura in cuvintele séle, mai allessu dupa annessarea Nizzei si a Savoiei. In Elveti'a, in Belgi'a, in Olland'a si in Germani'a erá mare téma de a vedé punénduse inainte ideile napoleoniene a «confiniloru naturali»; insasi Angli'a fú unu momentu ingrijata. Mai multe motive de temere aveá Germani'a, că-ci estinderea Franciei pîna la marginile Renului erá visulu in cîntatoru allu marii natiunii. Organizarea militara de atunci a confederatiunii lassá puçina sperantia că, in casu de resbellu, victori'a are se fia in partea ei : de aceea, in 1860, multi principi germani se strinsera la principele regentu allu Prussiei in Baden—Baden, spre a se concentrá ca se conlucredie in armonia pentru apperarea Germaniei. Dar Napoleone, neavîndu atunci unu motivu tare egoisticu, sciù se imprastie acelle temeri dechierándu că unic'a sea intentiune erá de a vietui in pace cu suveranii, amicii sei, si că ceea ce lu preocupá este numai desvoltarea prosperitatii Fran-

ciei, apoi se invită de sene la Congresssulu principiloru, spre a face se despara cu presenti'a sea or ce umbra de suspiciune. Diece anni trecura, si Prussi'a, dupa ce fù intr'unu modu prodigiosu victoriósa assupr'a Austriei, la 1866 pre care o alungă din Germani'a, organisândusi bine fortiele séle si alle Germaniei, Napoleone, orbitu de egoismu si preocupatu numai de intarirea dinastiei sele pre tronulu agitatu allu Franciei, fôra se-si dea bine sém'a de fortiele séle si de alle Germaniei, precipitâ Franci'a intr'unu resbellu nedreptu, in care o vedemu sufferindu invingeri si devastări cumu n'a mai incercatu, si in care, perdiëndusi tronulu, ea are neaparatu, cu totu patriotismulu si vallintî'a poporului, se scadia multu. Ce mare invetiamentu pentru natiuni de a mai lassá in mân'a unui singuru omu demnitatea, sórtea si drepturile loru celle mai pretiöse!

XXI.

ANGLI'A.

Guvernulu Angliei, desî recunoscù indata dupa colpulu de Statu imperiulu lui Napoleone, totusi restabilirea dinastiei lui Bonaparte cu tradițiunile séle, fôra unu controlu seriosu din partea natiunii franceze, i insuflă temeri. De aceea, cu tóte că erá

absorbitu în lucrări pacifice, ce pururea a caracterisat tendințiile guvernului acestei țări spre a deschide marea Espositiune industriale din Londr'a, în 1851, precum și de a reduce sau a desființa tasele etc., spre a da mai multu avântu comerțului, avu ânsa aminte de a-si cresce forțele sêle de apărare. Pre lînga înmulțirea marinei de resbellu, întărirea porturilor și a costelor, și-marî armat'a și proiectă de a formă militia nationali. Aceste mesuri fura provocate și de plangerile și ammenințiările ce se ridicau din partea mai multor State în contr'a dreptului de ospitalitate și de protecțiune ce toti emigratii politici aflau în Angli'a, și de unde ei conspirau, în tîta securitatea, în contr'a ordinii de lucruri stabilite în acelle State. Dar guvernulu sciù, prin moderatiune și prudenția, se împacă temerile desceptate fîra se attinga dreptulu de asilu. La acêst'a contribuîra multu și conflictele ce se nascura între Russi'a și Turci'a, cari attrassera atentiunea Europei; apoi ajutorulu Angliei fiindu neapăratu spre a combatte cugetele ambițioase alle Russiei în Oriinte, bun'a întîllegere cu puterile continentali se restabilî, și Angli'a făcù aliantia cu Franci'a, care dură pîna după resbellulu Crimeei și allu Italiei. Attentatulu lui Orsini și al'loru sei, conceputu și preparatu în Angli'a, nu putù se rumpă

acea amicitia, de si, in primele momente, produsese una recéla, ce se manifestá cu multa violentia. Lordulu Palmerston voi se introduce, spre a impacá guvernulu francesu, in legile Angliei pedepse mai aspre assupr'a complicitatii in omoru; dar poporulu si parlamentulu se opposera cu atât'a vivacitate, in câtu mai multi ministri se retrassera. Concordi'a între aceste duée State se restabili numai cându Napoleone respunse, la interpellarea nuoului ministeru, câ nu face nici una pretensiune ce s'ar crede câ ar puté calcá onórea Angliei, si se lassa cu totul la dispositiunea amicale a poporului englesu. Se mai produsse, asemenea, recéla între aceste duée State, fôra anse se ajunga rîna la inimizitia, cându Angli'a refusá de a luá parte la congressulu propusu de Napoleone, spre a pune pacea si dreptulu publicu in Europ'a pre alte base nuée. — Angli'a aveá cuvinte tari spre a fi in armonia cu Franci'a, pentru câ superbi'a si egoismulu ei i facussera inemici pretotindenea; câ-cj, déca este adevveratu câ poporulu anglu professédia si practica principie generóse si liberali in tiér'a sea, si câ «istori'a sea este», cum dice renumitul Macaulay, «istori'a progressului» nu se póte ânse negá câ, in politic'a esterna, se conduce adesse ori de simtiminte egoistice, punêdu folósele materiali si interesele commerciali mai presusu de ideile cello mari; ba ánca,

s'a vediutu, de asemenea, câ, allunecându pre clin'a prejudeciiloru nationali, s'a portatu in casuri analóge in diferite moduri, dupa cumu aveá a face cu unu poporu tare sau debile. Impunerea, cu forti'a materiale, prin care cerù dela Greci'a si Neapolea, State atátu de micutie, indemnizarea unoru suppusi ai ei, a fostu reprobata de opiniunea publica, cu tóte câ, prin cea d'ântâiu, vreá se ajunga pre Rusi'a, îngômfat'a ei protectóre, si, prin cea de a duóa, se umiliasca guvernulu perfidu si innegritu allu Burboniloru de aci. Assemenea, politic'a ei in respectulu Greciei, in decursulu domnirii lui Ottone bavaresulu, a fostu aspra, tienêndu, mai allessu, in contr'a dorintieloru loru, insulele ionie separate de inim'a mamei loru, si numai dupa ce se allessu rege Georgiu I (1863), fratele principessei Galliloru, consimti de a le lassá libere, spre a se uni cu Greci'a.

Ne intiellegerile si conflictele cu Statele-Unite alle Americi nu se mai terminau, ba âncea une-ori pâreau câ au se degeneredie intr'unu nuou resbellu, care ar fi avutu unu caracteru feroce, din caus'a vechiei gelosie a acestoru duóe popóra de aceeași origine si cu acelleasi interese. Temerea de a avé unu resbellu greu cu Statele-Unite se crede câ este caus'a câ politic'a Angliei, in multe circumstantie, casì in resbellulu ce curge astadi si devastédia

Franci'a, fost'a ei aliata, merge pré departe cu prudenti'a. Purtarea Angliei in conflictulu d'in-tre Dani'a si Germani'a, pentru ducatele Schles-vig si Holstein, sustienêndu pre cea d'antâiu si ammenintiându pre cea de a duóa, si apoi delas-sându o singura in lupta cu duóe puteri mari, facù rea impressiune pretotindenea. Dar cellu puçinu a-cesce conflicte, ca si altele, se marginira numai in aruncature de note ostili, precându in Indiele ori-entali arbitrariulu si reau'a credintia a magistra-tiloru si a commandantiloru englesi provocara una lupta nationale, ce scutură din fundamente impe-riulu anglo-indianu, si in care se comisera fapte spaimêntatóre. Angli'a putù pune capetu acestei rescullâri infricosiate numai gratia vallintiei ce caracterisa armatele europeene faci'a cu celle a-siatiche. De atunci guvernulu anglu nu mai lassâ acestu imperiu in mânile Companiei, ce sciá numai se stórca acelle nefericite popóra inbetranite in co-pillaria, ci le luâ suptu dependinti'a sea ínmediata, de cându i se deschisse apoi una nuóa viétia.

XXII

CONFLICTELE ORIENTALI SI RESBELLULU
CRIMEEI

Revoluțiunea din 1848 cutrierându Europ'a, nu numai că nu petrunsesse și prin urmare nu fremântasse Russi'a, dar încă contribuise de a cresce ambițiunea țiarului Nicola, care, de la 1830 în cuá, nu fusese de locu contrariata. Poporul polonu, care se credeá ca ascépta numai un' ocasiune buna de a se resculá spre a se liberá, se plecase suptu jugulu lui despoticu; Austri'a invocasse ajutorulu lui în contr'a Unguriloru; Prussi'a erá de multu timpu fidel'a sea aliata; principii germani, ca și principii nostri, lu considerau cá uniculu loru sprijinu în contr'a spiritulu revolutionaru; popórale, tremurându, nu mai misicau; opiniunea publica ammutita, și partitulu reactionaru pretotindenea triumfateru și manifestá într'unu modu provocatoru puterea și autoritatea. Pre lónga acestea, țiarulu se dá cá capeteni'a vitiei slave și cautá se gruppedie în giurulu seu tóte popórale acestei familie; cu politic'a acést'a, ellu voiá se paralisidie una lucrare panslavistica mai naturale, ce tindeá de a uni popórale slave într'una federatiune de State independenti.

În condițiunile în cari se află atunci Europ'a după fremântările revolutionare, țiarulu crediă că a venit momentul de a reappucă cu successu cutediatóarele planuri de conciste alle Ecaterinei II assupr'a principatelor noastre și assupr'a Turciei. Românii de aici pareau, în urm'a persecutiunilor reactionare condusse de Russi'a, că și-au perdutu de totu simțiulu de nationalitate și spiritulu de independintia; éra imperiulu turcu, în desordinea în care se află, pareă că este moribondu, cumu diceă ênsusi țiarulu în convorbirile sële confidentiali cu lordulu Seymour. Crediendu că din tóte puterile eúpeene numai Angli'a ar puté s'o contrariedie în dorintiele acestea, pentru că cele l-alte i erau devotate, și că Franci'a, preocupata de nevoile selee interne și de temerea ce ispirá Napoleone veciniloru sei, nu puteă se cugete de a i se oppune cu armele, facù totulu, i promise chiaru se i faca parte, cu Candi'a și Egiptulu, din spoliiele Turciei, spre a o attrage în politic'a sea. Dar opiniunea publica în Angli'a, care este regul'a guvernulu, temênduse de preponderanti'a periculósa a Rusiei, se pronunțiă tare în contr'a acelloru pretensiuni ambitióse.

Cu tóte ca acésta propunere nu i essi bine, țiarulu totusi perseveră în scopulu seu, basându se anca și pre discordiele, pre ur'a seculara dintre cre-

stinii ortodossi si musulmani, care facusse de mult ori esplosiune, spre daun'a celloru d'antâiu, in provincie mai departate de centru, unde fanatismul musulmanu erá mai tare si administratiunea mai mólle. Tiarulú se dá pre sene cá este protectorulu legitimu allu crestiniloru, si agentii sei, cari strabateau Turci'a, cáutau prin intrige de a popularisá atátu ide'a acést'a, catu si niste false profetie in-vechite, adeca cá a venitu timpulu cându are se dispara semilun'a de pre murii cetatii sântului Constantinu.

Scopulu Russiei erá invederatu : ea ascundeá, sub masc'a de a protege pre crestinii din oriinte, proiecte de conciste. Puterile europeene, affara de Prussi'a care se invêrteá dupa politic'a Russiei, determinara, apperându integritatea Turciei, de a se oppune acelloru planuri ambitiose. Erá unu ce cu totulu singularu vediendu cá trei State crestine se unescu spre a tiené mai multe milliône de crestini sub jugulu detestatu allu musulmaniloru, pre cari tiarulu diceá cá voesce se i liberedie, apoi cá chiaru opiniunea publica, ce incepeá atunci se esse din nouu la lumina, este in favórea Turciei. Dar si puterile occidentali, imitându tactic'a Russiei, pretinsera cá lucrédia spre a mantiené ecilibriulu politicu. Affara de acestu interessu generalu politicu, Angli'a si Franci'a mai aveau motive particulare pentru a-

césta politica : cea d'ântâiu se temeá de a-si vedé commerciuľu seu in oriinte ruinatu, déca Russi'a ar deveni preponderante in marea Négra, si Napoleone nu puteá avé una occasiune mai buna de resbunare assupr'a Russiei, care fusese caus'a principale a caderii unchiu-seu, si acést'a apoi inaugurá, totu de unadata, cu gloria domnirea sea. De aceea se aretá si ellu ca protectoru allu catoliciloru din oriinte; si pretinse pentru dënsii drepturi si privilegie egali cu alle ortodossiloru. Câtũ pentru Austri'a, care intrasse cu puçina sinceritate in allianti'a acestoru puteri, fôra se ié parte la lupta, sciũ, prin conoscut'a-i finetia, se impiedece planurile Russiei : constrinse cu ammenintiári pre Turci de a-si retrage ôstea din Montenegro, rapindu, cu acestu modu, unu pretestu mare Russiei de intervenire.

Imperatorulu Nicola nu vediũ cu ochi buni acestu triumfu allu Austriei, si interitarea sea crescũ si mai multu cându vediũ cá si Franci'a cerũ, spre a-si face din clerulu catolicu unu sprijinu tare pentru politic'a sea interna, totu intr'unu modu arrogante, dela Pórta ca si catolicii se aibe drepturi si privelegiuri egali cu ortodosii in locurile sânte. Asia déra tia-rulu, crediëndu cá prin impunere si isolentia se póte stórce or ce s'ar pretinde de la Turci'a, tramise pre principele Mencikoff in missiune estraordinara la Constantinopole, care, dupa cẽ cerũ in modu impe-

rioso una audientia la sultanulu, se presintă la divanu fôra cuviinti'a ceruta, si pretinse de a se dá formalmente tiarului protectoratulu assupr'a crestiniloru de biseric'a gréca, adeca una parte din dreptulu de suveranitate assupr'a majorității populatiunii din Turci'a europeana. Deci, cererea sea fiendu respinsa, ellu presintă apoi unu *ultimatum* (1853), si se departă facendu ammenintiări.

Dupa tóte acestea, nu se puteá asceptá de la imperatorulu Nicola, care nu aveá intelligintia pre câtu aveá inergia, de a se retractá in faci'a pericleloru unui resbellu. In iuniu 1853, óstea russa trecù Prutulu in tierile nóstre, pre cari tiarulu dechierá cá are se le tiena pëna cându Turci'a va implini cererile séle. Spre a entusiasamá pre Russi, voi se dée acestui resbellu unu caracteru religiosu. Abdul Megidu áanse, din contr'a, publicá, dupa insistinti'a vizirului Resid Passia, care erá applegatu spre reforme, unu fermanu prin care confirmá cu solemnitate drepturile crestiniloru. Tóte acestea faceau cá resbellulu se se crédia necongiurabile. Diplomati'a, totusi, lucrá spre a lu evitá : sultanulu dechierá cá nu face casu de resbellu din ocupatiunea principatelor de Russi ; dar tiarulu se aretá cerbicosu, ceea ce facù cá opiniunea publica se se întórca sî mai multu in contra-i. Imperiulu turcu, dupa opiniunea generale, dispuneá, din caus'a de-

sordiniloru de tóta mân'a si a rellei organisári, de puçina fortia; dar vediënduse bine sustienutu de puterile occidentali si de opiniunea europeana, apoi desceptânduse vechi'a ura in contra Russiei si fanatismulu religiosu cu putere intr'ênsulu, desvoltá multa energia. Turci'a concentrâ de a lungulu Dunarii armate, in cari intrara multi straini cu calitáti militare, unde, luându mai târdiu offensiv'a, Russii fura batuti la Olteniti'a, la Calafatu și la Cetate.

Intre acestea Franci'a si Angli'a, determinate de a apperá integritatea Turciei, incheiara unu tratatu offensivu si defensivu, si stipulara de a ajutá pre Turci'a cu armele, déca tiarulu va mai respinge si propunerile drepte de pace ce i se facussera printr'una nota redactata la Vienn'a de patru puteri. Si pre cându vechiulu partitu turcu se fremântá la Constantinopole spre a determiná pre sultanulu de a dechierá resbellu Russiei, sau de a abdicá tronulu, flotele combinate alle puteriloru alliate se apropiiau de Bosforu, spre a aratá, intr'unu modu manifestu, câ erau decise de a dá ajutoru Turciei; atunci flott'a russa essi din Sebastopole si, profitându de una di negurósa, atacâ si destrusse scadr'a turca ce erá in portulu Sinopei. Acésta cutediantia provocátore facù pre puterile occidentali de a desvoltá mai multa energia in determinarea loru.

Aceste puteri, Franci'a si Angli'a, decisera de a atacá Russi'a in marea Baltica si in marea Négra, singurele puncturi pre unde puteau s'o ajunga mai cu facilitate. In partea de susu, dupa ce flott'a anglo-francese blocá Cronstadulu, care este chei'a Petruburgului, fôra se lu póta luá, desbarcă apoi unu corpu de óste francese care coprinse stabilimentulu militaru allu Bomarsundulu, de unde Russi'a dominá preste Baltic'a si amenintiá cóstele Suediei. De partea acést'a rezultatele nu corespunsera cu marimea inarmariloru acestei intreprinderi, ceea ce facù pre Suedi'a de a remané neutra.

In marea Négra, anse, intreprinderile aliatiloru, desi dupa unu timpu destulu de lungu, fura incoronate cu successu deplinu. De partea acést'a ostilitátile incepura prin bombardarea Odessei, in care aliatii se purtara cu multa indulgentia. Puçinu in urma, in aprilu 1854, una armata francese de 50,000 soldati si alt'a englese de 20,000, desbarcara la Gallipoli, de unde apoi ambele armate se stramutara la Varn'a, cá cumu aru voi se se apropia si se óperedie la Dunare in contr'a Russiloru cari trecussera la Silistri'a. Acésta cetate erá incongiurata, dar respinsesse cu multa valintia tóte asaltele ce i dedessera Russii, cu tóte cá acestia erau commandati de renumitulor generaru Paschevici, pre care tiarulu lu tramisesse in urma cá

se dirigidie operatiunile resbellului. Incongiurarea fû lunga, si Russii perseverau s'o ia, desî perderile lorû erau fôrte simtitóre. Numai apropierea ostiloru alliate i putû determiná spre a se retrage din cua de Dunare. Dar si aceste armate, mai allessu Francesii, cu tóte câ n'avura occasiune de a se batte, sufferira perdi mari, cauate de fatiche, de càlduri mari si de cholera. Russii fura apoi nevoiti de a essi si din tierile nóstre, pre cari le ocupâ Austri'a in virtutea unui trattatu incheiatu cu Pórt'á.

Turci'a fiêndu assecurata de partea acést'a, armatele alliate, ne mai avêndu nimicu de facutu la Dunare, fura imbarcate din nuon si transportate in Crime'a spre a attaccá Sebastopole, fortele portu millitaru allu Russiei. Flott'a combinata, ne intimpinându nici una piedeca in navigatiunea ei, se apropiâ de peninsul'a taurica si desbarcâ armat'a la Eupatori'a. La acésta scire, óstea russa, in numeru de 30,000 de soldati, sub commandu lui Mencikoff, se intarisse, din colo de cursulu micu-lui rîu Alm'a, pre nisce inaltimi accoperite de artilleria, de unde credeá se arunce pre inemici in mare. Alliatii facura assupr'a ei unu attacu impetuosu si, cu tóta tari'a positiunii, Rusii fura nevoiti de a se retrage, lassându deschisa callea Sebastopolii. Acésta victoria faceá se se spere câ campani'a se va terminá curêndu; dar boulevardulu

Russiei despre marea Négra aveá se resiste ánca lungu timpu. Multu sânge si lacrami au se curga pîna ce se fia coprinsu ! Alliatii, spre a se întremá de faticile si de perderile ce patissera in lupt'a ce repurtassera, lassara se tréca timpu, si Sebastopole putù se se prepare si se se întariasca pentru una resistintia lunga, mai allessu prin talentele officiarului de geniu Todleben. Cîndu alliatii se apropiara de murii cetátii recunoscuro cá ea nu puteá se mai fia luata printr'unu attacu, ver catu de vigurosú ar fi, si se decisera de a o incongiura dupa tóte regulele scientiei militare, incongiurare ce a remasu unica in istori'a timpuriloru moderne. Totusi ei coprinsera Balaclav'a, unu portu bunu pentru ancorarea nàviloru de resbellu si pentru approvisiunare. Armat'a francesa, ce erá cu multu mai numerósa de cátu cea englesa, aveá rolulu principale in acésta campania, si erá sub commandulu maresialului Saint-Arnaud —, omu plinu de vitiuri, ánse corajosú, care contribuisse multu la colpulu de Statu allu lui Napoleone. — Ellu, rosu de multu de veninulu mortii, murì indata dupa batali'a de la Alm'a, si, in fruntea armatei, i successe Canrobert. Antáiulu attacu, assupr'a cetátii, de pre mare si de pre uscatu, essì reu. Incongiurarea memorabile a acestei cetáti fù insemnata, la inceputu, prin batali'a de la Balaclav'a, unde Englesii perdura, in-

tr'unu atacu fôrte aventurosù, mare parte din superb'a loru cavaleria; apoi prin assaltulu ce facura Russii assupr'a Englesiloru, la Inkermanu, care cu tôte adoperârile ce facura, battându-se suptu ochii filoru tiarului, essi in favórea alliatiiloru. Aceste lupte, neavându multa iniriure assupr'a sortii resbellului, campani'a cautâ se se continue si in timpu de iérna, de si armatele nu erau prevediute cu celle necessarie, spre a face fația intemperieloru si neajunsuriloru, neseparabili de ea. De aceea, acésta campania fû fôrte periculósa si grea: nici una armata, de la espeditiunea marii armate in Russi'a, la 1821, n'a fostu espussa la sufferintie mai grele, cá celle ce incercara alliatii in iérn'a din 1854 spre 1855. Ploile continue, lips'a de vestminte calduróse si chiaru de nutrimentu, fôra altu accoperemêntu de câtu corturi, intr'una temperatura rece si umeda, produssera epiedemie si facura multe victime. Turcii si Englesii patira mai reu, fiêndu mai neingrijiti. Pre lônga defectele administratiunii englese, constatate atunci, se adaossera âncã desastre maritime si alte rellé, ce mai împiedicara si mai intardiara adducerea celloru necessarie. Din aceste cause operatiunile bellice inaintea Sevastopolii languediau, ceea ce încorajâ pre tiarulu de a perseverá in resistentia si de a refusá una a duoa nota coprindiatóre de patru punturi cá conditiuni de pace,

sustienuta de Austri'a si chiaru de Prussi'a. Aceste patru puncturi erau : renuntierea la protectoratul tieriloru nóstre si Serbiei, libertatea navigatiunii Dunarii, revisiunea vechieloru trattate cu Pórt'a si protectoratul collectivu allu puteriloru mari europeene assupr'a crestiniloru din Turci'a. La acestu refusu, Austri'a se aratâ mai applecata catre allianti'a anglo-francesa, si incepù a-si concentrâ armatelele; Prussi'a ânse remase totu neutra. Piemontele intrâ si ellu in alliantia si trimise 15,000 de ostasi in Crime'a. Cu acestu ajutoru si-assecurâ regele Victoriu Emanuele favórea puteriloru occidentali pentru proiectele séle viitóre. Operatiunile bellice, devenira, prin activitatea ce desvoltara guvernele occidentali, din ce in ce mai secure pentru alliatii; cându apoi si Turcii respinsera cu vallintia ataculu Russiloru la Eupatrori'a, tiarulu fù atâtu de impressionatu in câtu murì pre neasceptate (februariu 1855). Dorinti'a de pace erâ in inimile totororu, si coprinderea Sevastopolii puteá numai se constringâ pre Russi'a de a se deschierá de invinsa. In giurulu acestei cetâti sângele curgeá siróie de atacurile ce se faceau diu'a si nóptea, ânse fôra rezultate insemnatóre. Generalulu Canrobert crutiá indestulu sângele Francesiloru spre a incercá unu assaltu decisivu. De aceea se numì, in loculu lui, generalulu Pellissier, care

dedesse probe în Afri'ca de una energia fôra pietate. Acésta scâmbare în comandulu armatei fû justificata îndată. Săintreprinse una expedițiune în marea de Azof care addusse mari daune stabilimentelor russe de aci, și cutediatórea înaintare a lucrârilor asediului făcura se cada fortele Mamelonlu-Verde. Apoi se dede unu assaltu mare care essi reu; dar cetatea fiëndu din ce în ce mai tare strinsa, Russii încercara de a rumpe liniile inemiciloru printr'unu atacu despre Cernai'a, de unde fura respinsi cu perderi mari din partea lor, și în care Piemontessii se destinsera multu. Veru câtu de mare se fi fostu fermitatea Russiloru, față cu impetulu Francesiloru și cu corajulu cellu rece allu Englesiloru, cându numerulu mortiloru ajunse, pre muri și în fossate, se fia de una mie pre di, forti'a lor se muiâ și corajulu scadiù. Cinci dille și cinci nopti se bombardâ, într'unu modu terribile, cetatea și apoi, la ⁹/25, sept., se dede unu assaltu înfloratoru, ce tinù cinci ore; Malacofulu fû luat și caderea acestei formidabili întariri decise despre sórtea Sevastopolii. Flotele alliate mai făcura în urma una expedițiune assupr'a Kinburnului, unu portu la imbucatur'a Dunaprului, și constrinsera presediulu de aci se capituledie. Russii erau acumu nevoiti se cugete de a face pace, dar doriau cá, mai înainte de a intrá în trattare, se se însemne-

die si ei prin ver'una fapta militara. Dorinti'a loru se implinì in câtu-va: cetatea Kars, situata spre amméddi de Trebisond'a, fiëndu incongiurata de Russi, fù nevoita de a se dá prin fóme.

In marea Alba, desì in commandulu flotteloru alliate se numì unu altu admirale englesu, nu se mai facù nimicu insemnatoru, affara de blocarea litoralului russu. Commerciulu Rusiei sufferì fórté multu de acést'a. Assemenea fura blocate sì cós-tele Sibiriei.

In totu decursulu resbellului negotiatiunile de pace nu se curmassera, dar conferintiele din Vienn'a nu avura nici unu resultatu. Appropierea Suediei de allianti'a anglo-francese, atitudinea din urma a Austriei si mai allessu caderea Sevastopolii constrinsera pre Russi'a de a consinti la deschiderea unui congressu la Parisu; la acestu congressu, pre lóngea celle patru puteri mari, mai luara parte áncã Turci'a, Itali'a si Prussia. Dupa desbateri lungi, ce tienura mai multe septemâni, se adoptara, pre rîndu, patru puncturi de garantie: 1° Russi'a renuntiá la protectoratulu ce essercitá assupra principatelor dunarene si la or ce ingerintia in affacerile nóstre interne; 2° allu doilea punctu, relativu la navigatiunea Dunarii, recunosceá deplin'a libertate a acestuĩ reũ in tóta intinderea curgerii lui. Russi'a mai consintiá de a cede una parte de ter-

ritoriu despre Dunare, prin care perdeá ver-ce umbra de actiune assupr'a acestei forte artere de navigatiune europeana; 3° allu treilea punctu de garantia erá neutralisarea mării Negre. Marin'a de commerciu a totoru natiuniloru aveá libera navigatiune in apele acestei mări, cari erau interdisse áanse nàviloru de resbellu. Nici unu arsenale militaru sau maritimu se nu se mai inaltie pre margi-nile ei: 4° allu patrulea punctu nu permiteá Rus-siei, sub nici unu pretestu, de a se mai amestecá in affacerile interne alle Turciei, prin urmare se combatteá pretensiunea ei de protectoratu assupr'a religiunii grece. Hatisierifulu, prin care Sultanulu assicurasse din nouu drepturile religióse alle cre-stiniloru din imperiulu seu, fù inscrissu in trattatu, fôra anse cá puterile se se póta provale de acést'a cá de unu dreptu, spre a se amestecá in raportu-rile acestor-a cu Sultanulu. Trattatulu definitivu, care dá pre Russi'a inderatu cu câte-va decenie de anni, se subscrisse la $\frac{30}{18}$ $\frac{\text{Martiu}}{\text{Februariu.}}$ 1856.

Dupa incheierea pàcii, congressuln de Parisu nu crediù cá si-a terminatu oper'a sea. La celle patru puncturi se adaossera áanca : 1° A nu mai fi cor-sari in timpu de resbellu; 2° Flamar'a neutra accopere s'au scutesce mercantielemice, nu áanse sî contraband'a de resbellu: 3° mercantielem neutre, éra nu si contraband'a de resbellu, nu se potu ap-

pucá fía si sub flamura neutra : Nimené nu este obligatu de a respectá bloculu, in cátu ellu nu va fi effectivu sau reale. Apoi se emise dorinti'a : « cá Statele, între cari s'aru iscá neintiéllegeri serióse, se nu appuce armele spre a-si face dreptate singure, mai înainte de a avé recursu la officiele ver unei puteri amice. »

Tratatulu din ^{30 Martiu}_{18 Februaru} 1856 nu regulasse nici sórtea tieriloru nóstre. Dupa lungi conferintie, ce se tienura la Parisu (dela maiu pínala augustu 1858) se incheiá una conventiune prin care « Moldavi'a si Tiér'a romanésca se formédie, sub nume de *Principatele-Unite*, duóe State distincte, dar cu una legislatiune communa si cu acelleasi institutiuni. Ambele tieri se fía libere de a-si allege pre domnitorii lor.

XXIII

FORMAREA UNIUNII ITALIEI

Piemonte fù representatu in congressulu de Parisu de illustrulu Cavour, primulu ministru allu regelui Victoriu Emanuele, care praticá intr'unu modu essemplarn guvernulu constitutionale. Aci ellu representá unu Statu care, prin ajutorulu ce dedese Franciei si Angliei in resbellulu Crimeei, meritasse recunoscinti'a acestoru puteri. Basatu pre

amiciți'a lor, ellu puse in congressu cestiunea italiana, si caută sedemonstredie acestui areopagu că pacea Europei nu pôte fi durabile pina ce Itali'a nu si-va recapetă independinti'a nationale, ce eră dorinti'a unanima a totoror partitelor Italiei. Spre inlaturarea dera a nemultiamiriloru generali, ellu ceru : 1° recunóscerea unității nationali a Italiei de Europ'a; 2° ca Austri'a, care tindeá din ce in ce se-si marésca puterea si influinti'a in Itali'a, se dea Lombardo-Venetiei, de unde dominá Itali'a, una constitutiune liberale; 3° Statulu pontificale se fia desiertatu de armate straine, si 4° se se puna capetu guvernului cellui detestatu in Neapolea si Sicili'a printr'una intervenire energica. Aceste cereri, de-si nu fura luate in deaprópe consideratiune de congressu, totusi servira de a formá dup'aceea programmulu politicu allu liberaliloru in tóta peninsul'a italica. Chiaru si partitulu radicale care, condussu de inspiratiunile faimosului agitatoru Mazzini, visá una republica universale, aderí la acestu programmu, numai si numai spre a nu desbiná si flací fortiele nationali. Piemontele, care eră unu Statu micu dar bine organisatu, sperá de a se pune in fruntea Italiei si de realisá unitatea ei in profitulu seu numai prin reducerea puterii si influintiei austriace. Acésta putere, spre a paralisá ver ce întreprindere si progressu nationale, patroná in

tóte pàrțile Italiei partitulu reactionaru, mai allessu în Statele celle mici, pre cari si-le infeodasse prin trattate si prin legaturi de sânge cu familiile dominante. Acesti principi, in locu de a profitá de acésta lectiune, inaugurara unu regime de persecutiuni sistematice, nu numai in contr'a adversariloru loru din timpul revolutiunii, dar si in contr'a totoror acellor-a cari professau idei mai multu or mai puțin liberali. Totu dupa consiliile Austriei, marele duce allu Toscanei suspinse constitutiunea din 1848 si chieniá armate austriace in cetátile séle, cari ocupau de asemenea Statulu pontificalu, Parm'a si Moden'a. Ferdinandu II, regele Neapolii si Siciliei, dupa ce invinsesse prin perfidia revolutiunea, tieneá, cu una armata numerosa si cu mercenari, poporul in servitutea cea mai rusinósa. Affara de acestea, Austri'a si-facù, prin privilegiile ce dode clerului in concordatulu ce incheiá, unu instrumentu infricosiatu in contr'a spiritului timpului. Destrugerea acestei puteri a Austriei, erá déra visulu de auru allu guvernului piemontesu, si Victoriu Emmanuelu, unu principe cu spiritu bellicosu, curajosu, si cu inima pentru interesele si onórea Italiei, erá demnu de acésta ambitiune legitima.

Inercarea de a liberá Itali'a cu armele nu es-sisse bine, si acum se cereá de a uccide mai ina-

inte moralicesce guvernulu austriacu, si apoi de a face una nuóa incercare. De aceea, de la 1850 in cuá, vedemu in Itali'a duóe sisteme in lupta : pre cându Austri'a, fidele traditiuniloru vechie, se basá numai pre armata si pre influinti'a clerului, si cautá se tiená popórale in suppunere prin appesare si prin mesuri de politie, adoperánduse áncá de a indu-plecá si pre celle-l-alte guverne s'o imitedie, Piemontele, urmándu callea oppussa, impučiná puterea clerului, introduceá in Statu institutiuni liberali si cautá se-si attraga sympathi'a poporului italianu. Reformele séle salutare si institutiunile oportune cu cari fú dotatu Piemontele, i assecurara unu progressu regularu si certu ; éra fortiele Statului, in locu de a fi întórse, ca in alte State, in contr'a spiritului liberalé si revolutionaru, fura indreptate numai spre marirea lui.

Guvernulu austriacu vedeá cu nemultiamire agitatiunea politica in Statulu vecinu, ce faceá unu contrastu singularu cu tacerea morméntale din Lombardo-Veneti'a si devenisse punctul sperantielorsido-rintieloru alle patriotiloruitaliani. Intr'acellasi timpu vedeá cu ochi rei si cu téma persóne din celle mai distincte si familie întregi emigrándu in tiér'a promissa a libertatii, unde, nu numai cá erau re-cepute cu braçiele deschise, dar li se incredintiau áncá posturi in armata si in celle l-alte funcțiuni

alle Statnului. Spre a pune capetu acestei emigratiuni si spre a face mai grea sarcin'a guvernului piemontesu, luă mesuri violente : puse sub secestru averile loru in Lombardi'a si in coprinsulu Veneitei. De atunci discordi'a intre cele două State crescù pîna in punctulu de a rumpe relatiunile intre d'ênsele. Piemontele fiindu admisu in congressulu de Parisu, pentru ajutorulu ce dedesse in resbellulu Crimeei, de a discutá allaturé cu puterile cele mari cestiunile europeene, se simti autorisatu, cu atátu mai multu, de a se presentá cá protectoru allu Italiei. Or cátu de mare fù ur'a ce desceptá in inim'a guvernului austriacu acésta attitudine, ce erá pretotindenea bine vediuta, ellu nu puteá, după codirile si tergivesatiunile Austriei in resbellulu Crimeei, se-si verse foculu prin mesuri mai ostili si mai aspre in contr'a Piemontelui si suppusiloru sei italiani. Ceea ce ánca mai indispușesse pre cele l-alte puteri in contr'a Austriei erá si piedicile ce faceá ea la deslegarea cestiunii principatelorú nóstre. In Itali'a se organisassera multime de societáti, cari, desí differiau in scopurile loru, tóte áunse tiudeau la unirea patriei; tiellulu principale erá liberarea ei de sub dominarea straina cu ajutorulu Piemontelui condussu de luminile si lucrările patriotice alle lui Cavour. La acésta opera generósa se asociá si Garibaldi. Mazzini, care inspirá partit'a

actiunii si care visá proiecte mai intinse, nu putù sau nu vrù se împiedece misicarea nationale ce cresceá suptu anspiciele a duoi barbati atátu de seriosi si atátu de poporali cá Garibaldi si Cavour. Acestu mare omu de Statu apropiasse Piemontele de Franci'a, sprijinulu ei naturale, mai allessu prin casatori'a principelui Napoleone, verulu imperatorului, cu principess'a Maria Clotilda, fi'a lui Victoriu Emanuele (1859).

Intre acestea in Itali'a de susu totulu faceá cá resbellulu se se crédia neincongiurabile. Piemontele nu puteá, fôra se-si pérdia prestigiulu, de a nu se pune in fruntea misicării nationali pentru independintia. Din fericire pentru Piemonte, Austri'a erá de totu izolata atátu prin purtarea ei de mai inainte câtu si prin positiunea sea. De alta parte Napoleone III reconcilia pre Russi'a cu Franci'a si cu Piemontele spre a face imposibile reformarea Sântei-alliantie, ce erá casì sfarimata din timpulu resbellului Crimeei. Apoi, spre a legá si mai bine allianti'a cu Angli'a, faceá una visita reginei Victoriei. Ellu facù tóte acestea spre a ruiná puterea Austriei in Itali'a ca se póta ajutá una natiune ce aveá sympathiele allei séle, cugetându totu de-una data de a mai mări Franci'a. Totusi, ôr câtu de mari se fia fostu fremântarile politice in Itali'a, Napoleone III nu s'ar fi decisu atátu de indata de

a intră érase in lupta «pentru una idea» déca nu se intemplá inffioratorulu attentatu cu bombe ap-prindiatóre allu lui Orisini, unu patriotu italianu din cei mai infocati, care properá determinarea sea. Ceea ce Orisini dorisse in desiertu se védia in vié-ti'a sea, realisá prin mórtea sea; cá-ci Napoleone III se puse de a essecutá, in intiellegere cu Cavour, testamentulu lui, coprinsu in celle duóe epistole adressate imperatorului in momentul cându erá se mérga la mórte. Acestu evenimentu, combinatu si urditu in Angli'a, produsesse mare recéla intre aceste duóe guverne. Angli'a erá óre cumu nemul-tiamita de mai inainte pentru cá Napoleone III nu voisse a mai continuá resbellulu in contr'a Rus-siei si acordasse acestei puteri conditiuni avanta-gióse de pace, si acum cându Napoleone III pre-tinse de la guvernulu Angliei de mai restringe li-bertátile nationali, puçinu lipsi ca indignatiunea publica se nu faca esplosiune. Imperatorulu Fran-cesiloru áanse se moderá, si avù grija de a se re-conciliá bine cu Angli'a. Dar si acésta putere, ocupata de a stinge rebelliunea din Indi'a, fù voiósa de a nu-si mai mări difficultátile si de a re-mané neutra, si dede áncá probe de incredere si de amicitia lui Napoleone III.

Politic'a francese inclinându déra tare spre Ita-li'a, cându Victoriu Emmanuele deschise parla-

mentulu si rostì cuvintele că Piemontele nu pôte remané surdu la tipetele de durere alle Italiei, atunci nu mai remase nici unu dubiu despre resbellu. Dar Austri'a nu fû de locu surprinsa, că-ci, vediëndusi positiunea cea rea in Itali'a, concentrasse una armata numerósa aci, ceea ce i îngreuiá preste mesura finançiele sóle. Acésta situatiune, ce nu erá nici pace nici resbellu si care tieneá de lungu timp, erá pentru d'êns'a mai grea de câtu ensusi resbellulu. Deci, ea cerù Piemontelui, in forma de *ultimatum*, de a pune armat'a sea in trei dille pre picioru de pace, sau altáminte i dechierá resbellu; guvernulu piemontesu refusá. Franci'a facù cunoscutu Austriei indata că va considerá trecerea armatei austriace preste Ticinu cá una declaratiune deresbellu pentru sene insasi. Austriacii trecura confinii (aprilu 1859) si celle l-alte puterio censurara amaru. Acum formósele câmpie alle Italiei aveau se devina érase teatrulu luptelor. Culp'a Austriei áanse nu erá precipitatiunea cu care intrasse in resbellu, ci neapacitatea generalului seu, care ar fi càutate se inaintedie ràpede spre a inñpiedecá uniunea Francesilor cu armat'a piemontese. Acésta nedeterminare dede timp Piemontelui de a-si aduná armatele sóle in giurulu cetátii Alesandri'a, unde furá ajunse de câte-va divisiuni francesi, pre cându Garibaldi venisse in fruntea venatorilor Alpiloru

în pôlele muntiloru, spre a nelinisti arip'a drépta a Austriaciloru si spre a ajutá operatiunile alleatiloru, ceea ce dede coragiu populatiunii italiene de a se misicá. Armat'a franceze intrá in Itali'a sub comandulu lui Napoleone III, care, spre a inaltíá coragiulu ei, reammintí printr'una proclamatiune faptele glorióse alle Francesiloru in Itali'a suptu unchiuseu, Napoleone I. In faci'a acestei espedi-tiuni bine combinate si energice, generalissimulu austriacu Gyulay, nobile unguru, favoritulu curtii, se aretá cu totulu necapabile de acéstea întreprindere. Armat'a franceze pareá cá are a se îndreptá spre Piacenti'a, si dede una batallia la Montebello. Gyulay, crediëndu cá puterea cea mare a armatei federate este aci, si-întórse tóte fortiele in partea acést'a; dar Napoleone, ajutatu de Piemontesi cari facura batalli'a de la Palestro, apucá spre Ticinu si inaintá ràpede càtra Milaru. Ostea austriaca, nevoita de a se retrage spre a apperá Milanulu, alleatii intrara in territoriulu lombardu, si Napoleone, aventuránduse pré departe cu gard'a sea, erá se fia in mare perielu déca nu ajungeau la timpu celle l-alte divisiuni, mai allessu cea de sub Mac-Mahon, dupa care se facù batalli'a de la *Magenta* si alliatii coprinsera Milanulu. Lupt'a de la *Marignan* dede tóta Lombardi'a, desiertata cu precipitatiune de Austriaci, in mân'a lor. Napo-

leone si Victoriu Emmanuele intrara in Milano in applausele poporului. Aceste invingeri ce pătira Austriacii causara căderea principilor străini domnitori in Itali'a, si populatiunile acestor mici State inarborara flamur'a italiana si cerura uniunea cu Piemontele. In Germani'a aceste victorie produssera, la inceputu, mare misicare si toate guvernele luara masuri de inarmare; dar, in urma, se vediu că onórea si interesele Germaniei nu sunt de locu in jocu, de óra ce Napoleone assecurasse că resbellulu nu se va intinde affara din Itali'a; pre lónga acestea, Austri'a nu insufflá Germaniloru mari sympathie cu sistem'a sea de guvernare si cu politic'a ei antiunionista in Germani'a. Prussi'a se bucurá de umilinti'a Austriei din caus'a invidiei si gelosiei ce pururea ii manifestasse; de asemenea si Russi'a, care ánca nu uitasse ingratitudinea ei din resbellulu Crimeei.

Austri'a, convinsa in fine că nu aveá se ascepte nici unu ajutoru de la nimené, vol se-si mai cerce singura fortun'a armelor. Imperatorulu Austriei se puse si ellu, spre a desceptá corajulu soldatiloru, in capulu armatei, si, ve diendu ardórea soldatiloru de a spallá invingerile pátite, essi din positiunea formidabile a patrilaterului si apucá offensiv'a; dar si battalli'a care se dede pre inaltimile *Solferinului* si in câmpiele *Medolei* (iuniu), unde Austriacii erau in

numeru superioru si se batura cu coraju, essi rêu, totu din caus'a gresieleloru strategice.

Totusi Napoleone, desì victoriosu, se aflá in-tr'una positiune ce nu erá fôra pericle. Armat'a sea safferisse perderi mari in batalliele reputate, si infirmitătile, produsse de călduri mari, o bântuiá; pre lînga acestea armat'a austriaca, ne putêndu fi urmarita din caus'a unui vîntu infricosiatu ce se redicasse, se retrasese in buna ordine la adapostulu fortaretieloru, unde puteá recepe ajutóre; apoi in Germani'a ferberea erá la culme: Prussi'a, cre-diêndu că securitatea Germaniei pôte se fia amenintiata, pusesse pre picioru de resbellu tôte fortiele ei; assemenea făcusse si confederatiunea germanica. Napoleone probá atunci că este mai prudente si mai calculatoru de cătu unchiu-seu, care se lassá de multe ori a fi orbitu de ambitiune; cunoscêndu acelle greutăti, offeri inemicului conditiuni destulu de bune, si, desì prochiemasse in façi'a lumii «Itali'a libera pîna la Adriatic'a» se multiamî cu mai puçinu. Retienêndusi dera mersulu in midiloculu successeloru séle, avù una intrevedere cu Franciscu-Iosif, in care ambii imperatori se intiellessero assupr'a preliminarielor de pace, ce fura apoi ratificate in trattatulu de la Zurich. Prin acésta pace imperatorul Francesiloru capetá Lombardi'a, pre care o cesse lui Victoriù Emmanuele. Drepturile principiloru,

străini și fugari fura rezervate, cu condițiunea de a fi rechemati de poporale ce i resturnassera și i allungassera de pe tronurile lor. Diferitele State ale peninsulei caută se formădă una confederațiune sub presedinti'a onoraria a pontificelui de la Rom'a. Confederațiunea ănsă nu se făcū. Parm'a, Piacenti'a, Moden'a și Toscan'a, nu numai că nu mai voia pre principii lor, dar ăncă cerura a se uni cu Piemontele, precumu făcura și Legatiunile, provincie ale Romei. Pacea de la Zurich nimici influinti'a Austriei în Itali'a, și puse fundamentele unității politice a ei. Impulsiunea acestei mari transformări se dedesse, și Italianii aveau s'o realisedă ei însii. Napoleone, după ce prezentă mai multe combinațiuni, în fine nu se mai opuse la avântulu de unitate allu Italiei, dar dechieră că nu pôte se veda fôra temere formarea unui Statu forte la côtelă Franciei, și cerū *Nizza* și *Savoia* cari i se dederă; se făcū apoi, de forma, unu plebiscitu în aceste ținuturi pentru ratificarea acestei cesiuni. După acést'a Franci'a și Angli'a prochiemându principiulu de neîntervenire, Itali'a putū fôra temere se procăda la formarea unității sële.

Primulu passu allu liberării Italiei se făcusse. ăncă din 1848 poporulu italianu credeă că numai puinduse sub sceptrulu lui Victoriu Emmanuele și va puté assecură prosperitatea și form'a constitutio-

nale in guvernulu seu. Spre acestu scopu fortiele nationali si revolutionare si-dedera mán'a. Statulu pontificalu fiendu feritu de ver ce atacupriu prezediulu franceze din Rom'a, fortiele acestea seintórsera assupr'a Neapolii si Siciliei, unde urmasse de curându regelui Ferdinandu, supranumitu *Bomba*, fiu-seu Franciscu II, june imbuibatu de ideile despotice alle pàrintelui seu. Sicili'a, attrassa de misicarea unitara ce fremântá tóta Itali'a, se agitá, si mai multe revolte, ce fura innecate in sânge, erumpsera. Garibaldi concepù si essecutá, cu una mie de voluntari, una intreprindere din celle mai neaudite de cutediatóre, câ-ci regele ambeloru Sicilie aveá una armata bine ingrijita de 150,000 de soldati; dar tirani'a guvernului i preparasse destulu de bine terrenulu si i promiteá successu. Desbarcá cu mic'a sea truppa, ajutatu de duóe corvette angle, si, numerulu allu loru sei crescându pîna la 5000 de ómeni, dede una proclamatiune prin care luá dictatur'a in Sicili'a in numele lui Victoriu Emanuele. Dupa acést'a, invingêdu multe difficultáti, inaintá p'ntre lupte victorióse, spre Palermo; comandá assaltulu, si, cu ajutorulu populatiunii rescullate, se facù domnu preste cetate; dar si cetatea fû plina de ruine, fiindu bombardata din forterétia de generalulu Lanza, care comandá 25,000 de ostasi. Evenimentele de la Palermo avura multa impor-

tantia : monarchi'a fù tare scuturata, pre cându numele lui Garibaldi erá cântatu cu gloria pretotindenea. Acellu poporu meridionale, cu una imaginiune atátu de infocata, vedeá intr'ênsulu pre eroulu popolare càrui-a nimené nu i póte resiste. In desiertu regele voi se-si affirme tronulu ce se legáná dându constitutiunea din 1848 si incongiurându-se de ministri liberali ; fatalulu *prétârdiu* ! si-dede aci, cá pretotindenea, fructele séle naturali. Ce credintia puteá se mai insufla una curte batuta de vallurile corruptiunii ? Preseñti'a numai a lui Garibaldi aveá se apprinda foculu. Dictatorulu veni inaintea Messinei si in câte-va dille armata neapolitana i cesse totulu sub reserv'a de a fi libera in retragerea ei. Aceste successe atátu de ràpedi produsessera mare mirare in tóta Europ'a, care se nevoiá de a'i cautá unu emule intre eroii antici. Evenimentele ulterióre aveau se produca si mai multa mirare. Ellu trecù strimtórea numai cu 5000 de ómeni in faci'a flotei neapolitane. Confusiunea in cabinetu si in armata erá fórté mare : Garibaldi putù se strabata triumfatoru tóta partea meridionale fóra se intempine resistentia. Numele singuru allu lui Garibaldi produceá assupr'a poporului unu effectu incântatoru. Guvernulu si-perdusse capulu. Franciscu II, in fine, delassá resiedinti'a sea si se retrasse la Gaet'a si la Capu'a

cu 40,000 de ostasi ce i mai remasesera fideli, si a duóa di Garibaldi intrá mai-mai singuru in Neapole intre applausele de bucuria alle populatiunii.

Pentru atâtea fapte mari, entusiasmulu Italianiloru ajunsese la culme. Appropiat'a cadere a Burboniloru de la Neapole si dechierarea lui Garibaldi de a prochiemá din inaltimile Quirinalului in Rom'a unitatea Italiei sub sceptrulu lui Victoriu Emmanuele, misicá tare poporul care pàreá cá nu are a se linisti pîna ce nu se va face uniunea deplina a Italiei. Rom'a erá suptu custodi'a trupelor franceze, si fiéndu cá pontificele se refusá cu incâpetinare la ver-ce propunere de reforma ce i faceá Napoleone si pentru cá pusese in fruntea truppeleru séle pre generalulu republicanu Lamoricière, imperatorulu Francesiloru permise lui Victoriu Emmanuele de a intrá cu mânia inarmata in provincieles pontificali, care batù la *Castelfidardo* pre voluntarii pontificali, si apoi trecù in regatulu Neapolii ca se dée mán'a lui Garibaldi. Acest'a avëndu sufletu simplu, inim'a deschisa si profesándu unuidealismu politicu plinu de focu pentru patria si libertate, nu se préintiellegeácu Cavour, care erá prudente si sciá se alléga partea practica a lucturiloru. Intre acostea Garibaldi facusse una lupta sângerósa, dar nedecisa, la *Vulturnu*, cu ostasii lui

Franciscu II, si apoi, incontrându-se cu Victoriu Emmanuele, appretiându calitățile cavaleresci ale regelui, depuse dictatur'a în mână a lui salutându-lu de primul rege allu Italiei. De atunci resbellulu în partea acést'a se făcù cu mai mare vigóre, si armat'a lui Franciscu II, batuta, se închise în *Gaeta*, unde sustienù unu assedin de mai multe luni, ceea ce aruncâ ôre-care radia de onóre assupr'a ultimului momentu allu căderii Burboniloru, si apoi capitulâ (februar. 1860).

Preste puține dille se deschise parlamentulu italianu, care dede lui Victoriu Emmanuele titlulu de rege allu Italiei. Tóte puterile europeene, affara de Austri'a si de suveranulu pontifice, cari mai posedau din teritoriulu Italiei, cea d'ântâiu Veneti'a si cea de a duóa patrimoniulu dissu allu sântului Petru, recunoscuro nouulu Statu.

Cu tóte acést'a Garibaldi n'aveá pace si erá în neastemperudea complctá unitatea Italiei. Vediendu escitarea patriotismulu italianu de a luá Rom'a si de a o face capitale, făcù cu una mana de voluntari una espeditiune din celle mai aventuróse assupr'a Romei, care erá apperata de Francesi; dar, la Aspromonte, dede preste una divisiune din armat'a regelui, trmissa spre a'lu împiedecá de a merge mai înainte, si fù vulneratu. Tóta Europ'a sympathisá cu illustrulu barbatu; éra Cavour care, de la Richelieu

fù cellu mai mare omu de Statu, fôra ânse se aiba crudelitatea acellui-a, murì multiamitu cã-si vediusse dorinti'a sea realisata pîna la unu puntu inaintatu, si assecurata prin ingrijirea sea cea intielépta. Dupa ce Francesii se retrassera din Rom'a, in urm'a unui trattatu incheiatu cu Itali'a de a respectá puterea timporale a lui Piu IX, Garibaldi mai intreprinse una espeditiune cu voluntari assupr'a Romei; dar Francesii venira rapede si lu batura (1866), dupa care Rom'a fù din nouu ocupata de ei. Abbia acumu, cu ocasiunea resbellului franco-germanu, presiediulu francese retragêndu-se din Rom'a, ea se incorporâ fôra lupta cu Statulu Italiei, si astadi devine capital'a sea. Autoritatea timpurale a papiloru, se pôte dice, câ a cadiutu pentru eternitate, si unitatea, independinti'a Italiei assecurate pentru binele ei si pacea Europei.

XXIV

PRINCIPATELE ROMANE SUB GREGORIU GHIC'ASI BARBU STIRBEIU.—TRATTATULU DE LA PARISU. — INTERREGNULU. — ADU- NARILE CONSULTATIVE SI ALLEGHERA LUI CUS'A

Principatele gemeau suptu occupatiunea armatelor straine, Domnii provisorii, numiti in urm'a trattatului de la Balt'a Limanu, se aflau intr'una

situatiune din celle mai critice : pre de una parte puterea militara straina, éra pre de alt'a cerintiele timpului ce se simtiau in aeru. — Intre acestea armat'a russa trecù, dupa una conventiune incheiata intre guvernulu russu si austriacu, preste munti in Transilvani'a, spre a dá mâna de ajutoru Austriaciloru in contr'a Unguriloru; acesti-a, in scurtu timpu, desiertara Transilvani'a, contribuindu la acést'a si catastrof'a de la Vilagos. Stinsa revolutiunea Unguriloru, armatele de occupatiune essira din principate in primavér'a anului 1850.

Domnii români puteau acumu se se ocupe mai in voia de binele tieriloru. Legile fundamentali, fiendu suspinse prin trattatulu dela Balt'a Limanu, ei erau cã sî absoluti. Cu tôte acestea Moldavi'a avù parte mai buna, câ-ci Gregoriu Ghic'a aveá sentimente furmóse si multa buna-vointia pentru tiéra. Ellu se incongiurâ de ómeni patrioti, si prin mesurile salutare ce luâ facù multu bine Moldaviei : re-deschise scólele nationali, incurajâ litteratur'a, cumparâ cu spesele séle chronic'a lui Georgiu Sincanu si puse de a se imprime. Barbu Stirbeiu fù sî ellu nevoitu de a face cu incetulu óre cari imbunatatiri; dar, pîna in timpul resbelului din Crime'a, se incongiurâ numai de ómenii cei mai devotati Regulamentului organicu si simpatici Russiei. In 1852, Russi'a, desî occupasse principatele pentru interes-

sele se le politice, totusi pretinse se fia indemnisata de spesele ce facusse in timpul de ocupatiune, si domnii fura nevoiti de a se plecá. Románii nu avura multu timpu repaosu, câ-ci, in 1853, armatele russe inundara din nou nefericitele nóstre tieri. Russi'a, nevoindu a remané mai pre josu de Austri'a, care intervenisse intr'unu modu imperiosu la Pórtá in cestiunea Montenegreniloru, pretinse garantie formali de la Pórtá pentru usiurarea sortii crestiniiloru din oriente; Pórt'a promise, fôra se voiasca a incheiá trattatu, si Russi'a tramise armate de ocupara principatele sub cuvântu de a le tiené ipoteca pîna ce 'Turci'a se va induplecá de a subscrie la cererea facuta.

Atunci positunea Domniloru deveni éراس critica; nesciindu ce se faca, delassara guvernulu in mâ-nile ministriloru si se dussera la Vienn'a. Luptele incepura indata, între Turci si Russi, la Dunare. Principatele sufferiau de amênduoe pârtilé. Puterile occidentali, Franci'a si Angli'a, nu facura unu éasu de resbellu din ocuparea principateloru, si inter-venira pentru pace; dar neputêndu ajunge acestu scopu pre calle diplomatica, si fiendu óre cumu sfidate de cutediarea Russiei, i dechierara resbellu. Austri'a jucá cu multa finetia rolulu de neutrale. Dupa mai multe lupte infructuóse pentru Russi, in fine fura nevoiti, in tómn'a annului 1854 de a

desiertă principatele : luptele dela Dunare incetara si teatrulu resbellului deveni Crime'a. Dar principatele nu se usiurara, pentru că in loculu Russiloru venira Austriacii. Cu acésta nuóa occupatiune Turci'a paralisă avântulu patrioticu ce coprinsesse pre multi Români de a form'a legiuni spre a luá parte in lupte, vrându se dée semne de viétia nationale si se probebie Europei că merita una sórte mai buna. Domnii se inturnara in principate, áanse situatiunea loru erá totu critica cu nuó'a occupatiune militara. Intre acestea armatele occidentali avându successe in Crime'a, in primavér'a annului 1855, se deschisera conferintie de pace la Vien'a. Gregoriu Ghic'a, mai zelosu pentru interesele nationali, tramise aci pre Constantinu Negri insocitu de Laurianu, directorele scóleloru, ca se luminedie prin memoriali pre commissarii puteriloru binevoitóre noe despre drepturile si necessitátile principatelor. Aceste conferintie áanse se intrerupsera fôra se decida nimicu.

Armatele confederate (francese, angla, otomana si unu corpu micu de Sardinesi), avându din ce in ce totu mai mari successe in contr'a Russiloru, la 9 Septembre 1855, luara Sebastopole. Atunci Russi'a mai lassă din cerbici'a sea si se invoì, in urm'a unui ultimatu presentatu de Austri'a, de a acceptá conditiunile de pace, intre cari era si clau-

s'a de cessiune a unei părți a Bassarabiei pîna la Belgradu, si apoi se deschise congressulu de Parisu care incheiă trattalulu de la ¹⁸/₃₀ Martiu 1856.

In acestu trattatu douăe puncturi, din patru, se referescu la principatele noastre, adecă : I, Rus-si'a renuntiă la protectoratulu ce essercită assupr'a loru si la ver ce ingerintia in affacerile noastre interne, si că elle se punu sub garanti'a colectiva a celloru siépte puteri cari au luat parte la congressulu dela Parisu : Franci'a, Angli'a, Itali'a, Prussi'a, Turci'a, Austri'a si Russi'a. II punctu, relativu la navigatiunea Dunarii, recunosceă deplin'a libertate a acestui rîu in tóta intinderea curgerii lui. Russi'a mai consimtiă ânca de a cede una parte din territoriulu Bassarabiei despre Dunare, care se fia restituita Moldaviei.

Articlele acestui trattatu, attingătoare despre principate, incepu cu allu 20-lea si termina cu allu 27-lea, cari tôte ne recunosc mare parte din drepturile vechie, si garantie pentru securitatea essistentiei noastre nationali. Anse fiendu că opiniunea, emissa de plenipotentiarulu franceze, de a uni ambele principate intr'unu singuru Statu, suptu unu capu dintr'un'a din familiile suverane alle Europei, la care aderira plenipotentiarii Angliei si Sardiniei, fû combatuta de Austri'a si de Turci'a in numele chiaru allu interesselor si dōrintieloru noastre, ce

sustineau că sunt contrarie planului propus, Congressulu, neputându, în lipsa de delegați români, de a concilia aceste asertiuni contradicătoare, decise de a ne consulta de a dreptulu pre noi insine. Prin urmare, una comissiune, compusa din delegatii celloru siépte puteri sub-scriptóre alle trattatului din 18 martiu, fù insarcinata de a veni la Bucuresci spre a cunnósce cari sunt dorintiele Româniloru espresse prin Adunările *ad-hoc*, si a le transmite apoi, impreuna cu rezultatulu observatiuniloru lor, la locul conferintiei.

Congressulu dedesse Portii unu dreptu prémare : de a mai lassá sau nu administratiunea Principatelor în mânilé domniloru provisorii, allu càroru termenu, defiptu prin conventiunea de la Balt'a-Limanu, aveá se espire dupa puține luni. Pórt'a, care erá oppusa ideei Unirii principatelor, sciindu că între Români, cari se vedeau chiamati de a propune ei insii bazele organisării lor politice, entusiasmulu patrioticu, desceptatu, a produssu una mare misicare de opiniune si că Gregoriu Ghic'a favorisasse din tóta inim'a în Moldavia acea misicare, determinâ de a numi duoi locotenenti domnesci : în Moldavi'a pre Teodoru Balsiu si în Români'a pre fostulu Domnu Alessandru Ghic'a. Teodoru Balsiu, omu fôra capacitate, ánse vanitosu si invidiosu se incongiurâ de ómeni rei ; inemicu personale allu

lui Gregoriu Ghic'a nimicî, îndată ce luă frînele guvernului în mîna, prin scriitori viziriali şi prin firmane dela Pórtă, tóte institutiunile bune ale acellui domnu, precum : scóle, legea liberală de pressă, banc'a nationale. Sub dînsulu Moldavi'a pareá cã devenisse, cu tóta consacrarea autonomiei ei prin trattatul de Parisu, una provincia curatu turcésca. Ellu pareá cã ambitionédia de a rivalisá cu cei mai detestabili domni fanarioti. Murindu în februaru 1857, Pórt'a numî în locul lui pre Nicola Bogoride, bulgaru de origine şi educatu în Fanaru, cu moravurile unui satrapu asiaticu. Ellu întrecu pre Balsiu prin cutedierea sea în fapte arbitrare, immorali şi relle. Correspondinti'a lui secreta, sau conspiratiunea în contr'a binelui natiunii, descoperita şi publicata, probédia lips'a totale de ver ce simtiu morale şi de ecitate.

Commissarii puterilor garanti venira în Bucuresci în primavér'a anului 1857; totu atunci se publicá şi unu fermanu allu Portii, dupa autorizarea puterilor contrattanti, pentru convocarea Adunariloru ad-hoc. Dispositiunile acestui firmanu nu respundeau bine cu ide'a unei adeverate reprezentatiuni nationale. Alessandru Ghic'a le modificá pentru Români'a într'unu sensu mai apropiatu cu intentiunea puterilor garanti; dar Bogoride, în Moldavi'a, le applicá într'unu modu de totu mai anti-

naționale, ceea ce produsse allegerii antipatriotice. Acésta cutediare, commissa chiaru sub ochii Comissariloru, nu se sufferi de unele puteri ce ne erau favoritóre. Fermitatea si impetulu politicei francesse constrinse pre Pórta, desì sustienuta pre sub mâna de unele puteri, de a le desfintia. Allegerile ce se facura din nouu dederu patrioti buni. In Romani'a Alessandru Ghic'a nu se oppuse misicării ideiloru nuóe, si allegerile dederu una buna representatiune națională. Adunările se deschisera in septembrie. Programele naționali, elaborate si respândite de la una margine pîna la cea l-altă a principatelor de comitatele electorali, se votara in unanimitate atátu la Iassi câtu si la Bucuresci.

Ambele programe intrunite coprindeau :

«I. Respectarea drepturilor principatelor, si in specie a autonomiei lor, in coprinderea vechielor capitulatiuni incheiate cu inalt'a Pórta in annii 1393, 1460, 1511 si 1634;

«II. Unirea principatelor intr'unu singuru Statu sub nume de Romani'a;

«III. Regime constitutionale cu unu principe strainu ereditar, allessu dintr'una dinastia domitóre de alle Europei si ai cărui mostenitori se fia crescuti in religiunea tierei;

«IV. Neutralitatea teritoriului principatelor;

«V. Puterea legislativa incredintiata unei adu-

nări generali in care se fia reprezentate toate interesele națiunei.

«Toate acestea sub garanti'a colectiva a puterilor cari au subscrisu tratatul de la Parisu.»

Dupa ce adunările votara prin deliberatiuni publice memorandele explicative ale acestor puncturi, si dupa ce cea din Moldavi'a intră in ore cari amănunte asupra organizării interne, contra finitulu anului 1857 fura inchise. Commissarii puterilor garanti mai remasera in principate câte-va luni. Congressulu se deschise din nou la Parisu in iuliu, si subscrisse, in 7/19 augustu 1858, Conventiunea pentru reorganizarea principatelor unite.

Acésta Conventiune recunoscă, in principiu, vechile noastre tratate cu Turci'a; dar in dispozitiunile sële ne lassă numai autonomi'a, fôra se ni se affirme dreptulu intregu de suveranitate interna, nici semnele suveranității esterne de cari ne bucurassemu pîna la domni'a fanariotiloru. Principatele remaneau totu separate sub doi domni cu câte una Adunare legislativa; ânse prin institutiunea commissiunii centrali de la Focsiani, insarcinata de a prepară legile de interessu commune pentru ambele principate, ni se deschideă una calle, desi dificile in practica, pentru unire; infintiarea curtii de justitia si de cassatiune pentru ambele princi-

pate, încă tindea la acestu scopu. Conventiunea mai coprindea principie de responsabilitatea ministrilor, de egalitatea totoru Românilor inaintea legii, de libertatea individuale si altele. Cu aplicarea dispositiunilor in ceea ce se referiau la allegerea domniloru, Conventiunea numia una comissiune essecutiva in spiritulu Regulamentului organicu de sub guvernulu de la 1856. — Legea electorale, annessata la acesta conventinne, pentru Adunările legislative era forte restrinsa: censulu pentru essercitarea drepturilor politice era pre mare, in raportu cu statulu nostru economicu, si nu respondea cu representarea totoru interessiloru; class'a intelliginte, professiunile liberali n'aveau nici unu dreptu de representatiune. Assia dera, Adunările legislative aveau se fia compuse in majoritatea loru de elemente pucinu progressive, ceea ce paralisă si facea imposibile chiaru reorganisarea principatelor in spiritulu conventiunii.

Conventiunea de la Parisu se publică in principate la ¹⁹/₃₁ Octobre 1858; fostii locotenenti domnesci se demiserea, si comissiunile interimare luara mesuri spre a forma listele electorali. In Moldavi'a, doi din membrii comissiunii essecutive, mai allessu An. Panu, avendu consciintia de responsabilitatea loru morale pentru binele natiunii intr'aceste momente decisive, desvoltara mare activitate si ener-

gia si dederă probe de curagiu in faci'a machinatiuniloru Turciei, care, prin intimidări făcisie si intrigi ascunse, voiá se se aléga unu domnu oppusu tendintieloru spiritului nationale. In Románi'a, din contr'a, duoi din membrii ei erau dintre cei mai devotati sistemulu' regulamentaru, éra unulu mai moderatu; acesti-a se nevoira de a applicá intr'unu modu fórte restrinsu dispositiunile legii electorali, cu scopu de a formá una Adunare compusa de cei mai zelosi regulamentari, cari se alléga unu domnu adversaru allu ideiloru celloru nuóe. Dar partitele nationali, compuse mai allessu din junimea luminata si generósa, se purtara cu mare energia in ambele principate. Deputatii Moldaviei se intrunira in Iassi si, la 5 Ianuaru 1859, allessera in unanimitate pre Alessandru Ioanne Cus'a, care, desí se apropiasse de Bogoride, totusi erá pentru ideile nationali progressive. Deputatii Romaniei, desí majoritatea lor erá determinata de a allege pre fostulu domnu Georgiu Bibescu, fura nevoiti de a se plecá manifestatiuniloru opiniunii publice si allessera, la 24 ianuaru 1859, in unanimitate pre aceeaasi persóna. Cu modulu acest'a, Románii, allegându unu singuru domnu pentru ambele principate, obtineau conditiunea principale prin care puteau se realisedie tóte dorintiele esprese de Adunările ad-hoc. Pórt'a temporisá de a recunósce acésta allegere, dar Cus'a luá

cu multa determinare si fermitate frânele guvernului in mâna si, cându prorumpse resbellulu in Itali'a intre Austri'a si Sardini'a ajutata de Franci'a, concentrâ militiele nationali la Floresci.

Terminându-se resbellulu Italiei cu invingerea Austriei, se deschisera din nou conferintie la Parisu pentru caus'a principatelor, si recunoscura pre Alessandru Ioanne Cus'a de domnu allu Romaniei si Moldaviei. Unirea definitiva a principatelor, cu unu singuru ministeriu si cu una singura Adunare legislativa, se facu la 24 Ianuaru 1862 in Bucuresci. Assia Români din principate avura, ajutati de concursulu circumstantieloru politice din affara, buna parte de a vedé realisate, in scurtu timpu, dorintiele loru celle mai intime.

XXV

FAPTE DIVERSE IN EUROP'A

Austri'a vôi se se lupte in contr'a spiritului timpului tienându la vechi'a ei sistema de guvernare; ânse fû nevoita, in urm'a nefericitelor batalie pătite in Itali'a, ce dederă pre fația necapacitatea si marea immoralitate a classelor de susu, se între pre callea constitutionale. Cu tôte acestea se teme de a practicâ constitutionalismulu intr'unu modu francu si leale, dându satisfactiune cerintieloru le-

gitimi alle diverselor natiuni cari compunu Statulu. Cu sistemulu dualisticu, astadi in vigóre, suveranitatea politica este mai allessu in mânile Germaniloru austriaci si alle Unguriloru; dar acésta sistema este combatuta, de una parte, de federalisti, si de alt'a, de centralisti.

In Germani'a spiritulu reactionaru pàreá cá si-a assecuratu triumfulu dupa ce a stinsu tóte revolutiunile ce o freméntara; dar ideile celle nuóe, puçinn câte puçinu, si-facura locu, si mai multe State obtienura constitutiuni. Resbellulu Italiei avù mare resunetu in Germani'a, si contribuì de a cresce antagonismulu d'ntre Prussi'a si Austri'a. Cestiunea reformei confederatiunii desbinâ si mai multu pre aceste duóe puteri rivali, ce-si disputau preemininti'a in Germani'a si, cu tóte câ facura in preuna espeditiunea assupr'a Daniei pentru *Schlesvig* si *Holstein* si i le rapira, totusi antagonismulu loru ajungêndu in culme, chiaru prin neintiellegerile assupr'a sortii acestoru ducate, se terminâ apoi prin resbellulu de la 1866. Prussi'a federata cu Itali'a, repurtâ assupr'a Austriei, ajutata de celle mai multe State alle Germaniei, victorie rapedi si decisive. La ineheierea pàcii, Austri'a fù constrinsa de a renuntiá la ver ce amestecu in affacerile Germaniei. De atunci se prevedeá cá Prussi'a are se domnésca cu timpulu preste tóta Germani'a. In fine, errumpêndu (1870)

resbellulu d'intre Franci'a si Prussi'a, si acést'a, tragêndu dupa sene tóta Germani'a, se încoronâ de victorie stralucite, si regele ei se prochiemâ de imperatoru allu Germaniei.

Russi'a si Poloni'a. Alessandru II, succesorulu lui Nicola, se adoperâ de a introduce in Russi'a unu sistemu mai bunn de guvernu facêndu mai multe reforme dupa spiritulu timpului spre a nu mai fi atâtu de rêu vediuta in Europ'a. Dar reform'a cea mai însemnatóre dintre tôte este emanciparea tieraniloru de servitute si improprietarierea lor, care are se adduca una mare scâmbare in conditiunile sociali si economice alle Statului.

Ellu voî se întinda aceste reforme si in *Poloni'a*, si se i deé ôre cari institutinni nationali; dar natiunea polona, mutilata prin violentia, nu se multiamî numai cu reforme partiali si, crediêndu că Russi'a este flacita, in urm'a resbellului din Crime'a, apoi sperându că simpathiele Angliei si Franciei voru decide pre guvernele lor de a le venî in ajutoru, mai încercâ si astadata de a-si reuni membrele ei instrainate si de a restabili Poloni'a vochia. La acestu pasu cutediatoru erâ mai cu séma inpinsa de emigratii poloni, cari se introdusera pre ascunsu in patria; ânse numai una mica parte a natiunii erâ dispusa de a luá parte energica in lupta, câ-ci tieranii remasera indiferenti,

ba încă cei mai multi din`ei asceptau usiurare de greutățile servitutii de pamântu mai multu de la guvernulu russu, de câtu dela nobilii lor, cari pûrura s'au aratatu egoisti. Acesti-a, cu tôte câ se strinsesera in Societatea agricola spre a deliberá assupr'a mediiloru de emanciparea tieraniloru, ânse nu mai ajungeau a se întielligence assupr'a unui modu practicu.

In fine, dupa multe manifestări pacifice in favórea vechiei independintie, guvernulu russu luându mesuri mai aspre, rescullările inarmate incepura. Se formara bande mici si isolate, cari nu puteau întreprinde nimicu decisivu. Pre lînga acestea erau in lipsa de arme si de munitiuni; apoi discordiele, cari i perdussera in trecutu, aridicara si acumu capulu : diferitii commandanti nu voiau se asculte unii de altii, nici se operedie in întielligere. D'între acesti commandanti, numai Langhevici dede proba de talente si de sciintia militara : batù mai multe divisiuni de armata russa, se prochiemâ si fû recunoscuta dictatoru de guvernulu provisoriu cellu ocultu ; ânse fû nevoitu, strinsu de fortie numeróse inemice, de a trece in Austri'a care se aratá mal blânda pentru Poloni de câtu Prussi'a. Franci'a si Angli'a, cu cari se associâ si Austri'a, abbia se determinara de a face note diplomatice Russiei in favórea Poloniloru.—Rescullările inar-

mate devenindu din ce în ce mai puşinu numeróse, Polonii mai continuara lupt'a cu mediele conspiratiuniloru secrete. Guvernulu loru revolutionaru, care nu putù se fia descoperitu, desvoltâ multa activitate si fortia, apoi una organisare admirata de tóta Europ'a, ce si-intorsesse cautăturile cu interessu assupr'a acestei nuóe tragedie polone. Duóe guverne erau în acésta nefericita tíera : cellu russu, basatu pre fortia, si cellu polonu, pre terróre. Cine cutediá a se oppune cellui d'antâiu, erá datu pre mânile soldatiloru, si cine nu ascultá de cellu-l-altu, erá ammenintiatu de pumnalile agintiloru secreti. Russi'a -si puse tóte puterile si rigorile celle ne mai audite ca se stinga mai curêndu acestu focu revolutionaru. Spre a attrage populatiunile rurali in parte-si, cu scopu de a scadé puterea si influinti'a nobililoru, Alessandru le dede (1863) cá proprietate locurile ce possedeau. Poloni'a déra, cu totu eroismulu si fondulu de vitalitate, ânse ne-organisatu, ce probâ cá are ânca, pare a fi perduta pentru eternitate.

XXVI

AMERIC'A, MESSICULU SI STATELE-UNITE

De la descoperirea Americei, minerele Messicului, Perului si alle lui Chili au versatu, in circula-

tiunea monetara a lumii metali pretioase, in valóre de 27 de miliarde. Aceste minere n'aũ secatu cu totul, anse productiunea loru nu mai erá atátu de avuta, cându se audi in Europ'a la 1848, cá unu colonu din Nuo'a California descoperi auru. Aci aurulu se aflá depusu in arin'a rîurilor ce o uda si addussu de alluviuni; mai sunt si alte minere aurifere. Puçinu dup' acest'a (1851) se mai descoperi auru si pre ripele Australiei.

Nuoulu auru descoperitu ne au facutu se vedemu repetânduse acelleasi effecte ca si in seclulu allu XVI-lea: ellu causâ aurului in fintia scâdere si pretiurile mercantielor englese crescù. Commerciulu Europei deveni mai activu si puterea creditului se mari.

Messiculu. Mai tôte Statele ce se formara, profitându de revolutiunile Ispaniei, in Americ'a centrale si meridionale avura una viétia fórte fremêntata; dar Messiculu este cellu mai insemnatoru d'entre tôte si fû cellu mai espusu la vicissitudini mari. De cându se despartì de Ispani'a de nóue ori si-a scâmbatu form'a guvernului, cincidieci de ómeni avura, in patrudieci de anni, puterea suprema, si numerru revolutiuniloru si allu revoltelor militare trece preste trei cente.

Messiculu, dupa ce si-a capetatu independinti'a prin lupta, fû guvernatu de Iturbide, liberatorulu

seu, care, la 1823, se prochiemă imperatoru sub numele de Augustinu I. Generalulu Sant'a Ann'a lu resturnă, si Messiculu se organisă in republica federativa, cu una constitutiune că a Statelor- Unite. Partitele federalistiloru si a monarchistiloru nu incetara de a-si dispută puterea, si mai toti presiedintii fura pre rîndu resturnati de competitorii loru. Sant'a Ann'a putù singuru domină, prin energia, acésta seria lunga de presiedinti si de revolutiuni. Pina la 1833 nu pretinse la presiedintia, dar atunci o luă si gubernă pina la 1856, cându fû resturnatu de indianulu Alvarez.

Sant'a Ann'a aveă si curaju militaru : se batù bine in contr'a Franciei si in contr'a Statelor- Unite, fôra s'o pôta scôte bine la calle cu aceste din urma, cari i rapira provinciele Californi'a si Messiculu- Nuou. Duoi anni tienù acestu resbellu (1846), in care generalulu Scott-si facù renume militar.

Statele- Unite puteau, gratia apropierii se-si satisfaca ambitiunea; dar Europ'a, care aveă plângeri juste assupr'a Messicului, fiendu departata, numai cu mare annevointia puteă se-si capete reparatiune, apoi si atunci chiaru eră jucata de reau'a credintia a guvernului Messicanu.

Alvarez nu se putù tieneă lungu timp la putere, si partitulu democraticu dede presiedinti'a lui Comonfort, care luă de vice presiedinte pre ge-

neralulu Juarez. Partitul conservatoru resturnâ si ellu pre Comonfort, si generalulu Miramon domni preste Messicu; dar Juarez i disputâ puterea cu armele si, la 1860, triumfâ. Acest'a provocâ, prin mesurile sêle nedrepte, pre Europ'a. Franci'a, Angli'a si Ispani'a incheiara trattatulu de la Londr'a, la 1861, ca se faca una demonstratiune energica pentru desdaunarea suppusiloru loru. Trei escadre cu truppe de desbarcare venira in Americ'a, cu scopu numai de a obtiene satisfactiune si garantîe pentru viitoru. Vera-Cruz fû ocupata indata. Dar, fiendu câ espeditiunea n'aveâ unu generalissimu, si âncã cei trei comandanti ai escadreloru urmariu scopuri si interese diverse, nu erâ nici unitate nici vigóre in operatiunile ei. Commandantii, dupa ore cari negotiatiuni cu Juarez, incheiara unu armistitiu, prin care lu recunoscEAU de presedinte, cu tôte câ ellu respunsesse cu arrogantia la ultimatulu loru. Cunoscênduse câ Napoleone are alte scopuri assupr'a Messicului, Ispaniolii si Anglii se retrassera, si remasera numai Francesii. Guvernulu francesu tranise atunci puteri mai mari, ânse armat'a francese suferi fôrte de frigurile galbene. In Messicu erau multi malcontenti, si cu tôte câ Juarez luâ mesuri terrorisátore spre a avé medie si a-si face una armata nnumerósã, ceea ce puteã se mai adaoge la numerulu loru, totusi nu se ridicara multi in contra-i, ca-ci ellu erâ consi-

deratu cá apperatorulu independintiei si allu libertatii nationali. Se sciá dejá cá, Napoleone cugetá, desi affirmá cá va respectá vointi'a Messicaniloru, se formédie aci unu guvernú monarchichu spre a ponderá influenti'a morale si materiale a Stateloru-Unite.

Armat'a francese, dupa ce perdù multu timpu si incercá sufferintie, in fine luá, in maiu 1863, tarea cetate Puebl'a, care erá chei'a Messicului, si Juarez ne mai putêndu apperá capital'a, in urm'a altei invingeri, fù nevoitu de a o delassá si de a se retrage in interiorulu si apoi in fundăturile tie-rei spre a mai puté resiste. Francesii occupara capital'a si formara unu guvernú de ómeni devotati loru, care convocá apoi una adunare de notabili, si acesti-a se pronuntiará pentru unu guvernú monarchicu ereditarú. Dupa vointi'a lui Napoleone, una deputatiune venì in Europ'a ca se offerésca corón'a imperiului messicanu lui Massimilianu, fratele imperatorului Austriei, care-si facusse nume de bunu administratoru in Lombardi'a. Acest'a o acceptá, si, dupa ce se intiellesse cu Napoleone, trecù preste oceanu ca se ocupe tronulu. Dar acésta nuóa monarchia aveá se se lupte cu mari dificultati. Ea erá in judecat'a ómeniloru cu bunu simtiu, desi consimtitá si acclamata in aparintia, una usurpare suptu presiunea baioneteloru francese, si apoi Juarez totu mai

resisteá cu armele în mână. Ellu offerisse mari avantagie Statelor-unite ca se i dée ajutoru; dar marea republica si-aveá tóte puterile absorbite în greulu resbellu civile, provocatu de partea de Sudu în contr'a Nordului, de care voiá se se separe die. Cându pàrtinitorii unității republicei si destructorii sclaviei negrilor voru învinge, atunci Statele-Unite au se iée una atitudine amenintiatóre în faci'a interveniunii franceze în Messicu, si Napoleone, intimidatu, si criticatu tare si cu dreptu de oppositiune, fù nevoitu de a-si rechiemá armat'a si de a lassá pre Massimilianu singuru cu propriile séle fortie în voi'a sortii si în faci'a lui Juarez, alle càrnia puteri cresceau. În fine Massimilianu, desì aratá curaju, fù prinsu în lupta si apoi uccisu : Juarez lu trattá cu aceeași rigóre, cu care ellu însusi trattá pre inemicii sei cându i prindeá cu armele în mână.

XXVII

REPUBLIC'A STATELORU-UNITE

Federatiunea coloniilor englese, sau formarea Statelor-Unite si declaratiunea independintiei lor este anterióra pàcii de la 1783, ce le a assecurat în contr'a Angliei; éra constitutiunea ei actuale fù redactata la 1787. Confederatiunea se coprindeá numai din treisprezice State, dar nu-

merulu loru crescù dup'aceea la treidieci si unulu. Aceste nuóe State ne probédia cu cáta rapiditate se întindeá pre territoriulu americanu populatiunea europeana. Unu Statu nu póte fi admisu in Uniune déca populatiunea sea europeana nu trece peste 50,000 de locuitori. Loculu remasu pentru colonisare se imparte in optu regiuni, a càroru întindere este egale cu a Stateloru independinti. Cându se facù primulu recensimentu, la 1790, populatiunea Stateloru-Unite erá apprópe de patru milliuni de sufflete; ultinulu recensimentu, la 1850, a datu 23 de milliuni : astadi este de 30 de milliuni.

In guvernulu Stateloru-Unite sunt trei puteri distincte : puterea legislativa, care este cea mai mare, constá din duóe Adunari, un'a numita prin suffragiulu universale si directu, este Adunarea reprezentantiloru; cea l-alt'a, alléssa de Adunările fia càrui Statu, se numesce Senatu : amênduóe formédia ceea ce se chiama Congressulu. Congressulu guvernédia : ellu are iniciativ'a legiloru, stringe tassele si impossitele, contractédia imprumuturile, incheia trattate de commerciu, face cãi de comunicatiune, are dreptulu de a chiamá puterea militara si de a stringe óste. Senatululu are dreptulu de a amendá voturile Adunării reprezentantiloru si de a controlá actele presiedintelui. Presiedintele

se allege pentru patru anni printr'unu suffragiu cu două grade; la finitulu acestui termenu pôte fi reallessu. Puterea judecatorésca in Statele-Unite este pré simpla : se coprinde dintr'una curte suprema si din curti inferióre stabilite de Congressu. Aceste curti judeca numai cauzele politice, casurile de jurisprudéntia maritima, conflictele intre două sau mai multe State, si cauzele grele ce se potu nasce. Curtea suprema este tribunalulu Uniunii Stateloru, precumu presiedintele este braçulu ei si Congressulu cugetarea si vointi'a totoru Stateloru intrunite.

Precumu uniunea nu restringe in nimicu libertatea Statului, totu assia nici Statulu nu mânginesce de locu libertatea cetatieniloru. Affara de acést'a, ei sunt assecurati prin marea lege a libertatii individuale, *habeas corpus*, care se pôte suspende numai in casuri fórté grave: ei au dreptulu de întrunire si de petitionare. Ei nu ceru nimicu de la Statu pentru interesele lor materialu sau morali; Statulu nu se ocupa nici de lucrári publice, nici de agricultura, nici de commerciu, nici de instructiune publica, nici de culte : tóte acestea se dirigédia de cetatieni din propria loru iniciativa.

Statele-Unite, organizate pre principie de libertate si democratice, erá tiér'a cea mai laudata si cântata în Europ'a, si multi Europei cari erau per-

secutati, essiliati, miseri, sau cari umblau se-si
 facea fortuna, treceau preste Oceanu ca se încépa
 alta essistentia nuóa. Dar multi recunoscurea că
 nici aci viéti'a nu este fôra imperfectiuni, vediându
 egoismulu cellu rece allu Americaniloru, care este
 unulu din caracterele loru. Ei sunt activi, labo-
 riosi, dar totu de-una-data sunt și nesatiosi. A-
 cestu instinctu a datu nascere, la 1823, doctrinei
 lui Monroe, de a nu sufferi interventiuenea nici unei
 puteri europeene in conflictele Americiei. Anse
 suptu acea Uniune furmósa se coceau pasiuni si
 contraste politice si sociali. Aspectulu geograficu
 allu Stateloru Unite, differenti'a de occupatiuni, de
 caracteru, de moravuri, ce distingu pre locuitorii
 de Nordu de cei de la Sudu, ne arata pentru ce
 acesti-a au voitu se rumpă vechiulu legamētu si
 se se constituiasca in confederatiune separata; mai
 presusu ánse de tóte acestea este cestiunea sclaviei.
 La Nordu acésta sistema rusinósa a fostu de tim-
 puríu respinsa si desfiintata; dar la Sudu, ea se
 întindeá din ce in ce totu mai multu.

De mai bine de una diumetate de seclu ómenii
 de la Sudu predomnissera in Uniune : ei erau mai
 avuti cu câmpiele loru celle vaste si pline de plan-
 tatiuni de tóta speci'a. Dar in cei din urma diece
 anni, se manifestá din partea Nordului unu spiritu
 de oppositiune in contr'a preponderantie Sudului.

Emigratiunile europene se îndreptau mai numai spre Nordu, unde-si puteau procura cu facilitate unu coltiu depământu, si unde industri'a, fiendu in flóre, offeriá celloru laboriosi medie destule de vie-tuire, pre cându Sudulu presentá multe piedeci la colonisare, cá-ci clim'a cea ferbiute nu pormite Europeiloru cultur'a plantatiuniloru, si, prin urmare, erá in periclu de a-si perde predominirea. De aceea cautá se introducea si in Statele din nuou annessate sistem'a sclaviei, cá basa a proprietátii, considerându pre sclavi de nisce instrumente necesare pentru producerea plantatiuniloru, si mai cu séma a bumbaculu.

Intre acestea se propuse de a se inscrie in constitutiunea Uniunii principiulu de desfiintierea sclaviei, dar Statele de Sudu se opposera si ammenintara cá, in acestu casu, se voru separá de Uniune. Nu se prochiemá déra acestu principiu, ci se insemnâ una margine pîna unde se se pótá intinde sclavi'a. Cu tóte acestea, Uniunea intindiënduse spre Sudu, in annulu 1850 se aflau sieisprediece State libere si cincisprediece cu sclavi. De la 1801 numerulu sclaviloru crescuse atátu de multu in cátu, la 1860, erau ca la patru milliuni. Omenii de la Sudu obtienussera, la 1850, unu compromissu care le permiteá de a urmári si de a cautá pre

sclavii fugari in totu coprinsulu Uniunii si ordiná áncã autoritátiloru de a le da mâna de ajutoru.

Multi anni Sudulu mai conservá predominirea in Uniune. Avuti'a, cultur'a, cunoscinti'a affaceriloru de Statu si de resbellu, activitatea commerciale si, mai multu áncã, concordi'a basata pre communitatea de interesse, i dá una mare superioritate asupr'a Nordului desbinatu. Spre a se puté mesurá cu partitulu republicaniloru, compusu d'íntre ómenii cei mai avuti si mai distincti de la Nordu si din care essiau cei mai caldurosi abolitionisti (contrarii sclaviei), domnii de sclavi se legara cu partitulu democraticu, compusu mai allessu din ómenii clasei de giosu, si cu ajutorulu acestor-a putura, regulatu, a allege unulu dintre dènsii la presidentía.

Íntre republicanii de la Nordu se formasse de lungu timpu unu partitu care inscrisessse pre flámur'a sea desfiintiarea sclaviei in Americ'a, si care se adoperá de a propagá acésta massima prin pressa si in intruniri publice. Numerulu si puterea acestui partitu cresceá pre totu annulu prin venirea coloniloru din Europ'a; cá-ci, veru câtu de deossebíta ar fi fostu cultur'a, opiniunile si conditiunea sociale a acestoru Europei cari se stabiliau in Lumea nuoa, pré puçini vedeau cu ochi buni sclavi'a: acésta institutiune erá de multu condemnata in Europ'a, si

ide'a că toti ómenii sunt frati, se facusse una cre-
dintia, si formá fundamentulu civilisatiunii mo-
derne. Oppositiunea in contr'a sclaviei luâ dera
proportiuni mari. Prin diare, prin cârti (colib'a lui
mosiu Tom'a de Enrietta Beecher Stowe) se des-
vallî inaintea lumii totu ce este ruginos in acésta
sistema odiósa. Atunci se dede pre façia că in Americ'a
se fundassera case anume pentru immultirea ne-
griloru si că chiaru possessorii de sclavi faceau copii
cu negrele si, vindiêdu-i in piatia, -si vindeau
sangele lor propriu. De aci se nascura certî in cari
possessorii se lassau la fapte feroci assupr'a sclaviloru
in façi'a coloniloru liberi, si furórea parti-
teloru ajunse la atât'a inversiunare, in câtu chiaru
in Adunarea reprezentantiloru se nascura conflicte
tempestóse.

Atare erá statulu spiritelor, cându partitulu
republicanu si abolitionistu allesse, la 1860, pre
Abram Lincoln presiedinte allu republicei. De a-
tunci incepe alta perióda in istori'a Americi. Sta-
tele de Sudu, temêdu-se că administratiunea cea
nuó-a-si va indreptá tóte puterile ei in contr'a sclaviei,
decisera de a essi din Uniune si de a se con-
stitui in parte. In desiertu protestá nuoulu presie-
dinte că are se mantiena in tóta intregimea legile
Uniunii, chiaru si pre celle mai favorabili Sudului,
elle nu asceptara nici mâcaru ca Lincoln se iée

puterea în mână, și-si allesera unu altu presiedinte, pre Jefferson Davis. Guvernulu din Washington se abstienù de a face ver'unu passu decisivu, dar resbellulu civile incepù indata din partea separatistiloru. Resbellulu avù din capulu locului unu caracteru selbatecu, ce se puteá prevedé din inversiunarea factiuniloru, si lu conservâ in totu decursulu lui de patru anni. Confederatiunea de Sudu, inferióra cellei de Nordu in populatiune si in sorginti, supplinì neajungerile séle prin mesurile celle mai estreme: ea inarmâ prin violentia si terróre tóta populatiunea alba. Intr'acestu modu poporul americanu care erá datu numai la lucrâri pacifice, la industria, commerciusi agricultura, acumuse aruncâ intr'unu resbellu civile, ce se póte compará, prin episódele lui celle sângeróse, prin atrocitâti si devastâri, cu resbellele celle mai uccidátore din anticitate. Natiunile commerciantiale Europei, Angli'a si Franci'a, cari aveau nevoia de produssele Americi si mai allessu de bumbaculu Sudului, voira se intervina pentru pace, fiendu chiermate in ajutoru de fia-care din pártile belligerenti, spre a-si assecurá victori'a. Dar acelle State se dechierara neutrali, si, inclinându mai multu spre Sudu, gelóse de marirea si puterea republicei americane, nu se legara cu nici un'a din elle, ci recunoscuro amêndoror-a caracterulu de belligerenti. In

totu decursulu resbellului, Statele Nordului s'au adoperatu de a invelui de tóte pàrtille si de a sfarimá pre celle de Sudu; dar armatele acestor-a ptrundeau totu de-a-un'a printr'unu puntu acea incingátore de armate, si de multe ori ammenintiara Washingtonulu. Multe câmpie si locuri furnóse si prospere fura inundate de sânge, si lungu timpu áncã urmele acestui resbellu giganticu voru desceptá suvveniri triste si amara in suffletele discendintiloru Americaniloru.

Termenulu de patru anni allu presiedentiei lui Lincoln trecusse, si ellu, flindu din nuou allessu, condusse lupt'a cu mai multa vigóre. Statele de Nordu erau decise de a face celle mai extreme sacrificie pentrn restabilirea integritátii Uniunii si pentru triumfulu principiului cá ómenii de tóte colorile au acelleasi drepturi, cá fii ai familiei umane. In fine, cu tóte cá si Sudulu se luptá si se apperá cu mare determinare si din tóte puterile, generarulu Grant, coprindiendu Richmondulu, la 1865, dede ultimulu colpu care ingenuchiá pre separatisti. Dupa câte-va dille Lincoln cadìu victim'a unui assassinatu odiosu, anse Sudulu totu fù suppusu.

Congresulu de la Washington decretasse, la 1862, spre a attrage in partea sea pre Statele din centru, cá Statele cari voru liberá pre sclavi voru fi indemnitate; dar vediendu cá Statele de la Sudu,

nu se induplecau nici cu acésta conditiune, pronunțiã apoi libertatea totoru sclaviloru din Statele rebelle. Invingerea Sudului a confirmatu si a realizatu desfiintierea sclaviei, si republic'a Statelor-Unitede se curatì de acésta caugrena rusinósa.

FINE.

TABELLA DE MATERIE

	PAG.
I. — Congressulu de Vienn'a.....	1
II. — Sânt'a alliantia si popórale.....	4
III. — Restauratiunea in Franci'a.....	8
IV. — Luptele constitutionali in peninsul'a iberica si in Itali'a.....	17
V. — Marea Britania.....	28
VI. — Germani'a.....	35
VII. — Lupt'a pentru independinti'a Greciei..	40
VIII. — Litteratura si sciintie.....	54
IX. — Revolutiunea din iuliu 1830.....	54
X. — Consecintiele revolutiunii din 1830 in Europ'a	61
XI. — Regnulu lui Ludovieu-Filippu.....	80
XII.—Rivalitatea Angliei si Rusiei in Asi'a...	90
XXIII. — Cestiunea Orientului.....	99
XIV. — Români'a sub Grigoriu Ghic'a si Ioane Sturdi'a.—Occupatiunea rus- sa, regulamentul organicu si Chis- selevu.....	107
XV. — Renascerea. — Regimele Regulamen- taru; Alessandru Ghic'a, Michailu Sturdi'a si Georgiu Bibescu.....	121
XVI. — Situatiunea critica a Europei pîna la 1848; Piu IX.....	135

	<u>PAG.</u>
XVII. — Revolutiunea din februaru in Parisu; republic'a franceza in 1848....	141
XVIII. — Consecintiele revolutiunii din februaru : Europ'a in 1848.....	147
XIX. — Revolutiunile Româniloru.....	176
XX. — Continuatiune.....	190
XXI. — Allu II-lea imperiu francesu; Napoleone III.....	213
XXII. — Angli'a.....	222
XXIII. — Conflicttele orientali si resbellulu Crimeei.....	227
XXIV. — Formarea uniunii Italiei.....	241
XXV. — Principatele române sub Gregoriu Ghic'a si Barbu Stirbeiu. — Tratatulu de la Parisu. — Interreg-nulu. — Adunările consultative si allegerea lui Cus'a.....	257
XXVI. — Fapte diverse in Europ'a	268
XXVII. — Americ'a si Messiculu	272
XXVIII. — Republic'a Stateloru-Unite si resbellulu civile.....	277

Prețulu ² lei nuovi.